NAŠ ZBORNIK 1970

ZBORNIK

Društva za pomoč
duševno nezadostno
razvitim osebam
SR Slovenije

Leto III 1970 št. 1

ZBORNIK

Društva za pomoč duševno nezadostno razvitim osebam SR Slovenije

Izhaja 4-krat letno
Ureja uredniški odbor: dr. Irena Arko, Minka Barlič, Jožica Hvalec, Zoran Jelenc, Anton Kotar, Ada Krivic, Martin Mencej, Milan Pavliha, Albin Podjavoršek, Božena Smagur in Slavica Toličič

Odgovorni urednik: Ada Krivic
Uredništvo in uprava: Ljubljana, Parmova ul. 41. p. p. 562, telefon: 314-394

Letna naročnina znaša za delovne organizacije in zavode 20 din, za posamezнike 12 din.

Tisk: Tiskarna PTT

VSEBINA

Ada Krivic: Kako je z otroškim varstvom pri nas 3
Marija Lipužič: Prvi poskus specialno pedagoške mobilne službe v Sloveniji . 7
J. Š.: Obisk pri Ireni 8
Albin Podjavoršek: Varstvo vozačev posebnih oddelkov v Žalcu 9
Inž. arh. Marjanka Lapuh: Izdelava normativov za graditev in opremo . . . 12
Inž. arh. Odlga Rusanov: Oprema v ustanovah, kjer obravnavajo duševno prizadete otroke 14
Mati: Mojemu fantku v spomin 17
Družina N. N.: Spoštovana tovarišica ravnateljica 18
Dorica Makuc: Snemalna televizijska ekipa v zavodu za delovno usposabljanje v Črni na Koroškem 19
M. M.: Tudi v Mariboru so začeli z usposabljanjem huje duševno prizadetih otrok 22
Mija Žagar: Prvi uspehi demonstracijskega eksperimentalnega centra v Vevčah pri Ljubljani 24
Irena Pilgram: Zaposlitev teže prizadetega otroka doma 25
Obisk v zavodu za delovno usposabljanje huje duševno prizadete mladine v Sremčićih pri Beogradu (M. M.) . . . 27
Alfonz Zeilhofer: Starši — glasba — otrok 29
Slavica Pogačnik-Toličič: Naredimo igračke za otroka skupaj z otrokom . . . 33
Marija Lipužič: Kako spodbujamo govorni razvoj duševno prizadetega otroka . . 35
Kaj lahko doseže vaš otrok (prevod) . . 38
Roman Savinšek: Na razstavi likovnih del duševno prizadetih otrok v Londonu . 43
Peter Praper: Pomen pravočasne obravnave otroka, ki zaostaja v duševnem razvoju 46
M. Mencej: Posvetovanje o usposabljanju in zaposlovanju duševno prizadete mladine, ki zaključi svojo šolsko obveznost 52

IZ DOMAČIH KRAJEV

Na Gorenjskem so načeli vprašanje huje duševno prizadetih otrok (Š. T.). V Pomurju bodo reorganizirali društveno življenje (Štefan Trobiš). Slovensko Primorje in usposabljanje duševno prizadetih (Darko Opara) 55

IZ DRUGIH REPUBLIK

Iz SR Hrvatske poročajo. V Zagrebu so organizirali koordinacijski odbor. Iz oddelkov pri rednih osnovnih šolah nastajajo samostojne posebne osnovne šole. Tudi v Bosni in Hercegovini se odvija živahna dejavnost (dr. S. Mašović) . . 59

NOVICE IZ TUJINE

Posebni otroški vrtec v Gradcu (Albin Podjavoršek). Objavljen je program za II. kongres mednarodnega združenja za znanstveno raziskovanje duševne prizadetosti v Varšavi. V Pragi bo konferenca mednarodnega značaja. Generalna skupščina mednarodne lige društev za pomoč duševno prizadetim (dr. S. Mašović) 61

ZBORNIK

DRUŠTVA ZA POMOČ DUŠEVNO NEZADOSTNO RAZVITIM OSEBAM SR SLOVENIJE

LJUBLJANA

376.3
ZVEZA DRUŠTEV ZA POMOČ DUŠEVNO PRIZADETIM R. SLOVENIJE
LJUBLJANA
SOŠTO
inv. št. R-220

Otroško varstvo

KAKO JE Z OTROŠKIM VARSTVOM PRI NAS

Ada Krivic

Vsi občani, od staršev do poslancev skupščine SRS, budno spremljajo potek uresničevanja načel republiškega zakona o otroškem dodatku in neposrednih oblikah otroškega varstva pri nas.

Vzpodbudno je ugotoviti, da se je po dolgem zastoju vendarle premaknilo z mrtve točke. Družbena skrb postaja vedno bolj učinkovita, ko dopolnjuje osnovno funkcijo družine pri vzreji, varstvu in vzgoji oziroma usposabljanju otrok in mladine.

V težnji, da bi čimprej ustvarili enake razmere za normalen razvoj vseh otrok, ne glede na socialni in ekonomski položaj njihovih staršev, predstavlja nov sistem otroškega varstva v naši republiki možnost smotrnih družbenih intervencij in ukrepov na zdravstvenih, socialnih, vzgojnih in izobraževalnih področjih v korist otroka.

Pri izvajanju sistematične družbene politike so bili doseženi v zadnjih dveh letih bistveni premiki:

— ustvarjajo se stalna in zanesljiva sredstva za otroški dodatek in za različne oblike otroškega varstva. V ta namen prispeva vsak zaposlen občan 1,8 % od svojega dohodka in celo vsak upokojenec 1,6 % od svoje pokojnine. V letu 1968 so znašala ta sredstva že čez 15 milijard S din.

— novi samoupravni organi v občinah (v večini primerov v okviru TiS oz. v petih občinah samostojne skupnosti otroškega varstva) so zaživeli in iščejo najboljše rešitve, prilagojene konkretnim potrebam in ekonomskim možnostim svojih področij. Žal imajo zaenkrat le redka naša društva svojega člana v tej skupnosti;

— v vseh občinah pripravljajo in sprejemajo programe kratkoročnega in dolgoročnega razvoja otroškega varstva;

— v gradnji je precejšnje število otroških vrtcev in drugih varstveno-vzgojnih ustanov. Letošnje leto je v VVU vključenih 20.500 oskrbovancev, od tega 17.900 predšolskih in 2.600 šolskih otrok. To pa je žal še daleč pod planirano številko 30.000 predšolskih otrok, kot predvideva srednjeročni plan že za 1970. leto.

— Republiška skupnost otroškega varstva (RSOV) je pomagala občinskim skupščinam pri programiranju otroškega varstva, kreditirala in se zavzemala za racionalno gradnjo varstvenih ustanov in tipizacijo elementov. Dala je pobudo za ureditev in izboljšanje prehrane šolskih otrok in uvedbo obveznih oblik zdravstvenega varstva otrok, rednih zdravstvenih pregledov otrok, starih tri leta, in druge preventivne dejavnosti, ki zajemajo čim širši krog otrok in so skupnega pomena za vso Slovenijo.

Pereča nerešena vprašanja

Med številnimi še nepreučenimi in nerešenimi vprašanji izstopa:

— vprašanje zaščite socialno šibkih družin z več otroki;

— cenzus in višino otroškega dodatka, ki je v letošnjem letu nekoliko zvišana, je nujno valorizirati, upoštevajoč porast življenjskih stroškov in višino osebnih dohodkov, da bi preprečili poglabljanje socialne diferenciacije;

— stalno pada odstotek in število otrok, ki prejemajo otroški dodatek.

Kakšno mesto zavzema pri tem razvojno prizadeti otrok?

Vse težave, ki tarejo starše nasploh, se še ostreje kažejo pri starših, ki morajo skrbeti za enega ali celo več prizadetih otrok. Saj tak otrok potrebuje celega človeka, običajno mater, za varstvo, nego in usposabljanje. Izdatki zanj so vsaj še enkrat večji kot za druge zdrave otroke. Naše društvo je predhodno predlagalo, da bi se to stanje družin upoštevalo pri cenzusu oziroma višini dodatka, vendar to ni bilo sprejeto. Sedaj pa postopoma dozorevajo možnosti, da v okviru programov otroškega varstva občine pomagajo posameznim potrebnim družinam. Praksa nekaterih mest in občin ter vsklajeno delo njihovih strokovnih služb dokazuje, da so že možne sodobnejše in življenjske rešitve za take družine, poleg »klasičnih« oblik pomoči, za katerimi nujno stoje pravne norme (oprostitev davčnih obvez — Kranj, olajšava pri prevozu teh otrok v zavod za delovno usposabljanje — Maribor itd.).

Samoupravni organi O. V. v občinah so se v teh dveh letih zavzemali predvsem za reševanje izgradnje vrtcev za predšolske otroke in oblik šolskega varstva zdravih otrok. Zato so bila vprašanja varstva prizadetih otrok potisnjena v ozadje.

Zaradi takegas tanja je naše društvo republiški skupnosti otroškega varstva predložilo, naj v svojem Akcijskem programu za leto 1969 pomaga tudi duševno prizadetim otrokom, ki predstavljajo

najmočnejšo skupino prizadetih otrok v vsakem kraju. S svojo intervencijo naj spodbudi in pomaga razvijati tiste varstvene oblike, ki spadajo sicer v redno delo zdravstveno-socialne in prosvetne službe, pa so ostale doslej nerazvite.

S sorazmerno skromno vsoto 935.000,00 je društvo uspelo aktivizirati kar 32 koristnikov v 22 občinah in povečati ta sredstva z dodatno participacijo lastnih sredstev zavodov, skladov in občinskih proračunov še za 370.000, kar vse predstavlja materialno osnovo za sicer tako deficitarno področje posebnega šolstva pri nas.

S tem smo praktično nadaljevali akcijo, ki smo jo pričeli marca na posvetovanju o duševno prizadetih in na 2. konferenci za rehabilitacijo invalidov novembra lanskega leta. V smislu stališč, sklepov in predlogov, sprejetih na omenjenih posvetih, smo ta sredstva namenili:

1. usposabljanju redne zdravstvene službe in mreže za preventivo, zgodnjemu odkrivanju in zgodnjemu in pedagoškemu obravnavanju vseh otrok, motenih v normalnem razvoju, ne le duševno prizadetih. Z delom so pričeli trije novi psihološki oddelki pri otroških dispanzerjih oziroma zdravstvenih domovih v Celju, Mariboru in Murski Soboti. Poleg psihološkega oddelka pri otroškem dispanzerju Ljubljana-Center, ki deluje že deseto leto, tvorijo vsi začetki mreže specifičnih ustanov za razvijanje sodobnih dignostično-triažnih oddelkov v **redni** mreži službe za mater in otroka v Sloveniji. Skupaj z nastajajočim pedopsihiatričnim oddelkom pri otroški kliniki v Ljubljani in ustrezno enoto v Mariboru se tako ustvarjajo možnosti za sistematično in organizirano zgodnje odkrivanje in ustrezno zgodnje obravnavanje prizadetih otrok ter razvijanje svetovalske službe njihovim staršem.

Pri otroškem dispanzerju v Ljubljani-Center se s sodelovanjem Pedagoške akademije izvaja prvi poskus mobilne specialne pedagoške službe na domu prizadetih otrok, prve te vrste v Sloveniji.

2. S sofinanciranjem republiške skupnosti otroškega varstva je uspelo odpreti prva dva predšolska vrtca za huje duševno prizadete otroke: eksternega v Jaršah v Ljubljani in internatsko obliko treh oddelkov vrtca v domu za delovno usposabljanje v Dornavi.

V razvoju kompleksne hablitacije duševno prizadetih otrok bodo izkušnje teh vrtcev podlaga za nadaljnje razvijanje metod in oblik dela, obenem pa dokazujejo, da je možno usposabljati tudi huje prizadete otroke, če so pravočasno zajeti.

3. Na 16 posebnih osnovnih šolah (POŠ) v Sloveniji so pričele v letošnjem letu z delom različne varstvene oblike: varstvo vozačev,

podaljšano bivanje šolarjev, varstvo huje prizadetih, domsko varstvo, prehrana otrok, zlasti vozačev, rejništvo, letovanje in druge oblike.

Vzgojno-varstveno delo mora biti sestavni del učno-vzgojnega procesa tudi na posebnih šolah. Varstvo laže in huje prizadetih otrok se pri nas s to akcijo šele začenja in zahteva sistematično proučitev in nadaljevanje dela od vprašanj projektiranja izgradnje POŠ oz. zavodov in opreme do programov dela in ustreznih kadrov za to delo.

Posledica intervencije republiške skupnosti otroškega varstva je začetek resnejšega ukvarjanja strokovne službe v občini in samoupravnih organov TIS in OV s številnimi nerešenimi vprašanji rednega varstva in usposabljanja duševno prizadetih otrok.

Čas je, da postanejo vprašanja rednega razvoja posebnih šol in oblik za delovno usposabljanje huje prizadetih otrok v posamezni občini sestavni del programov rednih služb — zdravstveno-socialne in prosvetne, temeljnih izobraževalnih skupnosti in otroškega varstva, pedagoško svetovalne službe, službe zaposlovanja, socialnega in invalidskega zavarovanja v občini oziroma regiji. Saj se tako zaključuje krog celovitega usposabljanja teh otrok, ki se prične z odkrivanjem in konča z njim primerno zaposlitvijo in spremljanjem skozi življenje. V Sloveniji so že dozorele možnosti za tako edino rentabilno vlaganje družbenih sredstev in naporov za čim normalnejšo rast otrok in mlade generacije pri nas.

4. S pomočjo sredstev OV sta v Mariboru — Pobrežje lahko pričeli z delom dve prvi skupini varstva delovnega usposabljanja huje prizadetih otrok — 20 po številu. Posebno skrb pa predstavlja pomoč DeC-Vevče, ki se je že razvil v prvo pripravljalnico huje prizadetih mladostnikov za delo pod posebnimi pogoji.

Skupščina OV Slovenija, ki bo zasedala sredi marca, bo ocenila doslej opravljeno delo in nakazala izhodišča in smernice za leto, ki je pred nami.

Predvsem pa se nam zastavlja vprašanje, kako se pripraviti, da bodo srednjeročni programi 1971—1975 poleg realne materialne baze in trdnejšega sistema financiranja varstveno-vzgojne dejavnosti (sedanji odnos do »B programa« v osnovnih šolah) razvili tudi programe in možnosti za usposabljanje kadrov za vzgojo in varstvo **vseh** otrok, vključno razvojno prizadetih.

Ali smo dovolj pripravljeni zato tudi mi?

Razvijamo nekatere nove oblike varstva in usposabljanja

PRVI POSKUS SPECIALNO PEDAGOŠKE MOBILNE SLUŽBE V SLOVENIJI

Marija Lipužič

Društvo za pomoč duševno nezadostno razvitim osebam je pobudnik tega humanega poskusa. Začel ga je psihološki oddelek otroškega dispanzerja ZD-Ljubljana Center, sodeluje pa oddelek za specialne pedagoge na ljubljanski Pedagoški akademiji.

Poskusna skupina je majhna. Sestavljajo jo prizadeti predšolski otroci, ki so vsi obravnavanci psihološkega oddelka. Ker v začetku ne moremo nuditi mobilne pomoči vsem prizadetim predšolskim otrokom, smo skrbno izbirali prve družine. Menili smo, naj bodo prvi deležni tovrstne obravnave tisti otroci, ki žive v posebno težkih življenjskih razmerah in tisti, ki zelo težko prihajajo k ortopedagoškemu svetovanju v dispanzer (nesamostojna ali izredno otežkočena hoja, eretični otroci).

Starše izbranih otrok smo najprej povabili v dispanzer, da smo jih seznanili z novim načinom dela. Pojasnili smo jim, da tako delajo že v mnogih razvitih deželah in da je ta način povsod zelo uspešen. Staršem smo opisali prednosti obiskovanja otrok na domu:

1. Mnogim otrokom je pot v dispanzer zaradi oddaljenosti, zaradi slabše gibljivosti ali povečane vzburljivosti izredno naporna. Zato pri vzgojnem delu ne morejo pokazati tistega uspeha, ki ga zmorejo v resnici in ga pedagog spozna le iz pripovedovanja staršev.

2. Otrok je doma bolj sproščen, čuti se varnega, pa je zato čas, ki ga namenimo vzgojnim prizadevanjem, bolj izkoriščen.

3. V domačem okolju so vidnejši naravni pogoji za otrokov razvoj. Vzgojne postopke moremo prilagoditi zahtevam doma. Te zahteve so drugačne v mestu, drugačne na deželi. Otrok potrebuje drugačne besede in spretnosti za pomoč v mestnem, drugačne v kmečkem domu.

4. Doma je laže vključiti v vzgojno delo še druge člane otrokove družine (bratce, sestrice, stare starše, tete, strice), včasih celo sosede.

4. Mobilna služba bo prizadetega otroka vedno dosegla. Iz map otrok je razvidno, da starši ne morejo vedno v dispanzer, čeprav so naročeni.

6. Mobilni pedagog bo obiskoval otroka na domu v času, ki bo staršem, predvsem pa prizadetemu otroku, najugodnejši. Na tak način žal ni vedno mogoče izbirati časa za obravnave v dispanzerju.

Seveda smo staršem povedali, da tudi nova oblika dela ne bo mogla roditi uspeha, če ne bodo **oni** sodelovali. Spomnili smo jih na resnico, da prizadeti otrok za manjše uspehe potrebuje več spodbud. Uspehi pa so večji, če sistematično delo začnemo čimprej.

Poskus se je dobro začel, saj so se vabilu odzvali prav vsi vabljeni starši. Vsem je tudi ugajala nova oblika dela in so zato vpraševali povsem praktične stvari: ali bomo prihajali tudi na oddaljenejše domove, ali bomo lahko prihajali v času, ko niso v službi, kdo bo to delo plačeval ipd.

Že v uvodu smo staršem povedali, da nima nihče pravice, da bi se vsiljeval v njihove domove in da tega tudi mi ne bomo počeli. Vsem smo toplo priporočili novo obliko dela, nikogar pa v ta poskus nismo silili. Pravzaprav smo najbrž za »prepričevanje« porabili več naših moči, kot je

bilo potrebno. Starši so takoj pristali in toplo nam je bilo, ko nas je povezovala skupna misel: Pomagajmo prizadetemu otroku!

Prva obravnava je bila še v dispanzerju. To delo smo predvideli na osnovi otrokove dokumentacije. Otrokov način reagiranja, sodelovanja pa je osnova za načrt, po katerem bo tekla obravnava na otrokovem domu. Starše v dispanzerju naprošamo, naj otroka pripravijo na obisk »tete« ali »strica«. Ta bo res podoben teti ali stricu, saj bo prihajal na dom s torbo, polno igrač. Dobro je tudi to, da otrok teto ali strica spozna že v dispanzerju, kjer teče prva obravnava.

Čeprav se je zdaj že zvrstilo nekaj obiskov na domovih, je prezgodaj, da bi govorili o rezultatih. Zadovoljno lahko povemo, da **vsi** starši lepo sprejemajo naše obiske in da so nekateri že v skrbeh, kdo bo delo nadaljeval, ko se bodo predvideni štirje obiski končali.

Skrbno si zapisujemo vse, kar je v zvezi z mobilno službo. Delo z otrokom je seveda odvisno od vrste in stopnje prizadetosti, vendar ima vsaka obravnava takole shemo:

1. govorno spodbujanje:
a) pri razumevanju govora,
b) pri govornem izražanju.
2. Urjenje otrokove motorike,
3. Nasveti staršem.

Predvidevamo, da nam bo obravnava rezultatov dala pobudo za kasneje, za redno organizirano mobilno službo. Menimo, da bo moč na osnovi rezultatov pri rednem delu omiliti ali celo preprečiti nekatere težave, ki jih mi pri prvem poskusu gotovo še imamo.

Računamo, da bomo poskus končali konec maja 1970. Takrat bomo poročali o rezultatih.

OBISK PRI IRENI

J. Š.

Ireno sem spoznal iz opisov ljudi, ki so se že prej ukvarjali z njo: deklica je duševno in telesno nerazvita, nima razvitega govora in je nesamostojna. Ko je bila še čisto majhna, je zelo zbolela. Bolezen je zavrla vesnjen razvoj. Sedaj je stara osem let.

Prvič sem jo videl v otroškem dispanzerju. Pripeljala sta jo oče in mati. Pravzaprav sta jo prinesla, kajti Irena še ne more hoditi samostojno. Sprva je bila zadržana, toda igrače so jo razvedrile. Rada je nizala obročke, se plazila za avtom, udarjala po žogi, pa čeprav so jo njene ročice tako malo ubogale. Videl sem, da sta starša zelo navezana na svojega otroka. Takoj sta bila pripravljena, da me štirikrat sprejmeta na domu.

Ko sem se tako neko jutro pripeljal v odročno vas, kjer stanujejo, me je na avtobusni postaji čakal Irenin oče. Stisnil mi je roko in se mi nasmejal, da mi je postalo toplo. Pa ne zato, ker se je moja roka izgubila v njegovi. To je bila pač taka dobrodošlica, kakršne nisem pričakoval. Pokazal mi je pot do njihovega doma in se mi opravičil, ker je moral na delo. Vseeno sem na razritih kolovozih, ki peljejo k Ireninemu domu, zašel. Hišo sem potem le odkril. Zapodil sem se k njej kar čez travnike kot majhen šolarček, ki pa ima namesto šolske torbe z zvezki potovalko polno igrač.

Sprejela me je topla, čista kuhinja, dvoje majhnih deklic in njuna mama. Irena ima namreč sestrico Stašo, ki je mlajša od nje, vendar je v

razvoju že prehitela starejšo sestrico. Obema sem pokazal vsebino svoje potovalke. Seznanil sem ju z vsako igračo posebej. Toda Irene ni zanimal medo, niti punčka, niti muc. Prijela je avto s kockami, ki se ga da temeljito razstaviti, in se ni hotela ločiti od njega. Premotili smo jo šele z barvnimi škatlami, ki se postavljajo ena v drugo, in pozneje tako, da smo skupaj zapeljali avto v »garažo«. To je kuhinjska kredenca, kjer ima Irena v spodnjem predalu spravljene igrače, da jih lahko doseže. Tako smo lahko delali tudi vse drugo, kar sem pripravil. Z Ireno smo se ukvarjali vsi. Pogovarjali smo se z njo in bili veseli, ko je posnemala naš govor, četudi nesprtno. Plesali smo ob melodiji zvončka, pa čeprav je bilo to le nihanje, tako da smo Ireno držali za roke, se žogali, sestavljali muco. Staša mi je rada pomagala. Toda ko je prišel avto iz »garaže«, je bil zopet samo Irenin. Takoj je vrgla kocko v sestrico, če se je ta le približala avtu. Večkrat se je med delom oklenila mamice okoli vratu. Takrat se je tudi Staša stisnila k mami. Toda zanjo ni bilo ljubečega odziva. »Ali je tu kaj narobe?« sem vprašal. Mati pač posveča več pozornosti prizadeti deklici. Toda, ali daje obema enako ljubezni?

Na koncu so se vse igrače poslovile od deklic in odšle v mojo potovalko. Žalostno sta gledali za njimi, ker toliko zanimivih igrač doma nimata.

Ko sem odhajal, me je razveselilo materino vprašanje, kaj bo po teh štirih obiskih na domu. Ali bo potem zopet treba hoditi v mesto?

Toda stric s torbo igrač tega ne ve. Prišel bo samo še trikrat.

VARSTVO VOZAČEV POSEBNIH ODDELKOV V ŽALCU

Albin Podjavoršek

Vprašanja vzgojnega varstva nasploh stopajo pri nas zadnja leta živahneje v ospredje. Problematika pa dobiva čedalje izrazitejšo pedagoško fiziognomijo. Spremembe v družini, ki jih je sprožila nova doba z razmahom industrije in drugih gospodarskih panog, so rodile potrebo po varstvu otrok in mladostnikov v času, ko so zaradi odsotnosti staršev prepuščeni docela sami sebi in bi lahko postali plen ceste in vseh nevarnosti, ki so možne v okoliščinah današnjega vsakodnevnega življenja. Pomembnost vzgojnega varstva so v svetu že zdavnaj spoznali in mu posvečajo veliko pozornost.

Medtem ko smo si pri delu z učenci rednih osnovnih šol nabrali o problematiki dnevnega varstva že nekoliko izkušenj, bi to teže rekli za vzgojno varstvo na posebnih osnovnih šolah, ker se tu problematika spričo novo nastalega položaja šele odpira. Priložnostno varstvo otrok so posebne osnovne šole zadnja šolska leta uvajale v zvezi s prezgodnjim prihajanjem šolskih otrok v šolo in čakanjem na odhod z avtobusi ali vlaki (npr. v Zavodu Ivanke Uranjekove v posebni osnovni šoli v Celju). Na centralni posebni osnovni šoli v Celju nudijo varstvo učencem — vozačem od 6.30 zjutraj pred poukom vse do 12.30 ure, nato pa od 12.30 do 18. ure. Varstvo oskrbuje dežurni učitelj, ker za varstveni oddelek šola nima posebnega prostora, nimajo posebnega oddelka, čeprav bi bil potreben. Učenci se zbirajo zjutraj in zadržujejo v zimskem času in v deževnih dneh v ogrevani garderobi, popoldne pa v učilnici 1. razreda, ki je takrat prazna. V to varstvo je vključenih 15 vozačev, predvsem tistih iz 10 km oddaljenega Šmartna v R. d., kjer so zveze najbolj neurejene, otroci pa občasno čakajo na praktični pouk kovinarstva, šiviljstva, tehnični pouk ipd. V tem varstvu

zaposlujejo učence z branjem, izdelovanjem nalog ipd., vsekakor pa jih imajo pod nadzorstvom.

Poseben vzgojno-varstveni oddelek je dobila v šol. letu 1969/70 enota celjske posebne osnovne šole v Žalcu, ki šteje 113 vozačev, od katerih je vključenih v dnevno varstvo 29 dečkov in 12 deklic, to je 41 vozačev (36 odstotkov), in sicer iz 1. razreda — 5 otrok, iz 2. razreda — 14 otrok, iz 3. razreda — 16 otrok, iz 6. razreda — pa 6 otrok.

Ta oddelek vzgojnega varstva je deloval v dobro vozačev že prejšnje šolsko leto, vendar je sedanjo stalno obliko dobil šele letos. S prostori za delo posebnih razredov imajo v Žalcu velike težave.

Oddelek dnevnega varstva ima svoj stalni prostor, in sicer pred učilnico posebne osnovne šole v kleti, kjer je tudi šolska kuhinja in jedilnica osnovne šole v Žalcu. Oddelek so lepo opremili, sobo prepleskali, tla pokrili s podolitom, pri Novopremu v Domžalah nakupili primerne mizice s stoli, oskrbeli pa tudi ustrezno razsvetljavo, kurjavo in zračenje.

Omare so napolnili s potrebnim didaktičnim materialom, imajo pionirsko knjižnico ter precej primernega materiala za svobodne dejavnosti, kakor za ženska ročna dela, tehnični pouk dečkov, konstruktivne igre, žoge, kolebnice ipd., imajo tudi radio in gramofon, da lahko poslušajo radijske oddaje in kako poskočno zavrtijo. Tisti, ki nimajo copat, jih tu lahko dobijo, ker učenci budno pazijo na čistočo prostora.

Otroci se silno radi zadržujejo v tem prostoru in komaj čakajo, da pridejo od pouka v varstveni oddelek. Za ureditev prostora in opremo je prispeval lepo vsoto (20.000 din) republiški odbor društva za pomoč duševno nezadostno razvitim osebam, oz. RSOV. Ko bo junija 1970 opravljena adaptacija osnovne šole v Žalcu, je za delo vzgojnega varstva poleg učilnic posebne osnovne šole v posebnem traktu predviden tudi poseben prostor za varstveni oddelek, kamor bo mogoče prenesti vso opremo, ki je sedaj v kleti.

Po socialnem poreklu je od 41 učencev in učenk, ki so varovanci varstvenega oddelka, 33 otrok iz družin delavcev, 3 iz kmečkih družin, 3 iz uslužbenskih in 2 iz družin upokojencev. Stari so od 7 do 15 let.

Po oddaljenosti stalnega bivališča je položaj takle: iz Liboj (6 km) se vozi 8 otrok, iz Zabukovice (5 km) 7 otrok, iz Letuša (19 km) 2 otroka, iz Ponikve pri Žalcu (13 km) 6 otrok, iz Velike Pirešice (9 km) 4 otroci, z Vranskega (23 km) 5 otrok, iz Tabora (17 km) 3 otroci, iz Šešč (5 km) 1 otrok, iz Braslovč (8 km) 1 otrok, iz Šempetra (4 km) 2 otroka in iz Polzele (7 km) 2 otroka. Raznolikost krajev (navedeni so kraji osnovnih šol) kaže pisanost varovancev oddelka, treba pa je opozoriti še na dejstvo, da večina otrok ni iz središč omenjenih krajev, marveč imajo mnogi od končne avtobusne postaje še več kilometrov hoje do doma.

Kolikor poznamo socialne razmere varovancev varstvenega oddelka, bi lahko šteli 27 otrok za socialno ogrožene. Ti zahtevajo še posebno pozornost. 17 otrok kaže znake vedenjske motenosti, zaradi česar so potrebni posebnega vzgojnega obravnavanja, zlasti še zato, ker so letošnji šolski novinci. Znaki problematičnosti so opazni pri 8 otrocih, posebej v odnosu do dela. V smislu principa individualizacije prejemajo otroci še intenzivno dodatno pomoč pri učenju in pri izdelovanju domačih nalog in dodatnih vaj. Izraziteje neprilagojeni so 3 otroci ,letošnji šolski novinci, ki uživajo prav tako pri tem izvenšolskem vzgajanju posebno pozornost, predvsem s smotrom, da bi jih čim uspešneje socializirali.

Delo v varstvenem oddelku bi bilo zelo otežkočeno, če že ne nemogoče, če bi uživalo vseh 41 otrok vzgojno varstvo istočasno. Ne smemo pozabiti, da imamo opraviti z duševno prizadetimi otroki, ki so v vseh pogledih zelo heterogena skupina in da tudi v takšnem oddelku ne moremo in ne smemo izven okvira, kakor ga določa za delo z duševno prizadetimi ortopedagogika duševno prizadetih. Potrebne so torej majhne vzgojne skupine in individualno delo z učenci. Delo olajšuje čas bivanja v oddelku vzgojnega varstva, ki poteka takole: ob 6. uri zjutraj pridejo prvi učenci z najzgodnejšimi avtobusi in se jih nabere do 7.30 trideset. Od 7.30 do 11. ure ni v oddelku nobenega otroka, potem pa se krivulja spreminja: od 11. do 11.30 je v varstvu 30 učencev, od 11.30 do 12.30 je 17 učencev, od 12.30 do 13.30 pa 7 učencev. V času od 7.30 do 10. ure, ko v varstvu ni nobenega učenca, vzgojiteljica načrtno hospitira v 1., 2. in 3. ter tudi v 6. razredu, da bi se seznanila z delom in metodami razrednikov in s psihofizično zmogljivostjo svojih varovancev in jim laže pomagala. Hospitacije vpisuje v posebno kolono v zvezku dnevnih priprav.

Namen varstva je nuditi učencem streho in prijeten prostor v času, ko čakajo na pouk in po pouku na odhod domov. Vsebina vzgojne dejavnosti se deli na pomoč pri učnem delu z vsemi oblikami individualnega in po potrebi tudi skupinskega dela, kakor pisanja domačih nalog, vaj v branju, pisanju in risanju, govornih vaj logopatov po navodilih logopeda ter pisanja dodatnih vaj po navodilih razrednika v posebne zvezke varstvenega oddelka, ter v svobodne dejavnosti ter igre in lažje aktivnosti športnih iger. Ob vsem tem delu vzgojiteljica otrokom oblikuje higienske, socialne in delovne navade, posebno v primerih, pri katerih je čutiti kake pomanjkljivosti.

Kadrovska zasedba v varstvenem oddelku zaenkrat ni strokovna, ker primanjkujejo ustrezni strokovnjaki, ki jih ni niti za delo v oddelkih rednih šol, kaj šele za delo s psihično prizadetimi otroki in mladostniki.

Dosedanja praksa v tem varstvenem oddelku v Žalcu je opozorila na nekatere probleme, na rešitev katerih bo treba misliti že v bližnji prihodnosti. Najvažnejši so naslednji:

1. Videti je, da bo v novem šolskem letu še več vozačev, med njimi lepo število takšnih, ki bodo varstva še celo potrebni. Seveda bo s tem v zvezi treba misliti tudi na nastavitev še ene vzgojiteljice.

2. Že površen pogled na otroke v vzgojnem varstvu nam kaže, da so telesno šibki, zaostali in podhranjeni. Odtod izvirajo verjetno tudi tiste posebnosti, ki jih označujemo kot vedenjska motenost, nezainteresiranost za delo, problematičnost ipd. Vsi varovanci tega oddelka prejemajo sicer toplo malico, bilo pa bi nujno, da bi dobili ob prihodu v šolo kvaliteten zajtrk, opoldne pa izdatno toplo kosilo, saj gredo zelo zgodaj od doma, vračajo pa se mnogi pozno popoldan. Tako je prav mogoče, da so zjutraj brez pravega zajtrka, ostanejo pa tudi brez ustreznega kalorično vrednega kosila. Njihova šibka telesna odpornost se je pokazala ob letošnji epidemiji gripe, ko je večina zbolela. Pri dveh otrocih so ugotovili zasenčenje pljuč in sum na tuberkulozo.

3. Delo v varstvenem oddelku je ob visokem številu gojencev izredno težavno, predvsem zaradi premajhnega prostora, raznolikosti učencev in krivulje porabljene kapacitete ur pri delu z gojenci, ki se zelo spreminja tudi zato, ker skoraj vsake tri četrt ure prihaja kakšen avtobus v Žalec ali odhaja iz njega, in pripelje učence v varstveni oddelek ali jih odvaža domov. Tako lahko vidimo, da je delo vzgojiteljice zelo otežkočeno in zahteva od nje mnogo iznajdljivosti, če hoče vse otroke ustrezno zaposliti in temu

ali onemu tudi individualno pomagati, pri tem pa ohranjati potreben red in disciplino.

Kljub temu, da delovne razmere v varstvenem oddelku niso ugodne in da na tem vzgojnem področju šele orjejo ledino, je treba priznati, da so uspehi dela varstvenega oddelka pri teh otrocih vozačih vidni: od 1. polletja šol. leta 1969/70 sta 2 učenca izdelala z odličnim, 18 je bilo prav dobrih, 16 dobrih, 5 učencev pa ni izdelalo. Ti bi bili potrebni v varstvenem oddelku še posebnega obravnavanja in dodatne pomoči, ki pa je vzgojiteljica ob prevelikem številu učencev ni mogla nuditi. Prav ti učenci so nam opozorilo, da varstveni oddelek posebne osnovne šole ne sme imeti prevelikega števila učencev.

Prvi pojavi in primeri dela varstva na posebni osnovni šoli v Žalcu kažejo, da lahko nova vzgojna institucija mnogo pomeni, če je vsebinsko, organizacijsko, metodično in kadrovsko dobro zasnovana in če ima družba zanjo dober posluh.

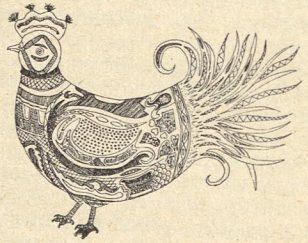

Risal DRAGO STEVANOVIČ, posebna osnovna šola Ljubljana

IZDELAVA NORMATIVOV ZA GRADITEV IN OPREMO POSEBNIH OSNOVNIH ŠOL

Inž. arh. Marjanka Lapuh

Potrebe in želje, da načrtno pristopimo k reševanju prostorskih problemov posebnih osnovnih šol, zlasti k problemu varstva prizadetih otrok v šoli, sovpadajo z letošnjo delovno nalogo sekretariata za prosveto in kulturo — izdelavo normativov za graditev in opremo posebnih osnovnih šol v SRS.

Kot podlaga temu delu služi med drugim tudi program mreže POŠ in zavodov. Že izdelana mreža zajema popis obstoječega stanja in predvidene potrebe za saniranje, dograditve in novogradnje. To pa bo treba usklajevati še s potrebami regionalnega planiranja.

Na podlagi mreže je bil izdelan tudi načrt za izgradnjo (srednjeročni plan za dobo petih let). Izdelati pa bi bilo treba še detaljni plan za leto 1970 po konkretnih objektih in vnaprej enako za vsako leto sproti.

Urejeno financiranje je eden od osnovnih pogojev za racionalno gradnjo. Treba bi bilo, podobno kot v osnovnih šolah in vzgojno varstvenih ustanovah, zagotoviti stalna republiška in lastna sredstva občin. Ker sta

v enaki meri zastopana vzgoja in varstvo, oziroma se medsebojno dopolnjujeta, bi morala to reševati skupno RIS in RSOV.

Pri vsem tem pa je nujno definirati pedagoški program, ki mora predstavljati osnovni koncept celovite habilitacije oziroma usposabljanje prizadetih otrok od vrtcev do vstopa v življenje. Del tega programa, to je predmetnik in učni načrt za posebne osnovne šole, je že izdelan in tudi sprejet na pedagoškem svetu SRS.

Ob upoštevanju vsega naštetega izdelati normative za graditev in opremo posebnih osnovnih šol, je letošnja naloga strokovnih služb sekretariata za prosveto in kulturo, pri čemer je potrebno tesno sodelovanje s prizadetimi strokovnjaki in ustanovami.

K delu smo pristopili že v lanskem letu, in sicer po istih metodah, kakršne so se izkazale za uspešne pri izdelavi normativov za osnovne šole:

a) na podlagi učnega načrta in vzgojnega programa je potrebno izdelati funkcionalne osnove za posamezne prostore in njihovo opremo.

b) Te prostore moramo vključiti v celotno zasnovo stavbe in izdelati sheme za povezave teh prostorov.

c) Potrebna je določitev prostorskih zahtev za posamezne kapacitete in vrste šol. S tem v zvezi moramo določiti minimalne prostorske in higiensko tehnične zahteve in maksimalne dopustne investicije.

Preštudirali smo učni načrt in predmetnik za POŠ in s pomočjo strokovnjakov-defektologov izdelali okvirni program dela za vsako posamezno učilnico. Pri tem smo izhajali iz dognanja, da je **varstvo del učnovzgojnega procesa ali z drugimi besedami: varstvo mora biti vključeno v redni učni program.** Zato smo pri študiju prostorov že upoštevali te zahteve in predvideli vse šolske prostore, tako učilnice, skupne prostore, kot knjižnico, telovadnico, učno stanovanje in kuhinjo v zasnovi in opremi za: učenje, varstvo in za delovno usposabljanje. Tako smo že izdelali predloge za funkcionalne osnove učilnic za višje in nižje razrede, kabinete za učila in del delavnic (splošna in šiviljska ter krojaška).

Druga naloga je, vključiti čim več že obstoječih serijskih elementov, tako zgradb, kot opreme. Pokazalo se je, da bomo lahko vključili obstoječe fasadne okenske elemente osnovnih šol in precejšnji del šolske opreme.

Za nove elemente bo treba izdelati na podlagi potreb funkcionalne osnove, podobno kot smo to storili pri osnovnih šolah. Ko bodo te gotove, jih bomo za opremo posredovali Biroju za lesno industrijo v nadaljnjo obdelavo. Zavedamo se, da je nemogoče vse delo koncentrirati na enem mestu, ker obstaja nevarnost, da se v tem primeru zgubimo v podrobnostih in ne bomo mogli obvladati celovitega problema.

Menim, da pri elementih opreme POŠ s serijsko proizvodnjo ne bo težav, ker bodo ti le dopolnilo k že obstoječim elementom osnovnih šol.

Zavedamo se, da moramo pri sestavi normativov za gradnjo in opremo POŠ paziti predvsem na to, da jih ne bi zasnovali preozko. To bi lahko v kasnejšem razvoju predstavljalo oviro, istočasno pa je treba paziti, da ne bi morda iz občutka krivde, ker je bila doslej tovrstna populacija obravnavana precej mačehovsko (ni nobene v ta namen zgrajene šole, temveč so ti zavodi v funkcionalno in higiensko neustreznih starih stavbah), ne zašli v drugo skrajnost in neracionalno vlagali investicije v programsko prenapete in ne dovolj proučene objekte.

Podobno kot je bilo pri osnovnih šolah in vzgojno varstvenih ustanovah — vrtcih, tudi na področju pos. šolstva potrebe prehitevajo izdelavo normativov. Saj bodo šli nekateri objekti (Celje, Črnomelj, Kranj, Slov. Bi-

strica), v gradnjo že pred sprejetjem normativov. Za te šole smo v sodelovanju s prizadetimi strokovnjaki oblikovali začasne kriterije, ki naj vodijo projektanta pri načrtovanju. Z realizacijo teh objektov bomo morali v praksi kontrolirati naša predvidevanja, oziroma nam bodo nakazane smernice za korekture in dopolnitve, ki jih bomo v normativih lahko z večjo gotovostjo predpisali. Ko bodo normativi predpisani, bodo občine same lahko revidirale projekte in s tem razbremenile naše delo.

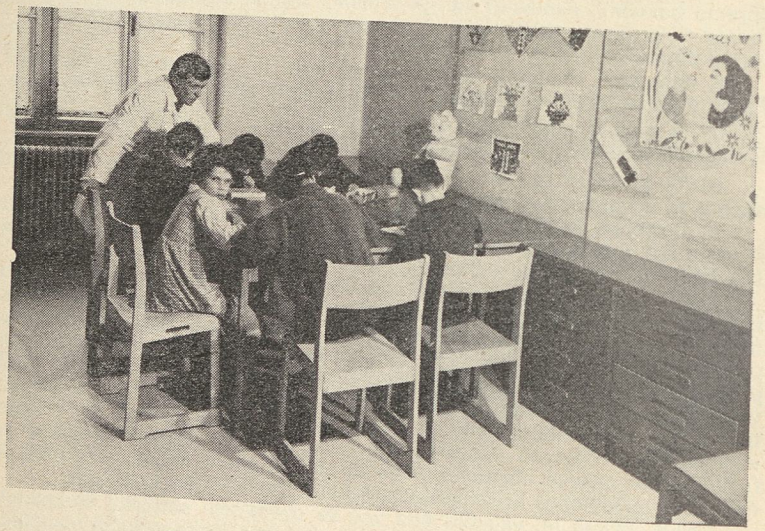

Oprema delovne sobe za skupinsko delo

OPREMA V USTANOVAH, KJER OBRAVNAVAJO DUŠEVNO PRIZADETE OTROKE

Inž. arh. Olga Rusanov

Vzporedno z delom programiranja mreže posebnega šolstva in planiranja izgradnje ustanov za duševno nezadostno razvite otroke in mladino poteka delo **o problematiki opreme posebnih šol, zavodov, eksternih oddelkov in internatov ter zavodov za predšolsko varstvo duševno nezadostno razvitih otrok in mladine.**

Pravočasno pripraviti predloge za programiranje in dimenzioniranje ter opremo prostorov omenjenih šol in zavodov je namen strokovne skupine, ki se pri Sekretariatu za kulturo in prosveto in pri Biroju za lesno industrijo ukvarja s to nalogo **že več kot eno leto.**

Naloga obsega:

— **pripravo merskih izhodišč in prostorskih dispozicij** za oblikovanje in projektiranje ambienta omenjenih ustanov ob upoštevanju vseh zdravstvenih, psiholoških in pedagoških zahtev ter ob upoštevanju učnega programa in celotnega dnevnega reda dela v teh ustanovah;

— **oblikovanje elementov opreme** ob upoštevanju dobljenih izhodišč ter funkcionalnih, estetskih in tehnoloških komponent oblikovanja;

— **sodelovanje z izvajalci** pri realizaciji načrtov ob upoštevanju možnosti serijske proizvodnje;

— **zasledovanje realiziranih primerov;**

— **posredovanje dobljenih rezultatov** v obliki priporočil, morebitnih normativov in drugih publikacij zainteresiranim.

Sredstva za nalogo je prispeval Sklad Borisa Kidriča ob priporočilu Društva za pomoč duševno nezadostno razvitim osebam in na pobudo sekretariata za kulturo in prosveto. Biro za lesno industrijo je prevzemnik naloge in obenem tudi soplačnik.

Po enem letu ukvarjanja s to problematiko je bilo po izdelanih načrtih realiziranih že nekaj konkretnih primerov.

Republiške skupnosti otroškega varstva so v l. 1970 sofinancirale ureditev in opremo naslednjih zavodov:

— vrtca v Jaršah — predšolski oddelek vrtca v Jaršah,

— treh predšolskih oddelkov vrtca v Dornavi,

— dveh oddelkov za delovno usposabljanje duševno huje prizadete mladine v Mariboru — Pobrežje,

— demonstracijskega eksperimentalnega centra v Vevčah pri Ljubljani,

— delno opremo namenjeno novemu internatu POŠ v Celju in

— Zavod za delovno usposabljanje mladine v Črni na Koroškem pa iz drugih sredstev.

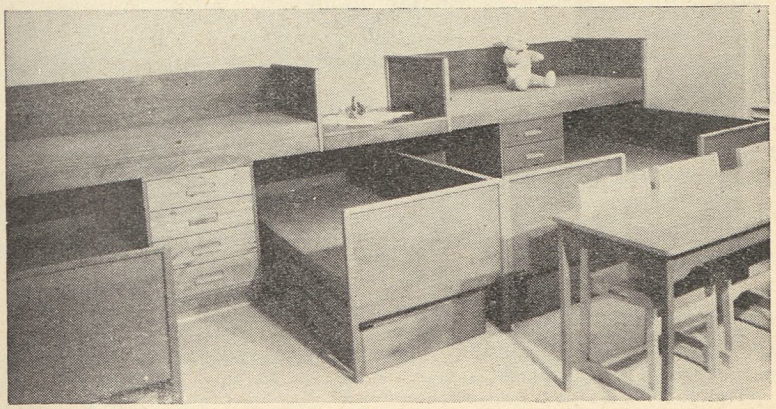

Ležišča v zavodu za delovno usposabljanje v Crni

V večini navedenih primerov so bili prostori, sedaj namenjeni bivanju duševno nezadostno razvite mladine, prvotno projektirani v drugačne namene, bodisi za bolnišnico, ambulanto in drugo.

Prostore je bilo treba adaptirati in na novo opremiti za program varstva in delovnega usposabljanja.

Vsak od omenjenih zavodov je imel svoje specifične zahteve, ki jih je bilo treba reševati v tesnem sodelovanju s strokovnjaki vodstev zavodov.

Najzahtevnejša prostorska rešitev je bila vsekakor oprema vrtca v Dornavi. S fleksibilno opremo je bilo treba zagotoviti dvojno funkcijo prostorov — iste prostore pripraviti tako za dnevno kot za nočno bivanje otrok, medtem ko površina prostorov zadošča komaj za eno ali drugo funkcijo. Dispozicija predlagane opreme in njena izvedba omogočata preoblikovanje prostora bodisi za dnevno delo, bodisi za nočno bivanje.

Taka oprema zahteva vsekakor prilagodljivost in več truda od osebja zavoda ter smotrno organizacijo in disciplino dela od vodstva zavoda.

Vsi uresničeni primeri bodo pri nadaljevanju študije dragocen eksperimentni pripomoček, zato je naloga strokovne skupine, da zasleduje novo ustvarjene ambiente in delovanje na novo opremljenih zavodov v novih prostorskih pogojih, ki zahtevajo tudi spremembe v vsebini in načinu pedagoškega dela zavodov.

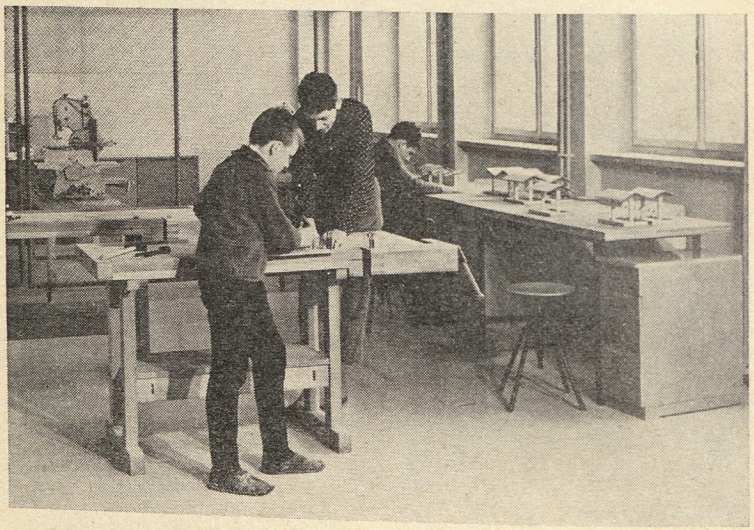

Oprema delavnice

Materino pismo

MOJEMU FANTKU V SPOMIN

Hudo mi je in srce me boli . . .

Svojega ubogega, nebogljenega fantka sem izgubila. Tako tih, tako skromen je bil in vendar smo se vsi zbirali okoli njegove posteljice. Še poklicati nas ni znal in vendar nam je toliko povedal. Ob njem so se razblinile vse grde in slabe misli, ob njem se je utišala vsaka trda in glasna beseda. S svojimi šibkimi, v majhne pesti stisnjenimi ročicami, s katerimi ni znal prijeti nobene igračke, je tolikokrat posegel v naše življenje in vsakokrat smo postali boljši ob njegovih nemih, a vendar tako glasnih opominih. Notranje smo se vsi zbližali in zrasli ob njem. Od njega smo se učili, kako je treba prenašati bolečine in trpljenje. Komaj so popustili tisti strašni krči, ki so tako neusmiljeno stresali njegovo ubogo, drobno telesce, nas je že iskal s še zastrtimi očki in se nam vdano in z ljubeznijo nasmihal s svojimi upadlimi lički.

Ni ga več in tako sem sama. Pravijo mi, da je zanj bolje tako. Razum jim da prav, a srce joče. Vse bridkosti trde resnice in vse hudo bi rada še enkrat preživela s teboj in zate, da bi te le smela držati spet v naročju, fantek moj.

Hvala ti, sinko, za tista tri leta in pet mesecev, ko se je bitje tvojega drobnega srčeca zlivalo z udarci mojega žalostnega srca!

Morda mi bo sedaj, ko sem to napisala, vsaj malo laže. In morda bo vsaj nekoliko laže tudi tistim materam, ki imajo prizadetega otroka in jočejo nad njim, pa ne vedo, kako so bridke moje solze, ki si jih brišem nad prazno posteljico.

mati

DRUGI O NAS

Vprašanja duševno nezadostno razvitih, ki smo jih še v polpretekli dobi najraje sramežljivo zamolčali, vse bolj prodirajo v zavest naše družbene skupnosti. Iz dneva v dan se v našem tisku vse glasneje sliši odmev o usodi te mladine.

Poleg dnevnega centralnega in lokalnega tiska zadnje čase tudi v našem revialnem tisku beremo o problematiki teh oseb. Tako prinaša revija za družinsko in družbeno vzgojo OTROK IN DRUŽINA v svoji 10. številki preteklega leta pismo matere, ki smo ga objavili v našem glasilu. Hkrati pa v tej številki iz našega glasila ponatiskujejo prevod Tri stopnje notranjih pretresov in razvoja očeta duševno prizadetega otroka.

Tako redakcija te revije pomaga osvetljevati to problematiko v širokem krogu naših staršev, kar je za to ugledno revijo zelo pohvalno. Želimo, da bi tudi v prihodnje pisali o tovrstni mladini pri nas.

Spodbudni uspehi v ustanovah za usposabljanje

Pismo ravnateljici zavoda v Črni

Spoštovana tovarišica ravnateljica!

Ko sem bila na obisku pri Marku, sem mu dala majhen koledarček in mu pokazala datum 8. oktober. Rekla sem mu: »Poglej, Marko, tu, na ta dan, ima tvoja mamica rojstni dan. Mi boš napisal kartico?«

Dala sem mu denar in rekla, naj prosi tovarišico, da kupi kartico. Radovedna sem bila, koliko zna misliti in koliko si zapomni. Doživela sem veliko presenečenje. Točno osmega oktobra sem dobila od mojega ljubega čestitko. Seveda z vašo pomočjo. Ne morem vam opisati svoje velike sreče. Jokala sem, jokale so tudi moje sestre, ki so bile ravno pri meni, in njegov brat Janko. Nisem še imela lepšega rojstnega dne.

Draga tovarišica, vam in vsemu osebju se iz srca zahvaljujem za vaš trud, da sem tako srečna. To je zanj in za nas velik korak naprej.

Srečna sem, da bi vas vse objela in poljubila. Vedno, kjerkoli sem, moram pripovedovati svojo veliko srečo. Ko je prišel mož iz službe, sem mu pohitela nasproti in v joku in smehu hitela govoriti, da sem najsrečnejša in da imam milijone. Ko sem mu pokazala Markovo kartico, sva se objela in zajokal je tudi on. Pozneje mi je rekel, da je prvi trenutek res pomislil, da sem morda v Črni zadela na loteriji.

Tako sem bila in sem še presrečna in vesela, da je Marko v tako dobrem in lepem zavodu. Res nam je bilo zelo zelo hudo, ko je prišel dan odločitve in smo bili toliko močni in se ločili od našega ljubega Marka. Sedaj vidim, da sem prav storila, in ni mi žal. Saj je napredovanje zelo veliko.

Ko sem prebrala knjigo Moja punčka ne bo nikoli odrasla, mi je srce krvavelo od žalosti, saj sem imela pred seboj svojega Marka. Zdelo se mi je, kakor da bi jo bila sama napisala. Saj sem jaz storila zanj, kolikor je bilo v mojih močeh. Odprla sem nešteto vrat, a vedno vse zaman. Nekoč mi je psihologinja rekla, da bi ga ona, če bi bila na mojem mestu, imela kar doma. Nisem je poslušala in zaprosila sem za sprejem v posebno šolo. Tako zna zdaj pisati in brati.

Poznam mamico, ki ima tudi takšnega otroka in je vsa obupana. Dala ji bom knjigo, naj jo prebere. Prepričana sem, da bo tudi ona napravila ta korak ter ga dala v vaš zavod, če bo mogoče.

Oprostite, prosim, če ne znam napisati tako, kot bi moralo biti. Saj sem samo majhen človek, zato pišem tako, kakor mi narekuje sedaj moje veselo srce.

Še enkrat se vam iz vsega srca zahvaljujem. Prav prisrčno vas pozdravlja družina ...

N. N.

SNEMALNA TELEVIZIJSKA EKIPA V ZAVODU ZA DELOVNO USPOSABLJANJE V ČRNI NA KOROŠKEM

Dorica Makuc

Reportaža TV »Moj otrok je drugačen«, dolžina 23'

Oddajo so pripravili: zamisel in tekst Dorica Makuc, glasbeno opremo Olga Jež, montaža Olga Meglič, filmska slika Viki Pogačar, realizacija Mija Janžeković.

Posneto konec januarja 1970 v Zavodu za delovno usposabljanje mladine v Črni na Koroškem.

Televizijski delavci ljubijo svoje delo, posebno če jim »tema leži«, kot to pravimo v našem žargonu. Takrat ni čutiti niti ur, niti utrujenosti in delovni dogovor teče kar sam od sebe.

In tokrat, ko smo bili v Črni med prijaznimi malčki in osebjem v Zavodu za duševno teže prizadeto mladino, nam je »tema spet ležala«! Pa tega pri odhodu v Črni nisem vedela, ker si nisem upala niti pomisliti, da bo vse tako lepo steklo, da se bo ekipa tako zelo zagrizla v delo, zato ker nas bodo otroci v Črni tako močno osvojili.

Ko smo odhajali iz Ljubljane, je bilo jutro sivo in pusto, kot so lahko ljubljanska meglena jutra. Bil je tudi ponedeljek in vsak član ekipe je bil v mislih bržkone še bolj doma kot pa na poti v Črno.

Kasneje, nekje na sredi poti, je stekel pogovor o reportaži, ki naj bi jo posvetili malčkom v Črni, otrokom, ki jim življenje ni prizaneslo, ki pa se tega življenja še kako veselijo in oklepajo. Toda to sem vedela samo jaz. Režiserka Mija, s katero sva se pred odhodom veliko pogovarjali, je bila za idejo navdušena, zato se je rada pogovarjala in že med potjo snovala svoje delo. »Toda Mija je ženska,« tako sem si mislila, laže razume to problematiko, bliže so ji takšni otroci kot moškim, ki včasih niti za svoje lastne otroke nimajo najboljšega posluha. Toda Črna se je vedno bolj bližala, člani ekipe so se bližali novemu cilju in novim nalogam nasproti. Morali smo govoriti o zavodu in njegovih gojencih. »Že spet ena tvojih socialnih tem,« je nekdo zabrundal v kombiju. »Spet bomo morali gledati nekaj, kar človeka ne veseli. Ali nimaš nič boljšega?« Nisem bila užaljena, saj so naši sodelavci največkrat pravi »garači«, ko je treba zagrabiti za delo, in če so včasih slabe volje, je razumljivo; največkrat prebijejo izven Ljubljane, daleč od svojih, ne glede na delovne dneve in praznike, zimo ali poletje. Svojih otrok skoraj ne poznajo, kako naj bi jih zanimali tuji, tako ali drugače prizadeti otroci.

Ko smo z ravnateljico Marijo, ki je poprej za vse poskrbela, da bi se kar najbolje počutili v Črni, pričeli delovni pogovor, je ostalo nekaj članov ekipe zunaj pred zavodom, v katerega so se prav v tistem času vračale skupine gojencev s smučanja. Tako so se prvič srečali z »igralci« reportaže. Že med kosilom je stekel pogovor o malih »igralcih«. Ekipa je bila presenečena nad zunanjim vedenjem malčkov, nad njihovo obleko in predvsem nad sproščenostjo, s katero so si ogledovali kombi in »mojstre«, ki so prišli iz oddaljene Ljubljane, da bi jih »slikali«. Morala sem jim razlagati, kdo so ti otroci, od kod so, zakaj so takšni, kaj bodo v zavodu dosegli in kako je bilo z njimi doma. Ves prvi večer v Črni je potekal v pogovoru o naših novih prijateljčkih, ki so nas naslednjega jutra tako veselo in prisrčno dočakali v svojem domu.

Sproščen razgovor v času snemanja

In začelo se je! Delo. Kamera se je le selila iz sobe v sobo, od skupine do skupine, od telovadnice na smučišče, pa spet nazaj, tako kot smo si reportažo zamislili. Otroci so bili naši najboljši sodelavci, nikjer se ni nihče upiral, nihče nas ni oviral, vsi so bili pripravljeni na snemanje, kot bi bili zares pravi igralci. Pa smo morali scene

ponavljati, ne samo zato, ker je včasih nagajala luč, ali je zmanjkalo filma, ampak tudi zato, ker so hoteli vsi od režiserke do osvetljača, snemalca in celo šoferja, ki se je prostovoljno vključil v delovno ekipo, iz vsake scene narediti najboljše. »Ti malčki to zaslužijo!« Tako so rekli in čutili. Iz ure v uro smo bili otrokom bližji in še bolj oni nam. Vedeli so, kako nam je ime, vsakemu posebej, jaz sem postala teta Dorica za ves zavod, režiserka Mija pa Indijanka. Za to so bili krivi njeni dolgi lasje in lep šal okrog pričeske. Srečko, ki si je bil ime izmislil, jo je nenehno iskal, tako kot so nas iskali Dolores, pa Miranček, Matjažek, Jožek, ki ni odnehal, dokler nismo zadnji dan tudi njega »poslikali«. Le žal mu je bilo, ker tega nismo storili v pralnici, kjer je bila ob njem tudi njegova pomočnica Anica.

Težko je povedati, kaj vse smo doživeli v štirih dneh našega bivanja v Črni. Morda bo prisrčno razpoloženje, ljubezen, s katero so se nas oklenili otroci in mi njih, vsaj nekoliko izžarela iz filma. Upajmo!

»Kaj tako lepega že dolgo nismo delali,« je menil snemalec. »Kako malo je treba, da si lahko srečen,« je ugotavljal šofer Franci.

»Kaj vse bi lahko nudil svojem otroku, pa ne najdem časa zanj,« je zmajeval z glavo osvetljač Marjan.

Vsak se je zatopil v svoj svet. Postal je boljši, zahvaljujoč se malčkom v Črni, njihovemu malemu, srečnemu svetu, kjer sta dobra volja in dobra beseda pogoj za srečne trenutke, iz katerih je sestavljeno naše življenje. Toda tega mi odrasli, modri ljudje ne vemo, preveč hlastamo za velikimi stvarmi in dogajanji, predaleč so naše želje in zahteve, da bi lahko bili srečni. Učimo se pri otrocih v Črni! Ti so nam pokazali, kaj je v človeku najvrednejšega in kaj v življenju največ velja.

PISMO, KI OPOZARJA IN NAD KATERIM SE MORAMO ZAMISLITI

Spoštovani!

Sem mati duševno in telesno hudo prizadete hčerke.

Zanima me, če je še kje tako prizadeta mati brez vsake socialne podpore, ki se mora preživljati z eno samo delavsko plačo. Mesečna plača pa ne presega 600 din.

Ne vem, če sem se obrnila na pravi naslov. Prosim pa vas, če mi sporočite, kdaj bi se lahko oglasila v vašem društvu, ker ne vem, kje bi iskala pomoč in nasvete.

Oprostite moji okorni pisavi.

Vas vse iskreno pozdravljam! — N. N.

TUDI V MARIBORU SO ZAČELI Z USPOSABLJANJEM HUJE DUŠEVNO PRIZADETIH OTROK

Preteklo je pol leta, odkar so začeli z delom oddelki za varstvo in delovno usposabljanje huje duševno prizadete mladine v Mariboru. Delo teče v polnem razmahu.

Ob Dravi pod Pohorjem so bili na Pobrežju pred kratkim dograjeni objekti bazenskega centra za rehabilitacijo invalidnih oseb. V sklopu pritličnih zgradb so dobili svoje svetle in namenu ustrezne prostore tudi oddelki za usposabljanje huje duševno prizadetih otrok in mladine, ki do sedaj niso bili strokovno obravnavani. Sedem sončnih prostorov, sodobno opremljenih po načrtih strokovne skupine in pod vodstvom inž. arh. O. Rusanove, že na prvi pogled nudi vtis prikupne domačnosti in privlačnosti.

Zunanji del stavbe, v katerem so oddelki za delovno usposabljanje na Pobrežju

Tu sta dva prostora za usposabljanje 16 otrok 1. in 2. oddelka, kjer se v dopoldanskih urah pod vodstvom dveh defektologinj otroci prizadevno vadijo, popoldne pa preživijo v dveh varstvenih prostorih. Večji prostor je namenjen za delavnico, ki zaenkrat čaka jeseni, ko bo sprejel 20 starejših huje prizadetih otrok. Tu se bodo usposabljali za delo pod posebnimi pogoji. V prostoru so že pripravljeni orodje ins troji, da sprejmejo nove delovne roke. Prostoren, zastekljen in

s preprogo prevlečen hodnik služi za razgibavanje in telesne vaje. Poleg najsodobneje opremljenega prostora za gospodinjstvo naj omenimo še pripravljeno zemljišče, kjer bodo varovanci zaposleni z vrtnimi deli.

Strokovne moči svoje ortopedagoško delo opravljajo na podlagi že preizkušenega načrta v sorodnih oddelkih v Ljubljani (Jarše). Če danes tu še ni skupinskega obravnavanja otrok, vsi znaki kažejo, da bo ta vrzel v bližnji prihodnosti izpolnjena.

Posebni mestni avtobus, ki varovance zjutraj pripelje in jih popoldne odpelje na domove, je namenjen samo njim in učencem iz oddelkov za slušno in govorno motene. Slednje obravnavajo v dosedanjem traktu iste zgradbe.

Vse stroške za oskrbo in prevoz poravna občina. Starši plačajo le 80,00 din za kosilo, ki jim ga pripeljejo iz mesta.

Danes gledajo na začeto delo s hvaležnostjo starši, ki so rešeni težkih skrbi in negotovosti za svoje malčke; srečni in nasmejani so otroci, ki se z ustrezno obravnavo pripravljajo za delo v delavnicah; zadovoljno je tudi strokovno osebje, ki dela v tako ugodnih razmerah. Zadovoljni so lahko vsi tisti, ki so vložili denarna sredstva in trud v to prepotrebno humano ustanovo. Med njimi je tudi društvo za pomoč duševno nezadostno razvitim osebam, ki je preskrbelo pomemben del sredstev iz sklada otroškega varstva in jugoslovanske loterije.

M. Mj.

VSAK ČLOVEK JE DRAGOCEN

Pod tem naslovom obsežno piše o vprašanjih duševno prizadete mladine mesečna revija NAŠA ŽENA v svoji 2. številki tega leta. Med drugim priobčuje pismo matere huje duševno prizadetega otroka direktorici Zavoda za delovno usposabljanje mladine v Črni na Koroškem. Poučno in občuteno piše o habilitaciji te mladine novinarka Božena Smagur. Prispevka znanih strokovnih delavk s tega področja dr. Stanke Simonitijeve — V prihodnje bomo lahko ukrepali hitreje — in prof. psih. Slavice Pogačnik-Toličič — Svetovanje staršem — bo z zanimanjem prebrala vsaka naša žena.

Posluh, ki ga kaže redakcija Naše žene za vprašanja duševno nezadostno razvite mladine, dokazuje in prepričuje, da bomo v tej reviji tudi v bodoče brali o teh vprašanjih.

Redakcija

PRVI USPEHI DEMONSTRACIJSKEGA EKSPERIMENTALNEGA CENTRA V VEVČAH PRI LJUBLJANI

V Vevčah pri Ljubljani že dobro leto uspešno deluje Demonstracijski eksperimentalni center za dnevno varstvo in delovno usposabljanje mladine. Že od začetka je center v tesni povezavi s starši gojencev, kar dokazuje tudi velik obisk roditeljskih sestankov, ki jih center pogosto organizira. Na zadnjem roditeljskem sestanku je delovna terapevtka, tovarišica ŽAGAR MIJA, podala staršem naslednje poročilo o enoletnem delu gojencev.

Spoštovani starši!

Približno leto dni je, kar so se odprla vrata našega centra in so skoznje vstopili prvi naši gojenci. Še jih vidim, kako so bili na začetku plahi. To pa tudi ni bilo nič čudnega. saj so prišli od doma, kjer jim je bilo vse domače in znano, v svet, ki jim je bil tuj in neznan.

Neverjetno pa je, kako hitro so se med seboj spoprijateljili in se navadili drug na drugega kot tudi na nas.

Seveda so bile v začetku težave, ki še danes niso povsem premagane. Vsak začetek je težak. Vendar lahko sedaj številnim obiskom, ki neprestano prihajajo k nam, z zadovoljstvom pokažemo, kaj smo dosegli. Zlasti pa smo veseli, če lahko o uspehih spregovorimo vam, spoštovani starši.

Tistim, ki ste že preteklo leto pozorno sledili našemu delu, naši začetki gotovo niso neznani.

Tako se spominjate, da smo manj spretne gojence najprej urili v šivanju na karton, in sicer najprej ravno naprej, nato pa še nazaj. Potem pa smo nekaterim dali v roke blago, da so šivali po zarisani črti, nato pa vse težje in težje oblike. Nekateri danes že lahko izvezejo prav mične cvetice, pajacke ipd. Tega načina se poslužujemo pri vseh novincih, če se nam to zdi potrebno. Sedaj se tega učita dve dekleti in en fant.

Nekaj naših gojenk in en gojenec že kar lepo obvladajo enostavni ubod. Na ta način so izvezli že precejšnje število robčkov in to celo za prodajo. Tistim, ki pa se tega šele učijo, to so nekatere letošnje nove gojenke, narišemo črto in na njej s točkami označimo dolžino posameznega uboda. Seveda je osvojitev te razdalje, kot tudi načina vezenja, v začetku težka, vendar se z vajo marsikaj doseže.

Omenim naj, da ena od deklet čudovito veze s križci, nekaj pa jih je, ki dokaj dobro tkaničijo. Med njimi je celo ena od letošnjih gojenk, ki je najprej vadila na juti, potem pa je začela tkaničiti na platnu. Nekaterim gojencem dela prehod z jute na platno velike težave, saj so nitke pri juti neprimerno bolj debele kot pri platnu.

Zanimivo je tudi sestavljanje mozaikov iz usnjenih krožcev, v čemer so se trije fantje in eno dekle že kar lepo izurili. Ker imamo premalo raznobarvnega usnja — primanjkuje nam zlasti živih barv — si pomagamo tako, da usnje pobarvamo s tempera barvicami, čeprav ta rešitev ni najboljša.

Omenim naj še našo šivalnico, kjer je ena od deklet samostojno zarobila vse pri nas narejene robčke in nekaj zaves. Druga dekleta so potem našila na te zavese aplikacije. Nekatera dekleta se rada učijo šivanja na šivalni stroj ,medtem ko pri drugih sploh ni opaziti zanimanja za to delo.

Ko sem na hitro preletela glavne tehnike, ki se jih poslužujemo, moram omeniti še našo mizarsko delavnico. Tu so zaposleni skoraj vsi naši fantje. Mnogi od vas ste si že sami ogledali, kaj vse so naši »mizarji« že izdelali. Tako ste lahko videli prav lepo izdelane zabojčke za cvetice. Izdeluje jih več gojencev, medtem ko male pručke dela en sam. Pručic je bilo do sedaj narejenih sedem, zabojčkov za rože pa petinštirideset. Pričeli pa so oblikovati tudi lepe podstavke v obliki zvezd. To je za tako kratek čas, od septembra 1969, ko smo pričeli z delom v mizarski delavnici, pa do danes, res lep uspeh. Kot sami veste, je pri mizarskem delu treba zelo veliko brusiti (gladiti), da je končni izdelek videti lepši. Tu se lahko uveljavijo tudi manj spretni gojenci. Nekateri zelo radi rezljajo, eden od njih je izrezljal — kot sam pravi — že cel živalski vrt.

Na koncu naj spregovorim še o pakiranju žvečilnega gumija. Večina gojencev je tega dela vesela, eden od njih je tako navdušen, da kar poskoči, kadar nam tovarniški kombi pripelje novo pošiljko. Še večje pa je veselje, kadar dobijo za svoje delo denarno nagrado. Zdi se mi, da je tisti dan zanje pravi praznik.

Spoštovani starši! Ob vseh naštetih dejavnostih si naši gojenci pridobivajo nove izkušnje pa tudi zaupanje vase. Ob vsem tem pa je seveda potrebno naše in vaše prizadevanje, ki bo pripomoglo, da se bo gojenec vsaj delno osamosvojil in se veselil vsakega dne. Od pridobljenih delovnih navadah se bo vključil v vsakdanji tempo življenja in se z manjšo pomočjo okolice v življenju bolje znašel.

ZAPOSLITEV TEŽE PRIZADETEGA OTROKA DOMA

Irena Pilgram

Naši otroci so slabo iniciativni, brez velikega zanimanja za svojo okolico. Po usposabljanju v ustreznem oddelku jim ostane še vedno dovolj prostega časa; niso pa sposobni, da bi samostojno izkoristili ta čas. Prav starši so tisti, ki jim morajo pri tem pomagati.

Celodnevno usposabljanje je za našega otroka zelo naporno. Doma naj se sprosti in spočije. Vsak otrok naj bi imel doma primeren prostor za igranje. Igrače naj ne bodo predrage, glavno je, da so primerne otrokovi razvojni stopnji. Igra pomeni našemu otroku razvedrilo, istočasno pa se razvija njegova telesna okretnost in ročna spretnost.

Če je le mogoče, naj bo naš otrok čim več na svežem zraku. Če sili na dvorišče med druge otroke, ga pustimo in pazimo le, da ne bi doživljal neprijetnosti, ker bi te pustile v njem strah pred ljudmi.

Starši so zelo zaposleni, vendar naj bi vseeno čim večkrat peljali otroka na sprehod v naravo ali pa v mesto. Med sprehodom naj pri otroku s svojim pripovedovanjem vzbudijo čim večjo pozornost. Paziti pa morajo, da ne bo pripovedovanje le hitro nizanje dogodkov oziroma pojavov, ker naši otroci temu ne bodo mogli slediti.

Čeprav huje duševno prizadeti, so neutrudni pri usposabljanju

Veliko otrok želi po prihodu domov ostati pri materah in jih opazovati pri njihovem delu. Tu se ponuja najboljša prilika, da se otrok navadi opravljati hišna opravila. Kako grešijo nekateri starši, ki podcenjujejo hišno delo, in namesto da bi otroka naučili pomesti kuhinjo ali pobrisati pribor, ga silijo v učenje črk, številk, pesmic, mu pripovedujejo pravljice in ga celo silijo gledati televizijo. Vsemu temu naši otroci ne morejo slediti in s tem starši le preobremenjujejo otroka in precenjujejo njegove sposobnosti. Koliko možnosti primerne zaposlitve se ponuja doma: čiščenje obleke in čevljev, brisanje prahu, odnašanje smeti, pometanje, pomivanje posode, pranje in še in še.

Čeprav naš otrok ne bo vedno uspešen in bo prinesel v posodi premalo vode, ali pa bo potresel smeti, ko jih bo nesel po stopnicah, bi naredili največjo napako, če bi ga pokarali ali celo podcenjevali. Vsaka preostra kritika mu bo vzela pogum, vsaka pohvala ga bo ohrabrila. Otrok bo ob primernem vodenju in ob vzpodbudah vzljubil delo in pridobival delovne navade, kar je tudi cilj naše vzgoje in usposabljanja. Ne smemo pa pozabiti, da naš otrok posnema okolico, da nam želi slediti. Pri tem mu moramo vzgojitelji in starši pomagati.

OBISK V ZAVODU ZA DELOVNO USPOSABLJANJE HUJE DUŠEVNO PRIZADETE MLADINE V SREMĆIĆIH PRI BEOGRADU

V našem glasilu smo že poročali, da so v začetku oktobra lani svečano odprli velik in moderno opremljen zavod za delovno usposabljanje huje duševno prizadetih otrok in mladine v Sremćićih pri Beogradu. Danes pa naj povemo nekaj več o tem, ker je to novograjeni zavod paviljonskega tipa.

Okoli 20 km južno od Beograda, kjer se začne plodna in bogata Šumadija, leži kraj Sremćići. Na rahlo valoviti in sončni vzpetini si je republika Srbija izbrala 18 ha zemljišča in na površini 10 ha postavila zavod za usposabljanje huje duševno prizadete mladine, ki vključuje 3 enonadstropne in 4 pritlične zgradbe s kapaciteto 300 otrok. Prva enonadstropna zgradba je namenjena srednje odrasli moški mladini, kjer so poleg učilnic in dnevnih sob še spalnice s tremi do štirimi posteljami. Druga enonadstropna stavba je enaka prvi, namenjena pa je srednje odrasli ženski mladini. Tretja enonadstropna zgradba pa je namenjena otrokom. Pritlična upravna zgradba služi s svojimi kabineti za observacijo in sprejem. V obsežni pritlični stavbi so delavnice, nato telovadnice, in posebej kuhinja z menzo. Med zgradbami je travnat vrt in igrišče z ustreznimi igrali. V podaljšku je 8 ha obdelovalne zemlje, ki naj služi za delo v naravi.

Vse to nudi zelo ugodne možnosti za varstvo in usposabljanje te vrste mladine. Žal pa je več kot polovica prostorov za sedaj neizkoriščenih, saj je v zavodu le 130 stalnih in 33 eksternih oskrbovancev. Seveda pa temu ni vzrok pomanjkanje kandidatov, ampak finančno stanje občin, saj znaša oskrbnina 750,00 din mesečno, stroški zavoda pa veljajo seveda precej več. Na ta način je stanje zelo neugodno: na eni strani neizkoriščene kapacitete, na drugi strani pa otroci in mladina, ki životari doma ali v azilih.

Če pomislimo, da je gradnja stala milijardo starih dinarjev in da sedaj zaradi finančnih težav občin ne služi v celoti svojemu namenu, potem je to res družbeno vprašanje za te kraje, ki pa je za začetek razumljivo.

V zavodu so nameščeni v glavnem mladi začetniški kadri, ki pa nenehno izpopolnjujejo svoje znanje. Ravno tedaj, ko smo obiskali zavod, so bili na seminarju, na katerem so priznani strokovnjaki osvetljevali delo v takem zavodu s pedagoškega, psihološkega in zdravstvenega gledišča v temah: Delovna vzgoja in usposabljanje duševno huje prizadete mladine, Medsebojni odnosi v skupinah huje prizadetih otrok, Principi in tehnika vodenja razgovorov s starši, [illegible] ga in naloge socialnega delavca v taki ustanovi.

M. M.

Glasba in ritem plemenitita otroka

KDO NAM BO POMAGAL?

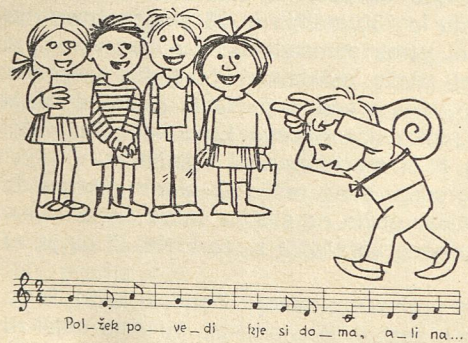

Spomnite se preprostih pesmic in rajalnih igric iz svoje mladosti. Če ste jih pozabili, si pomagajte s primernimi slikanicami in pesmaricami. Posvetujte se s strokovnjaki, ki delajo na tem področju.

Omogočite svojemu otroku glasbeno in plesno vzgojo že v predšolski dobi

STARŠI — GLASBA — OTROK

Alfonz Zeilhofer

Posebna osnovna šola Maribor

Namen našega kramljanja je spoznati, kako naj starši ravnajo, kadar je otrok v stiku z glasbo, oziroma kako naj mu kot nestrokovnjaki pomagajo, da jo bo vzljubil, globlje spoznal in aktivno osvojil. Zato bomo skušali vprašanje osvetliti bolj praktično, vsakdanje, manj pa teoretično, čeprav popolnoma mimo teorije in znanstvenih spoznanj le ne moremo. Izpustili bomo tudi tiste otroke, ki obiskujejo vrtce ali varstvene ustanove. Tam je glasbena vzgoja sistematična, otrok aktivno spoznava različne glasbene oblike in ob vstopu v šolo je že pripravljen za nadaljnje glasbeno oblikovanje. Obravnavali bomo torej tistega otroka, ki je do svojega vstopa v šolo doma pri starših in iz tega okolja črpa vse izkušnje in spoznanja, torej temelj, na katerem bo slonel ves nadaljnji razvoj.

Še pred kratkim so mnogi ljudje mislili, da je človeška inteligenca določena že ob rojstvu in da se v času zorenja ne razvija. Znanost pa je odkrila, da se otrokova inteligenca stopnjuje v odločujočih prvih letih življenja. Psihologi so ugotovili, da pomeni razvoj v prvih štirih letih temelj kasnejše inteligence pri odraslem človeku.

Strokovnjaki prihajajo do naslednjega zaključka: več ko damo starši otroku v prvih štirih letih življenja, več ko se z njim ukvarjamo, bogatejši bo kasneje kot odrasel človek.(Das Beste aus Reader's Dieges, junij 1969.)

Otrok posnema

Gotovo ste že kdaj doživeli, kako otrok neusmiljeno razbija po pločevinasti škatli ali pa »igra« z dvema pokrovkama, razbija po mizi, ploska, piska itd. Tudi že zelo majhen otrok si daje duška z majhnim medvedkom, ko ga kaznuje ali pa ujčka. Še mnogo podobnih primerov bi našli in če se zavzamemo, spoznamo, da tega otrok ne dela kar tja v en dan. V ozadju takega ravnanja je vedno neko posnemanje aktivnih dogodkov ali pa nečesa, kar je otrok doživel in sedaj hoče na svoj način obnoviti. To dragoceno človekovo nagnjenje, da **posnema,** pri tem pa je **radoveden,** kako se mu bo to ali ono posrečilo, starši vse premalo izrabljamo. Kako naj vodimo in usmerjamo otroka, nam največkrat otrok sam **pove** s tem, da sprašuje, zahteva in posnema. Intenzivnost radovednosti se seveda razlikuje od otroka do otroka in je odvisna od vrste faktorjev, ki jih danes ne bomo razčlenjali.

Če bi hoteli svoje misli strniti v nekaj splošnih navodil, potem bi dejali:

— otrok naj svobodno reproducira — posnema, pa četudi bo šlo včasih malo v »ušesa«. Pazimo le, da otrokova glasbila niso nevarna.

— Večkrat vzemimo otroka v naročje in mu pojmo. Majhen otrok ne bo razumel ne besedila, ne melodije, toda v materini pesmi bo čutil toplino. Gotovo ni naključje, da se jokajoči otrok ob materini pesmi pomiri in zaspi. Kaj mati poje, je čisto vseeno — važno je, da je melodija nežna in ne preglasna.

— Preglasno okolje: kričanje, divje navijanje radia, treskanje itd. otroka vznemirja. Razvijajoči se slušni organ težko prenaša prevelik hrup, pa tudi na ves živčni sistem takšno ravnanje vpliva posredno negativno.

Ti trije nasveti naj bi v splošnem veljali za otroka do dveh let.

Po drugem letu življenja pa je otrok že večji, zrelejši, torej je že sposoben sprejemati večje zahteve in jih tudi reproducirati, čeprav je v ospredju še vedno posnemanje in ne zavestno učenje. Mnogi starši ravnajo zelo narobe, ko so prepričani, da je njihov 3 do 4-letni otrok že zrel za velike zahteve. Hočejo, naj si zapomni celotne melodije in besedila, zlasti še, če vidijo, koliko že zna sosedova deklica. Naš deček pa je tako trd, nespreten, da pred drugimi ne spravi ničesar iz sebe. Ubogi otrok, takrat ga še zasramujemo, mati pa ga še bolj prizadene, ko mu reče, da ga zaradi tega ne mara.

Vsi otroci niso enaki, kot nismo enaki vsi odrasli ljudje. V še hujšem položaju je tisti otrok, za katerega so ambiciozni starši prepričani, da mu je »narava dala« vse tisto, česar nimajo sami. Tak otrok mora imeti vselej svež **repertoar** pesmic, recitacij za različne priložnosti in slavja, seveda v ponos in zadovoljstvo svojih staršev. Sčasoma postane otrok kloven, saj se je navadil, **da ljudem ugaja in si pridobi naklonjenost staršev.** Res pa je, da so nekateri otroci preveč zaprti vase in da zaradi tega predstavljajo stalen kamen spotike za okolico, v kateri se najpogosteje gibljejo. To so lahko inteligenčno popolnoma normalni otroci, le da pred vsem tujim in neznanim občutijo obupen strah, ki ga ne morejo sami premagati. Tem otrokom pomagamo zelo previdno — zahteve pa postopoma — neopazno večamo. To lahko traja tudi nekaj let. Zgodi se, da z nepremišljenim ravnanjem v hipu podpremo večletno gradnjo in prizadevanje — osvoboditi otroka bojazni pred novim — neznanim.

Seveda naj nas ti grobi primeri ne prestrašijo, da otroka nikoli ne bi prosili, naj zapoje pesmico tudi drugim, posebno če v otrokovih očeh zaznamo to željo.

Posnemanje prehaja v učenje

Temelj učenja ponovno iščemo in izkoriščamo v otrokovi radovednosti. Tri, štiri ali pet let star otrok se ne zadovolji več s tem, da samo posluša in pasivno reproducira. Vedeti hoče več. Zanima ga že vsebina pesmi, ki jo po svoje dramatizira ter ob njej sprošča svojo fantazijo, hkrati pa že globlje doživlja njeno estetsko vrednost. Zato že razvršča — ta pesmica mi je všeč — one pa ne maram! Ta klasifikacija se okrepi, če je otroku dobro znana vsebina. Tako se nujno soočimo z izborom. Težko bi od vseh staršev zahtevali, da bi vedeli, katere pesmice so najprimernejše za različna starostna obdobja. To niti ni namen tega sestavka. Vendar nekaj moramo vedeti: otrok v tej dobi intenzivno pooseblja vse, kar mu pride v roke: živali, igrače, predmete ... S temi prijatelji se pogovarja, jih kara, zdravi, občasno pa jim priredi tudi koncert in ga morajo pridno poslušati. Takrat lahko opazimo, da si otrok melodijo in besedilo večkrat **izmisli.** To so zelo prisrčne in doživete skladbice. Neka petletna deklica je prepevala svoji nekoliko pohabljeni igrački — ježku uspavanko. Pri tem se ji je tako zasmilil, da ga je na koncu vsa v solzah začela objemati in poljubljati, mami pa je z vso vnemo pripovedovala, kako je ubog! Opozarjam, da so za nas odrasle to smešni prizori, za otroke pa globoka doživetja. Verjetno ni potrebno poudarjati, kako bi otroka prizadeli, če bi se mu ob takih ali podobnih primerih smejali. Otrokova improvizacija je v bistvu enako ustvarjalna, kot je ustvarjalna risbica, potička iz peska ipd. S tem da je otrok sposoben vplesti svojo ali naučeno melodijo v igro, že lahko govorimo o tem, da je vzljubil glasbo v elementarni obliki in da so že pripravljena tla za sistematično glasbeno vzgojo v šoli. Če hoče otrok doseči takšno stopnjo razvoja, morajo posredovati starši. Kako ravnamo z otrokom v tem drugem obdobju, bom zopet skušal zajeti v nekaj nasvetih.

— Otrok naj še vedno ropota s svojimi instrumenti, toda pri tem mu že lahko pomagamo s tem, da delamo skupaj z njim. Npr.: po radiu predvajajo glasbo, mi pa z njim iščemo pravi ritem, posnemamo lažjo melodijo in poslušamo besedilo. Za to so zlasti primerne otroške oddaje RTV Ljubljana. Še ustreznejše so gramofonske plošče z otroškimi pesmicami, glasbenimi pravljicami in tudi s prijetnimi lažjimi popevkami (prehrupni ansambli niso priporočljivi!). Petletni otrok si bo znal sčasoma sam najbolje postreči!

— Če pojemo sami (narodne, otroške pesmi), se nam otrok rad pridruži. Veliko bo spraševal: mamica, kaj pomeni to besedilo, o čem pripoveduje ta pesmica itd. Potrpežljivi odgovori staršev ve-

liko pomenijo. Površen odgovor otroka ne zadovolji. Pri petju pazimo, da otrok zadeva melodijo, če je le mogoče, če pa brunda po svoje, je tudi prav.

— Pri živem petju je še vedno pomemben stik med materjo in otrokom. Takrat mora vstran vsako drugo delo. Otrok mora začutiti, da mama želi, da bi skupaj pela.

— Ob vsaki taki priložnosti pazimo tudi na to, da otroka ne iztrgamo nasilno iz igre, sicer se nam bo vselej uprl.

— Preden zapojemo, otroku lahko povemo zgodbo, ki naj ponazarja vsebino pesmi, ali pa jo ilustriramo. Dobro je oboje. Dejanje lahko ponazorimo tudi z ritmičnimi gibi (sonček sije, dežek gre; lisička, naša četica, sijaj, sijaj, sončece, zajček dolgoušček). To so preproste stvari, staršem nič težke, otroku pa pomenijo veliko veselje.

— Otroka, ki je že po naravi rad preglasen, navajamo na bolj tih govor, s tem pa tudi na petje. Temu naj se prilagodijo tudi drugi člani družine, zvočne naprave itd. Seveda to ne velja za naglušnega otroka.

— Otroku v razumni meri omogočimo, da tudi drugim pokaže, kaj zna zapeti, in končno, nikoli ne izrecimo prepovedi »utihni«!

Ob našem kramljanju smo imeli pred očmi povprečnega otroka. Nismo omenili niti otrok, ki kažejo več nadarjenosti za glasbo, niti otrok, ki kažejo premalo zanimanja. Zanima nas le še vprašanje, ali lahko ta splošna načela prenesemo tudi na ravnanje z **duševno prizadetim otrokom.** Lahko! Le da se bomo morali pri takem otroku še bolj potruditi, omogočiti mu čim več slušnih vtisov, obenem pa si vzeti vsaj enkrat na dan 15 do 20 minut in se posvetiti samo otroku.

Ne pozabimo misli strokovnjakov, kako pomembena so za človeka prva štiri leta življenja!

(Nadaljevanje prihodnjič)

NAREDIMO IGRAČKE ZA OTROKA SKUPAJ Z OTROKOM

Slavica Pogačnik-Toličič, psih.

»Naš otrok zmore samo tisto, kar smo ga naučili,« mi vedno znova in znova pripovedujejo starši v svetovalnici. In res je tako! Pri otroku, ki se duševno počasneje razvija, moramo vsak trenutek izkoristiti za učenje. Seveda, to ne sme biti učenje, kakršno poteka pri zdravem otroku v šoli ali v vrtcu. Našega otroka moramo učiti tako, da se niti zavedel ne bo, da z večkratnim ponavljanjem hočemo od njega nekaj doseči. Saj če smo strogi, pretirano zahtevni, se nam bo otrok uprl. Starši dobro poznajo otrokov »ne bom, nočem, ne znam«, s katerim se brani pred nasilnimi spodbudami s strani okolja. Seveda je njegova odklonilnost pogosto tudi znak, da otrok posameznih zahtev ne razume ali pa jih zares ne zmore.

Pogosto pozabljamo, da prizadetemu otroku manjka tisti zaklad izkušenj in tista vaja v uporabi svojih sil, ki je je deležen zdrav otrok vsak dan in vsako uro.

Starši mi v svetovalnici pogosto pripovedujejo, da so izčrpali že vse svoje znanje pri ukvarjanju z otrokom. Želijo vedno nove nasvete, lahko celo rečem, da vedno nove ideje. Ker je igra za prizadetega otroka zelo pomembna oblika učenja, takim staršem nazorno prikažem različne vaje — v obliki igre — z otrokom.

Naš otrok pogosto ne kaže zanimanja za kupljene igračke! »Veste, če mu dam v roko še tako lepo punčko ali avtomobil, ga bo takoj razdejal,« pripovedujejo matere in očetje. Zato mnogim staršem svetujem, da otroku sami naredijo igračko in to iz nepomembnega materiala. V vsaki hiši so na voljo zamaški, vrvice, papir, orehove lupinice in podobno. Iz tega se da vse in za vsakega otroka nekaj narediti. Orehova lupinica je čudovit čolniček v skledici z vodo, zamaški, nanizani na vrvici, so lahko za otroka prelepa igrača: ogrlica, plavajoče ladijce in še marsikaj.

Priznati moram, da so naši otroci in tudi njihovi starši nad temi priložnostnimi igračkami zelo navdušeni. Igračka stane malo denarja, nastaja pred otrokom, če jo otrok uniči, jo hitro obnovimo. Ker je preprosta, se otrok z njo igra na najrazličnejše načine.

Ko je taka igračka gotova, se je zares razveselijo otrok in starši. In ne samo to, kako lepo je za otroka, da je lahko toliko časa ob

mami in očku in jima pomaga. Tudi prizadeti otrok čuti, da starši delajo nekaj samo zanj in to iz velike ljubezni. V našem Zborniku bomo odslej v nekaj številkah opisali preproste priložnostne igračke, ki imajo tudi veliko vzgojno vrednost. Danes vam bomo predstavili papirnatega konjička in verižico iz zamaškov.

Veseli papirnati konjiček:

V papirnati pravokotnik poljubne velikosti vrežemo na vsaki strani dvoje zarez. Kot kaže slika, upognemo zadnji konec za nožice in repek, sprednji pa za glavo in nožice. Takšnih konjičkov lahko za otroka naredimo več in tudi različnih velikosti. Otrok, ki nas dobro opazuje, nas bo hitro posnemal. Ljubke papirnate živalce mu bodo v veliko veselje, še posebej, ker sta jih naredila mama in očka.

Ko bo otrok še sam poskusil, bo mimogrede uril svojo ročno spretnost (uporaba škarjic), vztrajnost in tudi domišljijo. Z različnim upogibanjem bo konjiček v teku, konjiček bo stal na miru, ležal in podobno.

Zares vesela igračka!

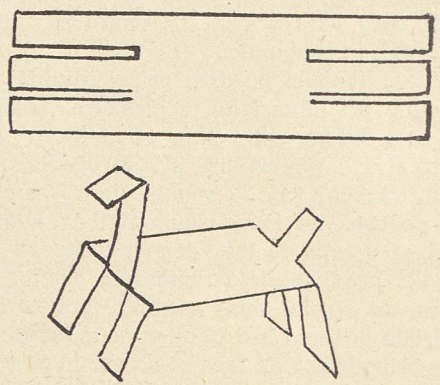

Verižica iz zamaškov:

Zamaške različnih velikosti nanizamo na nitko (najbolje na najlon sukanec).

Nizamo jih tako, da jih prebodemo z iglo, v katero je vdet sukanec. Ko je »verižica« gotova, otroku lahko služi v različne namene: obesi jo okoli vratu, s prstki potiska zamaške po vrvici, vrvico lahko pere v vodi, jo meče po stanovanju, jo natika na stol. Igralnih možnosti je s to preprosto igračko veliko. Otrok lahko dela

z njo, kar hoče, in ne poškoduje ničesar. Prijemanje zamaškov pa nudi njegovim prstkom posebno ugodje, saj uri njihovo spretnost.

Zelo prizadetim otrokom bo to idealna igračka za »učenje prijemanja«.

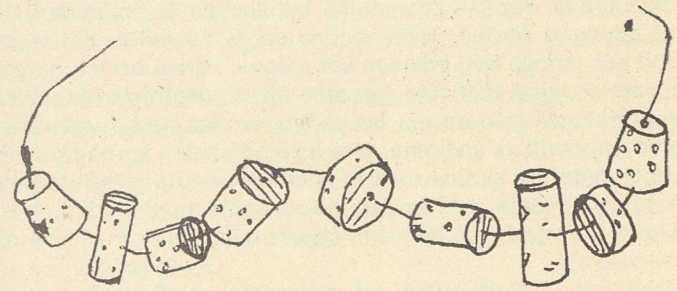

KAKO SPODBUJAMO GOVORNI RAZVOJ DUŠEVNO PRIZADETEGA OTROKA

Marija Lipužič

Mnogi starši pripeljejo prizadetega otroka prvič k strokovnjaku prav z vprašanjem: Zakaj naš otrok še ne govori? ali: Zakaj je govor našega otroka tako nerazumljiv, pomanjkljiv? Šele ob tem obisku morda začno spoznavati, da je tudi splošen otrokov razvoj v zaostanku, ne le govorni.

Človekov govor je res močno odvisen od okolja, v katerem živi. Seveda pa je odvisen tudi od duševnih sposobnosti in če so te manjše, bo za dober govor potrebnih mnogo več spodbud, kot jih običajno nudimo zdravemu otroku. Že s tem smo povedali, da je torej tudi govor prizadetega otroka možno spodbujati. Oglejmo si, kako bomo dosegli, da bo spodbujanje čim bolj uspešno.

Spomnimo se, kako poteka govorni razvoj zdravega otroka! Videli bomo, kaj smemo pričakovati najprej in kaj potem, pa tako ne bomo silili v otroka, da bi počel nekaj, česar še ni sposoben. Naravnega razvoja namreč ni mogoče prehitevati, kar včasih hočejo neučakani starši. Nezadovoljni so in ne morejo videti majhnih uspehov, ki kažejo, kako otrok le napreduje.

Kaj dela **dojenček** najprej? Smejali bi se mi, če bi rekla, da dojenček začne kar govoriti. Dolgo časa najprej vadi svoja govorila, nato začne »izgovarjati« posamezne glasove, potem zloge, nato začne razumevati prvo besedo, potem se mu ta beseda posreči, jo izgovori, pa ostaja precej časa ob njej. Šele nato izreče prvi preprost stavek z dvema besedama, največkrat še nejasno izgovorjenima itd.

Glejte, kako bi bili neučakani, če bi zahtevali, naj prizadeti otrok kar takoj spregovori stavek, če pa prej ni izuril govoril, če ni prej izgovarjal delov besede: glasov in zlogov, če ni prej razumel besede in jo šele potem ponovil.

Tudi za govor velja tisto, kar smo že tolikokrat ponovili za razvoj prizadetega otroka: Za manjše uspehe se je treba bolj truditi kot pri zdravem otroku. Toda vredno se je potruditi, saj je ta naš otrok od nas mnogo bolj odvisen kot njegovi zdravi bratci in sestrice. Vredno se je truditi tudi zato, ker smo mi odgovorni za njegov razvoj. Že zdaj mislimo, kako se mu bo godilo, ko nas ne bo več. Čim bolj ga bomo pripravili za življenje, tem laže bo shajal, ko ne bo nad njim več bdela materina skrbna roka in očetova zavzeta misel. In govor je presneto pomemben za samostojno življenje med ljudmi. Kako bo izražal otrok svoje želje, potrebe, če se ne bomo potrudili za njegov govorni razvoj?

Rekli smo že, da bomo pri govornem spodbujanju posnemali naravni govorni razvoj.

Zato bomo tudi pri govorno nerazvitem otroku najprej izurili govorila. Seveda bomo to opravljali v taki obliki, da jo bo otrok rad posnemal. Spomnimo se spet, kdaj najživahneje »govori« zdrav dojenček! To mamice zelo dobro vemo! Ko je sit, previt in ko smo me ljubeznive z njim. To spoznanje **moramo** izkoristiti tudi ob prizadetem otroku. Z vajami ne bomo uspeli, ko bo otrok lačen, bolan ali zaradi naših slabih živcev ves prestrašen in negotov. Potrudimo se, da bomo vse govorno spodbujanje opravili v prijetnem tonu, v igri in otrok nam bo sledil.

Kakšne vaje govoril poznamo?

Razgibavamo jezik, ustnice, učimo se pihanja, vsrkovanja in napihovanja.

Jezik urimo tako, da se oblizujemo kot muce; da ližemo med, ki nam je ostal krog ust; da skušamo z jezično konico doseči čim više in čim niže. Seveda ne bomo vadili dolgo. Uspešnejše bodo vaje, če se bomo nanje spomnili večkrat in vadili malo časa, da jih otrok ne bo zasovražil, ker se jih bo naveličal.

Jezik vrtimo kot mlinček za kavo ali mešalec, ki se vrti vse hitreje in hitreje.

Najboljša vaja, a tudi najtežja, ki jo vadimo šele, ko je otrok že zelo uren, je tresenje jezika med ustnicami. Posnemamo brnenje letala, dokler se nam tresenje ne posreči, poženemo »letalski vijak« s prstom.

Ustnice razgibavamo s tem, da jih šobimo in razpotegnemo, enkrat posnemamo hudega otroka (Kako je naš Jurček hud?), nato pa

veselega (Kako se Jurček smeje?). Če to delamo menjaje in čim hitreje, zelo izurimo ustnici.

Ustnice tresemo, ko posnemamo brnenje avtomobila. Tudi tu lahko poženemo motor s prstom. Ustnice postanejo okretnejše, če med gornjo ustnico in nos vtaknemo svinčnik ali paličico in ga skušamo tako nekaj časa držati. To lahko izvedemo kot tekmovanje med mamico in otrokom. Zmaga seveda otrok, ki je s tako zmago zelo ohrabren.

Vaje pihanja: Zelo so koristne, če se potrudimo, pa lahko otrokom nadvse prijetne. Pihamo kosme vate s konca mize na drugega. Pihamo v peresca puha, ki se živahno dvigajo v zrak. Pihamo v raznobarvne papirčke, v vetrnice, v jadrnico na vodi (v kopalni kadi ali tudi le v umivalniku). S pihanjem premikamo lažje kroglice, ki jih lahko celo sami izdelamo iz mokrega papirja, pihamo v celuloidne žogice za pink-ponk itd.

Zelo priljubljene, a težje so vaje, ko spuščamo milne mehurčke ali pihamo skozi slamico v vodo, da delamo »vihar«.

Koristne so vaje pihanja v plamenček sveče. Seveda ne bomo dajali teh vaj prepodjetnim otrokom, ki bi morda sami, brez nas posnemali tako pihanje in zato zažgali hišo. Kako pihamo v plamenček sveče? Dovolj močan pih je potreben, da bo sveča ugasnila. Ko gorečo svečo odmikamo, je potreben še močnejši izpih. Mnogo bolj premišljen izpih potrebujemo, ko pihamo tako, da plamenček leži. Zelo dobra vaja, a še enkrat naj posvarim starše preživahnih otrok, ki naj jo raje opuste.

Vsrkujemo skozi cevko, da prisesamo različne drobne predmete (majhne papirnate kroglice, koščke blaga, papirja, vate, pa celo majhne plastične igračke, punčke, živalice itd.) Otrok nam pri tej igri rad sledi, ko prenašamo te drobne predmete »spat«, »umit« itd.

Napihujemo balončke in igrače. Posebno pri balonih je pomembno, da začetni napor premagamo sami. Otroku moramo omogočiti uspeh, zato naloga zanj ne sme biti pretežka. Tudi smemo malo »pomagati«, da bo otrok raje sodeloval. Bodimo pa previdni, ko že nekaj zmore, da to opravi **sam.**

Dragi starši! Morda se vam zdi, da smo z gornjimi vajami kaj malo prispevali k otrokovemu govornemu razvoju. Prosim, še enkrat se spomnite, da smo z njimi le skušali razgibati otrokova govorila.

Česa ob vajah govoril ne smemo pozabiti? Na prijetno vzdušje in na kratek čas, namenjen tem vajam, ki jih pa večkrat ponavljamo. Ste že kdaj pomislili, da bi otroka takole lahko zaposlili, ko čakate pri zdravniku, ko se vozite z avtobusom ali vlakom? Gotovo utegnete tudi nekaj minut med kuhanjem kosila?

KAJ LAHKO DOSEŽE VAŠ OTROK

V prevodu priobčujemo krajše poglavje iz knjižice »Now They Are Grown«, in sicer po prireditvi za nemško jezikovno področje.

Zagotovo si prizadevate, da bi vašemu otroku razvili celo vrsto sposobnosti. Nauči naj se, da bo sam skrbel za svoje telesne potrebe; da se bo sam oblačil, da bo povedal svoje majhne želje in prošnje in da bo izpolnjeval preproste naloge. Navajajte ga na zanesljivost v hiši in na cesti, na čistost. Privaja naj se na to, kako bo prišel v dotik z drugimi ljudmi, da bo uslužen in da bo spoštoval tujo lastnino. Posebej je treba mladostnika navajati na marljivost in delavnost ter na zaposlitev v prostem času. Vse te navade mu bodo pomagale, da bo uveljavil svoje mesto v družinskem krogu in da bo pri tem tudi sam srečen.

Zato se morate vprašati, ali je res tako pomembno, da zna mladostnik brati in pisati. Glede tega smo le prepogosto pod vplivom svoje okolice, češ kaj bodo rekli drugi; tako ga pretirano učimo umetnosti branja in pisanja. Najvažnejši vzgojni cilj pri duševno prizadetem mladostniku pa je ta, da se uči, kako bi se znašel v družbi in da se na to privaja. Le malo ljudi bo opazilo, da morda sploh ne zna brati in pisati, saj bo redko v položaju, ko bo moral to pokazati. Če pa se tega ne nauči prej, bo hitro vzbudil pozornost pri drugih.

Če hoče izražati svoje želje, mora znati razločno govoriti ali pa si pomagati z gibi in znaki. Mnogi duševno prizadeti imajo govorne motnje. V novejšem času so medicinski, psihološki in pedagoški delavci posvetili veliko pozornost proučevanju za zboljšanje govornih slabosti pri duševno prizadetih. V vzgojnih posvetovalnicah in oddelkih na klinikah za bolezni grla, nosu in sluha se trudijo, da bi dali nasvete in pomoč pri govornih težavah vašega otroka. Če pa vsa prizadevanja in poskusi ne pomagajo, potem se morate sprijazniti z dejstvom, da je govorna motnja najtesneje povezana z duševno prizadetostjo.

Nenehno pa si morate prizadevati, da bi zboljšali govor vašemu otroku. Če mu pokažete, kako je treba opraviti kako delo, potem mu hkrati z besedami razlagajte, kar delate z rokami. S tem ne boste samo pomagali otroku širiti njegovega besednega zaklada in

boljšati izgovora, ampak hkrati poglobiti zanimanje za to, kar dela. Če npr. pokažete svoji hčerki, kako naj pripravi mizo, vsakokrat imenujte predmet, ki ga boste uporabljali, hčerka pa naj besede ponavlja. Radio in televizija prav tako vzpodbudno delujeta na razvoj govora. Mladostnik naj pripoveduje, kar je videl in slišal. Ne izsiljujte pa govornega izražanja: mladostniku so tudi glede tega postavljene meje, čez katere ne more.

Če kaže vaš otrok resnično zanimanje za tisto, s čimer je ravnokar zaposlen, potem je to lepa priložnost, da govorite o tem. Če molči, seveda s tem še ni rečeno, da tega ne razume. Ne prenehajte govoriti z otrokom, četudi ne more nič odgovarjati ali pa le malo. Samo če ga nagovorite, se bo v njem vzbudila želja po odgovoru. Če mu daste nalogo, mu hkrati pokažite, kako naj jo izvede. Nalogo naj po možnosti ponovi. Mladostnik naj ne bo izključen iz družinske zabave; tudi on hoče pripovedovati, kar ga tedaj zanima in kar je čez dan naredil. Morda njegovi predlogi ne bodo tako slabi. Če predlaga kaj nemogočega, potem naj vam ne bo žal časa, da mu pojasnite, zakaj njegov predlog ni izvedljiv. Na neposrednih praktičnih primerih bo lahko razumel, kaj hočete.

Ali je nujno, da se tak otrok nauči brati in pisati

Zagotovo igra veliko vlogo želja, da bi se vaš duševno prizadeti otrok ravnal po svojih vrstnikih. Enako igra veliko vlogo ugibanje, ali bo vaš otrok vztrajal in razumel uspehe pri novi zaposlitvi. Zato je tudi tako težko prerokovati, kako bodo uspeli poskusi z vzbujanjem novih interesov. Nekatere prizadete osebe, ki se razmeroma lahko usposabljajo za praktično življenje, se nikakor ne morejo priučiti branja, niti ne najdejo pri začetnem črkovanju zadovoljstva, ki bi kazalo na uspeh pri branju. Nekateri bodo pozneje, ko bodo odrasli, pokazali težnjo, da bi se naučili branja. To pa seveda še ne pomeni, da bi se njegove duševne moči povečale; kaže le na to, da se pri duševno prizadetem mladostniku njegova nagnjenja in interesi počasneje razvijajo. Seveda mu zaradi tega ne boste jemali poguma, če si pozneje zaželi branja; nasprotno, še bolj mu boste pomagali. Če morda ne razume smisla prebrane besede, mu jo boste pojasnili s podobami ali risbami. Posvetujte se z učiteljem posebne šole, kako bi najbolje izvedli bralne vaje. Pustite ga na miru, če je sposoben in če mu je v zabavo, da bere. Predvsem pa ga ne silite, če za to nima sposobnosti in ne veselja. Prisiljeno učenje branja bo imelo neprijetne posledice, kot so razočaranje, jeza in slaba volja.

Branje je abstraktna dejavnost. Duševno prizadeti zelo težko razumejo, da so črke in besede, ki nastajajo iz njihove sestave, le simbol za nekaj resničnega. Odnosa med besedo »miza«, ki jo je prebral v abecedniku, in dejansko »mizo«, ne dojame takoj, kakor se to dogaja pri normalnem bralcu-začetniku. Verjetno bo laže povezal prebrano besedo z mizo, pri kateri sedi, ker bo težko razumel besedo »miza« v njenem splošnem pomenu.

Posebne težave pa dela duševno prizadetim računstvo, saj je računanje tudi za nekatere normalne ljudi precej težko. Duševno prizadeti pa ima težave z odnosom med števili in predmeti. Lahko šteje do sto, ne bo pa znal prešteti sto oseb, morda tudi samo dveh oseb ne. Naučiti ga morate prešteti tri češnje, če pa namesto treh češenj postavite predenj tri jabolka, bo najbrž že konec njegove računske umetnosti.

Zato bo v nekaterih primerih bolje, da zaradi tega ne zgubljate preveč dragocenega časa, da bi otrok štel do sto. Če se ne more učiti, je važneje, da začnete s poznavanjem razlik posameznih vrst denarja. Nekateri duševno prizadeti mladostniki so pri tem kar spretni, drugi pa zopet ne kažejo za to nikakega razumevanja. Dvomljivo pa je, da bi mladostniki računali z denarjem, se učili seštevati in odštevati.

Pri iskanju novih interesnih področij za vašega mladostnika ne smete pozabiti, da so njegove sposobnosti omejene, da ima pomanjkljive zmožnosti za posploševanje, da je zmanjšana želja po znanju in učenju. Nesmiselno bi bilo spraševati vašo hčerko, če bi rada šivala, ali sina, če hoče zbirati avtomobilske slike, in pričakovati, da se bosta s tem začela ukvarjati na lastno pobudo. Kaj takega je pri njiju nemogoče. Če vaša hčerka napravi na robcu navaden križni vzorec, seveda pod vašim vodstvom, še ne smete misliti, da bo s tem tudi že sama kos težjim vbodom. Na to jo morate navajati z vso potrpežljivostjo in vztrajnostjo. Če se vaš sin zanima za avto in želi zbirati avtomobilske slike, še ne pomeni, da sam lahko razlikuje različne avtomobilske tipe. Zopet in zopet mu morate pokazati različne vrste avtomobilov, da dojame posamezno vrsto. Morda pa vaša hčerka pri vezenju ne bo mogla napraviti najpreprostejšega vzorca in sin nikdar ne bo mogel dojeti posameznih vrst avtomobilov.

Lahko da duševno prizadeti mladostnik ne bo mogel razlikovati nekaterih stvari na določenem področju, kaže pa morda večje zmožnosti za kaj drugega. Tako je fant, ki nikakor ni mogel prepoznati tipa avtomobila, spretno ravnal z denarjem in ga zelo dobro razlikoval. Deklica je na primer obvladala vezenje različnih vzorcev

in je brez težav dojela nove, ni in ni pa se mogla naučiti, da bi pripravila mizo, če so prišli gostje. Zato morate nenehno poskušati doumeti, kakšne sposobnosti ima vaš otrok in kaj pri njem lahko dosežete. Če kak poskus ni uspel, nikakor ne smete vreči puške v koruzo; poskušajte kaj drugega, morda boste imeli več sreče. Če je uspeh še tako malenkosten, mu pokažite svoje zadovoljstvo in ga pohvalite. Otrok potrebuje vaše priznanje; potrebuje občutek, da je pomemben in koristen družinski član, da ga imate radi, ne zato, ker je ubog in nerazvit, ampak zato, ker je človek, enkratna osebnost.

Mladostniku je treba razvijati samozavest

Ni napak, če pri družinski mizi mladostnika pobarate za njegovo mnenje, denimo: »Kaj pa ti praviš k temu?« Na ta način se bo učil razumevati, da je razgovor sestavljen iz poslušanja in odgovarjanja. Navaditi se mora, da bo pri razgovoru sodeloval samo tedaj, če je vprašan in če ga vprašamo, da pove svoje mnenje. Bolje je, da se vzdrži, posebno če so gostje v družini, kot pa če mladostniku dovolimo, da se sam vmešava v razgovor.

Če se duševno prizadeti mladostnik navadi izražati in svoje želje pove, s tem krepimo njegovo samozavest, seveda v mejah njegovih zmožnosti ter s stalnim vodenjem in nadzorom. Zato ga pustite, kolikor je to seveda možno, naj sam odloči, kaj bo delal, npr. v svojem prostem času: Ali bi danes zvečer raje gledal televizijo ali pa bi šel raje na sprehod? Ali hočeš jutri obleči rdeč pulover ali belega?

Če se je vaš otrok začel zanimati za svojo zunanjost, morate paziti, kaj rad nosi. To bo toliko laže, če sme otrok sam izbrati, kaj naj obleče. Tudi ni izgubljen čas, če se otrok občasno uči razlikovati barve in poznavati blago. Če lahko pri nakupu obleke pove svoje mnenje, ker mu ni vseeno, kakšna bo njegova zunanjost, postane kar hitro iz otroka fant.

Mlado dekle naj dobi vsa sredstva za kožno in telesno nego, ki so potrebna za zdravo kozmetiko, in naj se jih uči uporabljati. Vaši hčerki bo zagotovo godilo, če boste v frizerskem salonu preizkusili novo pričesko. To bo krepilo njeno samozavest. Tudi fant naj bo pozoren na svojo zunanjost; naj ne zanemarja britja, striženja las, česanja; izbiro srajce in kravate prepustimo njegovi želji.

K negovani zunanjosti spadajo tudi negovani zobje; na to bo pozoren vsak, kdor bo prišel v dotik z vašim otrokom. Zdravi zobje so velikega pomena za splošno počutje. Redni pregledi pri zobo-

zdravniku so za duševno prizadetega mladostnika najmanj tako važni kot za zdravega fanta. Pri fantu morate negovati zobe prav tako kot pri majhnem otroku.

Če mora vaš fant nositi očala, ga vzemite s seboj, ko boste izbirali okvirje, da bo lahko povedal, kateri mu ugajajo. Za gotovost in občutek mladega človeka je važno, da skrbi za svojo zunanjost. Bodite veseli, če vaša hčerka najde zadovoljstvo v modnih časopisih in morda modele, ki ji ugajajo, izreže ali celo obesi na steno. Na to ne smete gledati kot na nekaj otročjega in se morda smejati, saj je to spodbudna zaposlitev v prostem času, ki dokazuje, da vaši hčerki ni vseeno, kakšna je njena zunanjost.

Vsak človek ima rad prostorček, kamor spravlja svoje osebne stvari. Tudi vaš odraščajoči duševno prizadeti otrok naj ima svoj kotiček, omarico ali skrinjico, ki naj bo samo njegova. Če ni nujno potrebno, naj se starši ne vtikajo v ta njegov mali svet. Morda se vam zdi vse to za vašega otroka brezpomembno. Mar nimamo vsi svojih zasebnih stvari, na katere smo navezani, pa čeprav spadajo po mnenju drugih med staro šaro? Vsi zagovarjamo pravico do »zasebne lastnine«, zato pa tudi pričakujemo od drugih, da jo spoštujejo. Samo tedaj, če spoštujemo pravico našega otroka do posesti njegovih drobnih predmetov, ga bomo vzgojili, da bo tudi on spoštoval lastnino drugih. Zato vzemite resno drobne predmete vašega otroka, ki so mu dragi, s tem boste razvili v njem ugodna tla, da se bo naučil ceniti to, kar je tudi vam ljubo. Na drugi strani pa otroku pokažite, kolikšno zadovoljstvo je, če damo drugemu nekaj od svojih zakladov. Najbolj učinkovit je lastni zgled, ki navaja k posnemanju. Če vam prijatelj podari zavitek sladkarij, ponudite jih tudi vašemu otroku. Če bodo vsi družinski člani tako ravnali, bo tudi vašemu duševno prizadetemu otroku samo po sebi razumljivo, da bo tudi on ponudil del svojih priljubljenih stvari, ki jih dobi v dar.

Vedno je dober zgled najvažnejše vzgojno sredstvo za uslužnost. »Hvala lepa«, »oprostite, prosim«, »ali lahko pomagam«, to je važen način izražanja, ki ga boste zahtevali od vseh drugih družinskih članov. Tudi duševno prizadeti fant se bo navadil na tak način obnašanja, če ga bomo zmalega tako učili. Dober zgled, nenehno prijateljsko opominjanje in opozarjanje, ga bo privajalo, da bo postal ljubezniv, prijeten in uslužen. Na ta način v družbi z njim ne bo težav.

Prevedel M. M-j.

NA RAZSTAVI LIKOVNIH DEL DUŠEVNO PRIZADETIH OTROK V LONDONU

Roman Savinšek, akadem. slikar

Na povabilo angleške nacionalne zveze za pomoč duševno prizadetim otrokom sva tudi dva Slovenca odpotovala v Anglijo, da bi se udeležila otvoritve razstave likovnih del duševno prizadetih otrok in si pri tej priložnosti ogledala nekaj njihovih posebnih šol in zavodov.

Razstava je bila slovesno odprta 24. novembra lanskega leta. Na tej že tradicionalni mednarodni prireditvi je sodelovalo 14 držav z več kot 2000 deli, od teh pa je žirija po strogem kriteriju odbrala le 200 res dobrih del. Naši gostitelji so nam pripovedovali, da je na Regent Streetu v razstavnih prostorih še prav posebno slovesno zato, ker so prvič na otvoritvi prisostvovali tudi predstavniki drugih držav. Še posebno so bili veseli Jugoslovanov. To je tudi razumljivo, saj smo poleg Angležev prav mi imeli največ razstavljenih del. Mimo tega je razstava imela velik odmev v angleški javnosti. Tisk je temu dogodku odmeril precej prostora in se okrasil z lepimi barvnimi reprodukcijami otroških umetnin.

Za naju je bil (z menoj je bil tudi Marjan Kukec, predmetni učitelj iz Kranja) najvažnejši uspeh likovnih del, ki sta jih poslali najini šoli. Jesenice so bile zastopane s štirimi deli, katerim so dali dve visoki priznanji in drugo nagrado. Kranj je bil predstavljen s sedmimi deli, dela so dobila visoko priznanje in tretjo nagrado. S tem uspehom sva zelo zadovoljna, saj so dela, ki so prišla v žirijo, prerez mednarodne kvalitete. Še prav posebno pa sva bila ponosna na celotno jugoslovansko kolekcijo, ki ni le pobrala največ nagrad, ampak je tudi prikazala najkvalitetnejša dela.

V razgovoru z različnimi predstavniki društva N S M H C (National Society for Mentally Handicapped Children) sva poudarila, da so vsa naša likovna dela nastala brez vzorcev, samostojno ali celo spontano. Temu so se čudili, kajti v zahodnih ustanovah je kopiranje še vedno vodilna metoda likovnega pouka v posebnih šolah.

Zanimivost razstave je tudi v tem, da so vsa dela, ki niso posebej označena, naprodaj po ceni 2 Lstg.

Del likovne razstave v Londonu

Če zanemarimo vse, kar spada v tako reprezentativno razstavo in jo gledamo z očmi strokovnjaka, potem moram reči, da kakšnih posebnih novosti ni bilo. Videli smo vse znane tehnike. Mogoče bi omenil le to, da je bila skoraj vsa grafika iz Jugoslavije. Presenetili so nas nekoliko le formati, saj so bili vsi večji, kot so naši risalni listi. To si velja zapomniti! Res je, da zaostajamo v materialih, predvsem v raznovrstnih res dobrih barvah in čopičih. O kvaliteti naših likovnih izdelkov ne morem povedati nič slabega, celo nasprotno. Saj je skoraj polovico vseh nagrad in priznanj dobila Jugoslavija. Bolj kot o doživetjih z razstave se mi zdi pomembno nekoliko razmisliti o tem našem uspehu. Gotovo, da naši otroci niso nič bolj nadarjeni. Eden od vzrokov je najbrž v različnih sistemih oziroma metodah likovnega pouka. (Morda tudi v različnih kriterijih sprejema v posebno šolo. Opomba uredništva.)

Če presojamo v grobem, potem lahko rečemo, da je v zahodnih deželah (tam je ta sistem v večini) pri likovnem pouku osnovno kopiranje in je vodeno spontano delo predvsem le dopolnilo. Nasprotno pa je v naši metodiki samostojno, vendar vodeno delo osnovna prvina. Kopiramo le v višjih razredih, ko navadno otrokova fantazija že ugaša. Mislim, da je to osnovni vzrok, da so na tej razstavi bolj sveža in raznovrstna likovna dela naših otrok požela tolikšno priznanje.

Poskusimo približno dojeti prednosti enega in drugega sistema, ki sta bila tokrat še posebno očitno predstavljena. Zahodni sistem priporoča kopiranje, pri čemer se otrokove spretnosti, oko in občutek za barve urijo na priznanih likovnih delih. Seveda je spontano delo zaželeno, vendar ne preveč spodbujano. S kopiranjem se otrokom nehote nudi priložnost, da se izognejo vsem umskim naporom, fantazija skoraj ni več potrebna in se predajajo lagodnosti. Pri nas pa se trudimo, da bi gradili na otrokovi ustvarjalni moči in metodično zbujamo njegovo fantazijo. Od tretjega oziroma četrtega razreda dalje, ko začnemo pri otrocih s sistematičnim delom, in do vključno šestega razreda, so učenci za likovno vzgojo najbolj dojemljivi. Otrokovi že dovolj razviti ročni spretnosti se pridruži še njegova fantazijska razgibanost. Tako v tem času relativno optimalnih sposobnosti likovnega izražanja naš sistem, v nasprotju z zahodnim, ne dovoljuje otrokom skoraj nobenih možnosti kopiranja in zahteva od njih veliko fantazije in tudi umskega napora. Podrobna analiza obeh metodičnih sistemov pa v bistvu ni tako preprosta, kot sem jo skiciral tukaj. Zanemaril sem še mnogo komponent, ki bistveno vplivajo na prednosti in pomanjkljivosti enega ali drugega sistema. Za dejansko ugotavljanje prednosti bi morali analizirati otrokovo usposobljenost ob koncu njegovega šolanja. Morda bomo o tem razpravljali kdaj drugič.

To kratko razmišljanje nam omogoča, da nam je laže razumljiv uspeh likovnih stvaritev naših učencev na londonski razstavi.

Likovna delavnica v Queen Mary's Hospitalu

POMEN PRAVOČASNE OBRAVNAVE OTROKA, KI ZAOSTAJA V DUŠEVNEM RAZVOJU

Peter Praper, dipl. psiholog

Dne 15. in 16. decembra 1969 je bil v Mariboru dvodnevni seminar o individualnih programih rehabilitacije duševno prizadetih otrok. Posvetovanje so organizirali mariborski orto- in surdopedagogi. O samem posvetovanju bomo še poročali.

Danes priobčujemo referat s tega posvetovanja, ki ga je imel dipl. psiholog P. Praper.

Vse do pred kratkim so bili redki ljudje, ki so skušali pomagati duševno nezadostno razvitim. Velika večina tistih, ki bi lahko storili kaj koristnega za to vrsto prizadetosti, ni imela niti dovolj interesa, niti dovolj poguma in optimizma. Poleg tega se je bilo dosti bolj popularno ukvarjati z drugimi vrstami prizadetosti, kot na primer s slepoto, ki pri ljudeh že dolgo časa vzbuja neko romantično sočustvovanje.

O pomanjkljivi skrbi za duševno nezadostno razvite v preteklosti je bilo že toliko napisanega, da napak ne bomo ponovno odkrivali. Brez pomena je obžalovati izgubo časa v preteklosti. Pametneje je razmisliti, kako bi izgubljeno nadomestili.

Zadnja leta se je situacija povsod po svetu, pa tudi pri nas, močno obrnila duševno prizadetim v prid. Čez duševno nezadostno razvitega otroka ne naredimo takoj križa. Imamo upanje, da mu bomo lahko pomagali. In to je že dosti vredno.

V zadnjem času smo priča pravemu valu raziskav in preizkusov metod za vzgojo duševno nezadostno razvitih. Tudi sredstev za delo na tem področju ne manjka. Dane so torej dobre objektivne možnosti za napredek. Vendar smo zaenkrat še v fazi kopičenja kvantitete, v fazi, ki je tako burna, da je kar težko zasledovati in poznati vse, kar je bilo storjenega. Samo po sebi je umevno, da se bo iz te količine izluščila tudi višja kvaliteta — metode in pravila, ki bodo obdržali svojo veljavo. Do tega pa bomo prišli šele z dolgotrajnimi raziskavami, ki bodo morale ob praktičnem delu pojasniti še mnoga vprašanja.

Kako smo v ZD Maribor — pri Centru za korekcijo sluha in govora — prišli do obravnave duševno nezadostno razvitih

To se ni zgodilo po naključju, niti nas ni pritegnila trenutna razširjenost dela na tem področju. Do teh problemov nas je privedlo naše delo in zahteve, ki so se z delom postavile pred nas.

Vemo, da je večina duševno nezadostno razvitih otrok celostno prizadetih. Moteni so predvsem tudi na področju motorike, govora, osebnosti. K nam so jih privedle govorne motnje. Starši namreč laže uvidijo, da ima njihov otrok govorno motnjo, kakor da zaostaja v duševnem razvoju.

Psiholog je pri logopatih odkrival precejšen odstotek takih, ki so zaostajali v duševnem razvoju. Pri teh je terapija govora tudi najpočasneje napredovala, zato je bilo treba zanje storiti nekaj več. Pokazalo se je tudi, da tem otrokom ni dovolj korigirati samo govora. Zaradi tega smo pričeli široko akcijo, da bi jim pomagali. Delo z njimi je dobilo novo kvaliteto. Prej je bilo bistveno vprašanje: **kako pri takem otroku izboljšati terapijo govora.** To je bila glavna skrb logopeda. Kmalu pa smo se začeli ukvarjati z vprašanjem, **kako pospešiti duševni razvoj takega otroka nasploh.** Glavno breme je padlo na psihologa. Terapija govora je ob vsem drugem služila istemu cilju — pospešiti otrokov razvoj. V prvi fazi so tako prihajali k nam govorno prizadeti, ki so bili tudi nezadostno duševno razviti. Sedaj, v drugi fazi, pa so prihajali duševno nezadostno razviti, ki so tudi govorno moteni. Tretja faza se bo začela tedaj, ko bomo kakorkoli motene otroke zajeli na sistematskih pregledih.

Seveda smo morali takoj ob začetku izdelati neke metode za delo. Prve ideje nam je prineslo sodelovanje z dr. Brajovičem iz Beograda, sicer pediatrom, ki pa je mnogo storil na področju korekcije govora.

Glavne ideje, ki naj bi jim sledile metode dela so sprva bile:

1. postaviti čim bolj točno in zgodnjo diagnozo stopnje duševnega razvoja otroka, stanja govora, motorike;

2. na podlagi opravljenih testov sestaviti problemske situacije, jih potem kot take predstaviti otroku ter mu pomagati, da jih bo obvladal (to je individualni program otrokovega dela) ;

3. poskrbeti za otrokovo telesno stanje, mu dati zdravila, urediti prehrano, počitek, način življenja sploh);

4. določiti skupino strokovnjakov (psiholog, socialni delavec, logoped, fizioterapevt, specialist za korektivno gimnastiko, zdravnik) in določiti potek terapije;

5. terapijo naj vodi in usmerja na podlagi individualnega programa psiholog;

6. terapijo naj izvajajo starši, vse pomembne znake naj si zapišejo ter s svojimi opazkami seznanijo vse člane strokovne skupine.

Prva diagnoza seveda ni dokončna, ampak začasna — nekaj zaradi težav pri diagnosticiranju v ranem otroštvu, še bolj pa zaradi

tega, ker dokončno diagnozo lahko postavimo le po zaključeni habilitaciji, saj se otrok v tem času razvija.

Testni problemi predstavljajo v bistvu neko drobno življenjsko situacijo. To še tem bolj velja za razvojne lestvice. Zato je le iz tega materiala mogoče sestaviti individualni program za delo z otrokom. Seveda pa je treba paziti, da otroka ne učimo testov.

Ker so ti otroci celostno prizadeti, jim je treba okrepiti tudi telesno zdravje. Celostna mora biti tudi terapija. To pa dosežemo le s trdno povezano skupino strokovnjakov, ki imajo isti cilj — otroku pomagati.

Preko staršev poteka terapija strokovnjakov zato, ker je otrok na starše pozitivno čustveno navezan. Dokazano je namreč, da se človek uči mnogo hitreje, če ima pozitivni emocionalni odnos. Družina je institucija, ki lahko mnogo stori, lahko pa tudi podira delo, ki ga opravlja strokovna skupina. Zato lahko rečemo, da sodijo pozitivno motivirani starši med najpomembnejše člane strokovne skupine.

Vključitev Gunsburgove teorije in instrumentov

Pred dobrim letom in pol — v fazi pripravljanja metod za delo z duševno nezadostno razvitimi — smo skoraj po naključju dobili v roke delo angleškega strokovnjaka na tem področju, dr. Gunsburga. Ne bi bili prilagodljivi, če ne bi tistega, kar je dobro, uporabili pri svojem projektu. Seveda pa smo ohranili načelo skupinske terapije, ki poteka preko staršev do otrok v predšolski dobi, tako da otroka ne trgamo iz družine.

Dr. Gunsburg razlikuje akademsko učenje (to je klasično šolanje z osnovnimi komponentami branja, pisanja in računanja) od socialnega učenja ali od socializacije, to je procesa, ki človeku omogoča normalno življenje in gibanje v družbi. Definicije duševne nerazvitosti vedno naglašajo socialno neustreznost, to je nesposobnost živeti in se gibati v družbi. Opazili so, da nekateri odrasli z zelo nizko inteligentnostjo in slabo izobrazbo zadovoljujejo osnovne potrebe, ki jih postavlja družba. Res je, da je posledica nizke inteligentnosti tudi slaba vzgojljivost in učljivost. Toda to ni nujno. Zato moramo stopnjo vzgojljivosti in učljivosti ugotavljati za vsakega posameznika posebej.

Duševno nezadostno razviti so najvidneje prizadeti na področju izobraževanja. Toda akademsko izobraževanje, čeprav je pomembno, ni najbistvenejše za življenje duševno nezadostno razvitega. Sploh pa izobraževanje ne bi smelo biti odtujeno od potreb življenja

v družbi. Tudi poklicni trening za neko delo nima pravega pomena, saj je tak človek neprilagodljiv, sposoben, da dela samo na enem mestu. Važno je pridobivanje lastnosti, ki so nasploh potrebne pri delu (upoštevanje časa, skrb za orodje, material, disciplinirano st . . .). Šolanje mora torej povsem realistično zaobseči tisto, kar bo duševno nezadostno razvita oseba potrebovala na položaju, ki ga bo zavzemala. Z drugo besedo, gre za socialno učenje ali socialno prilagoditev. Otrok, ki se normalno duševno razvija, doseže socialno prilagoditev brez organiziranega učenja v razredu, doma, z vzgojo, razvojem, opazovanjem odraslih. Doslej se nismo spomnili, da bi otroka, ki zaostaja v duševnem razvoju, lahko sistematično učili teh socialnih sposobnosti, karakterističnih za vsako razvojno stopnjo.

Podnormalna inteligentnost ni nujno vzporedna z nenormalnim socialnim reagiranjem. Izkušnje kažejo, kako velike so razlike v uspešnosti v družbi pri duševno nerazvitih z istim kvocientom inteligentnosti. Vzroki za neenak uspeh so torej v okolju (predvsem v družini).

Kaj bi torej storili, da bi pri duševno nezadostno razvitem mladostniku dvignili socialne zmožnosti nad njegovo inteligentnost?

Dr. Gunsburg je socialne zmožnosti razvrstil v 4 glavna področja:

1. **Samopomoč** — nanaša se na izpopolnjevanje spretnosti in navad, ki duševno nezadostno razvitemu dovoljujejo, da ga družba socialno prizna (sposobnost hranjenja, oblačenja, navade osebne higiene . . .).

2. **Komuniciranje** — sposobnost uporabljanja in razumevanja osnovnih sredstev komunikacije med ljudmi (govor, branje, pisanje in računanje).

3. **Socializacija** — človek ima večjo sposobnost, da živi in dela z drugimi, kot pa sam.

4. **Zaposlitev** — človek lahko dela brez pomoči in si zna najti delo — zaposlitev.

Ta 4 področja vsebujejo 120 socialnih sposobnosti, ki naraščajo po razvojnih zakonitostih. Vsebujejo pa tudi akademsko učenje (kolikor je za življenje v družbi potrebno) ter učenje moralnih — etičnih lastnosti (npr. odnos do dela, do soljudi . . .). To je tudi nujno potrebno, saj vemo, da je duševno nezadostno razvit človek prizadet na intelektivnem, socialnem in moralnem področju.

Gunsburgove izkušnje in instrumenti so tako ustrezali našim idejam in pogledom, da smo naredili sintezo njegovih, Brajovičevih in svojih idej ter s tem ustvarili svojevrsten pristop k temu delu.

Z uporabo Gunsburgovih instrumentov smo se tudi uspešno izognili učenju testov in razvojnih lestvic. Te lahko uporabljamo le za kontrolo uspeha v razvoju, problemske situacije pa dobimo iz Gunsburgove karte individualnega razvoja.

Glavni principi so ostali podobni:

1. s pomočjo širokega izbora instrumentov otroka diagnosticiramo;
2. izdelamo njegovo kvalitativno sliko razvoja;
3. iz te izberemo problemske situacije (individualni program) in otroka načrtno, racionalizirano učimo obvladovanja problemskih situacij;
4. terapijo izvajamo preko staršev do otrok, ki ostanejo v družini;
5. otroka obravnavamo celostno (vaje pri psihologu, logoterapija, fizioterapija, korektivna gimnastika, medikamentozna terapija);
6. kontroliramo napredek z instrumenti, s katerimi je bil otrok diagnosticiran.

Razlika je torej v tem, da različne lestvice in teste uporabljamo le za ugotavljanje stopnje (kvantitete) otrokovega razvoja (v prvem in v kontrolnih pregledih), medtem ko za sestavljanje problemskih situacij uporabimo le Gunsburgovo kvalitativno sliko otrokovega razvoja.

Postopek dela

K psihologu otroka pripeljejo z že opravljeno socialno anamnezo, opisanim somatskim statusom in običajno tudi statusom govora. Za ugotovitev otrokovega duševnega stanja psiholog na več sestankih prilagodi kar najbolj širok izbor lestvic in testov. Izbor je seveda odvisen od otrokove starosti. Šele ko je določen otrokov mentalni status, uporabimo Gunsburgove karte ocenjenega razvoja. Te pokažejo le kvalitativne posebnosti v razvoju in tako z obravnavo ne moremo zaiti v količinsko kopičenje. Podatke za izpolnjevanje individualne karte razvojnega stanja dobimo iz 2 virov:

1. od staršev, ki smo jih prej motivirali, naj dajo realne podatke, da ne bi otroku škodili;
2. od otroka s pomočjo različnih preizkusov.

Iz individualne karte razvojnega stanja izluščimo probleme in ustvarimo individualni program dela. V procesu terapije najprej izpolnimo »luknjo v razvoju«, ki so pri duševno nezadostno razvitih zelo pogoste, potem pa jemljemo zahteve, ki so rajvojno najbližje (če na primer otrok že obvlada vezanje na vozel, ga učimo vezati na zanko). Psiholog tudi predvidi, kaj je najnujnejše, da opravijo

logoped, fizioterapevt, specialist za korektivno gimnastiko, zdravnik in se potem z njimi posvetuje.

Fizioterapevt in specialist za korektivno gimnastiko dobita od psihologa ugotovitve, na katerem področju motorike je otrok glede na razvojno stopnjo najbolj prizadet in priredita svojo terapijo.

Logoped poleg korekcije govora s posebnimi vajami popravlja otroku tudi pozornost, koncentracijo, pomnenje, vztrajnost motivacije, ki so nujni za vsako učenje.

Pri delu po programu ob srečanju s starši posamezno nalogo vedno razčlenimo, racionaliziramo in postavimo postopek, po katerem naj starši učijo otroka obvladati posamezen problem. Potrebno je večkratno učenje elementov, preden pridemo do rešitve celotnega problema. Hitrost napredka je odvisna od učinkovitosti otroka in prizadevnosti staršev, pa seveda tudi od domiselnosti psihologa pri razčlenjevanju neke naloge. Približno vsake pol leta je treba narediti premor — umetno ustvariti »plato« (zaradi motivacije), kakršen se pojavlja povsod v normalnem razvoju. V tem času otrok ponavlja in »prežvekuje« vse predelano, mi pa opravimo kontrolne preglede — reteste — ki pokažejo eventualni napredek.

22. MAREC JE SVETOVNI DAN INVALIDOV

Danes prizadeti s pravico zahtevajo, da je človek postavljen v središče rehabilitacije. Pod rehabilitacijo pa razumemo poklicno in družbeno vključevanje prizadetih v družbo. V prvi vrsti je rehabilitacija pomoč k samopomoči. . . . Rehabilitacija je nedeljiva. Prav zaradi tega, ker mora biti središče teh prizadevanj človek, poklicne in družbene rehabilitacije ni mogoče ločiti. Vključitev prizadetega mora biti zagotovljena ne oziraje na vzrok prizadetosti.

Rehabilitacija poziva družbo, da z odgovarjajočo temeljno zakonodajo zagotovi prizadetim pravico do splošne medicinske, poklicne in družbene vključitve, ki mora biti pravočasna in mora potekati kontinuirano.

Naloga in dolžnost človeške družbe je, da pomaga prizadetim pri optimalni vključitvi v poklic in družbo, upoštevaje pri tem njihove preostale delazmožnosti. Ta naloga je tudi v skladu s členom 22 splošne deklaracije Združenih narodov o človeških pravicah.

Iz poziva predsednika mednarodne organizacije
FIMITIC

POSVETOVANJE O USPOSABLJANJU IN ZAPOSLOVANJU DUŠEVNO PRIZADETE MLADINE, KI ZAKLJUČI SVOJO ŠOLSKO OBVEZNOST

M. Mencej

Defektologi Jugoslavije se pripravljajo na svoj kongres, ki bo letos junija. Na kongresu bodo obravnavali pereča vprašanja habilitacije in rehabilitacijo duševno prizadetih otrok in mladine. Eno teh vprašanj je prav gotovo vprašanje poklicnega usmerjanja, usposabljanja in zaposlovanja duševno prizadete mladine, ko zaključi posebno šolanje v posebnih osnovnih šolah. Kot vemo, se je to z gospodarsko reformo še bolj zaostrilo. Zato bodo defektologi-ortopedagogi postavili za osrednjo temo prav to zaključno stopnjo celotne habilitacije. Da bi vprašanje vsestransko osvetlili in se dogovorili za svoja bodoča prizadevanja na tem področju, so imeli predstavniki posameznih republik v Umki pri Beogradu 2. in 3. februarja t. l. posvetovanje, na katerem so določili osnovne teze za obravnavo celotnega sklopa tovrstnih vprašanj.

Sedanje stanje poklicnega usmerjanja, usposabljanja in zaposlovanja v posameznih predelih države je bilo razvidno iz poročil, ki so jih dali direktorji posebnih osnovnih šol, centrov za poklicno usposabljanje, industrijski psihologi itd.

Na ta način je bil podan celovit pogled na vsa pota in načine usposabljanja v naši državi, ki jih opravljajo:

1. v centrih za poklicno usposabljanje duševno nezadostno razvite mladine (Srbija, Hrvatska);
2. v posebnih oddelkih pri rednih šolah učencev v gospodarstvu (deloma Srbija, Hrvatska in v Sloveniji v Kočevju);
3. v posebnih oddelkih pri posebnih osnovnih šolah za priučevanje absolventov posebnih osnovnih šol (Ljubljana).

Vsa ta raznolikost in svojevrstnost sistemov in poti, ki so nastajale In se oblikovale v zadnjem desetletju v posameznih pokrajinah naše države, kaže v organizacijskem, vsebinskem in kadrovskem pogledu na tako stopnjo polivalentnosti, ki ni samo zaskrbljujoča, ampak meri že na kaotičnost. Črpanje finančnih sredstev za tovrstno dejavnost je tudi raznovrstno. Vtem ko daje v nekaterih predelih finančna sredstva Zavod za socialno zavarovanje, jih drugod prispeva Zavod za zaposlovanje, pa zopet kombinirano prosveta in zavod za socialno zavarovanje.

Še bolj zaskrbljujoča je različnost pogledov in mnenj glede tega vprašanja. Medtem ko v eni republiki menijo, da je nemogoče usposobiti absolvente posebnih osnovnih šol za kvalificirane delavce, jih v drugi republiki okoli 50 % izučijo prav do te stopnje (Beograd, Lug v Hrvatski in še kje).

Vse te poti in oblike usposabljanja pa so brez strokovne proučitve, globlje analize in poglobljene utemeljitve, kar je bilo na zaključku posvetovanja posebej poudarjeno. Zato je bil sprejet sklep, naj bi na kongresu sprožili pobudo in zahtevo po studioznem pristopu k vsem vprašanjem usposabljanja, hkrati pa naj bi nakazali smer strokovnemu proučevanju dosedanjih oblik usposabljanja ter iskanju novih poti, ki bi bile vnaprej studiozno obdelane. Prav ta zahteva naj bi bila na kongresu posebej poudarjena, saj le oris dejanskega stanja ne bo premaknil perečega vprašanja do trdnejših in zanesljivejših temeljev.

Pričakujemo, da bo kongres prinesel nove pobude in predloge v tej smeri.

Ne bo odveč, če za ilustracijo na kratko prikažemo organizacijo in način dela v Centru za poklicno usposabljanje duševno nezadostno razvite mladine v Beogradu.

Na podlagi 12-letnih izkušenj s poklicnim usposabljanjem v Beogradu je beograjska občinska skupščina leta 1968 sprejela odredbo, na podlagi katere so organizirali Center za poklicno usposabljanje duševno nezadost. razv. mladine. Od leta 1957 se je ta mladina usposabljala pri rednih šolah učencev v gospodarstvu.

Medtem ko so imeli v letu 1968/69 188 učencev v 17 oddelkih, jih imajo letos 282 v 7 skupinah in v 3 razredih.

Vsako leto maja dobi Center spisek z osnovnimi podatki vseh učencev, ki v tem letu končajo svojo šolsko obveznost v posebnih šolah ali oddelkih v Beogradu.

Ker nimajo izdelanih analiz delovnih mest in ne psihofizičnih profilov za ta mesta, so se usmerili na sprejemne izpite, ki jih mora opraviti vsak prijavljeni učenec. Do lanskega leta so bili v izpitni komisiji le ortopedagogi, sedaj pa sta poleg njih še psiholog in socialni delavec. Izpiti so pismeni.

Na podlagi izpita komisija odloči, ali se bo kandidat usposabljal za kvalificiranega delavca ali se bo samo priučeval. Učence z najboljšimi uspehi na izpitu usmerijo na praktično izučevanje v obrt ali industrijo kot vajence, in to v stroko, ki jim jo je našel Center ali pa šola, seveda v dogovoru s starši.

Učence s slabšimi uspehi na izpitu zadržijo v šolskih delavnicah v Centru. Tu se usposabljajo za kvalificirane delavce praktično in teoretično. Za ženske imajo tekstilno delavnico, knjigoveznico in tiskarno, za moške pa ključavničarstvo, kleparstvo in avtokleparstvo.

Učence z najslabšimi rezultati na izpitu prav tako zadržijo v svojih delavnicah, kjer se priučujejo v že navedenih strokah, poleg tega pa še v pralnici za avtomobile. V teh strokah so konkurentni drugim podjetjem in tako tudi finančno uspevajo.

Vsi učenci imajo teoretični in praktični del usposabljanja. Za učence, ki se izučujejo za kva-

lificirane delavce, imajo 22 do 26 ur tedensko teoretični pouk. O tem odločata stroka in čas usposabljanja. Predmetnik in učni načrt je enak tistim v rednih šolah učencev v gospodarstvu. Če učenec ni izdelal letnika, ga ponavlja.

Učenci, ki se usposabljajo v delavnicah centra za priučene delavce, imajo tudi teoretični del pouka, in sicer iz tehnologije materiala, tehnologije stroke in osnovnih splošno izobraževalnih znanj.

Po končanem šolanju dobijo izučeni vajenci spričevala kot v rednih šolah učencev v gospodarstvu, priučeni pa dobijo diplome.

Rezultati usposabljanja: približno 50 % jih gre na izučevanje in 50 % na priučevanje. Osip znaša približno 4,10 %.

Skoraj vsi učenci se po šolanju zaposlijo na tistih delovnih mestih, kjer so se izučevali.

Center je več ali manj prepuščen samemu sebi in ne sodeluje z upravnimi organi, službami ali organizacijami. Finančni stroški gredo v breme socialnega zavarovanja.

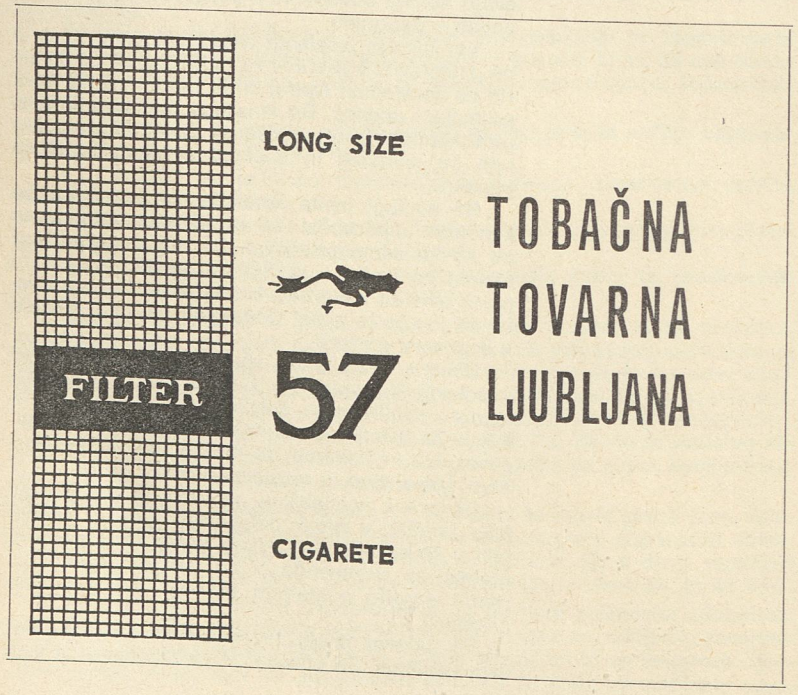

Iz domačih krajev

NA GORENJSKEM SO NAČELI VPRAŠANJE HUJE DUŠEVNO PRIZADETIH OTROK

Kakor povsod drugod, je tudi na Gorenjskem še najmanj rešeno vprašanje usposabljanja huje duševno prizadetih otrok in mladostnikov. Računajo, da je takih otrok v vseh občinah okrog 100. Izvršni odbor društva za pomoč DNR v Kranju je zato v začetku februarja t. l. sklical predstavnike društev vseh gorenjskih občin, da bi se skupno dogovorili o reševanju tega vprašanja.

Psiholog Jože Trček je podal nekaj uvodnih misli k problematiki huje prizadetih otrok, predsednica društva Kranj, profesor Anka Zevnik, pa je ta problem konkretizirala in nakazala nekaj možnosti za usposabljanje teh otrok v posebnih oddelkih in delavnicah pod posebnimi pogoji. Seveda pa je za konkretno reševanje potrebna najprej dobra evidenca prizadetih, ki bi dala realne možnosti za programiranje dela.

Dogovorili so se, da bi za začetno evidenco zbrali generalije in anamneze. Poleg običajne anamneze pa bi bilo pomembno ugotoviti še: oddaljenost od doma do najbližje posebne osnovne šole, pogostost prometnih zvez do šole, možnost, da bi otrok sam prihajal v šolo in nazaj, peš ali s prevoznimi sredstvi, ali bi ga lahko starši brez posebnih naporov vsak dan spremljali v šolo, če sam tega ne bi zmogel. Potrebno je tudi mnenje staršev o stanju in razvoju otroka.

Precej podatkov je mogoče dobiti od komisij za kategorizacijo, priporočajo pa tudi odkrivanje primerov s pomočjo zdravstvene službe, ker vemo, da več otrok sploh še ni evidentiranih.

Na podlagi enotnega vprašalnika bodo vsa društva, seveda s pomočjo rednih strokovnih služb (zdravstvo, socialno varstvo in druge) popisali vse huje prizadete otroke v gorenjski regiji. Računajo, da bo mogoče izvesti ta popis v dobrih dveh mesecih, nakar bo izdelan za vso Gorenjsko enoten predlog za usposabljanje huje prizadetih otrok.

Pobudo društva v Kranju bi kazalo posnemati tudi drugod po Sloveniji.

Š. T.

V POMURJU BODO REORGANIZIRALI DRUŠTVENO ŽIVLJENJE

Pomurje je pred vojno veljalo za enega najbolj zaostalih predelov Slovenije. V zadnjih dveh desetletjih pa se je tod razvila industrija in urejene ceste so odprle pot turizmu. Dani so pogoji, da se ta pokrajina razvija skladneje z drugimi deli Slovenije. Seveda pa v tako kratkem času pomurske občine niso mogle doseči gospodarske moči povprečja razvitejših občin na Slovenskem in še potrebujejo pomoč slovenske skupnosti.

V Gornji Radgoni je sedež našega društva za Pomurje. Posebna osnovna šola je nastanjena v lepo obnovljenem starem poslopju osnovne šole. Z adaptacijo so pridobili poleg učilnic še prostore za varstvo otrok, za tehnično delavnico, za telovadnico in za šolsko kuhinjo. Tako ima sedaj 121 otrok te šole primerne možnosti za delo, ki ga ovirajo le težke socialne razmere nekaterih družin in težke prometne zveze z nekaterimi kraji. Otroci-vozači prejemajo s pomočjo rep. skupnosti otroškega varstva izdatnejšo prehrano.

Predsednica društva, prof. Cilka Žerdin, poroča o delu društva, ki je bilo ustanovljeno l. 1967. Zaradi preobsežnosti terena imajo težje delo, vendar so nekaj nalog uspešno opravili. Na poseben način organizirajo roditeljske sestanke in na njih pritegnejo večino staršev, sodelovali so pri popisu vseh prizadetih otrok v Pomurju, sodelujejo pri pripravi perspektivnega plana razvoja posebnega šolstva, posredujejo problematiko tega šolstva preko lokalnega tiska in radia, pomagajo pri sanaciji problematičnih družin itd. Odbor društva je bil mnenja, da bi že na prihodnjem občnem zboru, ki bo v marcu, predlagali ustanovitev treh samostojnih društev in sicer poleg Gornje Radgone še v Murski Soboti in v Ljutomeru. To bi omogočilo neposrednejše delo s člani in šolami.

Posebna osnovna šola v Gornji Radgoni

Posebna osnovna šola v Ljutomeru deluje v prostorih nekdanjega dijaškega doma, ki ne ustrezajo pouku, čeprav so učilnice razmeroma primerne. Primanjkuje namreč prostorov za tehnični pouk, za telovadnico, za varstvo itd. Zato je razumljivo, da je njihov glavni problem šolski prostor. Šola ima okrog 100 otrok in zaradi pomanjkanja prostorov ne more odpreti 8. razreda. Večina otrok, ki končajo posebno osnovno šolo, ostaja doma brez zaposlitve, ker v kraju ni primernih delovnih mest. Poseben problem je v tej občini mladina kmečkih družin.

V Murski Soboti je 6 oddelkov posebne šole nastanjenih v lepih in primernih prostorih novega šolskega poslopja III. osnovne šole. Otroci teh oddelkov lahko uporabljajo skupno telovadnico, tehnične delavnice, učila itd. Za oddelke je posebej opremljen manjši prostor za dnevno varstvo, učenci pa imajo urejeno tudi primerno prehrano. Težava je pri njih le v tem, da nimajo možnosti nadaljnjega širjenja, kjer šola ne zajema vseh otrok svojega občinskega področja, kaj šele vse kategorizirane otroke .

V razgovoru je bila nakazana možnost rešitve tega problema s preureditvijo šolske mreže za osnovne šole v Murski Soboti in hkrati osamosvojitev posebne osnovne šole.

V Lendavi delujejo 4 oddelki posebne osnovne šole prav tako v prostorih osnovne šole, od teh je 1 oddelek za madžarski učni jezik.

Že bežen pregled organizacije in delovanja posebnih osnovnih šol kaže, da rešujejo v Pomurju to problematiko uspešnejke kot v nekaterih bolj razvitih predelih Slovenije.

Štefan Trobiš

SLOVENSKO PRIMORJE IN USPOSABLJANJE DUŽEVNO PRIZADETIH

Ko je bilo pred letom in pol na območju obalnih občin ustanovljeno društvo za pomoč duševno nezadostno razvitim osebam, ga je čakalo veliko dela. Prva naloga društva je bila združitev vseh strokovnjakov in staršev, ki se s temi vprašanji ukvarjajo.

Po temeljiti proučitvi terena je društvo dobilo precej natančen pregled nad tem, koliko je duševno prizadetih, kje so in kaj je nujno storiti, da bo usposabljanje čim uspešnejše. Pri tem so društvo vodili sodobni principi rehabilitacije. Odrasli duševno prizadeti niso evidentirani. To v primerih, ko so se v celoti vključili v normalno življenjsko okolje, niti ni potrebno. Zato je društvo, kot vsa druga društva, usmerilo skrb k duševno prizadetim otrokom. Prvi podatki so bili prav presenetljivi, saj so pokazali, da je komaj polovica šoloobveznih duševno prizadetih otrok v ustreznih posebnih šolah oz. zavodih. Vzrok za to ni bil odklonilni odnos staršev do vključevanja otrok v posebne šole, ampak veliko pomanjkanje prostora.

Vzgojni zavod Elvire Vatovec v Strunjanu s posebno osnovno šolo in internatom, ki sprejema otroke iz obalnih občin ter iz občin Sežana in Ilirska Bistrica, je premajhen za vse potrebe. Tako je bilo v šolskem letu 1968/69 le nekaj nad polovico duševno prizadetih šoloobveznih otrok v posebni šoli. Nad tem stanjem se je društvo moralo zamisliti in takoj iskati rešitev. Pri tem je bilo potrebno najprej pridobiti nove kapacitete, obenem pa pripraviti osnutek perspektivnega programa razvoja habilitacije duševno prizadetih.

Vzgojni zavod Elvire Vatovec v Strunjanu je septembra 1969 z najemom paviljona na Debelem rtiču povečal svoje kapacitete za 40 mest in tako zadostil nujnim trenutnim potrebam obalnega območja. S tem pa je problem le začasno rešen, saj takšna rešitev ne more biti trajna niti iz ekonomskih niti iz organizacijskih razlogov. Za organizacijo usposabljanja duševno prizadetih je društvo prispevalo pomemben delež tudi pri programiranju nadaljnjega razvoja usposabljanja te kategorije prizadetih.

Skupaj z Vzgojnim zavodom Elvire Vatovec v Strunjanu je organiziralo posvetovanje svetov za šolstvo in socialno varstvo zainteresiranih občinskih skupščin ter predvidelo nadaljno pot v seznanjanju in mobiliziranju vseh komunalnih ustanov s to problematiko. Vsi so mnenja, da je rešitev le izgradnja novih prostorov.

Posvetovanje je imelo namen, da pred obravnavo te problematike v občinskih skupščinah postavi načelna izhodišča za nadaljni program rehabilitacije z upoštevanjem krajevnih značilnosti in potreb.

Udeleženci posvetovanja so bili enotni v tem, naj bi razširjeni zavod postal center za usposabljanje duševno prizadetih, ki bi imel posebno osnovno šolo, posebno obliko poklicnega usposabljanja in zaposlovanja. V ta sistem je po njihovem mnenju treba vključiti tudi italijansko etnično skupino. V izhodiščih je bilo poudarjeno, da posebnih predšolskih oddelkov ne bi planirali, ker naj bi otroci, ki kažejo motnje v razvoju, obiskovali redne predšolske varstvene ustanove. Posvetovanje pa ni prineslo zaključka, kako usposabljati teže duševno prizadete.

Na posvetovanju so načeli problem usposabljanja duševno prizadetih na območju obalnih občin v celoti in ga postavili v širše družbeno okolje. Naloga zavoda in društva pa je, da bo ta problematika pred obravnavo na občinskih skupščinah dobila z nadaljno aktivnostjo še večji poudarek.

Društvo tudi sicer daje veliko podporo Vzgojnemu zavodu Elvire Vatovec v Strunjanu. Tako je bil na zadnji seji društva sprejet sklep, da bo naslednja seja društva na zavodu v Strunjanu. Tako bodo člani društva v zavodu videli, kako poteka usposabljanje, v kakšnih razmerah in s kakšnimi vsebinskimi koncepti. **Jasno je namreč**, da je potrebno vrata Zavoda na široko odpreti, da bi zaživel z okoljem. Le v obliki tesnega sodelovanja s preostalimi pedagoškimi institucijami in delovnimi organizacijami je možno izvajati celovito rehabilitacijo. Prav tu pa je zavod v zadnjem času napravil pomembne korake.

Vodilo je bilo geslo, da je usposabljanje nujno izpeljati do kraja, do zaposlitve ter celotne socialne in ekonomske integracije. Ko je Zavod v pretkele letu prvič organiziral posvetovanje predstavnikov delovnih organizacij in organiziral obvezno delovno prakso za vse absolvente posebne šole, je uspešno načel najpomembnejši, a do tedaj najmanj upoštevani del rehabilitacije. Že prvi rezultati so bili presenetljivo dobri, saj je zavod že ob koncu leta zaposlil skoraj vse absolvente. Še bolj pomembno pa je to, da je bila večina sprejeta na priučitev. Ob ponovnem posvetovanju s predstavniki delovnih organizacij (posvetovanje bo postalo vsakoletno) bo gotovo mnogo konkretneje govor o izkušnjah, problemih in potrebah. S tem pa bo to delo postajalo vse bolj uspešno na srečo staršev, otrok in v zadovoljstvo zavoda ter širše družbe.

Darko Opara

Iz drugih republik

IZ SR HRVATSKE POROČAJO

Na predlog društva za pomoč duševno nezadostno razvitim osebam SRH in na podlagi obširne dokumentacije so nekateri skupščinski odbori razpravljali o duševno nezadostno razvitih v tej republiki. Na temelju vsestranske razprave so dali sugestije socialno zdravstvenemu zboru, o čemer je ta januarja razpravljal na svojem zasedanju. Predlog je razlagal predsednik republiškega društva SRH admiral v. p. Bonaći. Pričakujejo pa razpravo tudi v kulturno prosvetnem zboru.

O tej problematiki so razpravljale tudi sekcije za družbeno politične odnose v zdravstvu, socialnem zavarovanju, socialnemu varstvu in sekcija za družbeno politična vprašanja na področju vzgoje in izobraževanja republiške konference Socialistične zveze delovnega ljudstva. Predstavniki SZDL so povedali tudi svoje stališče glede teh vprašanj v skupščini. Sledili bodo napotki in priporočila občinskim konferencam SZDL in krajevnim skupnostim z namenom, da podprejo akcijo društev za pomoč duševno nezadostno razvitim osebam na terenu.

V ZAGREBU SO ORGANIZIRALI KOORDINACIJSKI ODBOR

Socialno zdravstveni zbor zagrebške občinske skupščine je organiziral odbor za rehabilitacijo invalidnih oseb na področju Zagreba. Odbor bo imel nalogo, da koordinira, proučuje in usmerja celotno habilitacijo in rehabilitacijo ter zaščito invalidnih otrok, mladine in odraslih. Za model jim je služil primer Konference za rehabilitacijo invalidnih oseb v Sloveniji. V tem koordinacijskem odboru je predstavnik društva za pomoč duševno nezadostno razvitim osebam mesta Zagreba. Odbor bo že v prvem polletju tega leta razpravljal o celoviti problematiki habilitacije duševno nezadostno razvitih v Zagrebu in dal priporočila občinski skupščini za srednjeročni plan razvoja Zagreba, posebno še glede huje prizadetih otrok in mladine, ker je Zavod v Staničićih prepoln.

IZ ODDELKOV PRI REDNIH OSNOVNIH ŠOLAH NASTAJAJO POSEBNE OSNOVNE ŠOLE

V kratkem bodo v Vukovaru odprli samostojno posebno osnovno šolo, v kateri bodo našli ustrezno mesto vsi dosedanji posebni oddelki pri osnovnih šolah. Za opremo politehničnih delavnic in inventarja v novi šoli bo svoj delež prsipevalo društvo za pomoč duševno nezadostno razvitim osebam.

Po 12 letih dela posebnih oddelkov pri rednih osnovnih šolah v Kikindi (Vojvodina) ustanavljajo samostojno posebno šolo, ki bo v začetku sprejela 120 učencev, pozneje

pa naj bi zajela vse otroke, ki pridejo v poštev. Sredstva za šolo so dali občina, službe socialnega zavarovanja in zaposlovanja ter republiško in pokrajinsko društvo za pomoč duševno nezadostno razvitim osebam.

Tudi v Sremski Mitrovici organizirajo po 10 letih obstoja in dela posebnih oddelkov pri osnovnih šolah samostojno posebno osnovno šolo.

Na ta način bo omogočeno ustreznejše in sistematičnejše obravnavanje učljivih duševno prizadetih otrok in uspešnejše vključevanje v poklicno usposabljanje in zaposlovanje po končanem šolanju.

TUDI V BOSNI IN HERCEGOVINI SE ODVIJA ŽIVAHNA DEJAVNOST

Plenum republiškega odbora in občni zbor društva za pomoč duševno nezadostno razvitim osebam v Sarajevu sta pokazala živahno dejavnost v skrbi za duševno nezadostno razvite osebe. V novi zgradbi je začela z delom posebna osnovna šola v Tuzli, odprli pa bodo samostojno šolo tudi v Mostarju in v Brčkem. Fond za gradnjo posebne šole v Banja Luki, za katerega je dalo pobudo republiško društvo za pomoč duševno nezadostno razvitim osebam, zadovoljivo napreduje. Republiški društvi Slovenije in Makedonije sta dali v ta namen po 2 milijona starih dinarjev. Iz dotacije jugoslovanske loterije bo zvezno društvo prispevalo 50 milijonov starih dinarjev.

V teku je tudi organiziranje centra za usposabljanje duševno nezadostno razvite mladine v Sarajevu.

Dr. S. Mašović

Novice iz tujine

POSEBNI OTROŠKI VRTEC V GRADCU

Lanskega oktobra so si defektologi iz Celja in okolice ogledali nekatere institucije za rehabilitacijo odnosno habilitacijo telesnih invalidov in duševno nerazvitih otrok in mladostnikov v glavnem mestu avstrijske Štajerske, Gradcu. Pri tem obisku so si z velikim zanimanjem ogledali zgradbo in delo posebnega otroškega vrtca, ki je v lepi dolinici na obrobju mesta v Rosenhainu. To institucijo so odprli maja 1967 z namenom, da bi pomagali otrokom predšolske dobe. Ustanova je namenjena možgansko prizadetim otrokom, ne glede na to, ali so telesno prizadeti ali duševno nerazviti. Poslopje tega otroškega vrtca obsega prostore za približno dve skupini otrok, od katerih naj bi zajemala vsaka 12 do 15 otrok. Že na začetku so mislili na možnost, da bi v primeru, če bi bilo to potrebno, lahko dogradili ustrezne prostore še za tretjo in četrto skupino prizadetih otrok.

V letu 1969 so pričeli z gradnjo specialne posebne osnovne šole s priključenim dnevnim varstvom, ki bo dograjena prihodnje leto. Ta šola je v neposredni povezavi s poslopjem posebnega otroškega vrtca. Tako se bo izpopolnil center za telesno in duševno prizadete otroke, seveda za tiste, ki so še sposobni vzgajanja in izobraževanja.

V posebnem otroškem vrtcu prebivajo otroci od ponedeljka do petka od 7. do 18. ure. Za tiste, ki jih ne morejo pripeljati v vrtec starši, poskrbi posebna prevozna služba, stroške za prevoz pa plača mladinski urad mestne občine.

Poslopje posebnega otroškega vrtca po tipu paviljonskega sistema je postavljeno v lepo naravno okolje in ima dva prostora. Vsaka skupina otrok ima 40 m² velik prostor, garderobo, sanitarije in kopalnico. Oba skupinska prostora sta povezana s približno 60 m² velikim prostorom za gibanje in gimnastiko. Tu otroci po kosilu tudi počivajo. Razen tega ima vsaka skupina na razpolago odprto, vendar pokrito teraso, ki jo uporabljajo v deževnem vremenu. Tako so otroci tudi ob slabem vremenu lahko na svežem zraku. V podaljšku je na vsaki strani poslopja igrišče z igralnimi rekviziti in igralnimi napravami, igralnim paviljonom, majhnim bazenom z vodo, peskovnikom ipd., kjer imajo otroci mnogo priložnosti za zabavo, razvedrilo in igranje.

Za terapijsko delo imajo v poslopju poseben prostor z vso potrebno opremo in napravami, kakršne so nujne za individualno terapevtsko delo, tako za telesno prizadete, kakor tudi za motorično in duševno motene otroke.

Razen navedenih prostorov so v poslopju še zdravniška soba, pisarna za upraviteljico otroškega vrtca, soba za psihologa, prostor za osebje ustanove, kuhinja in pomožni prostori.

Pod strokovnim vodstvom zdravnika specialista za nevrologijo in psihiatrijo skrbijo za zdravstveno in specialno-pedagoško delo še trije drugi zdravniki, specialisti različnih strok in klinični psihologi. Izvajanje ortopedagoškega in vzgojnega dela je v rokah petih vzgojiteljic, ki so

specialno izobražene za delo s predšolskimi otroki z motnjami v telesnem in duševnem razvoju. Poleg njih dela v otroškem vrtcu še fizioterapevtka in logopedinja. Strokovno skupino izpopolnjujejo še otroška negovalka (otroška sestra) ter dve otroški bolničarki.

Namen te specialne predšolske ustanove je usposobiti predšolske otroke z motnjami v telesnem in duševnem razvoju za sprejem v posebno ali v specialno posebno šolo, da bi se mogli tudi ti otroci pozneje vključevati v družbeno in gospodarsko življenje.

Posebno pozornost posvečajo v tej ustanovi skupinskemu delu. Za vsakega posameznika imajo izdelan podroben vzgojno-izobrazbeni načrt dela, o vsakem primeru se posvetujejo glede na trenutno stanje in nadaljnji razvoj. Točno in skrbno proučujejo delovne metode in obravnavajo tudi najmanjše rezultate.

K uspešnosti dela mnogo pripomorejo tudi posvetovanja s starši. Znano je, da je posebnega pomena za razvoj in vzgojo otroka odnos staršev do njihovega malčka v predšolski dobi. Z delom posebnega otroškega vrtca je odvzeta staršem velika skrb in težko breme. Velike važnosti za dobro otroka je sodelovanje staršev in vzgojiteljev oziroma članov strokovne skupine posebnega otroškega vrtca, kjer starši prejemajo strokovno poglobljene nasvete za domače delo s svojim prizadetim otrokom, istočasno pa so deležni tudi moralnih pobud in spoznanj, da s svojimi težavami niso popolnoma sami in da uživajo mnogo pomoči, ki jim jo proži družba s takšno institucijo, kakršna je specialni posebni otroški vrtec.

Pogled drugam je vsekakor koristen, saj lahko vidimo, da so tu in tam korak pred nami. Stroški za takšno ustanovo so velikanski, vendar se jim ne moremo izogniti, saj vemo, da je treba rano začeti. Veseli smo lahko, da se v tem pogledu tudi pri nas svita, saj posvečamo zadnji čas ob pobudah in materialni pomoči republiškega odbora društva za pomoč duševno nezadostno razvitim problematiki dela z duševno prizadetimi predšolskimi otroki večjo pozornost, ko po zgledu psihološke posvetovalnice pri otroškem dispanzerju v Ljubljani ustanavljamo podobne institucije tudi v Celju, Mariboru in Murski Soboti.

Albin Podjavoršek

OBJAVLJEN JE PROGRAM ZA II. KONGRES MEDNARODNEGA ZDRUŽENJA ZA ZNANSTVENO RAZISKOVANJE DUŠEVNE PRIZADETOSTI V VARŠAVI

Program je zaenkrat samo okviren. Na kongresu bo mogoče obravnavati duševno prizadetost z vseh gledišč ali samo na podlagi raziskav. Razpored bo približno tak, kot je bil na prvem kongresu v Montpellieru 1967. leta, le da bo več simpozijev. Pričakujejo tudi več referentov. Poleg v poljščini bodo referati še v angleščini, francoščini, ruščini in španščini. Referate je bilo treba prijaviti do 10. januarja t. l. 15. junij je zadnji dan registracije. Pozneje bo kotizacija višja.

Kongres bo svečano odprt 25. avgusta v palači kulture in znanosti v Varšavi. Na programu so poleg ogledov mnogih ustanov in zgodovinskih spomenikov še razstave in filmi. Rezervacijo oskrbe organizira potovalna agencija Orbis, ki ima v naši državi centralo v Dubrovniku (Pile 1) in v Opatiji (Šetalište maršala Tita 192). Sekretariat organizacijskega komiteja ima naslov: Varšava, Psihoneurologiski institut, Partyzantow 2/4.

V PRAGI BO KONFERENCA MEDNARODNEGA ZNAČAJA

Čehoslovaško združenje za rehabilitacijo v Pragi, Sokolska ulica 31, organizira za 26.—28. maj letos konferenco o rehabilitaciji z mednarodno udeležbo. Posvetovanje bo v hotelu International. Prijavo referatov je treba poslati do 30. aprila. Službeni jeziki bodo na kongresu poleg češkega še angleški in nemški. Oskrbo je prevzela češkoslovaška potovalna agencija ČEDOK, kotizacijo pa je treba plačati do konca februarja, do konca aprila pa oddati celoten tekst referata.

GENERALNA SKUPŠČINA MEDNARODNE LIGE DRUŠTEV ZA POMOČ DUŠEVNO PRIZADETIM

Redna skupščina mednarodne lige za pomoč duševno nezadostno razvitim osebam (zaseda vsako drugo leto) bo od 17. do 21. avgusta t. l. v Haagu. Poleg skupščine in sestanka novo izvoljenega sveta bodo predstavniki Društva za pomoč duševno nezadostno razvitim osebam Holandije dali svoje strokovne prikaze o problemih duševno prizadetih v njihovi državi. Med drugim bodo poročali o vlogi njihovega združenja staršev.

Izvršni odbor naše zveze bo odločil, če bo kdo in kdo bo predstavljal našo zvezo, ki je včlanjena v Ligi.

Dr. S. Mašović

Koteks Tobus
IMPORT — EXPORT ● LJUBLJANA
odkupuje vse vrste kož, tudi divjadi
Obiščite našo trgovino visoke mode »BOUTIQUE« v poslovni stavbi, Miklošičeva cesta 5

Trgovsko podjetje
MODA
Celje

nudi v svojih poslovnih enotah Volna, Vesna, Manufaktura, Drogerija, Baby, Torbica in Stari trg bogato izbiro tekstilnega blaga, galanterijskih izdelkov in kozmetike.

DINOS

PODJETJE Z INDUSTRIJSKIMI SUROVINAMI
REPRODUKCIJSKIM IN ODPADNIM BLAGOM
LJUBLJANA — PARMOVA 33 Telefon 312-664, Telepr. 31-398

SE S SVOJIMI ENOTAMI V VSEH VEČJIH KRAJIH SLOVENIJE TOPLO PRIPOROČA ZA ODKUP ODPADNEGA BLAGA.

DAJTE INDUSTRIJI ODPADNE SUROVINE.

ZBORNIK

Društva za pomoč duševno nezadostno razvitim osebam SR Slovenije

Leto III 1970 št. 2

ZBORNIK

Društva za pomoč duševno nezadostno razvitim osebam SR Slovenije

Izhaja 4-krat letno
Ureja uredniški odbor: dr. Irena Arko, Minka Barlič, Jožica Hvalec, Zoran Jelenc, Anton Kotar, Ada Krivic, Martin Mencej, Milan Pavliha, Albin Podjavoršek, Božena Smagur in Slavica Toličič

Odgovorni urednik: Ada Krivic
Uredništvo in uprava: Ljubljana, Parmova ul. 41. p. p. 562, telefon: 314-394

Letna naročnina znaša za delovne organizacije in zavode 20 din, za posamezнike 12 din.

Tisk: Tiskarna PTT

VSEBINA

Slavica Pogačnik-Toličič: Tudi naš otrok potrebuje dobro igračko 3
Marija Lipužič: Kako spodbudimo govorni razvoj naših otrok 7
Kaj naj počne mladostnik v prostem času (prevod M. Mencej) 9
Milica Bizjak: Pot šole in doma v skupni skrbi za našega otroka 14
Intervju s članico Izvršnega sveta SRS, Zoro Tomič 17
Dr. Alenka Šelih: Ugotovitve in predlogi 2. konference za rehabilitacijo invalidov 19
Dr. Anica Kos Mikuš: Ob ustanovitvi oddelka za otroško psihiatrijo pri klinični bolnici za otroške bolezni v Ljubljani 24
Dr. Štefan Gruškovnjak: Pomurje je dobilo ustanovo za psihohigiensko službo v Murski Soboti 27
Peter Praper: Pomen pravočasne obravnave otroka, ki zaostaja v duševnem razvoju (nadaljevanje in konec) 31
Materino pismo 37
Stane Košir: Možnosti sodelovanja mobilne specialnopedagoške službe z vrtcem 37
Hermina Bavčar: Obiskujem Mojco . . . 38
Janez Svetina: Otroci z blažjimi odkloni, motnjami ali okvarami možganskega delovanja 41
Inž. arh. Milivoj Lapuh: Vloga arhitekta pri planiranju mreže in programiranju zavodov za duševno prizadete . . . 46
Tanja Plemenitaš: Dejanja, ne besede, pravi delovni kolektiv elektrokovine . 51
Milan Pavliha: Za večjo družbeno skrb za prizadeto mladino 54
Alojz Kežman: Nekaj izkušenj pri usposabljanju in zaposlovanju naših učencev 56
Dominik Bračun: Moje delo v mizarski delavnici posebne osnovne šole 60
Za razmišljanje 63
Ada Krivic: Naš delež pri porastu družbene skrbi za mlado generacijo 65

IZ DOMAČIH KRAJEV

Nepričakovan uspeh naših učencev posebnih šol na sedmi mednarodni likovni razstavi v Londonu 71
Pavle Dolar: Posebna šola na Jesenicah je prejela Čufarjevo nagrado 73
V Črnomlju so začeli z gradnjo posebne osnovne šole 74
Društvo za pomoč duševno nezadostno razvitim v Laškem (Marica Širec)
Tudi spodnje Zasavje noče zaostajati (L. Jankovič)

IZ DRUGIH REPUBLIK

NOVICE IZ TUJINE

V SPOMIN PROF. JAKOBU MEŠKU

ZBORNIK

DRUŠTVA ZA POMOČ DUŠEVNO NEZADOSTNO RAZVITIM OSEBAM SR SLOVENIJE

LJUBLJANA

Strokovnjaki svetujejo

TUDI NAŠ OTROK POTREBUJE DOBRO IGRAČKO

Slavica Pogačnik-Toličič, prof. psih.

Otroku pomeni igra isto, kot pomeni odraslemu delo. Za svojo igro pa potrebuje igračke. Zadnjič smo spregovorili o priložnostni igrački, ki nastaja pred otrokom in za otroka. Nemalokrat mi starši prinesejo v svetovalnico pokazat, kaj so otroku sami naredili. Le škoda, da ne uspem teh čudovitih primerkov prerisati ali prefotografirati! V njih je toliko iznajdljivosti, spretnosti in tudi ljubezni.

Ni še dolgo tega, ko mi je mati hudo prizadetega otroka prinesla škatlo, v kateri so rožljale orehove lupinice. »Veste, to je za mojega fantička najljubša igračka. Z lupinicami v škatlici ropota, jih raztresa po mizi, zatem zopet pobira, včasih pa vanje vlaga natrgane papirčke; če smo na sprehodu v gozdu, pa listke.« Zares imenitna zamisel! Ob tej preprosti priložnostni igrački se je fant tudi v naši svetovalnici zelo dolgo zaposlil, tako da sem se z materjo lahko skoraj eno uro nemoteno pogovarjala. Kar sam od sebe je kombiniral nešteto igralnih možnosti, ki so mu jih orehove lupinice same od sebe ponujale.

Mati dveletne dokaj prizadete Metke mi je pokazala punčko, ki jo je naredila »samo za svojo hčerko«. Znano je, da otrok v razvojni starosti 11 mesecev najbolj uživa v tem, če lahko meče igračko iz stajice. Zanimivo pa je, da to najraje delajo s punčko. Žal se pri nas ne dobe punčke, ki se ne bi polomile, ki bi bile mehke in prav narejene za to. Toda mamica naše Metke se je dobro znašla. Iz sintetične tkanine je izrezala trup, glavico, roke in noge, ter vse napolnila s starimi, opranimi najlonskimi nogavicami. Nato je vse lepo in skrbno zašila, kot to prikazuje naša slika. Oči, nos, usta in laske je izvezla z barvastimi nitkami. Pripovedovala mi je, da je Metki s tem naredila nepopisno veselje. Metka je punčko ogledovala, jo prijemala za ročice in nožice, najraje pa jo je metala iz stajice, hkrati pa želela, da ji jo je mati pobirala.

Čeprav ima Metka že dve leti, je njena razvojna starost šele 11 mesecev in takšna je bila tudi njena igra.

Mati mi je celo povedala, da je punčko napolnila z najlonskimi nogavicami samo zaradi tega, da jo lažje in hitreje opere. V svetovalnici sem tako igračko svetovala tudi drugim materam in bile so zelo zadovoljne.

Prepričana sem, da imajo tudi starši, ki prebirajo našo revijo, mnogo takšnih drobnih nasvetov; rade volje jih bomo objavili.

Zelo pogosto mi starši zastavljajo vprašanje, **kakšna naj bo igračka za prizadetega otroka?** Predvsem je pomembno, **da je igračka vsestransko uporabna.** To pomeni, da se otrok lahko z njo svoji duševni zmogljivosti primerno igra, se ob njej uči in tudi razvija. Igračka naj otroku tudi pomaga, da se nauči razlikovati in poimenovati barve, dojemati razlike v velikosti in podobno, hkrati pa ga mora tudi razveseliti. Seveda se pogosto zgodi, da starši ali pa tete in strici kupujejo otroku igračke, ki so njim všeč! Seveda otrok s tako igračko nima kaj početi. Zgodi se, da jo zavrže, polomi ali pa se sploh ne zmeni zanjo.

Igračka mora tudi ustrezati otrokovi razvojni stopnji

Duševna starost prizadetega otroka je vselej pod njegovo starostjo. Petletna punčka je bila na primer psihološko pregledana. Psiholog je ugotovil, da je njena duševna starost na stopnji dveletnega otroka. Torej bodo starši zanjo kupili igračko, primerno starosti dveh let. To so ponavadi živalice na kolescih, lončki ali kocke za vlaganje in podobno. Z lepo veliko punčko, ki ima zelo komplicirano oblekco, nima otrok kaj početi. Prvi in osnovni vidik pri izbiri igrač je jasen: Otrokova igračka mora ustrezati njegovi duševni stopnji! Poleg tega pa mora ustrezati tudi otroški telesni velikosti in njegovi spretnosti. Zato ne sme biti premajhna in ne prevelika. Najbolje je, da se starši o tem posvetujejo s psihologom ali defektologom.

Če damo otroku igračko, ki je zanj »pretežavna«, je ne zna rabiti in smo mu jo kupili zaman.

Tudi prizadeti otrok ima rad **lepo igračko.** Zanj je lepa igračka hkrati preprosta in živopisana igračka. Oblike naj bodo zelo poenostavljene, saj le tako lahko dajejo otrokovi domišljiji možnost, da se uveljavi. Ne samo to, če je igračka grajena preprosto, je s tem grajena že smotrno za našega otroka. Kajti prizadeti otrok se mora vsak trenutek v svojem življenju nekaj naučiti. Ker pa

igra izpopolnjuje največ njegovega življenja v prvih letih, morajo biti temu namenu tudi igračke pravilno izbrane.

Igračka mora biti trpežna

Vsi vemo, da naši otroci radi igračke mečejo, raziskujejo, z njimi ropotajo, tolčejo in podobno. Seveda je potrebno paziti, da igračke niso iz materiala, ki vsega tega ne prenese. Mnogi strokovnjaki so mnenja, da temu namenu najbolje služijo igrače iz lesa. Zatrjujejo celo, da je les za izdelavo igrač plemenit material.

Toda na policah v naših trgovinah je takšne igračke zares težko najti. Preveč boječi pa pri tem tudi ne smemo biti. Otrok se mora tudi naučiti paziti na igračko!

Igračka mora ustrezati tudi zdravstvenim zahtevam:

Našemu otroku težko dopovemo, da vsega ne sme nositi v usta. Mnogi otroci se čezmerno slinijo, igračke polagajo na zemljo, nato pa v usta in podobno. Zato je dobro, če damo otroku takšno igračko, ki jo lahko tudi temeljito očistimo. To je mogoče pri igračkah iz plastike, gume in lesa, seveda če so polakirane s prvovrstnim lakom. Hudo je, če so igračke pobarvane z neobstojnimi barvami. Znano je, da so prenekatere barve tudi škodljive, če jih otrok nosi v usta. Prav tako moramo paziti, da za našega otroka ne izbiramo premajhnih igrač ali pa igrač z ostrimi robovi!

Premalo in preveč igrač!

Pri svojem delu v svetovalnici prizadete otroke kaj lahko razdelim na dve skupini. Prvi nimajo doma skoraj nič igrač. Starši to utemeljujejo s tem, da otrok tako ali tako vse uniči, in da se jim zato ne izplača nič kupiti. O, če bi vedeli, koliko zato svojega otroka prikrajšajo. Tem staršem svetujem, naj otroku sami kaj naredijo. Najboljše so v tem primeru lesene kladice različnih velikosti!

Druga skupina pa so otroci, ki imajo toliko igrač, da jih že ta preobilica sili k nepozornosti in nezainteresiranosti. Tem staršem svetujem, naj dajo otroku za teden dni samo eno igračko, ki ima ogromno igralnih možnosti, naslednji teden pa zopet drugo. Prvo igračko naj dobro spravijo pred otrokom!

Vredno je o tem, kar sem napisala na rob našega Zbornika, razmisliti. **Tudi naš otrok potrebuje za uspešen razvoj dobro igračko!**

NE POZABITE

na knjižico svetovno znane ameriške pisateljice Pearl S. Buck

MOJA PUNČKA NE BO NIKOLI ODRASLA

ki je pretresljiv opis matere duševno prizadetega otroka.

Cena knjižici je samo 3,50 din. Dobite pa jo v knjigarnah ali pa neposredno v upravi Zbornika.

KAKO SPODBUDIMO GOVORNI RAZVOJ NAŠIH OTROK

Marija Lipužič

(Nadaljevanje)

Ne bi bilo dovolj, če bi otroku samo razgibali govorila — o tem smo zadnjič razmišljali — ne bi pa dali govoru najvažnejšega: vsebine.

Zelo pomembno je, da z otrokom čim več govorimo. Neprestano, ob vsakem delu, naj posluša naš sklep, čim pravilnejši govor. Ravnajmo s prizadetim otrokom, kot ravnamo z drugimi. Nobena mamica ne misli, da ji bo dojenček, ko ga ljubeče ogovarja, na njena vprašanja že odgovoril. Mamice, ne da bi jih kdo tega učil, pripovedujejo svojim malim stručkam vse, kar nosijo v srcu: »Glej, spet sem pri tebi. Tako dolgo dopoldne je bilo, ko sem te morala pustiti. Si me zelo pogrešal?« Kdo bi preštel vse nežne besede, ki teko kot pogovor med mamico in dojenčkom mnogo prej, preden je ta sposoben, zrel za prvo besedo. **Prve besede pa ne bi bilo, če mati otroka ne bi s pogovarjanjem spodbujala.**

Prizadeti otrok ostaja dalj časa »majhen«, dalj časa potrebuje spodbude, ki jih zdravi kasneje poišče sam, ko nas nadleguje z vprašanji, ki se nanje že skoraj utrudimo odgovarjati. Morda je komu prizadeti otrok zato videti celo manj »nadležen«, češ, ne vtika se venomer vame, miren je itd. Tak mir za otrokovo prihodnost ni obetajoč. Ko otrok vprašuje, se uči, prizadetega pa moramo mi naučiti, kako in kaj naj vprašuje.

Majda je kot dojenček sicer mnogo jokala, saj je bila hudo bolna, toda kasneje je postala zelo miren, tih otroček. Mamica, ki je bila zaposlena, je menila, da je Majda zelo pridna in se je s tem celo včasih pohvalila, ko je opazovala, kako so drugi otroci silili v matere in jih zaposlovali. Vesela, da je ob otroku imela dovolj časa za gospodinjstvo in šivanje, je puščala Majdo v košarici tudi še takrat, ko je bil že davno čas, da bi punčka sedela in se morda celo postavljala na noge. Čeprav je mati za telesni »blagor« Majde skoraj vzorno skrbela, je otrok ni pritegnil, da bi z njim čebljala, mu pela, ga ogovarjala. Ker v bližini ni bilo otrok, Majde ni primerjala z njimi. Zato skoraj do drugega leta ni opazila, da v resnici Majda ne napreduje, kot bi bilo treba.

Ko je prišla na obisk materina sestra z enako starim sinčkom kot Majda, ki je veselo tekal in s svojim čebljanjem napolnil vso hišo, je mati začela razmišljati. Nestrpno je začela drezati v premirno hčerkico in hotela, naj v hipu shodi in posnema svojega živahnega bratrančka.

Seveda takim zahtevam Majda ni mogla ugoditi. Samo zbegale so jo in postala je nemirna, ne pa bolj živahna in zgovorna.

Mamica je šele pri strokovnjaku izvedela, da bo Majda potrebovala posebno vzgojo, ker je duševno prizadeta.

Zdaj je hotela v hipu nadomestiti zamujeno, kar seveda ni bilo mogoče. Zato se je morala mati najprej sprijazniti z mislijo, ba ob hudem naporu ne bo takoj uspehov.

»Kako naj vem, da me deklica sploh posluša, ko tako prazno gleda, vi mi pa govorite, naj čim več govorim z njo?« je vpraševala.

Zdaj se je pravzaprav Majdina govorna vzgoja šele začela. Povedali smo materi, da Majda ne bo mogla kar v začetku slediti dolgemu pogovoru. Ko nas je bila pripravljena pozorno gledati, smo že to materi pojasnili kot napredek. Čeprav dveletna, smo ji dajali govorne igre, ki jih neprizadeti zmore z nekaj meseci. Oglašali smo se ji, ona pa nas je morala z očmi poiskati. Igrice: kuku, biba leze, miška žgančke kuhala itd. so v ta namen zelo primerne, ker zahtevajo, da sodelujemo še z drugim, ne le z gibi. Ko otrok začne naše ravnanje posnemati, pa če se še tudi nič ne oglaša, smo spet napredovali. Pa boste rekli, da to še ni govor, če otrok le posnema bibo, ki leze. Danes to, jutro bo morda že kakšen glas izrekel. Ne pričakujmo, da bo prva beseda že kar popolna. Tudi če bo le nakazana in bo vsebovala le nekaj glasov, smo spet napredovali. Seveda naj tak otrok neprestano posluša dober govor, toda tisto, kar smemo govornega najprej pričakovati, bolj skrbno izberemo. Dobre so lahke pesmice, ob katerih otroka pozibavamo na kolenih, seveda obrnjenega k sebi. Ob pesmici: Zima zima bela... bo otrok najprej posnel le konec rim, mi bomo rekli zima zima be... in pričakovali, da bo otrok to dopolnil z ... la. Če nam na tak način ne odgovori kar takoj, dopolnimo sami in se ne hudujmo. Le če se bomo igrali sproščeno, da ne bo otrok čutil naše skrbi in morda celo nevolje, bomo dosegli uspeh. Saj se bo teh iger bal, če se bodo končale z jezo ali celo udarcem. Vse ritmične vaje, ko oglašanje spremljamo z zibanjem telesa, kimanjem glave ali ploskanjem, dirigiranjem so otroku zelo ljube. Res da na ta način zabavamo le prav majhne otroke, toda razvoj prizadetega otroka moramo nadaljevati tam, kjer je zaostal.

Zakaj smo že nekajkrat poudarili, naj otrok posluša le lep, pravilen govor?

Tudi govornemu razvoju zdravega otroka škodujemo, če ga navajamo na latovščino pomanjševalnic in popačenk. Gotovo ste že srečali otroka, ki bi bil sposoben lepo govoriti, pa ne zna povedati stavka brez pomanjševalnic. Taki otroci »pupčkajo« in »papčkajo«, imajo »avtomobilčke« in »rokice«, »nogice« — skratka, nobena beseda ni normalna. Prenekateri zdrav otrok ima težave, ko mora v družbi vrstnikov v kratkem času zamenjati pomanjševalnice za prave besede ali pa je deležen posmeha vrstnikov.

Prizadetemu otroku je huje, če ga domači pitajo s pomanjševalnicami. Ne le da je pomanjševalnica daljša beseda kot prava, normalna. Morda ne bo mogel čez tisto stopnico, ko bi moral zamenjati pomanjševalnice s pravimi besedami? Morda ne bo imel več moči? Kako neustrezno bo govoril, telesno velik in močan, pa bo »pupal«? Govora se naučimo le tako, da posnemamo tiste, ki jih slišimo. **Ponudimo otroku najboljši zgled za posnemanje!** Premislimo, kako bomo poimenovali predmete, ki jih uporabljamo mi ali naš otrok. Če izbiramo med popačenko in lepo besedo, raje izberimo slednjo! In odločimo se, da bodo za posamezna dejanja in opravila uporabili vedno enaka imena. Ne bomo rekli avtomobilu vseh imen, ki jih poznamo, ampak vedno le avto. Tisto, kar prizadeti mnogokrat sliši, bo prej ponovil.

V drugih primerih matere to dobro vedo. Ko navajajo otroka na čistočo, imajo največ uspeha, če uporabljajo vedno iste besede in celo isti prostor in isto posodo. Enako ravnamo s prepovedjo. Tu zadošča »Ne!« in bo boljši, pa čeprav bi bilo izražanje bolj pestro, če bi rekli: Ne, pazi, ne smeš, pusti itd. Čas, ki bi ga uporabil za učenje mnogih besed za en predmet, naj izkoristi raje za učenje druge, neznane besede. Čimprej naučimo otroka, da bo razumel in znal pokazati vse družinske člane, dele telesa, obleke, poiskati igrače itd. Vedno smemo pričakovati besede šele po tistem, ko jih bo razumel. Otrok prej zna pokazati nos, preden more to besedo izreči. Zato čim več takih igric.

KAJ NAJ POČNE MLADOSTNIK V PROSTEM ČASU

V nadaljevanju priobčujemo krajše poglavje iz knjižice »Now They Are Grown«, in sicer po prireditvi za nemško jezikovno področje.

Predvsem naj bo duševno prizadet mladostnik zaposlen tudi v svojem prostem času; ta zaposlitev pa naj bo takšna, da ga sprosti, zabava in zanj pomeni ugodje. Na to ga je pa treba seveda navajati, ker brez pomoči in vodenja ne gre. Nenehno moramo

preizkušati, kaj ga veseli. Razumljivo je, da ga lahko razveseljuje tudi tako delo, ki mu hkrati dviga samozavest. Marsikateri jemljejo šivanje, kuhanje ali delo na vrtu bolj za hobi kot pa za resno delovno prizadevanje in trud. Ravno sprostitev in ugodje v prostem času nudita duševno prizadetemu zavest, da se počuti enakovrednega z drugimi družinskimi člani. Na ta način razvija in zboljšuje svoj odnos do soljudi v družbi.

Krajevna društva staršev duševno prizadetih otrok in mladostnikov so lahko glede tega spodbudna. V njih lahko dobijo svoje mesto tudi ustrezne prireditve za to mladino. Prirejajo jih lahko tudi sami starši v svoji soseščini ali v stanovanjskem bloku, kamor povabijo prizadete s tega področja. Priporočljivi so tudi izleti, skupno učenje ljudskih plesov, športne igre, namizni tenis, plavanje, ples in petje. Tisti starši, ki imajo avto, naj odpeljejo mladostnike na skupni izlet. Družina, v kateri organizirajo prireditev, naj prevzame vodstvo prireditve. Morda je pri roki otroška negovalka ali pa učitelj, ki je pripravljen pomagati pri izvajanju takega prostega programa. Med počitnicami naj bi skladno s svojimi sposobnostmi in nagnjenji sodelovali tudi družinski člani.

V družinskem krogu naj bodo priljudne prireditve za mladostnike čim pogostejše. Skupni sprehodi, družabne igre, svečan večer z gledanjem ustreznega TV programa, združen z majhnim osvežilom, razvedrilni večer s prijatelji ali sorodniki lahko pomenijo višek v mladostnikovem življenju. Obisk pri dedku ali babici, večdnevno potovanje z očetom mu lahko nudijo zadovoljstvo za več mesecev.

Pomembno je tudi, da včasih napravimo veselje našemu prizadetemu mladostniku s tem, da mu dovolimo opravljati take igre in dela, ki so sicer namenjeni odraslim. Če npr. vaš sin rad igra rokomet, potem poenostavite pravila te igre, ko se igra v družinskem krogu, sosedstvu ali z drugimi prizadetimi fanti. Morda so za vašega mladostnika pretežke podrobnosti in bo lahko dojel le preproste osnove pravil. Če pa dojame samo osnove in ima veselje s tem, je to zanj že veliko in mu to pustimo. Kolikšno zadovoljstvo lahko pomeni zanj, če izzove enostavno melodijo na piščalki ali pesmico na orglicah. Igra lahko tudi s kartami, v zadovoljstvo mu bodo razne družabne igre, kot so »Človek, ne jezi se« in podobno, če si seveda vzamete čas in trud, da mu omogočite dojeti preprosta pravila teh iger.

Nekateri duševno prizadeti nimajo telesnih zmožnosti, da bi gojili šport; večkrat jim manjkajo sposobnosti koordiniranja svojih gibov. Mladostnik pa bo zagotovo užival, če bo vsaj gledalec in

opazovalec. Če je dobro vzgojen in zadosti socializiran, ga na vsak način vzemite na nogometno tekmo ali lahkoatletsko prireditev. V preprostem pogovoru mu lahko pojasnite, kaj se dogaja na športnem polju, da na ta način sledi dogajanju.

Zelo važno je, da se fant ali dekle privajata na to, da se znata sama zaposliti. Otroške igračke, s katerimi se je do tedaj igral, mladostniku ne ugajajo več, ker se ima že za prevelikega. Kakor Shirley, o kateri smo govorili v prejšnjih poglavjih, smatrajo mnogi duševno prizadeti mladostniki take igre za otročje! Radio in televizija jih vedno bolj privlačita. Pri tem pa je zelo važno, da dobro pazite, kaj posluša in kaj gleda vaš mladostnik. Mnogi starši vedo, da za prizadetega otroka ni dobro, da gleda kriminalke, filme z Divjega zahoda in boks. Zmožnosti dojemanja in presojanja našega mladostnika so preslabe, da bi mogel ustrezno slediti. Zato je bolje, da se izognejo posledicam takih izzivanj fantazije in ne gledajo take oddaje. Najbolje je, da tudi vi sedite z njim pred ekranom in mu s svojimi pojasnili omogočite pravilno razumevanje. Če to vedno ni mogoče, naj potem otrok pripoveduje, kaj mu je najbolj ugajalo.

Nekateri mladostniki so radi zaposleni z gramofonskimi ploščami in si zaželijo za vsako praznovanje novo ploščo. Stari časopisi, katalogi in prospekti nudijo zadovoljstvo in vzpodbujajo. Tudi tisti, ki ne zna brati, rad gleda slike, jih izrezuje, lepi in ureja v mape po različnih vidikih. Končna podoba tega, kar je zbral, je naslednja: avtomobili, letala, živali, slavne osebnosti, hiše, cvetlice itd. Če se vaš otrok kljub vsem prizadevanjem in naporom ne more naučiti uporabljati škarij, mu pokažite, kako naj z njimi previdno ravna. Navajati ga morate tudi na sortiranje in lepljenje.

Če bo vaš otrok našel tako zaposlitev, ki ga zares veseli, je v glavnem odvisno od vaše iznajdljivosti. Ne začnite prej, dokler vsega ne preizkusite in ne izberete najboljšega. Če ne uspe pri enem poskusu, ne smete odnehati. Da ne bi kazali obupa ali mu morda kaj očitali, poiščite novo pot. Nikar ne pričakujte, da bo vaš otrok pri vsem, kar podvzamete in začnete, pokazal vse svoje sile in zmogljivosti. Tega ne zmore niti noben zdrav odrasli. Pride čas, ko nekaj spregledamo in nekoliko zgrešimo. Tudi vaš otrok mora imeti nekaj časa zase. Prav nobenega razloga ni, da bi morala biti vsaka minuta izkoriščena. Ne mgre biti vsaka dejavnost povezana z učnim smotrom ali delovati v določenem smislu pedagoško. Vsi potrebujejo v vsakdanjem življenju neko mero ugodja, preprostega zadovoljstva.

O KAJENJU IN UŽIVANJU ALKOHOLNIH PIJAČ

Nekateri starši menijo, da je treba duševno prizadetemu otroku dopustiti uživanje cigaret in alkohola. Če mladostnik kadi, ker vidi to pri drugih družinskih članih ali pa pri prijateljih, potem dobro premislite, ali niste s tem postavljeni pred preveliko preizkušnjo. Predvsem morate biti gotovi, da se bo fant točno držal tega, da ne bo kadil v sobi sam, da bo znal ravnati z vžigalicami oziroma vžigalnikom in da bo znal pravilno uporabljati pepelnik.

Če pa mu ne dovolite kaditi, obstajajo načini, s katerimi lahko dosežete svoj namen brez stroge prepovedi. Devetnajstletno dekle je nekega dne staršem odločno izjavila, da bo pokadila cigareto, kakor to delata oče in mati. Mater je to vzburilo, oče pa je ostal popolnoma miren, dal ji je cigareto, ji jo prižgal in svetoval, naj dim močno potegne. Dekle je začela kašljati in se daviti. Nikdar več ni hotela kaditi in ji je bilo hudo za starše, če jih je videla kaditi.

V vsakem primeru pa je treba duševno prizadetemu otroku odkloniti alkoholne pijače. Izogibati se moramo priložnostim, da bi jih užival. Njegove že tako zmanjšane razumske sposobnosti bi z uživanjem alkoholnih pijač še bolj trpele. Vsa vaša prizadevanja bi bila postavljena na glavo in bi jih težko obnovili, če bi se vdal alkoholni pijači.

Nezaželenemu obnašanju se izognete na ta način, da usmerite mladostnikovo zanimanje v dobro premišljeno smer.

Naj še enkrat povzamemo sedem značilnih ugotovitev:

— Poskušajte nenehno ugotavljati, kam je usmerjena pozornost vašega mladostnika. Morda mu bo danes ugajala neka stvar, ki ga je pred letom še dolgočasila.

— Ne silite ga, da bi se zaposlil z dejavnostjo, ki mu nikakor ne »leži«, ki je ne zmore in pri kateri ne kaše nobenega napredka.

— Bodite povezani s strokovnjaki (z zdravnikom, učiteljem, vzgojnim svetovalcem), ki lahko ocenijo otrokove sposobnosti in lahko tudi svetujejo, s čim se otrok lahko najbolje zaposli in za kaj kaže največ zanimanja.

— Pokažite svojemu otroku, kaj bo delal, in pojasnite tudi z besedami, kaj želite, da bo napravil. Bodite nekaj časa z njim pri njegovi svobodni zaposlitvi, da bo mladostnik videl, da se tudi vi s tem zabavate. Vaše zadovoljstvo ga bo spodbudilo!

— V mladostniku vzbujajte zanimanje za tista področja, ki širijo njegov spoznavni krog in mu pomagajo, da se bo bolje znašel v družbi. Pretežke in njemu popolnoma tuje teme, ki jih ne zmore, ga samo vznemirjajo in razočarajo.

— Pomagajte mladostniku, da se zaposli v skladu s svojimi sposobnostmi in lastnostmi. Ne izpustite nobenega dragocenega časa za to, da mu vzbudite nekaj, kar ga vedri.

— Ne varčujte s pohvalo, če se je nekaj posrečilo, bodrite ga, če odpove, in pomagajte mu, da se bo učil na lastnih napakah.

Prevedel M. Mencej

Glasilo pionirskega odreda in mladincev Posebne osnovne šole Slov. Bistrica — Uredniški odbor: Pučnik Marinka, Očko Milan, Veber Julči — Mentor: Lipovnik Vida — Naslovna stran: Sabati Milena

Pripomba uredništva:

Pionirski odredi in mladinci mnogih naših posebnih šol in zavodov pošiljajo uredništvu svoja glasila. Danes priobčujemo naslovno stran glasila POŠ iz Slovenske Bistrice. V prihodnje bomo priobčevali tudi nekatere sestavke iz poslanih glasil. Zato pozivamo vse šole, da nam pošljejo glasila svojih učencev.

POT ŠOLE IN DOMA V SKUPNI SKRBI ZA NAŠEGA OTROKA

Milica Bizjak,
ravnateljica Zavoda Ivanke Uranjekove v Celju

Že mnogo je bilo napisanega o sodelovanju šole z domom, kar je pri otrocih posebnih osnovnih šol še posebno pomembno. Družina je tista osnovna celica družbe, ki prva in v osnovi oblikuje in razvija našega otroka. Šele po vstopu v šolo načrtno sodeluje s svojim vplivom tudi šola kot nova celica, širša družina, v katero se vrašča naš otrok.

Srečen, zadovoljen, z občutkom varnosti in topline se vrača iz šole domov tisti otrok, katerega družina je skrbna, urejena, v katera vlada harmonija in zadovoljstvo, mir in kjer otroka vsak dan prisrčno pričakujejo. Vsaka družina pa ni tako urejena, v marsikateri ni dovolj harmonije, tiste mirne sreče, ki daje družinskemu ozračju toplino in zadovoljstvo. Mogoče je temu nesoglasju vzrok utemeljena težava, mogoče revščina, bolezen, lahko pa tudi alkoholizem, v mnogih primerih pa so dani vsi pogoji za urejeno življenje, pa v družini vlada neresnost, malomarnost in razpuščenost. Marsikatere težave pa bi se dale vsaj ublažiti z dobro voljo vseh družinskih članov, posebno če je v osredju le vprašanje urejenosti medsebojnih odnosov in vsaj nekaj soglasja v skrbi za vzgojo in dobro počutje otroka, ki v tem družinskem krogu odrašča. Za pravilen razvoj otroka v zdravo osebnost, pa so prav družinske razmere izredno važne, saj je vsajen v družino kot mlada rastlinica, ki potrebuje za svojo zdravo rast poleg rodovitne zemlje tudi nego, posebno pa sonce — toploto. Prav tako otrok potrebuje pravilno nego, ravnanje, vzgojo, razumevanje in ljubezen — toplino. Če je otrok deležen v družinski vzgoji vsega tega v pravilni meri, ima občutek zadovoljstva, varnosti in predvsem navezanosti na starše in dom. Starši imamo svoje otroke radi, to je popolnoma naravno, radi jih moramo imeti takšne kot so, ker so del naše krvi, našega življenja; želimo jim najboljše in nas posebno skrbi njihova bodočnost, posebno takrat, ko se prepričamo, da se težje učijo kot njihovi normalni sovrstniki in da morajo zato v posebno osnovno šolo. Ob tem spoznanju pa se mnogi starši umaknejo v zagrenjenost z občutkom, da so v svoji nesreči ostali osamljeni; drugi iščejo nasvet za pravilno vzgojo pri učitelju, se pametno vključujejo v sodelovanje s šolo, poslušajo nasvete in s pravilnim ravnanjem koristijo in pomagajo svojemu otroku ne le pri učenju, ampak v njegovem celotnem duševnem in telesnem razvoju.

Da bi pritegnili k sodelovanju s šolo čimveč naših staršev, smo že v lanskem šolskem letu pričeli s šolo za starše pod naslovom »Razgovori s starši ob nedeljah«. Pripravili smo vrsto uspelih predavalj s področja vzgoje duševno manj prizadetega otroka, ki so jih napisali naši ortopedagogi, pediater, logoped in klinični psiholog. Starši, posebno matere, so prihajali v lepem številu. Tako je šola v lanskem šolskem letu zabeležila nad 500 obiskov.

Naš zavod, to je Zavod Ivanke Uranjekove v Celju, obsega poleg centralne posebne šole še dislocirane enote v Žalcu in Dobrni ter še druge dislocirane oddelke in dva kompletna domova za učence posebnih osnovnih šol. Tako so starši prihajali v nedeljske šole celo iz Murske Sobote in Litije. Na številnih obiskih smo obravnavali skupne težave, in tako je marsikatera mati spoznala, da v svoji skrbi in občutku nemoči ni osamljena, ampak je takih mater mnogo. Med njimi so pogumni, pametni ljubeči očetje in matere, ki vedo, da se lahko tudi naš otrok ob načrtni

vzgoji razvije v koristnega in samostojnega človeka. Ob tako številni udeležbi so se starši na predavanjih in razgovorih izobraževali na področju domače vzgoje in postavljali mnogo vprašanj. Čeprav so bila srečanja zelo dobro obiskana, smo vendarle spoznali, da bilo starše koristno porazdeliti po interesnih skupinah, saj vsi niso imeli enako starih pa tudi ne enako duševno prizadetih otrok. Žal pa še vedno niso prišli tisti starši, ki bi bili najbolj potrebni strokovnih nasvetov in sodelovanja v šolo. Pritegniti je potrebno tudi te, morda bodo raje prišli, če se bodo srečali v manjši skupini. Morda bomo morali z njimi poprej imeti še več individualnih razgovorov. Tako smo letos pristopili k novi obliki dela s starši, na podlagi katere bi bilo mogoče zajeti večino, tudi tiste starše, ki tako neradi prihajajo v šolo. Poglobiti je treba njihovo zanimanje za sodelovanje s šolo glede na njihovega otroka, če pa to ni mogoče, vsaj glede na otrokovo starostno obdobje in njegovo duševno zmogljivost in tako sprostiti starše, da bodo lažje govorili in sodelovali. Zato smo prešli k skupinskemu delu šole za starše. Razdelili smo jih v tri skupine: prva naj bi obsegala starše otrok v 1., 2. in 3. razredu, druga pa starše otrok v 4., 5. in 6. razredu, to je otrok pubertetnikov; tretja skupina naj bi bili starši otrok v 7. in 8. razredu posebnih osnovnih šol, za katere je že potrebna priprava za poklic in življenje. Ta predavanja so prav tako na programu ob nedeljah dopoldne, in sicer tako, da vsi starši poslušajo po eno skupno predavanje, nato pa se razdele v tri skupine, od katerih vsaka posluša še predavanje, ki obravnava probleme v zvezi z duševno stopnjo njihovega otroka. Strokovni kolegij Zavoda je že decembra sestavil načrt predavanj in jih porazdelil ortopedagogom Zavoda Ivanke Uranjekove, logopedu, psihologu, pediatru. Tako smo staršem že takrat poslali naslednje vabilo z razporedom predavanj:

1. splošna predavanja
   Alkoholizem in njegove zle posledice v družini;
   Alkoholizem in njegove zle posledice v duševnem in telesnem razvoju otroka — predava psiholog.
   Osnove naše moralne vzgoje — predava ortopedagog
   Seksualna vzgoja naših otrok:
   a) naš pubertetnik
   b) za absolvente (7. in 8. razrede)
   Osnovna telesna vzgoja — predava pediater
   Govor kot vzgojno sredstvo — predava logoped
   Poklic in zaposlovanje — predava prof. ortopedagog
2. predavanja po skupinah:
   A skupina: Starši, ki imajo otroke v 1., 2. in 3. razredu, so poslušali:
   Telesne posebnosti našega otroka v mlajši šolski dobi in kako otroku pomagati v težavah — predava ortopedagog, ki poučuje v nižjih razredih
   Duševne značilnosti in posebnosti našega šolarja v 1., 2. in 3. razredu posebne osnovne šole — predava klinični psiholog
   B skupina: Starši, ki imajo otroke v 4., 5. in 6. razredu so poslušali:
   Naš pubertetnik in seksualna vzgoja — predava ortopedagog, ki poučuje na tej stopnji.
   Vloga knjige, filma, ceste pri razvoju našega pubertetnika — predava ortopedagog, ki poučuje na tej stopnji.
   Duševne značilnosti in posebnosti našega pubertetnika in kaj morajo ob tem vedeti starši — predava klinični psiholog.

C skupina: To skupino tvorijo starši, ki imajo otroke v 7. in 8. razredu posebne osnovne šole — absolventi, ki letos zapuščajo in dokončujejo šolo. Ti starši bodo poslušali:

Poklic in zaposlovanje in kaj morajo starši vedeti — prof. ortopedagog;
Neposredna priprava na življenje in poklic — delovna vzgoja doma — predava ortopedagog, ki poučuje v 8. razredu.

Kakor je iz razporeda predavanj razvidno, smo pričeli s predavanjem o alkoholizmu. Starši so z zanimanjem sledili že prvemu predavanju, posebno pa so sodelovali v razgovoru v drugem delu predavanja, v katerem so spoznali zle posledice alkoholizma pri razvoju otroka. Ti razgovori so bili izredno sproščeni in nekateri so celo priznali, da se do takrat niso zavedali, kakšen kvaren vpliv ima lahko alkohol na duševni razvoj otrok. Vsako nedeljo smo skupaj določali naslednje srečanje. Posebno prisrčno pa je bilo naše srečanje na »Dan žena«, ko je bilo navzočih 132 mater. Po predavanju so naši otroci materam priredili prisrčno proslavo z nastopom pevskega zbora in folklorne skupine. Ob zaključku programa so prisrčno čestitali svojim mamicam, jim podelili čestitke, ki so jih sami izdelali, gospodinjski krožek pa jih je pogostil s črno kavico in drobnim pecivom, ki ga je v šolski kuhinji sam pripravil. Matere so bile ganjene, saj so jih naši otroci s kvalitetnim programom in pozornostjo za njihov veliki praznik ne samo počastili, ampak tudi presenetili. Cutile so se enakovredne vsem materam in bile tudi one ponosne na svoje otroke. Aprila pa naša šola polagoma zaključuje svoje delo za starše, in to s predavanji in razgovori o naših učencih, ki letos odhajajo iz šole. Govorili bomo o osnovah naše moralne vzgoje, o poklicih in zaposlovanju naših absolventov, o neposredni pripravi za poklic in življenje. Starši se bodo tako seznanili s tem, kako Zavod Ivanke Uranjekove v Celju ob podpori Društva za pomoč duševno nezadostno razvitim osebam ob sodelovanju s socialnimi centri odgovornih občin, Zavodom za zaposlovanje delavcev in kadrovikov celjskih podjetij skrbi za vključevanje naših absolventov najprej v šolsko delovno prakso, iz nje pa v počitniško in končno za vključitev na delovno mesto za priučenega polkvalificiranega delavca. To pa so poglavja, ki slej ko prej najbolj zanimajo vse naše starše, saj si vsi želijo, da bi bili njihovi otroci nekoč pošteni delovni ljudje, ki bi se znali sami preživljati. Vse to pa je dolga pot, ki terja mnogo priprav in dela s strani šole in vseh poprej naštetih faktorjev. Pri tem pa morajo seveda sodelovati tudi starši.

Tako Zavod Ivanke Uranjekove in starši otrok, ki so vključeni v ta Zavod, v skupni skrbi vedno bolj spoznavajo važnost in potrebo sodelovanja med šolo in domom.

Zaradi obsežnosti aktualnega gradiva, smo to številko tiskali na petih tiskovnih polah.

Prihodnja številka bo izšla v začetku meseca septembra.

Nove sistematske in pravne rešitve

INTERVJU S ČLANICO IZVRŠNEGA SVETA SRS ZORO TOMIČ O ZAKONSKIH PREDLOGIH ZDRAVSTVENEGA ZAVAROVANJA IN ZDRAVSTVENEGA VARSTVA

VPRAŠANJE UREDNIŠTVA:

Pravkar je zaključena javna razprava o dveh zdravstvenih zakonih. Razložite nam, prosimo, če zagotavljata zakona tudi sistematično zdravstveno zaščito za vse razvojno prizadete otroke, tako da bo v bodoče zagotovljena potrebna preventiva, čimprejšnje odkrivanje in ustrezno obravnavanje že v okviru redne zdravstvene službe?

Odgovor:

V oblikovanju zakona o zdravstvenem zavarovanju ter obveznih oblikah zdravstvenega varstva in zakona o zdravstvu smo res v zadnji fazi. Izvršni svet bo predložil skupščini SR Slovenije v obravnavo in sprejem oba predloga zakonov najkasneje do 10. junija 1970.

Iz zakonskih predlogov lahko zelo jasno razberemo tudi perspektivo zdravstvenega varstva razvojno prizadete mladine; menim, da je ta zelo vzpodbudna. Saj z uvajanjem obveznih oblik zdravstvenega varstva za otroke odpravljamo razlike v zdravstvenem varstvu le-teh — v njihovem obravnavanju pri zdravstveni službi, zlasti zaradi tega, ker bodo stroški v celoti bremenili sklade zdravstvenega zavarovanja.

Glede na to, da se je na področju družbene skrbi za otroke izoblikovalo zelo jasno osnovno izhodišče, da je treba dati vsem otrokom enake možnosti za njihov start v življenje ter si povsod prizadevati za njegovo uresničitev in predvideti konkretne ukrepe na vseh področjih družbenega življenja ter jih vgraditi v te sisteme, zdaj skušamo to uresničiti prav na področju zdravstvenega varstva. Zato smo zapisali v 4. točko 27. člena predloga zakona o zdravstvenem zavarovanju ter obveznih oblikah zdravstvenega varstva: **popolno zdravstveno varstvo novorojenčkov, dojenčkov, predšolskih**

in šolskih otrok do 15. leta starosti. V 31. členu pa tole: **obvezna oblika popolnega zdravstvenega varstva novorojenčkov, dojenčkov, predšolskih in šolskih otrok do 15. leta starosti** (4. točka, 1. odstavek 27. člena) **obsega spričo popolnosti tega zdravstvenega varstva vse strokovno potrebne in racionalne ukrepe za čim popolnejše in čim učinkovitejše zdravstveno varstvo te skupine prebivalstva.**

Odgovor na vaše vprašanje je torej v tem členu — saj daje pravno, s tem pa tudi materialno osnovo za zdravstveno varstvo otrok. Zdravstveno varstvo pa, kot vemo, obsega: preventivo, kurativo in rehabilitacijo. Prepričani smo namreč, da moramo učinkovito zdravstveno varstvo prebivalstva graditi iz osnove — od zdravstvenega varstva še nerojenega otroka, do vseh ukrepov, ki jih izvajamo od rojstva naprej, in sicer zato, da bi, kolikor je to sploh možno, preprečili in odstranili vse okvare v telesni in duševni rasti otroka. To pa pomeni, da moramo redno in sistematično skrbeti za otroka in v tem sistemu varstva ne sme biti praznin. V odločitvah o pravni ureditvi teh vprašanj smo vedno upoštevali spoznanja o tem, kako so za ves kasnejši razvoj človeka pomembna prav najnežnejša leta. V predlogu zakona ukrepov, torej vsega, kar bomo storili, da ga bomo tako zaščitili, podrobno res ne naštevamo — in sicer iz enega samega razloga: vse pestrosti in bogastva oblik varstva ne bi mogli zajeti. Glede na naše cilje na tem področju bodo programi zdravstvenega varstva v družbenih in samoupravnih dogovorih ter pogodbe med plačniki in izvajalci zdravstvenega varstva konkretizirali tudi naloge, izvajalce in materialno kritje. Dobro se namreč zavedamo, da kljub enaki pravici nismo sposobni izpeljati povsod enakega zdravstvenega varstva otrok — saj izpeljava ni odvisna le od denarja, temveč od naših kadrovskih in organizacijskih zmogljivosti ter splošne življenjske ravni.

Zato sem prepričana, da bomo vendarle morali izbrati za najpomembnejšo nalogo na tem področju predšolsko obdobje otroka in se za njeno uresničitev zavzemati.

Menim, da je to sistematični pregled predšolskega otroka, s katerim bomo ugotovili njegovo psihosomatsko stanje. Tako bodo lahko ukrepali vsi tisti, ki morajo skrbeti za otroka, pa najsi bodo to starši, strokovne službe (zdravstvena, socialna, pedagoška) ali družbene organizacije, zato da ne bomo zamudili dragocenega časa za učinkovito pomoč otroku pri njegovem razvoju.

Ob takem delu smo se doslej pogosto sklicevali na pravne in denarne ovire. S tem zakonom bomo pravne zadržke povsem odpravili, pa tudi na denar se ne bomo več mogli tolikos klicevati. Za obvezne oblike zdravstva smo v sistem namreč vgradili tudi

družbeno intervencijo. Jeseni bomo sprejeli poseben zakon o kriterijih, po katerih bo širša družbeno-politična skupnost — republika — pomagala tistim skupnostim zdravstvenega zavarovanja, ki ne bi zmogle bremen obveznih oblik zdravstvenega varstva prebivalstva. Seveda pa to ne pomeni, da bomo takoj vse svoje želje uresničili, vendar bomo naloge, ki jih ocenjujemo kot temeljne, lahko začeli uresničevati.

UGOTOVITVE IN PREDLOGI 2. KONFERENCE ZA REHABILITACIJO INVALIDOV SRS

V Zborniku smo že obširno poročali o 2. konferenci za rehabilitacijo invalidnih oseb v Sloveniji, ki je bila novembra 1969 v Ljubljani. Poročali pa smo tudi o prispevkih članov našega društva na tej konferenci. Konferenca je posvetila posebno pozornost otrokom — invalidom, med njimi pa zlasti tistim, ki so duševno nerazviti. Ker gre tedaj za vprašanja, ki naša društva in člane še posebej zanimajo, objavljamo le tisti del ugotovitev in predlogov konferenc, ki se nanašajo na invalidne otroke.

Dr. Alenka Šelih

Ugotovitve in predlogi 2. konference naj bi služili kot osnova za dolgoročne, srednjeročne in akcijske programe republiških organov in organizacij, občin in delovnih organizacij pri rehabilitaciji invalidov v Sloveniji. Kot programska in akcijska izhodišča so te ugotovitve in predlogi posebej zanimivi tudi za Društvo za pomoč duševno nezadostno razvitim osebam SRS.

Glavni poudarek ugotovitev in predlogov se nanaša na programiranje in razvijanje sistema usposabljanja prizadetih otrok. Konferenca pri tem naglaša, da je potreben celovit in premišljen program v nasprotju z dosedanjimi ukrepi, ki niso bili vedno odraz pretehtanih programskih odločitev, temveč pogosto rezultat nuje.

Program se posebej zavzema za ureditev tistih vprašanj, ki so v sedanjih razmerah pri obravnavanju prizadetih otrok ostala še vedno nerešena. Jasno izražena je težnja, da je treba prizadete otroke — ne glede na vrsto prizadetosti — ugotoviti čimprej, t. j. v prvih letih življenja, saj prav zgodnje obravnavanje bistveno vpliva na kasnejši otrokov razvoj. Ugotovitve poudarjajo pri tem potrebo po mobilnih strokovnih službah. Gre za pedagoške, svetovalske in socialne službe, katerih območje dela je zaradi mobilnosti lahko dokaj veliko. Tako organizirane službe so sposobne zajeti večje predele Slovenije, imajo pa tudi možnost napotiti del prizadetih otrok, za katere menijo, da bi bilo to koristno, v ustrezne specilizirane ustanove. V okvir prizadevanj, da se začne delo s priza-

detimi otroki v otrokovi rani mladosti, sodi tudi predlog, da je treba obdelati in razvijati oblike varstva prizadetih otrok. Pri tem gre tako za predšolske otroke, kot tudi za šolsko mladino. Poudarek je vendarle na predšolskem varstvu, saj je šolsko varstvo za posamezne kategorije prizadetih otrok — tako tudi za duševno prizadete — vendarle bolje urejeno.

Ugotovitve in predlogi 2. konference obravnavajo tudi vprašanje kategorizacije motenih otrok in kategorizacijskega postopka. Predlog konference, da je treba kategorizacijske komisije tesno vezati na ustrezne strokovne ustanove, izhaja iz želje, da se kategorizacija izvaja kot čimbolj kontinuirano delo, kot del redne dejavnosti teh strokovnih ustanov. S tem naj se zagotovi predvsem redna obravnava prizadetih otrok, ki naj poteka hitro in brez zastojev. Zaradi zastarelosti in delne neustreznosti Konferenca predlaga tudi revizijo pravilnika o kategorizaciji otrok in razmejitev zveznih in republiških pristojnosti na tem področju.

Med problemi šolanja prizadetih otrok Konferenca naglaša potrebo po tem, da se posebno šolstvo tudi v praksi izenači z rednim, upoštevajo naj se posebne potrebe prizadetih otrok, ki zahtevajo posebne oblike dela, obenem pa naj se zagotovijo tudi ustrezna finančna sredstva. Kot posebno težavno in problematično vprašanje navaja Konferenca skupino duševno mejno prizadetih otrok, ki jim doslej pogosto ni bilo mogoče najti primernega mesta ne v redni ne v posebni osnovni šoli. V zvezi s tem Konferenca predlaga, naj ti otroci ostanejo v redni osnovni šoli, kjer pa naj se jim zagotovi posebno obravnavanje in izpopolnjevanje. Če bo praksa začela v resnici izvajati ta predlog, oz. omogočila njegovo uresničenje, bo rešen eden izmed najbolj perečih problemov te kategorije prizadetih otrok, s katerim se je pogosto ukvarjalo tudi Društvo za pomoč duševno nezadostno razvitim osebam SRS.

Tretja skupina vprašanj, ki jim je Konferenca posvetila pozornost, je vprašanje poklicnega usposabljanja prizadetih otrok in mladostnikov. Predlogi konference izhajajo iz nuje dela s prizadeto mladino, katere priprava na življenje ne more biti končana z zaključeno posebno osnovno šolo, temveč je treba že med tem šolanjem in v prvih letih po njem poskrbeti za to, da bo prizadete otroke oz. mladostnike mogoče vključiti v redno delo ter jim na ta način zagotoviti možnost lastne eksistence. Ravno v pripravah za delo se kaže povezanost rehabilitacijskega procesa. Zato bi bilo potrebno izdelati programe ter realizirati možnosti, da se taka mladina priuči za neko delo. Najbrž pa ni treba posebej poudarjati, da bo potrebno poleg pravne ureditve tega vprašanja sodelovanje vseh tistih organov in organizacij, ki sicer delujejo pri organizaciji zaposlovanja in pri pripravi za poklicno usposabljanje mladine.

Če se ozremo na predloge in ugotovitve 2. konference, vidimo, da skušajo sistematično in celovito zajeti specifične potrebe prizadetih otrok in mladostnikov. Zajeti skušajo vprašanja zgodnjega obravnavanja in detekcije te kategorije invalidov, njihovo šolanje in probleme poklicne usposobitve ter zaposlitve.

Vendar teh problemov Konferenca ni obravnavala le po njihovi strokovni plati, skušala je najti tudi ustrezne sistemske in pravne rešitve. S problemi pravnega reguliranja statuta invalidnih otrok in mladostnikov se ukvarja drugi del Ugotovitev in predlogov Konference o otrocih.

Konferenca posebej poudarja, da je treba zagotoviti ustrezno obravnavanje vsem otrokom oz. mladostnikom; to je, ne glede na to, kakšen je njihov položaj kot položaj zavarovancev socialnega zavarovanja. Predpise, ki sedaj urejajo posamezne pravice invalidnih otrok, bi bilo treba poenotiti, jih uskladiti ter urediti tako, da bi predstavljali logično zaključeno in med seboj povezano celoto, ki bi segala od vprašanj detekcije in zgodnje obravnave prizadetih otrok preko habilitacije do resnične rehabilitacije.

Konferenca se dotika tudi vprašanja financiranja posameznih dejavnosti na tem področju. Financiranje je bilo doslej pogosto neurejeno in ni zagotavljalo uresničenja nekaterih od tistih oblik habilitacije, ki so bile sicer pravno regulirane. Zato je razumljiv predlog Konference, naj se financiranje uredi.

Ta kratek pregled Ugotovitev in predlogov 2. konference za rehabilitacijo invalidov SRS, ki se nanaša na otroke in mladostnike, prizadete v razvoju, nam gotovo dopušča sklep, da je Konferenca zavzeto in poglobljeno obravnavala probleme te kategorije prizadetih ter v svojih predlogih sprejela stališča, ki pomenijo velik korak naprej. Posebna zasluga Ugotovitev in predlogov je nedvomno kompleksen pogled na probleme habilitacije in rehabilitacije otrok in mladostnikov, prizadetih v razvoju. Iz tega temeljnega izhodišča izhajajo posamezne rešitve, ki jih lahko le toplo pozdravimo in upamo, da bodo v resnici sprejete kot osnova za smotrno akcijsko delovanje.

USPOSABLJANJE (HABILITACIJA) PRIZADETIH OTROK IN MLADINE

Konferenca meni, da je osnovna naloga pri tem, kako v prihodnje povečati družbeno skrb za vse vrste razvojno motene — prizadete mladine, izdelava programa kompleksne in kvalitetne habilitacije ter rehabilitacije.

Dosedanji razvoj na tem področju je bolj rezultat ukrepov, ki so jih narekovale potrebe, kot pa premišljene programske odločitve, zato je treba izdelati program, ki naj bi vseboval:

1) razvoj ustanov in sistema za usposabljanje psihofizično prizadetih otrok in mladostnikov,

2) sistemske in pravne rešitve.

V programu naj bi zajeli naslednja področja: preventivno delo in odkrivanje, diagnosticiranje (kategorizacija), usposabljanje in zaposlovanje prizadete mladine.

Po posameznih področjih naj bi opravili še naslednje naloge:

1) **Program in razvoj sistema usposabljanja**

— Poseben program zdravstvenega varstva za prizadete otroke naj postane sestavni del sistematične zdravstvene zaščite prebivalstva v Sloveniji.

V zvezi z integracijo posebnega zdravstvenega varstva prizadete mladine v sistem enotnega zdravstvenega varstva prebivalstva so potrebni odločni ukrepi, da bi sedanjo diferenciacijo otrok po njihovem socialnem poreklu omejili oziroma odpravili. Zato je treba usposobiti (organizirati) zdravstveno službo (ginekološko, pediatrično, psihiatrično itd.), jo dopolniti z ustreznimi strokovnimi službami tako, da bo v prihodnje lahko sistematično in pravočasno zajela in obravnavala vse prizadete otroke. Posebno pozornost naj bi posvetili preventivi, zgodnjemu odkrivanju in usmerjanju prizadetih otrok (centralni register potencialno ogroženih in prizadetih otrok), staršem pa naj bi pomagali z nasveti (posebna mobilna pedagoška služba itd.), da bi sodelovali v procesu usposabljanja.

— V kratkem je treba sprejeti revizijo pravilnika o kategorizaciji in v tej zvezi dokončno urediti odnose med zvezno in republiško zakonodajo.

— Kategorizacijski postopek naj bi v bodoče izvajale stalne kategorizacijske komisije, ki bi morale biti organizacijsko in strokovno povezane s strokovnimi ustanovami, specializiranimi za delo s prizadetimi otroki (zdravstveni, socialni in vzgojno-izobraževalni zavodi).

— Dosledno je treba izvajati ponovne preglede, kot jih predlagajo komisije za kategorizacijo.

— Posebno pozornost je treba posvetiti sistematičnemu obravnavanju otrok v prvih letih, kar v veliki meri vpliva na uspeh usposabljanja. Zato naj bi v prihodnje več pozornosti posvečali programiranju razvoja v predšolskih ustanovah, razvijali sedanje oblike in jih dopolnjevali z novimi. Poleg tega bi bilo treba posvetiti vso skrb posebni patronažni mobilni pedagoški, svetovalski in socialni službi, dosedanje delo pa poglobiti in sistematizirati.

— V programu je treba posebej obdelati razne oblike varstva predšolskih in šolskih otrok, ki morajo postati obvezni sestavni del programa o usposabljanju mladine. Programov o otroškem varstvu in usposabljanju ni mogoče ločevati in med seboj se morajo dopolnjevati, ne da bi jih delili v obvezne »A« in neobvezne »B« programe.

— Usposabljanje prizadetih otrok je treba izpopolnjevati na osnovi programskih koncepcij, pri katerih je treba posebej upoštevati razvoj omrežja ustanov. Program naj bi zasnovali tudi v praksi, tako da bi bilo posebno šolstvo izenačeno z rednim šolstvom glede pogojev za osnovno dejavnost, v kadrovski politiki in pri investicijski izgradnji, upoštevaje specifične potrebe pri usposabljanju prizadetih otrok, kot določajo predpisi.

Treba je proučiti vprašanje mejno duševno prizadetih otrok in mladostnikov, ki obiskujejo redne ali posebne osnovne šole, in jim zagotoviti ustrezno učno-vzgojno izpopolnjevanje v redni osnovni šoli.

— Za delo z otroki in mladostniki s kombiniranimi motnjami je še posebej treba pripraviti ustrezne organizacijske in vsebinske oblike: izdelali naj bi posebne učne načrte, pri sedanjih zavodih pa organizirali posebne oddelke.

— Sistematično je treba urediti delovno usposabljanje teže prizadetih in življenske in delovne navade najbolj prizadetih s pomočjo že doslej razvitih internatskih in eksternih oblik in programov usposabljanja.

— Poklicno usposabljanje naj bo logično nadaljevanje usposabljanja v posebni osnovni šoli (zavodi za usposabljanje), tako da bi zares zagotovili povezan rehabilitacijski proces. Zaradi tega bi bilo treba izdelati programe in uzakoniti oblike usposabljanja (priučitev za ustrezno delo). Pri tem delu bi morali sodelovati vsi odgovorni organi in službe (zavodi za zaposlovanje, skupnosti socialnega zavarovanja, zavod za šolstvo, gospodarske organizacije, seveda povezano s posebnimi šolami). Zakon o poklicnem izobraževanju naj bi dal pravno osnovo za takšno usmeritev in ustrezno finančno podlago.

2) **Sistemske in pravne rešitve**

— Sedanje razdrobljene predpise o zdravstvenem zavarovanju, ki se nanašajo na preventivo, detekcijo, kategorizacijo, habilitacijo in rehabilitacijo prizadetih otrok in mladostnikov, je treba urediti celovito in enotno. Vnesti jih je treba v republiško zakonodajo, v statute in splošne akte skupnosti zdravstvenega in pokojninsko-invalidskega zavarovanja in v konkretne pogodbe o uveljavljanju zdravstvenega varstva.

— Nova zakonodaja o invalidskem varstvu naj bi upoštevala interese vseh prizadetih otrok in mladostnikov.

— V prihodnje se je treba dogovoriti o pravilnih razmerjih in načinih pri financiranju vzgoje in izobraževanja, saj je to vprašanje neenotno urejeno. Še posebej bi morali zavzeti stališče do oblikovanja virov za investicijska vlaganja na tem področju.

— Sodelovanje med ustanovami, ki so prevzele strokovne in upravne naloge ter financiranje pri usposabljanju prizadetih otrok, naj bi bilo v prihodnje še bolj usklajeno in bolj enotno.

(Nadaljevanje v prihodnji številki)

O zdravju in varstvu otrok

Dr. Anica Kos Mikuš

OB USTANOVITVI ODDELKA ZA OTROŠKO PSIHIATRIJO PRI KLINIČNI BOLNICI ZA OTROŠKE BOLEZNI V LJUBLJANI

Sodobna usmerjenost otroškega zdravstva nalaga zdravniku ne le skrb za otrokov telesni razvoj in telesno zdravje, marveč tudi v enaki meri skrb za otrokov duševni razvoj in njegovo duševno dobro počutje. Za današnjo razvojno stopnjo otroškega zdravstva je značilno celostno gledanje na otroka, to je upoštevanje bioloških, psiholoških in sociоloških vplivov, ki oblikujejo razvoj in vplivajo na otrokovo zdravstveno stanje. Izreden pomen zgodnjega odkrivanja motenj v duševnem razvoju je splošno znan in prav otroški zdravnik, ki spremlja svojega malega varovanca od prvega meseca življenja dalje, je tisti, ki ima največ možnosti za odkrivanje odstopov v razvoju in zgodnje usmerjanje duševno prizadetega otroka k strokovnjaku, ki bi staršem svetoval in storil vse potrebno, da bi se otrokove duševne sposobnosti čim bolj razvile. Glede na to, da so otrokovemu zdravniku iz otrokove bolezenske zgodovine znani morebitni vplivi, ki bi lahko prizadeli osrednje živčevje (npr. podatki o porodnih komplikacijah, močno izraženi zlatenici v poporodnem obdobju zaradi neskladnosti Rh krvnih skupin, vnetju možganskih mren ali možganov itd.), lahko posveti otrokom, pri katerih obstaja možnost, da bi bolezenska stanja zapustila posledice v duševnem razvoju, še posebno pozornost. Služba otroškega zdravstva, ki otroka redno in sistematično spremlja, ima najboljše možnosti za zgodnje odkrivanje odstopov v duševnem razvoju v smislu duševne subnormalnosti ali posledic organske možganske prizadetosti. Zdravnik ob rednih pregledih v posvetovalnici in v dispanzerju lahko ugotavlja poleg telesnega zdravstvenega stanja tudi raven duševnega razvoja — če ugotovi odklone v duševnem razvoju, napoti otroka v nadaljno diagnostično obravnavo. Zdravnik, ki redno spremlja otrokov razvoj, nima pred seboj le otroka,

marveč se mu odpira vpogled v razmere, v katerih otrok dorašča. S pomočjo patronažne službe je seznanjen z materialnimi in socialnimi okoliščinami družine, v kateri otrok živi, ter jih upošteva pri ocenjevanju vzrokov otrokove motnje in pri zdravstvenih in svetovalnih ukrepih. Poleg materialnih in socialnih razmer pa otrokov zdravnik spozna tudi odnose med posameznimi družinskimi člani in družinsko vzdušje, zlasti pa vidi odnos, ki je za otrokov duševni razvoj prvenstvenega pomena — to je odnos matere do otroka. Zdravnik, ki mu mati zaupa skrb za zdravje svojega otroka, ima tudi mnogo možnosti za vpliv na vzgojne prijeme in odpravljanje takega vedenja staršev, ki bi utegnilo neugodno vplivati na otrokov duševni razvoj.

Nekoliko dalj časa smo se zadržali pri opisu vloge otroškega zdravstva pri preprečevanju, odkrivanju in zdravljenju duševnih motenj v otroškem obdobju in še posebej pri njegovi pomembni vlogi na področju zgodnjega odkrivanja duševno subnormalnih in možgansko prizadetih otrok. Želeli smo namreč prikazati, da nikakor ni naključje, da je prav Klinična bolnica za otroške bolezni v Ljubljani prevzela nalogo ustanoviti oddelek za otroško psihiatrijo. V kolikšni meri je Slovenija pogrešala tak oddelek, vedo najbolje tisti strokovni delavci, ki delajo na področju duševnih motenj otroškega obdobja. Z oddelkom za otroško psihiatrijo smo dobili možnost za diagnostično opazovanje tistih otrok, pri katerih ambulantni pregledi zaradi zapletenosti vzročnih dejavnikov in nejasnosti bolezenske slike, ne dovoljujejo dovolj natančne ocene in načrtovanja za otroka najbolj ustreznih zdravstvenih, korektivnih in drugih ukrepov. Hkrati z diagnostiko pa poteka tudi terapevtsko delo.

Kot v vseh strokovnih zavodih in skupinah, ki se ukvarjajo s problemi duševnih motenj v otroškem obdobju, bo tudi na oddelku za otroško psihiatrijo delovala skupina strokovnjakov — otroški zdravniki, psihiater, psiholog, specialni pedagog in vzgojiteljica, ob sodelovanju socialne delavke. Glede na to, da je šolski neuspeh skorajda reden spremljevalec otroka, ki je bodisi moten v svojem intelektivnem ali čustvenem razvoju ali pa organsko prizadet, bo tako diagnostično kot korektivno delo specialnega pedagoga za otroka posebno pomembno. Oddelek z 12 posteljami bo sodobno opremljen; z nasveti za notranjo opremo, ki naj bi ustvarjala čim bolj domače in prijetno vzdušje, je pri načrtovanju oddelka priskočil na pomoč Zavod za napredek gospodinjstva v Ljubljani. Zdravljenje na oddelku za otroško psihiatrijo bo povezano z možnostjo nadaljevanja zdravljenja v zdravilišču na Rakitni.

Vendar namen oddelka za otroško psihiatrijo ni le v opazovanju in zdravljenju malih pacientov na oddelku. Oddelek naj bi poskrbel tudi za tiste otroke, ki so bili napoteni na otroško kliniko zaradi drugih, telesnih motenj, pa se je med bivanjem v bolnišnici pojavila pri njih še kaka druga motnja z duševnega področja (npr. sum na zaostajanje v duševnem razvoju; sum, da so otrokovi bolezenski znaki duševnega izvora — psihosomatske motnje, znamenja čustvene prizadetosti zaradi bivanja v bolnišnici in drugi). Glede na to, da je število omenjenih motenj v sleherni otroški bolnišnici veliko, bo delovna skupina oddelka za otroško psihiatrijo razširila diagnostične in terapevtske možnosti celotne otroške klinike. Poleg tega je ena izmed nalog oddelka za otroško psihiatrijo tudi vnašanje in poglabljanje mentalno higienskih načel pri hospitalizaciji bolnih otrok. Pri oddelku za otroško psihiatrijo bo ustanovljena komisija za kategorizacijo in evidenco otrok z motnjami v telesnem in duševnem razvoju, kar bo znatno poenostavilo celoten potek tega postopka za otroke, ki bodo na zdravljenju v bolnišnici, obenem pa omogočilo na osnovi poglobljenega kliničnega opazovanja natančnejšo oceno motenj in svetovanje kar najbolj ustreznih ukrepov za otrokov razvoj.

Poleg orisanega delovanja znotraj klinike pa smo pri formiranju oddelka za otroško psihiatrijo predvidevali in pričakovali, da bo oddelek prevzel organizirano iniciativo za širjenje mentalno higienskih načel, znanja s področja otrokovega normalnega in odklonjenega razvoja ter za celostni pristop v otroškem zdravstvu. Želeli smo, da bi k temu, da bi se otroško zdravstvo bolj intenzivno vključilo v preprečevanje, odkrivanje, korigiranje ali zdravljenje različnih odklonov v duševnem razvoju v otroškem obdobju ter v kar največji meri prispevalo k prizadevanjem za razvoj in prilagoditev duševno prizadetega otroka. Ko je Republiška skupnost otroškega varstva z veliko uvidevnostjo finančno podprla formiranje oddelka za otroško psihiatrijo, je pri oceni koristnosti vloženih sredstev upoštevala poleg ožje strokovne diagnostično-terapevtske pomembnosti oddelka tudi predvideno širšo vlogo oddelka na področju pospeševanja duševnega zdravja mentalne subnormalnosti in drugih oblik duševnih motenj otrok.

POMURJE JE DOBILO USTANOVO ZA PSIHOHIGIENSKO SLUŽBO V MURSKI SOBOTI

14. februarja t. l. so v Murski Soboti odprli psihohigienski oddelek v okviru otroškega varstva tamkajšnjega zdravstvenega doma. Ob tej priložnosti je bilo posvetovanje predstavnikov in strokovnjakov zdravstvenih, svetovalnih in pedagoških služb ter organizacij, ki ga je vodil direktor dr. Janos Palancsaia. Objavljamo skrajšani prispevek direktorja dr. Štefana Gruškovnjaka.

Uredništvo

Dr. Štefan Gruškovnjak

Moja izvajanja o problematiki duševno in telesno prizadetih otrok in mladine v Pomurju ne bodo odkrila nič novega v pogledu globalnih ugotovitev prevencije, odkrivanja, diagnosticiranja, evidence, habilitacije in rehabilitacije prizadetih oseb. Pa vendar so pogoji življenja pri nas z ozirom na ekonomske možnosti, socialno-kulturno razvitost in navade prebivalstva drugačni kot drugod po Sloveniji. Zato so tudi naša reagiranja na posamezne probleme in njihovo reševanje odsev razmer, iz katerih izhajamo.

Vse, kar smo doslej naredili za ta del naše populacije, je malo ali zelo malo. Posebno šolstvo se je začelo razvijati pozno po drugi svetovni vojni. Prva je dobila posebno osnovno šolo Gornja Radgona (1956. leta), sledil je Ljutomer, medtem ko smo bili v zadnjih nekaj letih v mursko-soboški in lendavski občini komaj sposobni formirati neke preproste osnove posebnega šolstva v sklopu osnovnih šol v Murski Soboti in Lendavi.

Poleg že omenjenega razvoja posebnih osnovnih šol v Pomurju so se s problematiko prizadetih oseb ukvarjale socialne službe pri občinskih skupščinah in KZSZ v Murski Soboti. Naloga socialnih služb je bila odkrivanje prizadetih oseb, kategorizacija in realizacija kategorizacijskih sklepov za posamezno prizadeto osebo. To dejavnost so socialne službe pri občinskih skupščinah opravljale različno uspešno.

Po podatkih omenjenih služb je bilo število kategoriziranih psihično in somatsko prizadetih otrok v pomurskih občinah do 31. decembra 1968 naslednje število:

Občina	Evidentirano število prizadetih otrok od 3. do 19. leta	Kategorizirano število prizadetih otrok od 3. do 19. leta
G. Radgona	632	247
Lendava	155	102
Ljutomer	431	251
M. Sobota	181	143
Pomurje	1.399	743

Komunalni zavod za zdravstveno in socialno zavarovanje v Murski Soboti je skrbel predvsem za telesno invalidne osebe. Plačeval je rehabilitacijo v specialnih zavodih za rehabilitacijo, financiral nakup opreme v

tako imenovanih invalidskih delavnicah in v posameznih gospodarskih organizacijah, ki so zaposlovale invalide. Ravno tako je sodeloval s finančnimi sredstvi pri izgradnji bazenskega centra za poklicno rehabilitacijo v Mariboru.

Komunalni zavod za zaposlovanje v Murski Soboti ni aktivno sodeloval pri reševanju habilitacije ali rehabilitacije prizadetih oseb.

Da smo pri habilitaciji in rehabilitaciji prizadetih oseb ostali z našimi prizadevanji nekje na začetku, je krivo med drugim tudi to, da nismo v razreševanje te problematike bolj kompleksno vključevali zdravstvene in prosvetne-pedagoške službe. Posamezni zdravstveni delavci so bili člani kategorizacijskih občinskih komisij, večina zdravstvenih in prosvetnih delavcev pa tovrstne problematike ne pozna.

Mnenje medicincev je, da je problem duševno in telesno prizadetih oseb zdravstveni problem. Zdravstveni službi pripada primarna in sekundarna prevencija. Zdravstveni delavci se prvi srečujejo s psihosomatsko motenimi osebami. Zato morajo ta problem poznati. Poznati morajo razširjenost pojava, vzroke, zaradi katerih je do defektov prišlo, in možnosti rehabilitacije.

Na osnovi tega spoznanja smo hoteli vedeti, kakšen je ta problem, koliko imamo v Pomurju duševno in telesno prizadetih otrok in kako evidentirane otroke obravnavati z ekipo strokovnjakov bolje in hitreje kot doslej. To se pravi, diagnosticirati defekt in spremljati vpliv terapevtskega ukrepa na njegovo prizadetost.

Za odgovor na prvo vprašanje smo se v okviru Regionalnega zavoda za zdravstveno varstvo v Murski Soboti ob sodelovanju medobčinskega društva za pomoč duševno nezadostno razvitim osebam v Pomurju odločili za popis duševno in telesno prizadetih otrok v Pomurju.

Popis, analizo in interpretacijo smo izvedli v dveh fazah; v prvi fazi smo pripravili anketne vprašalnike za zbiranje podatkov, izbor in pripravo sodelavcev, ostalo pripravljalno delo in popis; v drugi fazi smo zbrane podatke vnesli na tabele za analizo in interpretacijo.

Regionalni zdravstveni center v Murski Soboti je odobril program ankete. Sredstva za izvedbo popisa smo dobili iz delavskega in kmečkega sklada zdravstvenega zavarovanja. Obdelavo s popisom zbranega materiala pa je financiralo republiško društvo za pomoč duševno nezadostno razvitim osebam oz. RSOV.*

Vprašanja v obeh anketnih listih so sestavljena na osnovi pravilnika o kategorizaciji in evidenci otrok z motnjami v telesnem in duševnem razvoju in na osnovi mednarodne klasifikacije bolezni, poškodb in vzrokov smrti (osma revizija — 1965).

Patronažne sestre — anketarke so končale popis maja, junija in julija 1968. leta. Zaradi popolnejše evidence so pregledale kartoteko otroških dispanzerjev zdravstvenega doma v Murski Soboti, kartoteko centra za korekcijo sluha in govora zdravstvenega doma v Mariboru, kjer so bili ambulantno obravnavani tudi naši otroci, moteni v govoru in sluhu. Skupno je bilo izpolnjenih 995 anketnih listov.

---

* S pripravami in organizacijo anketiranja je naše bralce seznanila direktorica posebne osnovne šole v Gornji Radgoni prof. Cilka Dimec-Žerdin s svojim prispevkom **Koliko otrok v Pomurju ima pravico do posebnega družbenega varstva** v 2. štev. Zbornika 1968. Zato smo ta del avtorjevega besedila izpustili.

Uredništvo

Na osnovnih šolah in posebnih šolah ter v rehabilitacijskih in socialno-zdravstvenih zavodih Slovenije je bilo izpolnjenih 1.038 anketnih listov. Skupaj torej 2.033 anketnih listov.

Istočasno z anketnim listom prizadetega otroka v družini in šoli smo izdelali tudi program obdelave anketnih listov. Odločili smo se za ročno obdelavo anketnega materiala.

Pri programu obdelave ankete Prizadeti otrok v družini smo obravnavali 15 značilnosti, od ankete Prizadeti otrok v šoli pa 18 značilnosti.

Na osnovi kombinacij posameznih značilnosti smo iz ankete Prizadeti otrok v družini in iz ankete Prizadeti otrok v šoli izdelali tabele, ki nam predstavljajo prizadete otroke po občinah Pomurja.

Da bi odgovorili tudi na drugo zastavljeno vprašanje, kako bolje in hitreje kot doslej evidentirane otroke obravnavati z ekipo strokovnjakov, to je, diagnosticirati defekt, spremljati vpliv terapevtskega ukrepa na otrokovo prizadetost, smo v okviru otroškega varstva zdravstvenega doma začeli s formiranjem psihohigienskega oddelka, ki naj bi pozneje pre-

Začetek je težak

rasel v psihohigienski dispanzer. V okviru tega odelka in otroškega dispanzerja naj bi delovala tudi ambulanta za korekcijo sluha in govora.

Zdravstveni delavci morajo sodelovati pri vzgojnem svetovanju vedenjsko, čustveno in vzgojno zanemarjenih otrok, izvajati sistematske preglede otrok pred vstopom v šolo, v četrtem in sedmem razredu osnovne šole in sodelovati pri poklicnem usmerjanju.

Popis duševno in telesno prizadete mladine smo končali. Sedaj nameravamo z zdravstvenimi delavci otroškega dispanzerja obravnavati popisane prizadete otroke od 3. do 6. leta starosti. Obenem moramo preveriti diagnozo, po potrebi uvesti terapijo in začeti z rehabilitacijo, kolikor je že indicirana. K tej skupini otrok se bodo pridružili še prizadeti otroci, odkriti pri pregledih tri leta starih otrok.

Ekipa strokovnjakov: zdravnik-pediater, psiholog, ortopedagog, logoped, psihiater, socialni delavec, bo lahko hitro postavila diagnozo, izdelala program rehabilitacije in ga tudi izvajala, če to zahteva prizadetost otroka.

Tako naj bi zdravstvena služba izvajala detekcijo prizadetih otrok, vodila evidenco, ustrezno rehabilitacijo in pravočasno kategorizacijo, kolikor je ta potrebna zaradi nadaljnje rehabilitacije v posebnih šolah ali specialnih zavodih.

Tudi kategorizacija nam ni tekla, kot bi to želeli, posebno v murskosoboški in lendavski občini. Strokovni svet regionalnega zdravstvenega centra v Murski Soboti je občinskim skupščinam za kategorizacijo prizadetih otrok predlagal enotno komisijo za Pomurje. Ta naj bi zajemala vse do sedaj sodelujoče člane komisije v posameznih pomurskih občinah. Strokovnjaki naj bi na skupnih delovnih sestankih razčistili pomanjkljivosti pri delu, se po potrebi nadomeščali in z obveščanjem o delu v posameznih občinah dajali drug drugemu impulze za uspešnejšo dejavnost.

Istočasno smo želeli doseči delitev dela pri kompletni obravnavi prizadetega otroka na zdravstveno, prosvetno-pedagoško in socialno službo pri občinskih skupščinah. Zdravstvena služba izvaja primarno in sekundarno prevencijo; prosvetno-pedagoška služba terciarno prevencijo, socialna služba pa mora skrbeti, da se vsak pregledan in kategoriziran prizadeti otrok usposablja tam, kamor po svoji prizadetosti spada.

Med prizadeto populacijo imamo največ duševno prizadetih. Lažje duševno prizadeti spadajo v posebno osnovno šolo, težko duševno prizadeti pa v specialne socialno-zdravstvene zavode. Nič pa nismo ukrenili za huje duševno prizadete (tu mislim na imbecile). Ker so specialni zavodi za to skupino izredno dragi, je nujno, da rešujemo ta problem tudi v domačem krogu.

O predšolskem varstvu prizadetih otrok, ki je nerazvito, poklicni rehabilitaciji in zaposlovanju ne mislim razpravljati.

Tudi financiranje obravnave duševno in telesno prizadetih otrok in mladine še ni zadovoljivo rešeno. Menim, da bi bilo treba urediti financiranje v skladu z dejavnostmi različnih družbenih služb.

Skladi zdravstvenega zavarovanja bi morali sodelovati pri detekciji, primarni in sekundarni prevenciji.

Občinske skupščine bi se morale udeleževati kategorizacije.

Skupnost otroškega varstva naj bi sodelovala pri financiranju vzgojnovarstvenih zavodov za predšolske otroke, TIS pri šolanju in delovnem usposabljanju otrok in RIS v šolski starosti.

Detekcijo govorno motenih v šolski dobi naj bi podpirale TIS, korekcijo govora in sluha, če je tudi sluh prizadet, pa skladi zdravstvenega zavarovanja.

Prepričan sem, da bomo z dobro delitvijo dela, z boljšo koordinacijo pri delu in večjo zavzetostjo vseh, ki delajo in ki bi morali delati za dobro prizadetih otrok in mladine, hitreje dosegali boljše uspehe kot doslej v tem delu Slovenije.

POMEN PRAVOČASNE OBRAVNAVE OTROKA, KI ZAOSTAJA V DUŠEVNEM RAZVOJU

Peter Praper, dipl. psiholog

(Nadaljevanje in konec)

Rezultati dela v lanskem letu

Retestiranje po določenem času terapije ima velik pomen. Ko smo to pri pacientih opravili in primerjali rezultate, smo bili sami presenečeni. Napredek v razvoju je očiten. Zaenkrat še ne vemo natančno, kaj je najdragocenejše v celotnem postopku terapije, da ima takšen vpliv na razvoj. Najbistvenejše bodo morale izluščiti nadaljnje študije. Vendar končni uspeh, ki se je pokazal, opravičuje že takšen postopek, kakršnega uporabljamo danes.

Preden prikažem rezultate, moram poudariti, da niti eden izmed prikazanih primerov ne izhaja iz socialno in kulturno zaostalega okolja, kjer otrok ne bi imel normalnih pogojev za razvoj. Primeri, ki jih bomo pokazali, niso najboljši in izbrani izmed vseh, ampak prvi, ki smo jih začeli obravnavati po opisanem postopku.

I. primer K. M. — 6 let stara deklica — mongoloid

Starši so intelektualci, dobro situirani. Oče in mati imata različen RH faktor, vendar imata še dva mlajša otroka, ki se normalno razvijata.

Deklica je v ranem razvoju zamujala. Sedela je šele z 10. meseci, shodila s 23. meseci. Govor je bil zelo pomanjkljiv, motorika prizadeta.

V našem Centru je bila prvič pregledana pri psihologu, ko je bila stara 4 leta in pol. Diagnoza je bila »duševna nerazvitost težje stopnje«. Zaradi močne motorične prizadetosti so za otroka svetovali fizioterapijo.

Po drugem pregledu, ko je bila stara 5 let in 8 mesecev, je deklica začela delati po individualnem programu. Diagram obsega 4 mesece te terapije.

Na diagramu vidimo v primerjavi z normalnim razvojem — kakršen bi moral biti — razvoj primera K. M. Poteka v 3 fazah:

1. do starosti 4 leta in 6 mesecev, ko je deklica dosegla socialno starost 2 leti in 5 mesecev (enote na diagramih so v letih in mesecih): razvoj močno zaostaja za kronološko-koledarsko starostjo.

2. Razvoj v naslednjih 14 mesecih je pospešen s pomočjo fizioterapije. Deklica je v tej dobi napredovala za 12 mesecev socialne starosti, torej je zaostala le za 2 meseca.

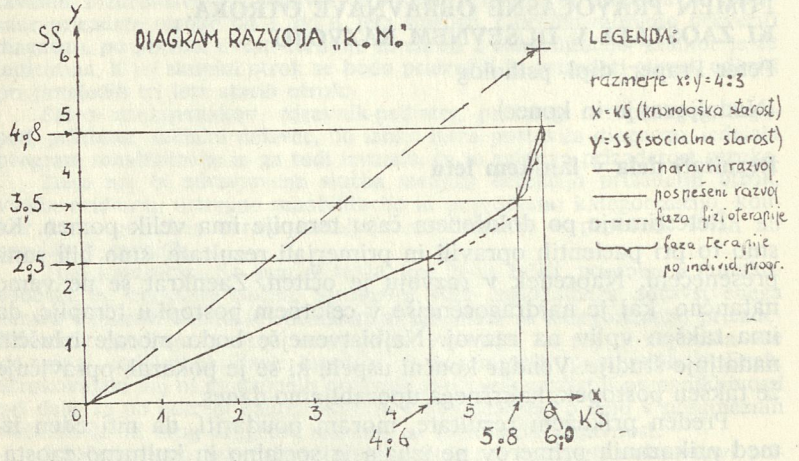

3. Od 5 let in 8 mesecev do 6 let je deklica delala po individualnem programu. Pospešek v razvoju je očiten, saj se je v 4 koledarskih mesecih razvila za 15 mesecev socialne starosti (dosegla je SS 4;8) in začela dohitevati svojo koledarsko starost. Zaostaja le še za 16 mesecev.

Seveda si ne smemo domišljati, da bi deklica bila v vseh življenjskih situacijah enako uspešna kot normalen otrok, star 4 leta in 8 mesecev. Toda tako starši kot sosedje so opazili, da se je otrok »spremenil«. Postal je družabnejši, samostojnejši in ni bil več nagajiv ter nemiren kakor prej.

II. primer L. M. — 4 leta stara deklica

Oče ima višjo, mati srednjo izobrazbo. Družina je dobro situirana. Deklica je edinka. Med porodom je dobila možgansko krvavitev. Ima parezo desne polovice telesa in strabizem. Je duševno prizadeta.

Ko je začela delati po individualnem programu, je bila stara 3 leta in 6 mesecev. V tej starosti je dosegla socialno starost 2 leti in 3 mesece — torej je zaostajala za 15 mesecev.

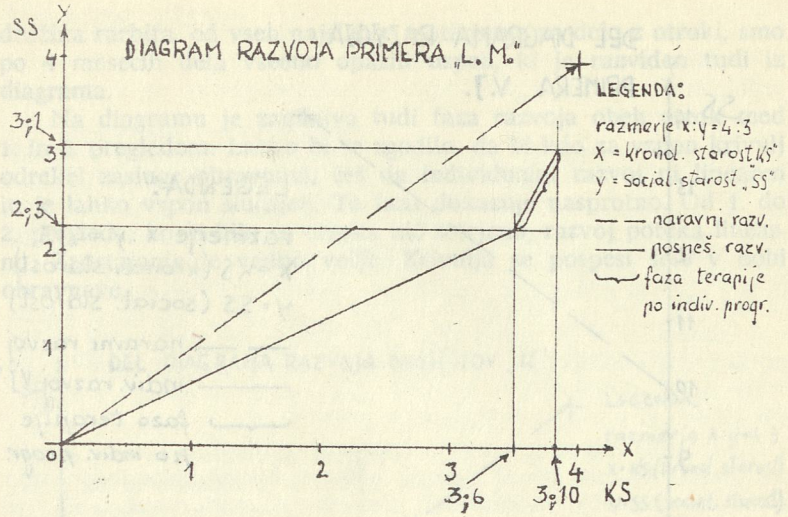

V procesu obravnave je bila ponovno pregledana čez 4 mesece. Dosegla je socialno starost 4 leta in 1 mesec, torej je napredovala v 4 koledarskih mesecih za 10 mesecev. Le 9 mesecev še zaostaja za krivuljo normalne razvitosti. Skok v razvoju je na diagramu očiten.

III. primer V. J., 13 let star fant — mongoloid

To je primer ambulantne terapije na Ravnah. Otrok je težje duševno prizadet. Ko je prišel k psihologu, je bil popolnoma nesamostojen, z močno zapoznelim razvojem govora in motorike.

Izhaja iz dobro situirane kmečke družine. Psihologa in logopeda je otrok začel obiskovati šele, ko je bil star 12 let in 8 mesecev. Po 5 mesecih terapije je bil napredek očiten. V 5 koledarskih mesecih je otrok na lestvici skočil iz socialne starosti 6 let na socialno starost 7 let in 1 mesec — torej je napredoval za 13 mesecev. Postal je tako samostojen, da se je sam umival, oblačil, obuval, zavezoval čevlje in se vozil z avtobusom 6 km daleč v posebno šolo. Razred je izdelal, česar prej ni mogel. Ne gre pa tudi omalovaževati mnenj staršev in znancev, da je obravnavani postal »drug človek« — dosti bolj umirjen in vzgojljiv. To nam da slutiti, da otroci pod vplivom obravnave zorijo tudi kot osebnost.

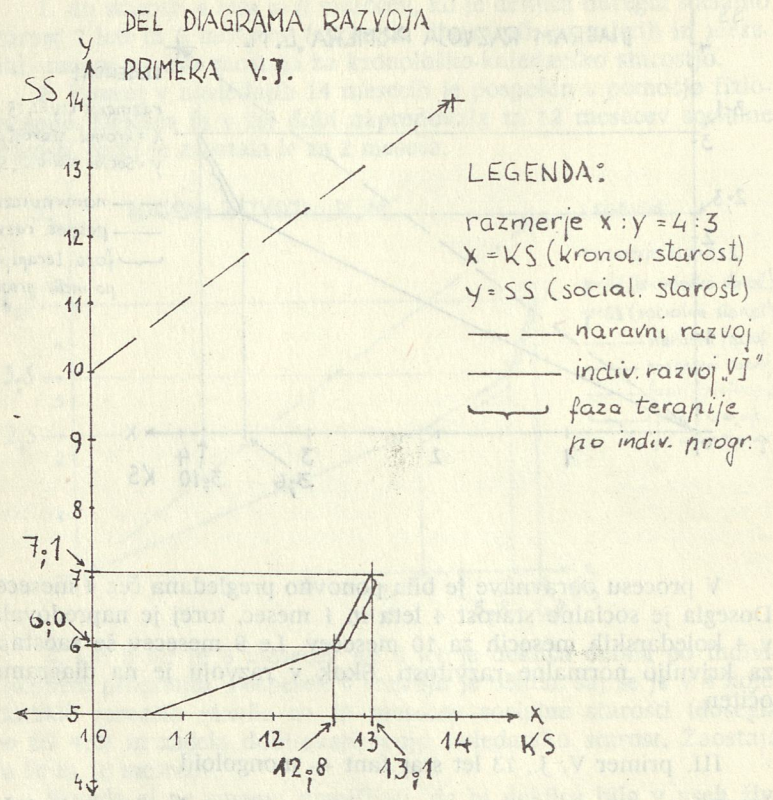

IV. primer »K« — 5 let stara dvojčka

Oče in mati sta delavca. Imata le ta dva otroka. Mati ju je rodila s 45. leti. Otroka izrazito zaostajata v duševnem razvoju, še bolj pa v razvoju govora. Problematična pa sta tudi roditelja. Med seboj se sploh ne razumeta, za otroka nimata časa, vedno pa imata do njiju hiperprotektiven odnos in jima ničesar ne dovolita.

Razvoj dvojčkov poteka vzporedno. Prvič sta bila pregledana v starosti 3 let in 2 meseca. Ustrezala sta stopnji 2-letnega otroka. Čeprav je bila diagnoza »debilnost«, starši niso ukrenili ničesar, dokler nista bila otroka stara 4 leta in 9 mesecev. Takrat se je mati ponovno oglasila. Otroka sta pri pregledu dosegla socialno starost 3 leta. Začeli smo z individualnimi programi. Čeprav je

družina razbita, od vseh najslabše motivirana za delo z otroki, smo po 4 mesecih dela vseeno opazili uspeh, ki je razviden tudi iz diagrama.

Na diagramu je zanimiva tudi faza razvoja obeh otrok med 1. in 2. pregledom. Lahko bi se zgodilo, da bi kdo za vzpon krivulj odrekel zasluge obravnavi, češ da individualni razvoj ni linearen in je lahko vzpon slučajen. Ta faza dokazuje nasprotno. Od 1. do 2. pregleda, ko ni bilo za otroka nič storjeno, razvoj poteka linearno. Zaostajanje je vedno večje. Krivulja se pospeši šele v dobi obravnave.

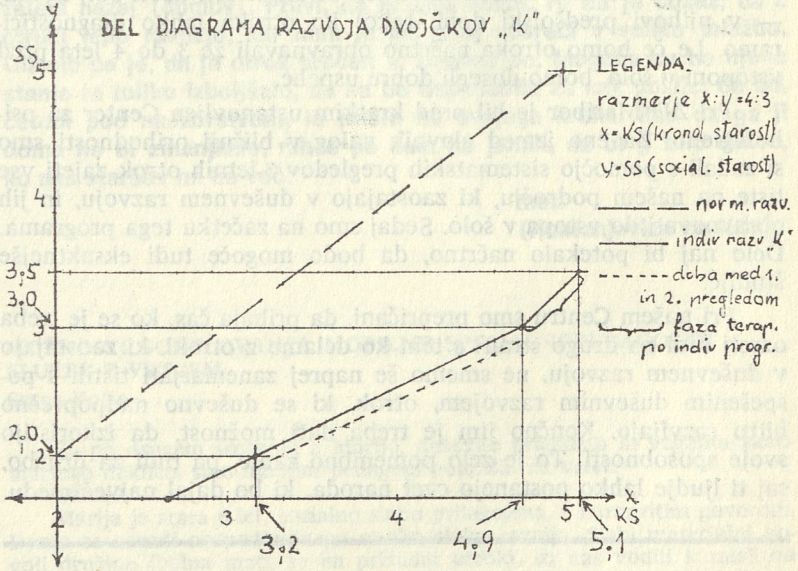

Vzponi krivulj niso slučajni; to lahko sklepamo tudi iz dejstva, da se pojavijo pri vseh primerih. Če bi bili slučajni, bi bilo verjetno, da bi krivulja pri kakem primeru tudi padla.

Kako si predstavljamo to delo v prihodnosti

Dobro se zavedamo, da je to, kar smo storili, šele začetek, da bo potrebno še mnogo napornega dela, preden bomo prišli do pravih uspehov. Nimamo ambicij, da bi iz duševno prizadetih otrok ustvarjali normalne. Vemo, da jim lahko v razvoju pomagamo verjetno

le do neke meje. Prepričani pa smo, da jim naše delo koristi, da bodo laže živeli v človeški družbi. Za uspeh je potrebno le složno sodelovanje strokovnjakov, kajti v sodelovanju — ne v rivalstvu — je naša moč.

Opisani pristop bi bil primeren tudi za delo z otroki v posebnih šolah. Seveda bi moralo biti osnovano na individualnih programih, saj je populacija duševno nezadostno razvitih tako heterogena, da edino tako lahko dosežemo večje uspehe. Lahko pa bi izluščili tudi kvalitativne posebnosti cele skupine duševno nezadostno razvitih in jim končno prilagodili učne načrte, kar je zelo potrebno.

Seveda moramo z obravnavo teh otrok pričeti dosti bolj zgodaj — v njihovi predšolski dobi, takoj ko otroka lahko diagnosticiramo. Le če bomo otroka načrtno obravnavali že 3 do 4 leta pred vstopom v šolo, bomo dosegli dobre uspehe.

Pri ZD Maribor je bil pred kratkim ustanovljen Center za psihohigieno. Za eno izmed glavnih nalog v bližnji prihodnosti smo si zadali s pomočjo sistematskih pregledov 3-letnih otrok zajeti vse tiste na našem področju, ki zaostajajo v duševnem razvoju, in jih obravnavati do vstopa v šolo. Sedaj smo na začetku tega programa. Delo naj bi potekalo načrtno, da bodo mogoče tudi eksaktnejše študije.

Pri našem Centru smo prepričani, da prihaja čas, ko se je treba ozreti tudi na drugo stran: s tem ko delamo z otroki, ki zaostajajo v duševnem razvoju, ne smemo še naprej zanemarjati tistih s pospešenim duševnim razvojem, otrok, ki se duševno nadpoprečno hitro razvijajo. Končno jim je treba dati možnost, da izkoristijo svoje sposobnosti. To je zelo pomembno zanje, pa tudi za družbo, saj ti ljudje lahko postanejo cvet naroda, ki bo dajal največ medu.

VSEM PREJEMNIKOM ZBORNIKA!

Vse prejemnike Zbornika, ki za prejšnje leto niso poravnali naročnine, prosimo, da to store čimprej. S tem boste prihranili stroške za opomine, hkrati pa pripomogli zboljšanju finančnega stanja naše založniške dejavnosti, ki ni rožnato.

Z naročnino na Zbornik že itak ne krijemo dejanskih stroškov, z zavlačevanjem poravnave pa resno ogrožate nadalnje izdajanje naših publikacij.

Prav tako prosimo, da nakažete naročnino za leto 1970.

Uprava Zbornika

Materino pismo

Spoštovana gospa profesor!

S svojo hčerko sem dve leti hodila v Vaš dispanzer, kjer ste jo strokovno bravnavali. Na podlagi Vašega nasvta smo se končno odločili za habilitacijo v Črni na Koroškem.

Tam je že od novembra 1968. Je zelo zadovoljna in srečna. Mi pa tudi. Prav dobro napreduje. Zavod za delovno usposabljanje ji je postal drugi dom. Tudi ko je prišla na počitnice, je po nekaj dnevih želela nazaj (domov). Pravi, da je tam doma. To mi je dokaz, da z otroki lepo ravnajo, kar nam je pri vsej nesreči v veliko tolažbo. Glavno pa je, da je otrok srečen in zadovoljen. Mogoče se bo njeno stanje le toliko izboljšalo, da se bo usposobila za kak poklic, da bo, četudi pod nadzorstvom, le prišla do svojega kruha. Res da ga ji doma ne bi zmanjkalo, nihče pa nam ne jamči, da bi ji bilo dobro, ko nas staršev ne bo več.

mati
(Kostanjevica na Krki)

MOŽNOSTI SODELOVANJA MOBILNE SPECIALNOPEDAGOŠKE SLUŽBE Z VRTCEM

Stane Košir

Že po drugem srečanju z Marijo, duševno prizadeto in vzgojno zanemarjeno deklico, smo mobilni pedagogi pomislili na vrtec.

Zakaj?

Marija je stara 6 let, socialno slabo prilagojena, z nerazvitim govorom. Doma se zaradi nespodbudnega okolja slabo razvija. Slabi materialni pogoji družine (bolna mati, še en prizadet otrok), so nas vodili k misli na vrtec, da bi se deklica tam razvila v skladu s svojimi sposobnostmi. Jasno je, da mobilno delo na domu ni dalo najboljših rezultatov, saj starši niso mogli slediti nalogam, ki jih prednje postavlja.

V želji, da bi pomagali nesrečni družini, smo storili prve korake: Naprosili smo vzgojiteljico, naj otroka poskusno sprejme v vzgojno-varstveno ustanovo.

Marija obiskuje vrtec za začetek le dvakrat na teden. Tu je v skupini dvajsetih otrok, vedrih in zdravih, ki pa so sami opazili, da se Marija vede »kot dojenček«. Kljub temu je odnos med otroki prisrčen, naraven. Za to je vzorno poskrbela njihova vzgojiteljica, tovarišica Jožica. Marija se je vključila v skupino proti vsem pričakovanjem. Že po petih obiskih ima »najboljšo prijateljico« Marjanco, sodeluje v vseh ne prezahtevnih skupinskih igrah na prostem (razna tekanja, kača...), pri skupnih zaposlitvah,

najbolj mirno in pridno sedi in posluša pravljico, z velikim veseljem posnema tovarišico in otroke pri telovadbi... Navalov trme ni več. Marija, ki je prej begala od igrače do igrače, jih razmetavala po sobi ali pa ni kazala nobenega zanimanja zanje, se je v vrtcu igrala s »coloredom« 5 minut, 7 minut je risala, pri kuhanju pa je vztrajala z lončki in štedilnikom celih 30 minut! Tudi ustaljenost dnevnega reda je že vplivala na Marijo, saj danes ve, kje ima svoj prostor za čevlje, katera izmed mnogih jopic je njena, danes jé vse kakor drugi otroci (to je bil prej hud problem), sama pospravi svoj stolček na prvo besedo, pomaga pri pospravljanju igrač... V zabavo si prijetno brbota med igro, včasih izrazi tudi misel z vedno enako eno ali dvozložnico.

Celotno novo okolje je za Marijo zelo spodbudno. Tu vidi vzorne situacije, vidi otroke, njihovo igro, igrače, ustaljene dobre navade. Pogostost teh vzorov jo sili, da posnema.

Seveda pa s to, za sedaj zelo uspešno vključitvijo v vrtec, mobilno delo ni zaključeno! S tovarišico Jožico smo v stalni povezavi, se posvetujemo in pogovarjamo, skupaj načrtujemo nadaljnje delo. Teža dela z Marijo bo od obiska do obiska specialnega pedagoga vedno bolj prehajala od staršev na vzgojiteljico v vrtcu. S tem pa Marije nismo iztrgali domu, ampak jo za dom šele vzgajamo.

OBISKUJEM MOJCO

Hermina Bavčar

Z Mojco sva se prvič srečali v prijetni otroški sobi, polni igrač, na Centralnem otroškem dispanzerju. Mojca je eretičen otrok, zelo nemirna, njena pozornost hitro preskakuje s predmeta na predmet, niti za hip ne miruje.

Pripeljala jo je mama. Komaj sta vstopili, se ji je Mojca izmuznila iz rok, hitela je mimo vseh igrač brez večjega zanimanja. Nemirno je hodila sem in tja po sobi, za hip je njeno pozornost pritegnila kaka igrača, nato pa jo je nemir spet gnal dalje. Ni mi uspelo dobiti stika z Mojco, ni se menila zame. Najino prvo srečanje je bilo kratko, z mamo pa sva se dogovorili za ugoden čas za moj obisk na domu. Tako smo se razšli.

Veliko sem razmišljala o Mojci, vendar nisem vedela, kako bom ravnala z njo doma. Čez 14 dni sem družino obiskala na domu. Doma sta bili mama in Mojca. Sprejem je bil prijeten, Mojca me je olikano pozdravila, za trenutek je bila vesela mojega prihoda, nato pa jo je pritegnila moja torba z igračami. Izrabila sem priliko in jo skušala nekoliko pridobiti z igračami. Mojca je površno otipala ter si ogledala posamezne igrače, vendar je bilo tudi to kratko zanimanje že dober znak. Mama je izsilila iz nje vse, kar Mojca zna, kar jo je z velikim trudom naučila. Opazila sem tudi, da je Mojca doma bolj mirna, ker ji je okolje znano. Vse to mi je vlilo pogum, saj sem opazila, da se bo kljub prizadetosti le dalo nekaj narediti zanjo. Potrebno pa bo umirjeno in potrpežljivo delo. Mati je ob mojem obisku začutila nekako olajšanje, neko oporo, »saj se vendarle še kdo na tem svetu zanima za njeno deklico«.

Mojca s svojo prizadetostjo moti okolico, ki neprimerno reagira in povzroči velikokrat hude udarce njej in njeni družini. Mama pogosto pelje

Mojco v mesto nakupovat. Deklica pa se nenadoma začne upirati, noče več z mamo naprej, cepeta z nogami, začne neutolažljivo jokati in podobno. Mama skuša deklico utolažiti na miren način, medtem pa kar dežujejo pripombe od vseh strani. »Glejte, kakšna vzgoja! Jaz bi jo nabil, pa ne bi bila trmasta! Saj ji mati vse dovoli, zato je pa taka! Nabijte jo, pa bo mir! Kakšna mati, da to dopušča!...« Tako se mati z Mojco vrne obupana domov in se sprašuje: »Naj jo nabijem? Vsi tako govorijo.« Tako se vsakokrat, ko hoče z Mojco v mesto, ponovno pojavi misel: »Bom tudi danes tarča pripomb in psovk?« Kdo bo zagotovil materi, da se to ne bo več zgodilo? Kdo naj pazi na otroka, ko gre mati nakupovat, če ni nikogar doma?

Kot drugi otroci, gre tudi Mojca rada na dvorišče, rada skače po travi, rada trga marjetice. Toda komaj soseda uzre, da Mojca hodi po »njeni travi« in trga marjetice, že prihrumi na vrata z grožnjami: »Vaša nevzgojena deklica mi je uničila vse cvetje! Kako to, da ji vse dovolite? To ni nobena vzgoja«... Nov šok za mater in v tem primeru edini izhod vprašanje: »Gospa, prosim, koliko vam dolgujem za uničeno cvetje?«

Mojca sreča na hodniku sosedovo 12-letno deklico, hiti k njej, da bi jo samo pobožala, ker jo tako rada vidi. Toda sosedova gospodična se ji izmika, ne dovoli ji, da bi se je dotaknila in hitro steče po stopnicah. H komu gre lahko Mojca, kdo jo bo »prenašal«? Vsi se je izogibljejo.

Mojca ima bratca, ki obiskuje prvi razred. V šoli mu ne gre, ker nima ugodnih pogojev za učenje, ker se uči v kuhinji, kjer je ves dan tudi Mojca. Mojca ne razume, da bratec piše nalogo, da se uči, ona le potrebuje družbo sebi enakih otrok, zato neprestano dreza vanj in ga moti. Kaj pa mati? Naj pomaga in vadi sina pri učenju? Naj se posveča Mojci? Naj gospodinji? Za vse je sama, to breme postaja vedno težje, neprestano jo tlači že 9 let. Zanjo ni počitka, kajti Mojca potrebuje mamo zase, in celo ne le njo, tudi druge.

Mati nima časa za moža in ga zanemarja. Mož išče uteho v alkoholu, v afektu in nerazsodnosti pretepa Mojco, budi družino sredi noči in podobno.

Kako naj mati še pravilno ravna z Mojco, ko ji zmeče rezance v sladkor, zlije čaj v mleko, strese skupaj moko in sol...? Kako naj se obvlada, če nima nobene opore, kje naj črpa moči in znanje? To je položaj matere. Kaj pa Mojca? More v domačem okolju sploh napredovati?

V takem primeru mobilni pedagog najbrž ne bo delal čudežev. Za zdaj pomeni spodbudo in dokaz, da mislimo na prizadetega otroka. Žal še ne moremo zagotoviti prepotrebnega prostora v zavodu za usposabljanje, kamor Mojca spada.

NIMAMO ČASA...

Oh, ta otrok, koliko časa zahteva zase! Kaj, če bi ga dali . . .

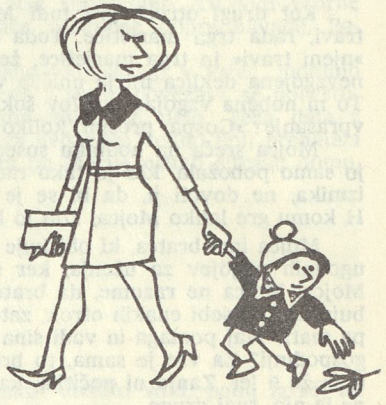

. . . V VARSTVENO USTANOVO?

. . . ČIMPREJ V ŠOLO?

N E S T R P N O S T

S I L J E N J E

NEUPRAVIČENE ZAHTEVE

. . . K SORODNIKOM ALI K DRUGIM LJUDEM V VARSTVO?

Ker nimamo časa, tudi pri vzgoji otrok hitimo, otroka priganjamo in pričakujemo hitre sadove — ali pa se nam otrok smili, ker ga puščamo prevečkrat samega in popuščamo, kjer ne bi smeli.

. . . K STARIM STARŠEM?

T O N E G R E !

NAJ SE SAM IGRA?

R A Z O Č A R A N I B O M O

Naš osnovnošolski sistem mora obravnavati tudi otroke z lažjimi motnjami in okvarami

Janez Svetina

OTROCI Z BLAŽJIMI ODKLONI, MOTNJAMI ALI OKVARAMI MOŽGANSKEGA DELOVANJA

(I)

Kadar pri nas govorimo o otrocih z motnjami v telesnem ali duševnem razvoju, imamo navadno v mislih bodisi telesno ali duševno huje prizadete otroke (npr. otroke s težjimi okvarami čutil, govora, gibalnega aparata, osrednjega in perifernega živčevja ter drugih telesnih organov ali umsko subnormalno nadarjene oziroma umsko hudo okvarjene ali splošno duševno zaostale otroke). Mednje nekoliko neodločno prištevamo tudi otroke z različnimi čustvenimi in vedenjskimi motnjami, torej dve kategoriji, ki nista opredeljeni etiološko (se pravi, glede na vzroke teh motenj), ampak le simptomatsko. Vendar sodeč po našem dosedanjem pravilniku o kategorizaciji otrok s telesnimi in duševnimi motnjami ali po našem institucionalnem vzgojno-izobraževalnem sistemu, teh dveh kategorij otrok nismo jemali toliko resno, da bi jim v toku rednega izobraževanja in vzgoje posvečali kakšno posebno skrb, oz. ravnali z njimi s kakimi drugačnimi pedagoškimi metodami kot z drugimi, čustveno in vedenjsko neodklonjenimi otroki.[1]

Šele če so ti otroci postali v vedenju tako zelo socialno moteči, da se z njimi v okviru rednega normalnega šolanja ni več dalo shajati, so postali deležni prvega posebnega ukrepa, in sicer radikalne izločitve iz dotedanjega domačega in (ali) šolskega okolja — bodisi z oddajo v vzgojni dom ali tudi zgolj s premestitvijo iz redne v posebno osnovno šolo. Takšne premestitve iz redne v posebno šolo je npr. postal deležen marsikateri otrok, ki po svojih sposobnostih sploh ni sodil tja (poprečno in nadpoprečno nadarjeni

[1] Edina izjema je bilo doslej delovanje nekaterih posebnih strokovnih ustanov s klinično-psihološko, pedopsihiatrično ali specialno-pedagoško zasedbo, namenjenih prav otrokom z različnimi čustvenimi in vedenjskimi motnjami ali odkloni, npr. dveh vzgojnih posvetovalnic, psihohigienskega ambulatorija in psihološko-svetovalne službe v okviru pediatričnega dispanzerja. Vendar so te ustanove lahko zadovoljevale tako malenkosten delček vseh potreb, da jih je komaj smiselno omenjati, če hočemo govoriti o sistematski in splošno strokovno pedagoški skrbi za te otroke.

otroci), a zavoljo svoje večletne učne neuspešnosti ali vedenjske motenosti v redni osnovni šoli ni več našel mesta. Marsikateremu izmed teh otrok bi bila lahko prihranjena tako oddaja v vzgojni dom kot tudi prešolanje na posebno osnovno šolo, ko bi pravočasno postal deležen ustrezne strokovno utemeljene posebne vzgojne oz. učne pomoči v toku rednega osnovnega šolanja. Marsikateri izmed njih bi se najbrž lahko izognil kasnejši socialni neprilagojenosti ali šolski in poklicni prikrajšanosti oz. neuspešnosti, ko bi mu v njegovih težavah dovolj zgodaj priskočili na pomoč. Mnogo otrok in staršev bi bilo rešenih velike mere bridkosti in trpljenja, celotna družba pa bi lahko uživala korist od dela in sposobnosti ljudi, ki zdaj pogosto ostajajo na njenih ramah ali se pred njihovimi disocialnimi dejanji mora celo braniti.

Pa si podrobneje oglejmo, kaj je na stvari!

Novejša medicinska in psihološka dognanja v svetu kažejo, da srečujemo čustvene in vedenjske motnje najpogosteje pri otrocih, pri katerih je na osnovi podrobnejših zdravniških in psiholoških ugotovitev mogoče sklepati na različne blažje posebnosti ali motnje njihovega možganskega delovanja. Gre za otroke, katerih možganske funkcije niso tako zelo motene ali okvarjene, da bi zavoljo tega pri njih prišlo do umske subnormalnosti, cerebralne pareze ali drugih težjih nevroloških in psihiatričnih obolenj oz. deviacij, pri katerih pa vendarle obstajajo nedvoumni znaki posebnosti oz. nepravilnosti možganskega funkcioniranja ter iz njih izvirajočih učnih in (ali) vedenjskih motenj. Po vzoru anglosaških avtorjev pravimo, da so to otroci z **minimalno cerebralno disfunkcijo** (MCD), oz. da gre pri njih za sindrom minimalne cerebralne disfunkcije (SMCD).

Število teh otrok je po tujih navedbah presenetljivo veliko. Strokovnjaki menijo, da je vsaj pri 6—10 % vseh osnovnošolskih otrok mogoče ugotoviti znake MCD (nekateri navajajo celo znatno večje odstotke, npr. 18 % ipd.). Pomembnost tega števila nam postane očitna takoj, ko pomislimo, da se (ceteris paribus) prav iz te skupine najpogosteje nabirajo učno manj uspešni, vedenjsko manj prilagojeni ali čustveno moteni otroci. Vendar se nam na prvi mah neverjetno število ne zdi več tako neverjetno veliko, ko zvemo za relativno vsakdanjost in pogostnost vzrokov, zavoljo katerih pri otroku utegne priti do MCD. Ti vzroki so številni in lahko zelo raznovrstni, med drugim npr. tile: različne podedovane posebnosti možganskega delovanja, motnje in bolezni v času materine nosečnosti, nedonošenost, obporodne okvare (dolgotrajni ali težki npr. kleščni porodi, krajše obporodne dušitve otroka, zlatenica, možganske krvavitve idr.), različne bolezni v dojenčtvu in zgodnjem otroštvu, ki prizadenejo osrednje živčevje (npr. vnetje možganskih mren ali možganov, bolezni, kjer pride do krajše ali daljše nepreskrbljenosti možganov s kisikom, npr. davica, hud oslovski kašelj, huda astma idr.), težji možganski pretresi in poškodbe itd. Marsikdaj pa kljub iskanju še vedno ne najdemo vzrokov ugotovljenih posebnosti ali motenj v delovanju otrokovih možganov.

Otroka, pri katerem je iz enega ali drugega vzroka prišlo do MCD, pogosto ni težko odkriti dovolj veščemu in izkušenemu očesu. Označuje ga namreč cela vrsta tipičnih vedenjskih in storilnostnih oz. sposobnostnih posebnosti, po katerih ga je mogoče razlikovati od njegovih telesno in duševno neodklonjenih vrstnikov.

Oglejmo si nekaj najbolj značilnih vedenjskih lastnosti otroka z MCD:

— gibalna nemirnost, čezmerna živahnost in stikljivost pri večini; pasivnost, apatičnost, topost pri nekaterih;
— izredna spremenljivost oz. nihanje v razpoloženju, vedenju, storilnosti (»dobri dnevi«, ko je ubogljiv, vodljiv in tudi učno relativno uspešen ter »slabi dnevi«, ko mu ne zaleže nobena beseda, pa tudi učno povsem odpoveduje);
— hitra naveličanost in nestalnost;
— slabša vedenjska obvladanost, med drugim: velika razburljivost, razdraženost in nestrpnost (»živčnost«); nepremišljenost, kratkostičnost in impulzivnost; nerednost, neurejenost in površnost;
— socialna nezrelost, neresnost, otročjost, velika sugestibilnost, neodgovornost, otročja neposrednost.

Pogosto je izmed vseh teh lastnosti najhujša otrokova neprestana gibalna nemirnost, ki z nenehno nadležnostjo spravlja ob potrpljenje in vso dobro voljo učitelje in starše, onesrečuje in moti pa tudi otroka samega.

Poleg tega pri takšnem otroku praviloma lahko odkrijemo posebne pomanjkljivosti v nekaterih njegovih storitvah ter različne delne sposobnostne okrnjenosti in pomanjkljivosti, čeprav utegne biti otrok sicer poprečno ali celo nadpoprečno umsko nadarjen.

Najbolj pogoste okrnjenosti te vrste so kratkotrajna, nezanesljiva in nestalna pozornost, šibka koncentracija, zelo slaba predstavljivost, velika pozabljivost, umska neprožnost, okrnjenost govornega izražanja, posebne psihomotorične pomanjkljivosti oziroma motnje, upočasnjena učljivost novih vedenjskih vzorcev (manjša kondicionabilnost) idr.

Kot posledica raznovrstnih sposobnostnih okrnjenosti pri takšnem otroku praviloma prihaja do specifičnih učnih težav in do manjše uspešnosti pri različnih učnih predmetih.

Tako utegne otrok imeti **posebne težave** pri:

— pisanju (zamenjavanje, dodajanje, izpuščanje črk; izpuščanje vejic, pik, strešic; napačna raba velike začetnice; grda okorna pisava, počasnost in hitra utrudljivost idr.);
— branju (zatikanje, napačno branje, počasnost idr.);
— govoru (okornost v izgovarjanju glasov ali besed, okrnjeno in borno besedišče, okornost v oblikovanju stavkov idr.);
— računanju (računanje s prsti, težave pri odštevanju, poštevanki, pretvarjanju količin in mer, logičnem sklepanju idr.);
— risanju (okorne črte, packanje, pomanjkljiva razčlenjenost likov idr.);
— petju (odsotnost posluha, pomanjkanje smisla za takt in ritem idr.);
— predmetih, ki zahtevajo fino ročno spretnost (ročna dela, tehnični pouk, gospodinjstvo, likovni pouk, pisanje);
— telovadbi (splošna gibalna okornost);
— predmetih, ki zahtevajo logično abstraktno mišljenje (slovnica, matematika idr.).

Zato je v naši uniformni osnovni šoli tak otrok navadno učno neuspešen, to pa kljub poprečni in neredko celo kljub nadpoprečni umski nadarjenosti.

Seveda je treba poudariti, da se pri večini otrok z MCD pojavljajo le nekatere izmed opisanih vedenjskih, sposobnostnih in storilnostnih pomanjkljivosti, ne pa vse hkrati.

Vrsta otrokove prizadetosti je namreč odvisna od tega, v kakšni starosti je pri njem prišlo do možganske motnje in katere možganske funkcije so motene, pa tudi od otrokove splošne nadarjenosti in drugih osebnostnih lastnosti.

Tako bo pri umsko zelo nadarjenem otroku včasih teže opaziti različne opisane pomanjkljivosti, ker jih s svojo bistrostjo laže in uspešneje premaguje.

Čustveno zelo občutljivega otroka bodo veliko hitreje prizadeli izrazi nezadovoljstva njegovih vzgojiteljev, njihovi stalni opomini, graje in kazni kot čustveno manj občutljivega otroka, pa se bodo zato pri njem bolj pogosto poleg motenj MCD pojavili tudi znaki težje čustvene motenosti.

Sicer pa MCD sploh zelo pogosto sodeluje pri nastajanju reaktivnih čustvenih in vedenjskih motenj pri otroku. Ker starši, učitelji in vsi drugi, ki imajo opravka z otrokom, ne vedo, da so otrokove neprijetne lastnosti ali pomanjkljivosti posledica možganske motnje ali okvare, za katero otrok sam ni nič kriv, ga imajo navadno za hudobnega in nevzgojenega, zato ga veliko opominjajo, grajajo, kaznujejo, pogosto pa tudi trdo ustrahujejo.

Prav zaradi tega otrok postane huje čustveno in vedenjsko moten:

1. ali čez mero divjaški, napadalen, uporen;
2. ali zelo pasiven, apatičen, celo depresiven;
3. ali čez mero prilagodljiv, podredljiv in ubogljiv, a negotov, vase zaprt in bojazljiv ali strašljiv.

Zlasti v šoli je tak otrok skoraj neprestano deležen obilice neugodnih in mučnih izkušenj. Neprenehno ga opominjajo in grajajo, pogosto pa tudi drugače kaznujejo zavoljo njegove nepazljivosti, nemirnosti, nerednosti, pozabljivosti. Zaradi opominov, graj, pik, beležk in drugih kazni ne trpi le v šoli, ampak tudi doma, saj navadno starši prav tako kot učitelji menijo, da bi bil otrok lahko drugačen, če bi se le bolj potrudil.

Poleg tega pa otrok zavoljo svojih posebnih težav in neuspešnosti pri posameznih učnih predmetih v šoli pogosto dobiva nezadostne ocene in je tudi zavoljo teh deležen posebnih kazni ali pritiskov doma in v šoli. Jasno je, da za takega otroka šola postane pravi vir gorja in trpljenja, zato ni čudno, da kmalu do nje izgubi vse tisto veselje, ki ga je občutil ob vstopu v šolo, namesto tega pa se v njem razvije hud odpor ali sovraštvo.

Pri kakem drugem otroku pa vedno novi neuspehi in druga neugodna doživetja v šoli porodijo hudo negotovost vase, lahko pa tudi nepremagljiv strah pred šolo. Ni čudno, če potem tak otrok začne:

— opuščati učne obveznosti in naloge,
— izostajati iz šole,
— begati z doma,
— se potepati,
— lagati učiteljem in staršem,
— jemati tujo lastnino in sploh zapadati v različne druge oblike prestopniškega oziroma družbeno neprilagojenega vedenja.

To še posebej velja glede na to, da so otroci z MCD v poprečju bolj ekstravertirani in manj kondicionabilni, se pravi, da se teže in počasneje učijo vseh novih vedenjskih vzorcev ter torej počasneje osvajajo tudi različne socialne vedenjske norme, hkrati pa se nagibajo k bolj silovitim in impulzivnim, na splošno manj volitivno obvladanim čustvenim oz. vzgibnim reakcijam.[2]

[2] Glede na te ugotovitve se zdi zelo verjetno, da velik odstotek gojencev različnih vzgojnih ali kazensko poboljševalnih domov izvira iz te populacije. Za dokaz tej domnevi govori podobnost nekaterih lastnosti iz SMCD ter lastnosti, ki se opisujejo kot tipične za mladostnega delinkventa ali za psihopatsko oblikovano osebnost. Res nekateri tuji strokovnjaki pripisujejo tiste vedenjske slike, ki so se nekoč označevale s psihopatijo, različnim posebnostim, motnjam in abnormnostim možganskega delovanja.

Razumljivo je, da bo spričo obilice neugodnih socialnih izkušenj prej zašel na pot socialne manjše prilagojenosti otrok, ki je že tako ali tako zavoljo dedno konstitucionalnih ali pridobljenih fizioloških posebnosti oz. motenj socialno manj prilagodljiv. To pa v polni meri velja za velik del otrok z MCD.

Zato bi bilo pri njih še posebej potrebno skrbeti za to, da jih ne obremenjujemo s takšno mero neugodnih socialnih izkušenj, ki je niso več sposobni predelati na socialno pozitivno prilagojen način. Naš uniformni šolski sistem pa jih obremenjuje celo v znatno večji meri kot telesno in duševno normalno razvite otroke. Jasno postane, da takšna situacija nujno terja skorajšnje rešitve. Ne le v imenu človečnosti, ampak tudi v imenu splošne družbene koristi.

Nekaj misli o tem, kako naj bi pomagali takšnim otrokom in kakšne rešitve bi pri nas potrebovali, bom poskušal zapisati prihodnjič.

(Nadaljevalo se bo)

VLOGA ARHITEKTA PRI PLANIRANJU MREŽE IN PROGRAMIRANJU ZAVODOV ZA DUŠEVNO PRIZADETE

Inž. arh. Milivoj Lapuh

Mednarodna zveza za otroško varstvo je v sodelovanju z dansko službo za duševno prizadete organizirala aprila 1966 v Kopenhagenu mednarodno delovno konferenco, ki je obravnavala problematiko planiranja in projektiranja s področja duševno prizadetih.

Mednarodna konferenca v Montpellieru leta 1967 je bila za arhitekte, ki delajo na tem področju, logično nadaljevanje medsebojnega sodelovanja in izmenjave izkušenj.

V obeh primerih so udeleženci v manjših diskusijskih skupinah proučevali zastavljena vprašanja, da bi potem mogli na plenarnih zasedanjih usklajevati različna stališča.

Posvetovanji sta bili združeni z razstavo projektov, modelov in fotografij, s predvajanjem filmov in ogledom nekaterih institucij za duševno prizadete.

Ob misli na skromna sredstva, ki so pri nas na voljo za investiranje v tovrstne institucije, sem bil takrat žalosten, ko sem lahko videl, koliko prizadevanja in sredstev je moralo biti vloženih v realizacijo prikazanih stvaritev. Obenem pa sem pomislil, ali je res nujno iskati rešitev problema izključno v dragih, predragih izvedbah. Pomislil sem na srečne otroke iz skromnih razmer in na nekatere otroke, ki so obdani z vsem materialnim ugodjem, pa so kljub temu nezadovoljni, naveličani in nesrečni. Vsiljevalo se mi je vprašanje, če so bili vsi ti napori res vedno pravilno usmerjeni.

Ob proučevanju objektov, ki so lahko sicer funkcionalni, higiensko in tehnično neoporečni in arhitektonsko dovršeni, se ne morem znebiti vtisa, da arhitekti raje sledimo izključno navodilom osebja zavoda in želimo presenečati s svojo kreativnostjo, kot pa da bi prisluhnili potrebam oskrbovanca, za katerega projektiramo. Bojim se, da neredko ocenjujemo vrednost arhitektovega dela po estetskih in drugih kriterijih, ki smo si jih izbrali (včasih tudi precej samovoljno), za vrednotenje »arhitektonske stvaritve«, namesto da bi ga vrednotili po tem, v koliki meri arhitektura vpliva na oskrbovančevo počutje in koliko je soudeležena pri njegovem razvoju. Saj arhitektura prav gotovo ni sama sebi namen, temveč je le eno od pomagal pri ustvarjanju ustreznega ambienta, ki naj oskrbovancu nudi potrebno toplino, ga stimulira in spodbuja k aktivnosti. Ni dovolj, da zgradimo in opremimo arhitektonsko dovršen objekt in ga potem poklonimo otroku kot dragoceno igračo, ki je morda bolj nam v zadovoljstvo in ponos, kot pa njemu v korist. Namen arhitekture je predvsem v tem, da prispeva k postopnemu razvoju in formiranju osebnosti duševno prizadetega otroka. Prisluhniti njegovim potrebam, zasledovati njegov razvoj, mu nuditi, kar potrebuje, ga usmerjati in postopoma navajati, da bo zmožen uživati čim več dobrin človeške družbe, je glavna naloga arhitekta. Otroci, ki nas opozarjajo na svoje potrebe, naj imajo prvo besedo pri arhitektu, ki zanje projektira.

Nenehno jih moramo opazovati, kako reagirajo na okolje, ki jim ga nudimo, in zasledovati njihov napredek ob uporabi novih metod ter pomagal.

Znano je, da otrok ljubi lepe stvari, vendar ga dokončna urejenost, dovršenost, ki ne prenese improvizacije, odbija. Najbolje se počuti v okolju, ki ga izziva k vsestranski aktivnosti in mu s tem omogoča, da uveljavi svoje sposobnosti ter tako izrazi svojo osebnost. Razumeti moramo, da je duševno nezadostno razvit otrok še posebej občutljivo bitje, ki lahko v še tako lepem statičnem kalupu otopi. S stopnjo razvoja, do katerega je prišel ob pravilni obravnavi, pa se njegova osebnost preoblikuje. Potem usmerja svojo aktivnost naprej. To pa izzove spet nove metode dela in potrebo po novih pomagalih.

V arhitekturi za duševno prizadete moramo vedno računati s tem, da je funkcionalnost spremenljiva in jo je treba sproti prilagajati novim potrebam. Omogočiti je treba čim večjo možno fleksibilnost v uporabnosti prostorov in pomagal.

Prepričan sem, da lahko arhitekt z občutenim proučevanjem problematike tudi s skromnejšimi razpoložljivimi investicijskimi sredstvi oblikuje otrokom ustrezno in toplo okolje. Pri tem mu bo vsekakor zelo koristila informiranost o delu in uspehih, ki so jih na tem področju dosegli drugod v svetu. Vendar se moramo zavedati, da nikoli ni dobro izkušenj iz drugih dežel enostavno povzeti in jih presaditi k nam, temveč je treba sproti oblikovati lastne kriterije, ki naj upoštevajo naše specifične razmere, potrebe in zmogljivosti.

I. Planiranje mreže zavodov za duševno prizadete

Planiranje mrež zavodov za duševno prizadete je odgovorna družbena naloga.

Po izkušnjah Skandinavcev, ki so po splošnem mnenju na tem področju najuspešnejši, je treba mrežo zavodov reševati regionalno. Najučinko-

vitejšo službo za duševno prizadete je možno organizirati na področju z 200.000 do 500.000 prebivalci.

Če upoštevamo, da je 30 odstotkov celotnega prebivalstva duševno prizadetega, znaša njihovo število na takem področju 600—1.500.

Seveda ni mogoče in tudi ni potrebno, da bi vsi duševno prizadeti imeli svoj stalni prostor v posebnih zavodih. Okoli 2/3 teh ljudi je takih, da jim nega doma celo bolj ustreza. V takih regijah je torej potrebno predvideti mrežo zavodov s skupno 200—500 ležišč.

Mreža zavodov vsebuje:

1. centralni zavod,
2. lokalne zavode,
3. internate, šole, varstvene ustanove, zaščitne delavnice itd.

Original gipsotisk: Kozolec ob drevesu; Marjeta Rožič, učenka PDŠ Jesenice

1. **Centralni zavod** je jedro vseh služb. Organizira in vodi vse dejavnosti širokega spektra služb za duševno prizadete.

Sestoji se iz:

— oddelka za trajno bivanje in nego najresneje prizadetih,

— oddelka za dolgoročno bivanje in nego (ločeno po starostnih stopnjah in prizadetosti),

— oddelka za strogo medicinsko nego in

— oddelka za opazovanje in diagnozo.

Glavni namen centralnega zavoda je, da z uporabo vseh možnih načrtov in z uvajanjem vedno novih metod nege oskrbovancem omogoči, da so čim bolj neodvisni v svojih osebnih potrebah. V najboljših primerih jih usposobi za delo, da bi jih potem lahko naprej obravnavali zunaj zavoda.

Centralni zavod naj bo sestavni del večje urbane celote. V zadnjem času se namreč vse bolj uveljavlja mnenje, naj oskrbovanci pridejo ven, v družbo, kolikor je to le mogoče. Uživajo naj enake dobrine (zabavo, oskrbo, usluge itd.), ki so namenjene drugim. Mnogi pacienti seveda tega zaradi duševnih in fizičnih motenj ne morejo. Treba je torej organizirati nekatere teh služb v zavodu. Paziti pa moramo, da ne bi službam v zavodu dajali prednosti tudi tisti, ki so se sposobni posluževati zunanjih.

Najučinkovitejšo službo je možno po dosedanjih izkušnjah organizirati v centralnem zavodu s kapaciteto 150—400 ležišč.

2. Lokalni zavodi so sateliti centralnega. Namenjeni so duševno prizadetim, ki niso sposobni za življenje v svobodnejši obliki (npr. v internatih), ki pa obenem ne potrebujejo tako intenzivne obravnave in nege, kot jo lahko nudi centralni zavod. Pretežnemu delu duševno prizadetih ta oblika najbolj ustreza. Lokalni zavodi naj ne bodo preveliki. Nekateri oskrbovanci bivajo tu le nekaj časa, dokler jih ne usposobijo za življenje v internatu. Velika večina pa najde tu svoj stalni dom, zato je važnejše, da prebivajo bliže družin skrbovancev kot pa centralnemu zavodu.

3. Internati, varstveni domovi, dnevni centri. Ta oblika zavodov za duševno prizadete je doslej, razen v Angliji, povsod najmanj razvita. Švedi računajo, da bo treba sem zajeti 15—20 odstotkov duševno prizadetih. Ta odstotek bo seveda v različnih deželah različen.

Internati so manjše enote. Nameščeni so lahko tudi v kaki stanovanjski hiši. Vsi oskrbovanci morajo biti sposobni zaposliti se zunaj brez ali pod nadzorstvom.

Razvoj je pokazal, da je bolje, če nudimo duševno prizadetim učencem izobrazbo zunaj stavbe, v kateri bivajo. Na to so opozorili uspehi, ki so jih dosegli z organiziranjem posebnih razredov za tiste, ki so sposobni živeti doma. Kasneje so v večjih urbanih centrih začeli graditi dijaške domove za učence, ki stanujejo daleč od šole. Danes, ko se vse bolj uveljavlja 5-dnevni šolski teden, lahko tudi otroci iz dijaških domov spijo trikrat na teden doma. Dijaški domovi naj ne bodo predaleč od šole, pa tudi ne preblizu. Zanje naj veljajo isti kriteriji oddaljenosti kot za normalne otroke.

Za predšolske duševno prizadete otroke, ki sicer lahko žive doma, je treba predvideti **otroške varstvene ustanove,** kjer so deležni igralne terapije in potrebne nege. Te so lahko priključene centralnemu ali lokalnemu zavodu ali pa locirane samostojno v območju naselja kot **dnevni centri.**

Za šoloobvezne duševno prizadete otroke, ki niso sposobni sprejemati teoretičnega pouka, je treba predvideti **šole s praktičnim poukom,** ki so lahko ob zavodu, kjer ti otroci bivajo, ali pa tudi ločeno od njih.

Omenjenih kriterijev za planiranje mreže seveda ne smemo sprejeti kot edino veljavni kalup, ki se ga je treba togo držati. Važno je predvsem to, da vnaprej vemo, kaj hočemo, ter pri načrtovanju upoštevamo potrebe, specifične razmere in ne nazadnje tudi finančne zmogljivosti.

II. **Priprava programa za izgradnjo zavoda za duševno prizadete**

Osnova za izdelavo funkcionalno ustreznega in ekonomsko upravičenega projekta je do podrobnosti določen program.

Priprava programa je, tako kot v širšem smislu planiranje mreže, odgovorna naloga skupine strokovnjakov. Ta skupina mora pri svojem delu:

Vsestransko proučiti in obrazložiti namen zavoda.

Utemeljiti potrebe (kapaciteto) in prikazati, kako se bo zavod vključil v perspektivni plan izgradnje mreže zavodov za duševno prizadete.

Opisati notranji režim zavoda (način dela z oskrbovanci).

Če bo zavod služil potrebam širšega področja, mora biti v programu določeno, katere in koliko različnih oddelkov bo vseboval. Zavod za širše območje lahko namreč vsebuje vse ali nekatere naslednjih oddelkov:

— oddelek za diagnozo in kategorizacijo,
— oddelek za zdravljenje, nego in bivanje,
— oddelek za varstvo,
— oddelek za izobraževanje in vzgojo,
— oddelek za zaposlitev pod nadzorstvom.

Ker je učinkovitost habilitacijskega programa odvisna predvsem od kontinuitete in integracije vseh služb, morajo biti medsebojni odnosi različnih oddelkov točno opisani.

Program mora vsebovati seznam, iz katerega je razvidna personalna struktura zavoda.

Obrazložene morajo biti specialne oblike dela ter priložen seznam in opis opreme, ki bo potrebna za učinkovito izvajanje delovnega načrta.

Soglasno z izkazanimi zahtevami je treba določiti potrebne prostorske kapacitete in higiensko tehnične kriterije ter izdelati preliminarne skice, iz katerih je razvidna funkcionalna ustreznost in ekonomska upravičenost programiranega zavoda.

Te skice skupina strokovnjakov, ki so izdelali program, temeljito prouči ter jih po svoji presoji sprejme ali pa tudi zavrne in zahteva izdelavo novih.

Šele ko je komisija v celotI potrdila predložene skice, se naroči izdelava definitivnega investicijskega programa z idejnim projektom, ki je osnova za izdelavo dokončne investicijsko tehnične dokumentacije.

Planiranje in programiranje zavodov za duševno prizadete je torej kompleksna naloga. Zato mora biti planerska skupina sestavljena iz vseh vrst odgovornih strokovnjakov. Sestav te skupine se skozi različne razvojne faze programa spreminja, arhitektonska miselnost pa mora biti prisotna že na začetku vsakega planiranja, da bi bile lahko kasnejše pobude za izdelavo konkretnih projektov čim ustreznejše in obenem realne.

Poklicno usposabljanje

DEJANJA, NE BESEDE, PRAVI DELOVNI KOLEKTIV ELEKTROKOVINE

Tanja Plemenitaš

HUMANA AKCIJA TOVARNE

Ljudje se večkrat radi sklicujemo na besedo HUMANOST, uporabljamo jo v vseh mogočih različicah, največkrat, žal, samo kot pojem. Poglejmo na našem primeru, ali ta beseda pomeni kaj več!

... Ugotavljamo, da smo pri nas kljub socialističnemu sistemu vrsto let premalo razmišljali o medsebojnih odnosih in medsebojni solidarnosti, predvsem pa o pomoči kakorkoli prizadetemu človeku, ki je morda celo sam in se ne more znajti v vsakdanjem življenju in delu.

... Videli smo, da se skrbi za sočloveka drugje po svetu vendarle lotevajo organizirano.

... Poudarjamo, da smo socialistična dežela, kjer je človek s svojimi potrebami v ospredju, v razvoju, možnem obsegu in z iskrenim hotenjem.

... Spoznali smo, da socializem in humanizem ne moreta biti le stvar posameznika, ampak celotne družbene skupnosti, v kateri imajo svoje posebno mesto krajevne skupnosti kot samoupravna združenja občanov in delovne organizacije, ki povezujejo delavce v proizvodnji in skrbe za njihov življenjski standard.

... Menimo, da ekonomizacija odnosov ali gospodarski napredek vpliva tudi na medsebojne odnose, zato marsikje samo zaradi ekonomskih izračunov pozabljajo na SKRB DO SOČLOVEKA.

To mlačnost v odnosih do sočloveka posebno čutijo tisti, ki skrbe za kakorkoli prizadeto mladino in odrasle, ki jih je vedno teže njihovim sposobnostim ustrezno zaposliti ter uvrstiti med ljudi, najti med njimi razumevajoče sodelavce, svetovalce in prijatelje. Težave pri razvijanju raznih oblik skrbi za duševno nerazvite občuti tudi mariborsko društvo za pomoč duševno prizadetim otrokom in odraslim, ki pomaga tem otrokom med šolanjem in pri iskanju zaposlitve. Kljub temu pa je članom društva uspelo najti razumevajoč odnos do tovrstne problematike v kolektivu **Elektrokovine.** Ta kolektiv je sprejel v poklicno usposabljanje 19 učencev s končano šolsko obveznostjo na posebni osnovni šoli. S tem dejanjem je odtegnil cesti devetnajst mladih ljudi, ki so po končani šolski obveznosti ostali brez zaposlitve.

Delovno usposabljanje je torej steklo zaradi razumevanja delovnega kolektiva, zaradi humanosti, solidarnosti, skrbi za sočloveka ...

Ob tem se sprašujemo, zakaj posebni osnovni šoli v Mariboru ni uspelo organizirati delavnic za delovno usposabljanje učencev v posebnem oddelku za usposabljanje, kjer bi prebili čas za dosego starosti in usposobitve za delo.

Nekaj vzrokov: šola, v kateri životari mariborska posebna osnovna šola, je že stara, ima premalo učilnic in učnih delavnic. Da bi zadostili potrebi po šolanju na posebni osnovni šoli odkritih otrok po kategorizaciji, bi morali poučevati v treh izmenah. Ta šola združuje otroke iz vse mariborske občine in pouk v drugi izmeni se konča v višjih razredih ob 18.10. Potem otroci odhajajo na avtobuse in nekateri imajo od avtobusa do doma še celo uro hoda po gozdu ali samotni poti.

Zaradi pomanjkanja prostorov šola nima urejenega dnevnega varstva, tople kuhinje.

Adaptacija zgradbe ni možna. Navedli smo samo teh nekaj dejstev, iz katerih izhajajo različne posledice, ki onemogočajo potek habilitacije v ožjem smislu.

Šola ima enega samega socialnega delavca za 450 otrok. Iz njegove statistike navajamo:

neprimerna stanovanja — 61 %,
nezadovoljiv poprečni mesečni dohodek — 78 %,
neurejeni medsebojni odnosi v družini — 50 %.

Nekaj podatkov iz statistike v Mariboru: za primerjavo navajamo poprečje vseh mariborskih šol.

	Poprečje osnovnih šol	Posebna osnovna šola
Slaba telesna drža	25,3 %	51,8 %
Slaba čistoča	1,4 %	17,6 %
Slaba telesna razvitost	6,3 %	16,5 %
Prehranjenost dobra	57,1 %	33,6 %
Prehranjenost slaba	9,4 %	14,4 %
Motnje vida	13 %	38 %

Dr. Edita Schaubach, predstojnica šolskega dispanzerja, je povedala: Navedeni podatki ne potrebujejo komentarja. Razvidno je, da so otroci, ki obiskujejo posebno osnovno šolo, v primerjavi z otroki drugih osemletk **telesno in zdravstveno ogroženi.** Treba jim je posvetiti vso pozornost, zato so zdravstveno pregledani vsako leto enkrat, otroci drugih osemletk pa vsako drugo leto.

Take in podobne statistike skušamo večkrat in vedno znova prikazati odgovornim dejavnikom. Pri tem res ne moremo reči, da nas ne bi poslušali in pokazali razumevanja. O, da, razumejo nas in nam pravijo, naj potrpimo, naj razumemo, da nas razumejo.

Kljub temu smo optimisti. V tem tednu, ko smo praznovali po svetu mednarodni dan invalidne mladine, 22. marec, smo uspeli s profesionalnim usposabljanjem lažje duševno prizadetih otrok v Mariboru.

Lažje duševno prizadeti otrok se je sposoben vključiti v delovne razmere, če ga k temu pripravimo in ima na delovnem mestu vsaj v začetku strpno, razumevajoče in ljubeznivo vodstvo.

Kolektiv Elektrokovine je pokazal polno razumevanje. Ljudi, ki se tako odprto lotevajo reševanja vprašanj in teženj kakorkoli prizadetih oseb, imenujejo npr. v Angliji prijatelje. Tudi naše društvo za pomoč upa, da sme uporabiti v tem primeru ta izraz. Upamo še več, da bo zgled delovnega kolektiva Elektrokovine pokazal pot drugim delovnim kolektivom v našem gospodarsko dobro razvitem mestu.

Tov. **ANTON LEŠNIK,** direktor kadrovske službe v Elektrokovini, je tudi predsednik društva za pomoč duševno nerazvitim. On pravi:

... Dolžnost službe je bila, da dá primat tej kategoriji brezposelnih. Naš kolektiv je uvidel nujnost te problematike, vendar nismo sposobni, da bi ta problem v celoti rešili. Naš način reševanja je žal samo začasen. Učence z dokončano šolsko obveznostjo na posebni šoli smo sprejeli samo na prakso. Torej, problem še vedno ostane, ker ne moremo obljubiti, da bi ti praktikanti postali naši stalni delavci ...

Tov. **JOŽE KOBAN,** mojster embalažne delavnice:

... V mojem oddelku je 6 praktikantov PŠ. Poudaril bi, da med njimi štirje izrazito izstopajo in da je njihovo delo enakovredno delu delavcev, ki že nekaj časa delajo na tem delovnem mestu. Posebno sem zadovoljen z njihovo delovno disciplino, odnosom do sodelavcev. Žal bi mi bilo, če jih naša delovna organizacija ne bi vključila v redno delovno razmerje.

Tov. **EDI KUKOVEC,** preddelavec in predsednik mladinske organizacije v Elektrokovini: ... Skupina desetih praktikantov, ki mi je bila dodeljena, je precej heterogena. Marsikomu je potrebna vsakodnevna individualna pomoč. Pet od teh praktikantov bi lahko takoj vključili kot enakovredne partnerje v proizvodnjo. So ubogljivi in z delovno disciplino sem zadovoljen ...

Zdaj pa pomislimo vsi skupaj na besedo humanost. Lahko je samo beseda, če pa uresničimo njeno vsebino, je čudovita.

ZA VEČJO DRUŽBENO SKRB ZA PRIZADETO MLADINO

Milan Pavliha

V ljubljanskem komunalnem zavodu za zaposlovanje so sistemizirali delovno mesto poklicnega svetovalca za posebne šole! Tako bo ljubljanski zavod vključil v svojo redno dejavnost nekatera strokovna opravila, ki zadevajo področje dela s kandidati, ki spadajo v specifične kategorije (kakorkoli prizadete osebe z omejenimi možnostmi zaposlovanja).

V okviru »nove« (intenzivnejše) dejavnosti zavoda bo tudi delo na poklicno vzgojnem in usmerjevalnem delu za duševno prizadeto mladino in pomoč pri usposabljanju in zaposlovanju te mladine lahko učinkovitejša.

Na območju Komunalnega zavoda za zaposlovanje Ljubljana so naslednji zavodi za usposabljanje otrok in mladostnikov z motnjami v telesnem in duševnem razvoju, ki obravnavajo lažje duševno prizadeto mladino:

1. Vzgojni zavod Janeza Levca v Ljubljani,
2. Posebna osnovna šola v Idriji,
3. Posebna osnovna šola v Homcu pri Domžalah,
4. Posebna osnovna šola v Zagorju ob Savi,
5. Posebna osnovna šola v Trbovljah,
6. Posebna osnovna šola v Hrastniku,
7. Posebna osnovna šola v Kočevju,
8. Posebni oddelek pri osnovni šoli Janeza Mraka na Vrhniki.

V vzgojno-izobraževalnem sistemu ima usposabljanje duševno prizadetih otrok specifično vlogo. Problematika usposabljanja ne obsega samo vzgoje in izobraževanja, marveč tudi druge pomembne dejavnosti, ki so nujno potrebne za celovito usposabljanje prizadetega otroka. Sem nedvomno sodi tudi načrtno in kontinuirano poklicno usmerjanje. Le v tesni povezavi različnih vzgojno-izobraževalnih in drugih dejavnosti je možno pripraviti prizadetega otroka za življenje. Usposabljanje pomaga lajšati in odpravljati hibe, nepravilnosti in motnje v razvoju. Pri tem gre celo za več, za družbeno skrb in pravico prizadetega, da mu družba zagotovi potrebno varstvo in mesto, ki mu pripada.

Problematike vzgajanja, poklicnega usmerjanja in vključevanja duševno prizadetih oseb ni možno reševati izolirano in s posamičnimi akcijami, ampak mora biti reševanje teh problemov vodeno načrtno, mora biti temeljito strokovno proučeno in usklajeno. Lahko rečemo, da je bilo v zadnjem obdobju težišče dela v ljubljanskem zavodu za zaposlovanje, vključiti v svoj redni program

stalno analiziranje in spremljanje vzgoje, usposabljanja, usmerjanja, zaposlovanja in vodenja duševno prizadetih (in drugače prizadetih) oseb. V ta namen so v zavodu tudi pripravili predlog za vsebino in načine sodelovanja službe zaposlovanja in poklicnega usmerjanja za delo s to kategorizacijo prizadetih. Pri tem so izhajali iz novega enotnega programa dela in opredeljevanja programskih nalog službe zaposlovanja in poklicnega usmerjanja.

Če kratko povzamemo, so na posebnih osnovnih šolah predvidene naslednje naloge:

1. evidentiranje učencev, ki zaključujejo šolsko obveznost,
2. sodelovanje pri izvajanju nekaterih oblik poklicnega prosvetljevanja in informiranja (npr. predavanja za starše ipd.),
3. proučevanje šolskih programov in pripomočkov za duševno prizadete,
4. individualna obravnava duševno prizadete mladine (z vključevanjem zunanjih sodelavcev strokovnih skupin,
5. sodelovanje pri sprejemanju duševno prizadetih v obvezno šolsko delovno prakso,
6. sodelovanje pri sprejemanju duševno prizadetih v delovne organizacije,
7. sodelovanje pri nekaterih študijskih nalogah skupaj z drugimi inštitucijami (npr. izdelava idejnega osnutka in podrobnejšega načrta za študijo »možnosti zaposlovanja duševno prizadete mladine«).

Načrtnejše in poglobljeno delo s prizadetimi osebami v službi zaposlovanja bo prispevalo k smotrnejšemu in učinkovitejšemu reševanju pereče družbene problematike.

VSEM STROKOVNIM DELAVCEM IN ŠOLAM

Na zalogi imamo še

GRADIVO S POSVETOVANJA O DUŠEVNO NEZADOSTNO RAZVITIH V SLOVENIJI

Knjiga je okusno opremljena, tiskana na finem brezlesnem papirju in obsega 270 strani.

Poleg referatov in koreferatov vsebuje tudi ugotovitve in priporočila.

Da bi delo lahko prišlo v roke slehernemu občanu, je cena knjige izredno nizka. Stane samo 15 din. Naročite jo v upravi Zbornika ali pa jo dobite v knjigarnah.

NEKAJ IZKUŠENJ PRI USPOSABLJANJU IN ZAPOSLOVANJU NAŠIH UČENCEV V CELJU

Alojz Kežman, profesor

Marsikatera posebna osnovna šola se še vedno bori s težavami pri usposabljanju naših otrok in z nič manjšimi težavami pri vključevanju v redna delovna razmerja. Tudi trenuten položaj ni preveč razveseljiv, čeprav si šole z izdatno pomočjo Društva za pomoč duševno nezadostno razvitim osebam vztrajno prizadevajo, da bi končno našli najprimernejše oblike usposabljanja in zanesljive poti za vključevanje na delo in v življenje. Dosedanje izkušnje, ki jih imamo v večjih slovenskih centrih, nam dokazujejo, da se v trenutni situaciji, ko se borimo z začetnimi težavami, ne moremo oprijeti nobenih od dosedanjih oblik usposabljanja. Temu se ne smemo čuditi, saj jih imamo toliko, kot je posebnih osnovnih šol. Tudi če bi vzeli za vzorec najbolj uspelo, ne bi mogli ustvariti enotnega koncepta, saj nam dosedanje izkušnje ne dajejo dovolj jasnih pogledov na perspektivni program razvoja usposabljanja naših otrok. Ker še ni izšel Zakon o posebnem poklicnem usposabljanju, smo za zdaj pač odvisni od finančnih sredstev in razumevanja občinskih organov, pri zaposlovanju pa največkrat od dobre volje gospodarskih organizacij.

V Celju smo v lanskem šolskem letu končno pristopili k sistematičnemu usmerjanju, usposabljanju in zaposlovanju. Pot do tega uspeha je bila vse prej kot lahka. Nešteto vrat smo morali odpreti, včasih tudi brez uspeha, vendar s stalnim prepričevanjem in dokazovanjem, da so naši učenci ob primerni usposobljenosti zmožni opravljati ne samo pomožna dela, ampak tudi zahtevnejše naloge. To so v praksi tudi dokazali. Tako smo dosegli delni uspeh pri vključevanju v redna delovna razmerja. Nekoliko pa smo povečali dejavnost Društva za pomoč duševno nezadostno razvitim osebam, ko smo v kolektivno članstvo povabili delovne organizacije, nekatere predstavnike večjih delovnih organizacij pa v odbor društva in v komisije (za detekcijo, predpoklicno in poklicno usposabljanje in zaposlovanje ter spremljanje). Tako nam je v lanskem šolskem letu vse absolvente osmih razredov in učence iz nižjih razredov, ki so že zaključili šolsko obveznost, uspelo vključiti na tromesečno počitniško prakso. Ker takrat še nismo imeli oddelka za posebno poklicno usposabljanje, smo izhajali iz rezultatov, ki so jih učenci pokazali pri predpoklicnem usposabljanju. Od doseženih uspehov na počitniški praksi smo si tudi obetali uspeh pri vključevanju otrok v redna delovna razmerja. Ker smo se tega prav dobro zavedali, smo že v začetku šolskega leta 1968/69 izdelali program dela. Program je zajemal predvsem kontinuirano delo komisije za poklicno usmerjanje, intenzivirano — poglobljeno delo aktiva učiteljev tehničnega in praktičnega pouka (kovinarstvo, mizarstvo, šiviljstvo in gospodinjstvo), načrtno delo s starši v okviru šole za starše in stalno sodelovanje z delovnimi organizacijami, s centri za socialno delo in komunalnim zavodom za zaposlovanje delavcev in socialnim zavarovanjem. Odveč bi bilo podrobno analizirati posamezne oblike dela v okviru tega programa, ker nam navedene točke dovolj jasno govorijo o postavljenem cilju.

Komisija za poklicno usmerjanje je na svoji zadnji razširjeni seji, na kateri so sodelovali socialni delavci posameznih občin, predstavniki kadrovskih služb posameznih organizacij ter predstavnik zavoda za zaposlovanje delavcev, predstavila naše absolvente s podrobnimi poročili o doseženem uspehu v šoli in na predpoklicnem usposabljanju. Komisija je podala tudi

kratko prognozo za nadaljnje usposabljanje v času počitniške prakse, v primeru redne zaposlitve pa še dodatno oceno otrokove sposobnosti glede na obvladovanje delovnih operacij in druge sposobnosti, ki so potrebne za delo v kolektivu.

Zaradi lažjega razumevanja koordiniranega dela navajamo dva primera karakteristik, in sicer za deklico in dečka.

1. Zaključno poročilo:

Učenka: N. N., rojena 2. 5. 1954 v . . ., ima očeta in mater.

Zdravstveno stanje:

Učenka je primerno telesno razvita in zdrava. Bila je operirana na kolku; nekoliko šepa in težko dalj časa stoji. Vidi dobro, sliši nekoliko slabše. Prestala je operacijo volčjega žrela, govor je **nekoliko** nosljajoč. Koža b. p. Deklica je bila redko bolna.

Domače razmere:

Živi v popolni družini, je edinka. Starši jo skladno vzgajajo. Imajo urejeno stanovanje. Njihove socialno ekonomske razmere so dobre.

Pedagoške in psihološke karakteristike:

Deklica se rada uči, se trudi in dosega zadovoljiv uspeh (izrednega uspeha pa ni pokazala pri nobenem predmetu). Pomni slabše, je pa aktivna in pozorna pri vseh delih v razredu, le premalo kritična, toda vztrajna. Pri pouku domačih opravil je zelo dobro osvojila vse delovne navade, delo opravi spretno, natančno in hitro.

Je poslušna, a ne pretirano sugestibilna (navodilom ne sledi »slepo«). Je vodljiva, ima primeren odnos do nadrejenih (učiteljev), v kolektiv se uspešno vključuje, je priljubljena, samostojna in zanesljiva. Se lepo vede in naredi dober vtis. Čustveno je stabilna, navadno je vedrega razpoloženja in se obnaša sproščeno.

Delovne karakteristike (opisna ocena na osnovi opazovanja učenkinega dela pri šiviljstvu in gospodinjstvu):

Deklica je izredno spretna pri vsakem delu, ima osvojene vse delovne navade. Je delovna in ambiciozna, kaže velik interes pri šiviljskem delu, pri tem je spretna in natančna (posebno pri mehanskih operacijah); kvaliteta in kvantiteta njenega dela sta zelo dobri. Je kritična, vztrajna in samostojna. Navodila za delo v celoti razume in daje tudi uporabne predloge za boljše delo. Obvlada naslednje faze dela: šivanje, robljenje (do 2 mm natančno) in likanje. Je redna in snažna, ima primeren odnos do varnosti pri delu, sodeluje s sošolkami in ima primeren odnos do nadrejenih. K pouku prihaja točno. H gospodinjskemu delu stopa spontano, vendar ji je potrebno vodstvo; če se jo vsaj deloma usmerja, obvlada vsa gospodinjska dela: rezanje, valjanje, gnetenje, čepenje in kuhanje, pripravo jedil in pijač ter serviranje. Zna dobro pomiti posodo in pomesti kuhinjo. Samostojno nakupuje živila v trgovini ter uporablja klasične in sodobne gospodinjske aparate.

Poklicno interesno področje (navajamo informativno!): Izredno se zanima za šiviljsko stroko.

Razstava izdelkov učenk posebne osnovne šole je pokazala, kaj zmorejo tudi prizadete mladenke v Mariboru.

3. Zaključno poročilo:

Učenec: N. N., rojen 15. 2. 1954 v . . ., ima očeta in mater.
Med šolskim letom je učenec bival v domu (internatu) na Golovcu.

Zdravstveno stanje:

Učenec je srednje postave in precej šibak. Vidi in sliši dobro. Govor b. p.. Obraz b. p. Koža b. p. V rani mladosti je deček prebolel meningitis (posledice: delna ohromelost leve roke in desne noge). Prebolel je tudi oslovski kašelj in gripo. V letošnjem šolskem letu je bil na vseh obveznih zdravniških pregledih, ki so bili v celjski šolski ambulanti zdravstvenega doma.

Domače razmere:

Deček živi pri materi, ki prejema pokojnino za umrlim možem. V skupnem gospodinjstvu živita še dečkova sestra in njegov bratranec. Mati je zelo skrbna, deček je nanjo in na dom močno navezan.

Pedagoške in psihološke karakteristike:

Deček ima pri osvajanju učne snovi manj uspeha zaradi zmanjšane sposobnosti sklepanja in kratkotrajne koncentracije, sicer pa je med poukom aktiven in prizadeven. Njegova pozornost pa pogosto fluktuira. Čustveno je stabilen, je dobrodušen in enakomerno vedrega razpoloženja. Je vodljiv. V razredu je srednje priljubljen in se ne poteguje posebno za naklonjenost součencev. Prilagodi se zahtevam razredne skupnosti in upošteva pravila skupine. Razredničarka poudarja, da zaradi svoje invalidnosti v razredu opravlja le lažja in enostavnejša dela. Strokovna skupina, ki je dečka obravnavala, navaja, da pri teh delih uporablja le desnico, z levo pa si deloma pomaga. Stoje mu ni bilo treba delati zaradi ohromele desne noge. Deček se izkaže predvsem pri pospravljanju in urejanju prostorov; je nekoliko manj prizadeven, saj pričakuje pomoč od drugih in se včasih delu tudi izogne. Pri delu ni dovolj samostojen. Če se pojavijo ovire, preneha z delom. Sošolcem rad pomaga in jih uboga. Osvojil je najosnovnejše delovne navade (vendar je kvantiteta delovnih navad manjša kot pri njegovih vrstnikih).

Delovne karakteristike (opisna ocena na osnovi opazovanja učenčevega dela pri mizarstvu in kovinarstvu):

Učitelj praktičnega pouka (lesne stroke) meni, da deček zaradi ohromelosti leve roke in desne noge ne more opravljati mizarskih del. V mizarski delavnici skrbi predvsem za red in čistočo ter pomaga sovrstnikom. Tudi dela v kovinarski delavnici, navaja učitelj praktičnega pouka (kovinarske stroke), ne more opravljati. Učnega programa ni osvojil (ne obvlada predpisanih delovnih operacij). Zadovoljivo pa čisti in pospravlja delavnico ter sortira orodje.

Poklicno interesno področje (navajamo informativno!): Zelo rad bi delal kot vrtnar. (Strokovna skupina meni, da bi bil deček za to delo sposoben).

Opomba:

Potrebno je, da dečka pregleda invalidska komisija. Navajamo tudi mnenje učitelja korektivne gimnastike (prof. K. S.): Glede na telesno težo

in višino je deček za svoje starostno obdobje primerno razvit. Prizadetost locomotornega aparata, zmanjšana spretnost in moč (kondicija) pogojuje manjšo telesno aktivnost zaradi ohromelosti roke in noge. Zaradi vaj pri korektivni gimnastiki in tako izzvane večje telesne aktivnosti se mu stanje izboljšuje, vendar zato ne moremo pričakovati, da bo pri delu, ki se opravlja stoje, uspešen. Trenutno lahko z ohromelo roko dviga bremena, težka do 1,5 kg, vendar je pri tem njegov prijem nezanesljiv. Locomocija roke, ki se kaže v zmanjšani amplitudi gibanja (zlasti dorzalne fleksije), je omejena. Noga je manj prizadeta (kot roka), ker jo razgibava s hojo in tekom, vendar vseeno na tej nogi še ne more napraviti počepa.

Karakteristike za vse naše absolvente smo ob vključevanju na počitniško prakso posredovali kadrovskim službam delovnih organizacij, da so jih na podlagi ocene lažje razmestili na primerna delovna mesta. Rezultati take razmestitve so bili proti pričakovanju zelo dobri, saj negativno ni bil ocenjen noben učenec. Dekleta, ki so imela pri predpoklicnem usposabljanju temeljit trening pri šiviljstvu na električnih strojih, so bila po končani preizkusni dobi v tekstilni industriji bolje ocenjena in konkurenčna delavkam z osnovno šolo.

Po končani počitniški praksi nam je uspelo zaposliti vsa dekleta, ostalo nam je le 7 dečkov, ker jih gospodarske organizacije niso mogle sprejeti zaradi tedaj slabe ekonomske situacije.

Iz navedenih razlogov smo v začetku tega šolskega leta pristopili k organizaciji oddelka za posebno poklicno usposabljanje, kamor smo vključili vseh sedem dečkov. Ker nam Izobraževalna skupnost ni priznala posebnega oddelka, smo skupaj s starši vložili zahtevek pri KZ za socialno zavarovanje za dodatno poklicno rehabilitacijo. Tako so bili dečki zavarovani v primeru bolezni in nesreče pri delu, za stroške usposabljanja pa so nam priznali 250 din na učenca mesečno.

Oddelek je praktično deloval le tri mesece. V tem času nam je uspelo redno zaposliti 5 dečkov, dva pa sta še vedno na usposabljanju, eden zaradi zmanjšanih psihomotoričnih sposobnosti, drugi pa zaradi mladoletnosti.

Tako nam je uspelo prvič v času obstoja našega zavoda poskrbeti za usposabljanje in zaposlovanje vseh naših absolventov. Tudi v tem šolskem letu upamo, da bomo nadaljevali z doseženimi uspehi. Že dalj časa se sistematično pripravljamo za počitniško prakso in zato mislimo, da uspeh ne bo izostal.

MOJE DELO V MIZARSKI DELAVNICI POSEBNE OSNOVNE ŠOLE

Dominik Bračun,

mojster mizarske stroke — učitelj praktičnega pouka

Službujem na delovnem mestu učitelja praktičnega pouka mizarstva na posebni osnovni šoli Zavoda Ivanke Uranjekove v Celju. Na to delovno mesto sem prišel v letošnjem šolskem letu. Že uvodoma naj povem, da opravljam svoje delo z velikim veseljem in zadovoljstvom, da imam te otroke rad, da jih smatram za uspešne pri praktičnem delu in za nič manj sposobne, kot so njihovi normalni sovrstniki. Nasprotno, lahko rečem, da

znajo biti izredno pridni pri svojem delu, predani in disciplinirani. Izučil sem se za mizarja in imam 12 let izkušenj iz praktičnega dela v tem poklicu. Zadnja leta sem se izpopolnjeval tudi v teoretičnem znanju iz lesne stroke na večerni Srednji tehnični šoli v Celju. Sedaj sem že absolvent in se pripravljam na diplomo.

Že pred leti sem si želel, da bi bil nekoč zaposlen v prosveti, in to na takem delovnem mestu, kjer bi lahko delal neposredno z otroki. Preteklo leto sem zato vložil prošnjo za delovno mesto učitelja praktičnega pouka lesne stroke na razpis Zavoda Ivanke Uranjekove v Celju. Prošnja je bila rešena pozitivno in tako sem bil sprejet za vodjo delavnice lesne stroke in obenem za učitelja praktičnega pouka iz te stroke za 7. in 8. razrede učencev posebne osnovne šole. Takoj sem z učenci pristopil k urejevanju delavnice, ki smo jo adaptirali iz nekdanje ogromne garaže v internatu na Golovcu. Garaža že dolgo časa ni služila svojemu namenu, temveč je bila prostor za spravljanje poljedelskega orodja, opeke in drugih stvari. Z učenci smo prostor pobelili ter napravili vrata s steklenimi okenci, da je vstop dnevne svetlobe močnejši. Električno instalacijo in centralno napeljavo pa so namestili drugi strokovnjaki. Delavnico smo nato opremili s skobeljniki, s kompletnimi omaricami z ročnim orodjem ter drugimi pripomočki, zavod pa je priskrbel lesno-obdelovalni stroj **EMCO-STAR.** Menil sem, da je poleg ročne obdelave lesa treba tudi našim otrokom poznati delo s strojem. Že ob vseh pripravah in urejevanju delavnice sem sodeloval na posvetih in sestankih z razredniki 7. in 8. razredov, iz katerih so bili moji učenci. Takoj po prihodu sem bil vključen v aktiv učiteljev praktičnega pouka na šoli, kjer sem se seznanjal z osnovami iz ortopedagogike in tako spoznaval posebnosti otrok, ki obiskujejo to šolo, predvsem pa tudi z osnovami individualnega obravnavanja teh učencev. Hospitiral sem pri tehničnem pouku, tako da sem dobil osnove za pristop do naših otrok. Na aktivu učiteljev praktičnega pouka smo sestavljali letni program dela in se seznanili, kako naj pripravimo kratek individualni program — nekakšen učni načrt za vsakega posameznega učenca v svoji delavnici. Pri delu so nam pomagali tudi strokovni sodelavci, to je psihologinja, prof. korektivne gimnastike in socialna delavka. Ko sem spoznal vsebino svojega dela in osnovne prijeme pri praktičnem delu v delavnici, mi je postal načrt dela nekoliko jasnejši in sem si lahko postavljal tedenske programe za posamezne razrede in seveda za posamezne učence. Priznam, da to delo v začetku ni bilo lahko in da sem se moral mnogokrat posvetovati z razrednikom in ravnateljico zavoda, da bi bilo moje delo uspešno. Pri vsem tem pa danes ugotavljam, da je za delo na posebni osnovni šoli potrebno poleg praktičnega znanja tudi dodatno znanje iz ortopedagogike, zato sem se pripravljen še dodatno izpopolniti na PA v Ljubljani.

Ko je bila delavnica končno toliko opremljena, da smo lahko pričeli z delom po načrtu mizarskega pouka, smo se s posameznimi razredniki pogovorili, katere predmete in ob katerih tehnikah bi bilo glede na otrokove interese dobro izdelovati. Ker je delavnica v domu na Golovcu, kjer so v notranjosti doma pohištveni deli, kakor tudi leseni vzidani deli raznih omar že okvarjeni, je bilo potrebno v okviru domačih opravil tudi marsikaj popraviti. Tako smo napravili nekaj zidnih polic, pri omarah popravljali predale in vrata, popravljali stole, lepili mize in napravili za hišno garderobo tudi celo leseno pregradno steno. Za to delo sem otroke motiviral tako, da sem jim povedal, da mora znati moški v hiši vse popraviti. Ker imajo gojenci to hišo za svojo skupno lastnino, so delo zelo radi opravljali, mi

pa smo na ta način domu prihranili ogromne izdatke. Tako se je prav iz vrst teh gojencev osnoval krožek mizarjev, na katerem se sestajamo vsak četrtek. Pri vseh hišnih opravilih pa sem vztrajal pri tem, da smo jih opravljali večinoma le z ročnim orodjem, in to s takšnim, ki ga ima lahko vsakdo doma.

Pri rednem učnem delu in izvajanju programa pa zajema delo v delavnici lesne stroke za 7. in 8. razrede posebnih osnovnih šol vse osnovne vrste dela v lesni stroki, to je, skobljanje, žaganje, utorjenje, ravno in poševno rogljičenje, čepljenje in brazdanje. Na splošno obvladajo učenci osmih razredov vse naštete operacije, eni bolj, drugi manj, pa tudi glede na samostojnost dela niso vsi enaki. Spoznal sem, da mora naš otrok, ne glede na to, katero tehniko dela vadi, izdelati ob tem nek praktičen predmet, ker ga samo vaja za obvladanje tehnike ne more dovolj motivirati. Tako smo izdelali majhne pručke (rogljičenje, žaganje, skobljanje), prešli na izdelavo preprostih kuhinjskih stolčkov (čepljenje, vrtanje, utorjenje, lepljenje). To smo delali iz smrekovega lesa, pručke pa prvotno tudi iz smrekovega lesa, sedaj pa, ko že bolje obvladajo to delo, jih bomo izdelovali iz bukovine.

Sestavili smo si tudi zbirko lesa. Poleg navedenih tehnik smo se seznanili še z rezanjem in vstavljanjem šip. Ker se pri praktičnem pouku poslužujemo bolj ročnega orodja in ročnega dela, so učenci kmalu izrazili željo, da bi delali tudi na stroju. Poučil sem jih o prednostih strojnega dela, pa tudi o nevarnostih in nesrečah, ki lahko ob tem nastajajo. Decembra sem jih polagoma pričel uvajati v strojno brušenje lesa, učenci pa, ki še kljub individualni obravnavi ob stroju niso bili dovolj zanesljivi, so izdelke lakirali.

Tako si tudi ti učenci pridobijo več ročnih spretnosti ob ročni obdelavi. Otroci zelo radi žagajo, skobljajo, brusijo, dolbejo z dleti in izrezujejo. Za obvladanje teh tehnik smo izdelali razne podstavke za cvetlice, enostavne tasne in zidne poličke za rože. Pri delu ob stroju sem opazil, da imajo nekateri učenci strah pred strojem, če pa delajo z menoj pod strogo kontrolo in dosežejo rezultate, so silno zadovoljni in nimajo več strahu. Posamezniki dojemajo snov zelo hitro in njihovi izdelki s odlični, tisti pa, ki delajo slabše, ponavadi izdelek tudi hitro izgotovijo, vendar je izdelava slaba.

V drugem polletju sem z učenci osmih razredov prešel k bolj zahtevnemu delu, in sicer k izdelavi lesene matador igrače v velikosti zaboja 40 × 30 cm, v katerem se nahajajo kvadri, kocke, valji, paličice itd., lepo in gladko izdelani iz bukovine, in to tako, da po izdelavi ne zaostajajo za kupljenimi matadorji. Te igrače bomo porabili v naših prvih razredih in obeh domovih, en komplet pa bomo dali psihološki posvetovalnici v Celju. Izdelujemo tudi omarice za RK in lesene zabojčke za čistilni pribor za čevlje. Vse predmete izdelujemo serijsko ter imamo že veliko naročil.

Ko pregledujem izdelke, lahko rečem, da sem z njihovo kvaliteto zadovoljen. Ugotavljam, da je delo z učenci posebnih osnovnih šol res nekoliko težje, kot na drugih osnovnih šolah ali npr. na vajeniški šoli, kjer sem prejšnja leta mnogo hospitiral. Rekel bi, da osvajajo nove tehnike nekoliko počasneje, ko pa neko stvar obvladajo, pa so pri delu vztrajnejši in zanesljivejši. Mislim, da lahko dosegajo enake rezultate kot učenci navadnih osnovnih šol. Izjema so le telesno poškodovani.

Sodeloval sem pri sestavi delovne karakteristike za absolvente naše šole in to v strokovni skupini, ki jo je vodil razrednik osmih razredov. Pri

tem sem ocenjeval učenčev pristop k delu, motivacijo, motorično spretnost, vztrajnost, odgovornost, delovno discipliniranost in kvaliteto izdelka. Navedel sem vse tehnike dela, ki jih je učenec osvojil pri praktičnem pouku mizarske stroke, kaj obvlada, česa ne, do česa čuti veselje in interes. Vse to naj bi služilo kot osnovni del delovne karakteristike pri usmerjanju posameznega gojenca v poklic ali pri izbiri poklica, kolikor bi se ta nanašal na lesno stroko.

Zavedam se, da si bom moral pridobiti za uspešno delo v posebni osnovni šoli še mnogo izkušenj in jih dopolniti še s teoretičnim znanjem iz ortopedagogike.

ZA RAZMIŠLJANJE

Vprašanje delavnic pod posebnimi pogoji za duševno prizadeto mladino postaja vedno bolj pereče. Glede tega nimamo pri nas niti teoretične obdelave niti praktičnih izkušenj. Prvi poskus take ustanove je Demonstracijski eksperimentalni center v Vevčah, ki pa šele nastaja. Za osnovo lahko vzamemo do sedaj nakazano formulacijo, ki se glasi:

»Delavnice pod posebnimi pogoji za duševno prizadete mladostnike in odrasle so ustanove, ki zagotavljajo zaposlitev in ustrezno varstvo duševno prizadetim osebam, trajno ali začasno nesposobnim za zaposlitev v normalnih pogojih zaradi duševne nezadostne razvitosti, zavoljo katere so delovno manj zmogljive, socialno slabše prilagodljive in življenjsko pomanjkljivo samostojne osebe«.

Zavoljo teoretično nerazčiščenih in nezadostnih praktičnih izkušenj smo bolj ali manj navezani na teoretična razglabljanja in praktične izkušnje v tujini. Za primer zaščitne delavnice lahko vzamemo delavnico v Bremnu, ki jo je opisal njen vodja G. Gries, ali pa delavnico v Groeningenu na Nizozemskem, ki jo je opisal direktor Noord van Sociale Werkplaatsen A. Meuzelaar. (Glej Zbornik, štev. 1, 1968).

Po njunem opisovanju je delo zastavljeno kompleksno. **Prva stopnja** obsega delo v delavnici za privajanje, kjer urijo spretnosti, koncentracijo, delovno vztrajnost, sposobnost kontaktiranja in življenja v skupini. Delovni način je sicer usmerjan, vendar pa ne povsem sistematičen. Igra je še močno prisotna.

Druga stopnja se razlikuje od prve v tem, da tu ni več samo učenja in urjenja, ampak gre že za neke vrste proizvodnjo. Prizadeti dela tu prve korake v delavnico; za svoje delo dobiva nekakšno odškodnino, ki pa še ni plača.

Tretja stopnja je zaščitna delavnica, kjer ima delo smiselni in produktivni značaj. Delo je tu zahtevnejše. Sem spada tudi delo s stroji. Tudi delovni čas se ne razlikuje od delovnega časa v industriji. Zaposleni so zdravstveno in invalidsko zavarovani.

Odbor za delavnice pri zveznem združenju »Lebenshilfe« v Zvezni republiki Nemčiji je v soglasju s pedagoškim odborom podrobneje obdelal in razčlenil to vprašanje in dal v letih 1968 in 1969 navodila glede organizacije, gradbene ureditve, opreme, organizacije delovnega procesa, metode dela, nagrajevanja za opravljeno delo itd.

O tem bomo v kratkem posredovali vsem zainteresiranim ustrezno gradivo v prevodu z namenom, da ob konkretnih podatkih skupno razmislimo o najboljši rešitvi tega vprašanja v naših razmerah.

SPREJETI SKLEPI O ZAŠČITNIH DELAVNICAH NA MEDNARODNEM POSVETOVANJU V VARŠAVI

Mednarodna organizacija invalidov (FIMITIC) je objavila zaključke o zaščitnih delavnicah, ki jih je sprejela na posvetovanju konec pretečenega leta v Varšavi. Zaključki so zanimivi tudi za nas, zato jih v skrajšani obliki priobčujemo. Glasijo pa se:

1. zaščitne delavnice so integralni del družbenega razvoja v vsaki državi;
2. na podlagi sprejetih pravic do dela vseh državljanov, je treba zagotoviti huje prizadetim osebam zaposlitev pod posebnimi pogoji:
3. delo v teh ustanovah mora biti sistematično organizirano in sicer na tak način, da se bo čim bolj približalo proizvodnji splošnega gospodarstva, ter se invalidnim osebam omogočilo delovno učenje;
4. obvezno je treba izvesti evidenco huje prizadetih invalidov, da bi na ta način odprli zaščitne delavnice povsod, kjer je zadostno število teh oseb;
5. področje, oblika in vrsta zaščitne delavnice zavisi od krajevnih razmer in specifičnosti invalidnih oseb;
6. z ozirom na namen in pomen morajo dobiti te ustanove primarni značaj in vso pozornost javnosti in organov oblasti;
7. ni dovolj, da razvijamo zaščitne delavnice kot samostojne organizacije, ampak tudi kot zaščitne obrate v gospodarstvu ali oddelke v rehabilitacijskih centrih in podobno;
8. zaščitnim delavnicam in obratom morajo pomagati organi oblasti potom dotacij, osvobajanja raznih obvez in drugih oblik pomoči;
9. sistem nagrajevanja (plače) v teh ustanovah se naj čim bolj približa nagrajevanju v splošnih gospodarskih organizacijah;
10. poleg visoke kvalifikacije morajo imeti strokovni kadri v teh ustanovah tudi druge ustrezne pogoje za ta posel;
11. humanitarne organizacije naj čimbolj informirajo javnost o pomenu zaščitnih delavnic;
12. industrijsko visoko razvite države naj prek ustreznih mednarodnih organizacij pomagajo tudi glede tega slabše razvitim;
13. nenehno je treba krepiti raziskovalno dejavnost, izmenjavo gledišč in izkustev med narodi tudi glede zaščitnih delavnic.

Naš delež pri porastu družbene skrbi za mlado generacijo

Ada Krivic

Obračun dela za preteklo leto je dokaj zahtevna naloga z ozirom na bližino in obsežnost bolj ali manj uspešno opravljenih akcij bogatega letnega delovnega programa. Posredujemo lahko le bistvene ugotovitve z nedavne seje izvršnega odbora našega društva.

Vložene napore lažje ovrednotimo v merilu dviga splošne družbene skrbi za telesno in duševno razvojno prizadeto mladino pri nas, ki je znatno porasla zlasti v tem obdobju. Tu je brez dvoma prispevala znaten delež naša specifična družbeno-humanitarna organizacija, njen republiški odbor, kakor tudi 22 občinskih in medobčinskih društev.

Dva dokumenta najbolje označujeta sedanjo stopnjo družbene zavesti in njeno težnjo, da dobi končno tudi to področje razvojno prizadetih ustrezno mesto in obravnavo v vsakodnevnem življenju naših mest in vasi. To sta: Ugotovitve in sklepi marčnega posvetovanja o duševno prizadetih, sprejetih pred letom dni. Na drugi strani pa Ugotovitve in predlogi 2. konference o rehabilitaciji invalidov na Slovenskem, ki so bili prav sedaj poslani v obravnavo Skupščini SRS. Z njim seznanjamo vso našo javnost s stanjem, nerešenimi sistemskimi in pravnimi vprašanji, ki se tičejo vseh kategorij invalidov, vključno duševno prizadetih. Pri obeh nalogah je naša organizacija sodelovala z vso zavzetostjo in odgovornostjo, zavedajoč se, da je to problematiko nujno obravnavati celovito in jo vključiti kot enakovreden člen pri socialno-političnih ukrepih, ki jih prav sedaj družba sprejema pri invalidskem varstvu, tako v državnem kot v republiškem merilu.

Solidna je bila priprava in izvedba marčnega posvetovanja, ki ga je organiziral republiški odbor, kar dokazujejo štirje zvezki objavljenega gradiva (s 4 referati, 39 koreferati in sklepi) in sodelovanje vseh vrst strokovnjakov. Tako je bila problematika največjega dela prizadete populacije v Sloveniji prvič osvetljena z vseh zornih kotov.

Posvet ni dal le prereza stanja duševno prizadetih pri nas, temveč predstavlja s sprejetimi sklepi praktično prostovoljen družbeni dogovor vseh zainteresiranih strok, družbenih organizacij, sa-

moupravnih teles v merilu komun in republike o dosedanjem stanju in prihodnji poti skrbi za številčno najmočnejšo skupino razvojno motenih otrok in mladine v Sloveniji.

Posvet je ugotovil, da je treba to problematiko na današnji razvojni stopnji povezovati s splošnimi družbenimi gibanji in jo reševati bolj načrtno kot doslej.

Sprejeta je bila shema celovitega usposabljanja habilitacije. S tem so si udeleženci zadali tudi obvezo, da se bo vsak na svojem področju trudil uresničiti prioritetne naloge in prispevati svoj delež za dvig h kvalitetnejši in sistematičnejši družbeni skrbi za ta del naše populacije.

V tem duhu je republiški odbor po posvetu osredotočil svoje delo v tri smeri:

— ustvarjanje pogojev (materialnih in strokovnih) za utrjevanje že obstoječih in razvijanje novih oblik sistema celovitega usposabljanja — kompleksne habilitacije duševno prizadete mladine;

— sodelovanje v pripravah na 2. konferenco, kjer je ta problematika dobila prvenstveno mesto in

— neposredno delo s starši prizadetih otrok in osveščanje javnega mnenja o sodobnih pristopih v reševanju teh vprašanj doma in v svetu. preko mreže naših društev in založniške dejavnosti.

Pri prvi nalogi je bilo izhodišče — sprejeti koncept oziroma shemo razvoja kompleksnega usposabljanja. V Sloveniji smo v zadnjih letih z novimi, eksperimentalnimi oblikami dokaj izpopolnili vrzeli v celotnem sistemu usposabljanja, katerega namen je urejati, voditi in usmerjati duševno prizadete vse življenje od odkrivanja dalje. Za nadaljni razvoj še novih oblik pa je prvi pogoj ustrezna materialna baza posameznih zavodov in posebnih osnovnih šol.

Posebni viri za razvijanje usposabljanja

V ta namen je republiški odbor poleg namenskih sredstev Jugoslovanske loterije v znesku 307.200 din dosegel še to, da je bila v akcijskem programu republiške skupnosti otroškega varstva odobrena vsota 935.000 din za razvijanje preventivnih varstvenih oblik, ki imajo pomen za vso Slovenijo. S sistemom participacije lastnih sredstev posameznih zavodov, gospodarskih organizacij, občinskih proračunov, TIS in Skupnosti otroškega varstva ter komunalnih zavodov socialnega zavarovanja je uspelo pavečati zgoraj navedeno vsoto še za približno eno tretjino.

Od skupno namensko določene vsote 1,120.000 din je tako republiški odbor s temi sredstvi pomagal opremiti in razvijati:

— na 16 posebnih osnovnih šolah politehnične delavnice;

— na 7 posebnih osnovnih šolah razvijati elemente poklicnega usposabljanja za absolvente in učence, ki so končali šolsko obveznost. Društvo pomaga in budno spremlja pred dvema letoma začeto načrtno usmerjanje in usposabljanje; v teku je študija o psihofizičnih zmogljivostih duševno prizadetih mladostnikov za zaposlovanje, o poklicnem usmerjanju, izbiri primernih strok in poklicev, odkrivanju ozkih profilov delovnih mest, ki pridejo v poštev za zaposlovanje duševno prizadete mladine, ki jo poleg našega društva izvaja Komunalni zavod za zaposlovanje v Ljubljani in Republiški zavod za šolstvo;

— na 16 posebnih osnovnih šolah so pričeli razvijati različne oblike varstva, zlasti varstva vozačev, kar je resna ovira pri usposabljanju teh otrok predvsem v izrazito pasivno kmetijskih predelih Slovenije;

— poudarili so zlasti razvoj oblik za preventivno delo, zgodnje odkrivanje in zgodnje obravnavanje predšolskih duševno prizadetih otrok. V Sloveniji delujejo tako že štirje psihološki oddelki (na novo v Celju, v Mariboru in v Murski Soboti) kot specifični oddelki pri otroških dispanzerjih zdravstvenih zavodov;

— letos urejajo prvi pedopsihiatrični oddelek otroške klinike v Ljubljani in ustrezno enoto pri otroškem oddelku mariborske bolnišnice;

— že vse leto teče prvi poizkus specialno pedagoške mobilne službe v Sloveniji;

— odprti so prvi štirje oddelki predšolskih vrtcev za huje duševno prizadete pri nas, eksterne in internatske oblike (v Ljubljani in Dornavi);

— z deloma je pričel nov zavod za delovno usposabljanje, drugi te vrste v Sloveniji (Maribor — Pobrežje);

— Demonstracijski eksperimentalni center za varstvo in delovno usposabljanje mladine v Vevčah, ki deluje že tretje leto, se je med tem razvil v pripravljalnico za delo pod posebnimi pogoji (zaščitna delavnica) kot eksterna oblika za varstvo in zaposlovanje huje duševno prizadete mladostnike obeh spolov.*

Kljub temu, da je praktična izvedba te obsežne in zelo odgovorne akcije v celoti ležala na našem republiškem odboru s sode-

* Glej Zbornik štev. 1: Kako je z otroškim varstvom pri nas.

lovanjem zainteresiranih zavodov, institucij in služb, menimo, da je bil trud upravičen, saj je bil s tem dosežen osnovni smoter: Dokazati, da je že v sedanjih pogojih možno realizirati marsikatere sklepe marčnega posvetovanja in tako že v prvem letu preiti od pobud k dejanjem.

S tem se ustvarjajo prve osnove za bodoče redno izvajanje preventive, zgodnje odkrivanje, registriranje, zgodnje obravnave, svetovanje staršem preko skupinskega strokovnega dela v specifičnih zdravstvenih oddelkih in redni zdravstveni mreži za matere in otroke.

Vse nove oblike, ki so zaživele, so tu in bodo postopoma vključene v redne programe socialno-zdravstvenih služb in mreže posebnega šolstva pri nas.

Viden rezultat akcije je večja neposredna zainteresiranost raznih dejavnikov in služb v občini in republiki za številna nerešena vprašanja za skrb za razvojno motene otroke in pomoč njihovim družinam.

Nadaljnji razvoj zahteva ustrezne zakonodajno pravne, finančne in načrtovalne dopolnitve, kar je naloga upravnih organov v republiki in občinah.

V času izdelave srednjeročnih programov razvoja posameznih področij (1971—1975) in v času nekaterih sistemskih reševanj, predvsem zdravstvenega in invalidskega zavarovanja ter revizije rodbinske zakonodaje, osnovnega in strokovnega šolstva in politike zaposlovanja, ki so sedaj v javni razpravi, je izredno pomembno, da se lahko tudi za to področje vključijo in intenzivno sodelujejo na osnovi naših lastnih izkušenj številni praktični in teoretični delavci.

V drugi nalogi, to je v intenzivnemu sodelovanju pri izvedbi druge konference o rehabilitaciji invalidov, smo imeli uvodni referat, več razprav in sodelovali pri izdelavi dokumenta s predlogi, v katerih so precizno obdelana vsa odprta vprašanja. Dosegli smo skupno z vsemi zainteresiranimi, da se vprašanja invalidske zaščite otrok in mladine, vseh, ki so moteni v razvoju, posebno prouče in uredijo, ne glede na položaj njihovih staršev in v okviru sistemskih rešitev invalidskega varstva v Sloveniji.

Ker smo o tem že in bomo še podrobno poročali, naj zadošča le osnovna ugotovitev. Problematika duševno prizadetih otrok in odraslih je tako postala s e s t a v n i d e l družbene skrbi za posebno invalidsko varstvo pri nas. Od bodoče iniciativnosti zainteresiranih služb in naših društev bo v veliki meri odvisno, koliko se bodo sprejeta stališča skupščine SRS izvajala, pri čemer je mišljeno učinkovito izvajanje invalidskega varstva, ki obsega poleg varstva tudi usposabljanje in zaposlovanje v splošnih delovnih organizacijah oziroma pod posebnimi pogoji (v zaščitnih delavnicah).

Osnovna značilnost dela republiškega odbora je bila sodelovati prav povsod, kjer so se obravnavala načelna, splošna vprašanja oziroma politika. Hkrati pa skrbeti za povezovanje teh vprašanj z iskanjem realnih možnosti za njihovo čim uspešnejše in hitrejše reševanje. Svojo mobilizatorsko vlogo je republiški odbor uspešno uveljavil od povezovanja in sodelovanja številnih strokovnih in družbenih dejavnikov do aktivnega vključevanja posameznih staršev in občanov pri reševanju vsakodnevnih vprašanj in izboljšanju osnovnih pogojev za čim normalnejše življenje družin s prizadetimi člani.

Društveni odbor je bil ves čas v stikih z društvi drugih republik in je aktivno sodeloval z zveznim odborom našega društva.

Povečalo se je zanimanje in odgovornost družbe

Z zadovoljstvom lahko ugotovimo znaten premik in poglobljen interes v naši javnosti kot v raznih političnih, strokovnih in samoupravnih organizmih, ki poleg rednih služb neposredno skrbe za to mladino. Naj tu omenim poleg republiške skupnosti otroškega varstva še republiški odbor sindikatov, komunalne zavode za socialno zavarovanje, komunalne zavode za zaposlovanje in najrazličnejše gospodarske organizacije, vse zdravstvene institucije, tako zavod za zdravstveno varstvo SRS, bolnišnice v Polju, otroške klinike in zdravstveni zavodi v večjih centrih Slovenije, pedagoške akademije — oddelek za specialne pedagoge, zavod za šolstvo in druge.

V preteklem letu smo navezali zelo tesne stike s sorodnimi organizacijami, ki skrbe za razvojno motene otroke oziroma prizadete osebe pri nas (Zveza gluhih, slepih, telesnih invalidov in drugih).

Sodelovali smo z drugimi socialno-zdravstvenimi organizacijami pri izdelavi dokumenta glavnega odbora Socialistične zveze »Socialistična zveza danes« — in ugotovili med drugim, da je vse premalo v našem političnem življenju poudarjena v l o g a i n m e s t o n a j r a z l i č n e j š i h d r u š t e v in da vse premalo upoštevamo interes občanov, ki se radi združujejo v raznih strokovnih, pa tudi humanitarnih organizacijah od gasilcev, Rdečega križa do naših društev na terenu. Predlagali smo, naj Socialistična zveza organizira posvetovanje na temo »Vloga društev v našem političnem sistemu«.

Z zadovoljstvom lahko tudi ugotovimo, da se postopoma tematika prizadete mladine vedno pogosteje javlja po naših javnih komunikacijskih sredstvih, v revijalnem tisku, manj v republiških

dnevnikih, pač pa ima ta že stalno mesto v lokalnih glasilih, prav tako v radiu in na televiziji. Vendar pa smo v propagandnem delu še šibki. Tu je brez dvoma odigralo važno vlogo redno izdajanje naše publikacije »Zbornik«. Doslej smo izdali že devet številk in pet brošur ter štiri zvezke gradiva s posvetovanja. Lepo število sodelavcev (približno 40) in vedno večja mreža naročnikov (1700) nam zagotavlja, da bomo s prihodnjim letom že lahko prešli na še bolj privlačno in vsebinsko bogato publikacijo.

* * *

Za nami je leto, kjer je naš republiški odbor s skupnim delom naših občinskih društev vložil znatne napore in po svojih močeh pomagal, da so vprašanja duševno prizadetih končno dobila »svoje mesto pod soncem«. Prav zaradi tako široko postavljenih in uspešno opravljenih akcij upamo, da v bodoče ne bo treba več tako vztrajno »trkati« na vrata naših organov, od sekretariatov do skupščine SRS. Saj ta vprašanja postajajo vedno bolj del rednega programa posameznih služb in institucij, ki imajo ali pa bi morale imeti skrb za izvajanje družbene pomoči prizadetim, načelno, strokovno pa tudi konkretno.

V bodoče bomo lahko posvetili več časa in pozornosti okrepitvi naše organizacije, tako da bomo v jeseni lahko naredili obračun za triletno obdobje in sprejeli nov statut, s katerim bomo preosnovali naš republiški odbor v Zvezo društev za pomoč duševno prizadetim Slovenije. Trenutno deluje poleg 22 društev še 11 iniciativnih odborov, to je povsod tam, kjer so posebne osnovne šole. Tako zajemajo naše organizacije praktično dobro polovico vseh komunalnih skupnosti Slovenije.

Vse to pa je posebno pomembno sedaj, ko se bo treba boriti konkretno, da se še naprej izpopolnjujejo sistemi invalidskega zavarovanja, varstva in druga sprejeta splošna načela, ki se bodo uresničevala v republiki, občinah, samoupravi socialnega zavarovanja in delovnih organizacijah. Le tako bodo vse jasno in lepo formulirane ugotovitve, sklepi ter stališča dobili svoje mesto v družbi. S tem bo tudi habilitacija duševno prizadetih otrok del obveznosti, ki jih ima naša družba do mlade generacije.

Iz domačih krajev

NEPRIČAKOVAN USPEH NAŠIH UČENCEV POSEBNIH ŠOL NA SEDMI MEDNARODNI LIKOVNI RAZSTAVI V LONDONU

S sedme mednarodne likovne razstave duševno prizadetih otrok vsega sveta, ki je bila od 25. novembra do 30. decembra preteklega leta v Londonu in na kateri je bilo izbranih 190 barvnih slik, risb, lepljenk, lesorezov in ročnih del, smo prejeli katalog (International Exhibition of Art by Mentally Handicapped Children). Iz kataloga so razvidni rezultati razstave, na kateri so naši učenci dosegli nepričakovan uspeh.

Prvo pomebno dejstvo za nas je, da je bila Jugoslavija po številu predmetov, ki so prišli v poštev za razstavo, druga po vrstnem redu (53 razstavljenih del), torej takoj za Anglijo (89 razstavljenih predmetov). Če upoštevamo, da je imela Francija le 31 eksponatov in Sovjetska zveza samo 9, potem lahko res čestitamo likovnikom in učencem na naših posebnih šolah.

Med 53 razstavljenimi predmeti iz Jugoslavije jih je bilo iz Slovenije 16 (30 %) in sicer:

iz posebne osnovne šole na Jesnicah 4,
iz posebne osnovne šole v Kranju 6,
iz Vzgoj. zavoda J. Levca v Ljubljani 4,
iz posebne osnovne šole v Novi Gorici 1,
iz Zavoda I. Uranjekove v Celju 1.

Pri izbiri in oceni številnih razstavljenih predmetov, ki so jih poslali tisoči predlagateljev, je imela žirija težko nalogo. Da bi laže presojali prispela dela, so jih razdelili v tri skupine in jih potem presojali v okviru teh skupin. Skupine so bile:

A skupina: barvne slike vseh vrst in skupin,
B skupina: risbe in lepljenke,
C skupina: lesorezi, linorezi in ročna dela.

Poleg določene žirije je izvedel posebno presojo in ocenjevanje še časopis Parent's Voice (Glas staršev).

Drugo pomembno dejstvo je število nagrajenih in posebno pohvaljenih razstavljenih del.

Drugo nagrado v C skupini je dobila učenka POŠ z Jesenic — Darja Košir, tretjo nagrado v isti skupini pa učenka POŠ v Kranju — Angela Ajdovec.

Posebno pohvalo pa so prejeli učenci:

Igor Biteznik iz Nove Gorice v A skupini, v C skupini pa Devad Grbič in Alojz Šagerc iz Jesenic, Marjan Dolinšek in Jani Tetus iz Ljubljane, Jože Bubas in Roman Zupan iz Kranja.

Od vseh razstavljenih iz Slovenije jih je 12 (75 %) dobilo nagrade, posebne pohvale ali pa priznanja.

Če vzamemo za primerjavo razstavljalce iz Anglije, ki so prejeli 4 nagrade in 3 posebne pohvale ter 8 priznanj, se pravi vsega 17 %, ali iz Francije, ki so dobili 3 nagrade in 3 posebne pohvale (18 %), potem zasluži likovni pouk na naših posebnih šolah vse priznanje.

Društvo za pomoč d. n. r. o. se za dosežene uspehe najlepše zahvaljuje vsem razstavljalcem in njihovim likovnikom, v prihodnje pa želi čim več posnemovalcev.

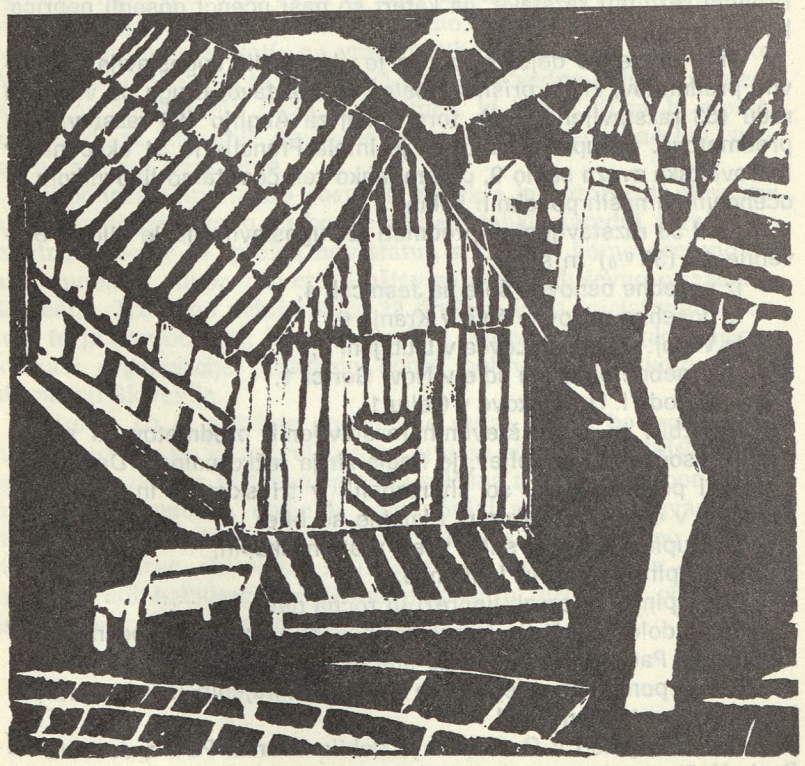

Original gipsotisk: Čebelnjak, Mirko Hlebanja, POŠ Jesenice

POSEBNA OSNOVNA ŠOLA NA JESENICAH JE PREJELA ČUFARJEVO PLAKETO

Pavle Dolar

Jeseniška posebna osnovna šola je letos prejela Čufarjevo plaketo, ki ji jo je podelila občinska skupščina.

Skupščina občine Jesenice je namreč že v lanskem letu sprejela odlok o podeljevanju Čufarjevih plaket. Ta družbena priznanja bo odslej podeljevala občinska skupščina občanom in delovnim organizacijam za uspehe in pomembne dosežke pri kulturno-prosvetnem in učno-vzgojnem delu.

Posebna šola na Jesenicah je dobila to družbeno priznanje prav ob 10-letnici svojega obstoja za pomembne uspehe, ki jih je dosegla pri učno-vzgojnem delu z duševno prizadeto mladino.

Šola je imela pred desetimi leti en sam oddelek z dvanajstimi učenci, tako mnogi starši kakor marsikatera javna ustanova pa so na njeno delo gledali z nezaupanjem. Ustanova pa je kljub velikim težavam rasla in se razvijala, s svojim delom pa dokazovala, da je vredna zaupanja. Šola je bila brez lastnih prostorov in je vse do leta 1965 gostovala v dveh majhnih kabinetih jeseniških osnovnih šol, nekaj časa pa je imela pouk celo v kletnih prostorih gimnazije.

Pred štirimi leti je občina dodelila šoli stavbo, ki so jo preuredili in opremili. V teh prostorih je sedaj osem razredov, s štirimi razredi pa šola še vedno gostuje v osnovni šoli v Koroški Beli.

V vseh dvanajstih oddelkih ima šola 140 učencev, v zadnjih nekaj letih pa je zaključilo posebno šolo 66 učencev, od tega polovica z osmimi razredi, drugi pa vseh osmih razredov niso izdelali. Precej učencev, ki so uspešno zaključili posebno šolo, si je pridobilo potem še nadaljno izobrazbo v poklicnih šolah, nekateri pa se priučujejo na delovnih mestih. Razen štirih učencev te šole so vsi zaposleni in so postali dobri delavci.

Največ razvojno prizadetih otrok v šoli je duševno nerazvitih in v pogojih rednega šolanja ne morejo uspevati. Odpravljanje in ublaževanje v razvoju ter razvijanje preostalih sposobnosti in nagnjenj pa v večini primerih ni lahka in enostavna naloga. Pedagogi, ki delajo z duševno prizadetimi otroki, morajo poleg znanja imeti tudi veliko ljubezni, potrpljenja in razumevanja do svojih učencev, če hočejo, da jih bodo usposobili za življenje in delo.

Delovni kolektiv jeseniške posebne šole je v svojih prizadevanjih dobro uspel. To dokazujejo ne samo učni uspehi učencev, temveč tudi njihovi praktični (likovni in drugi) izdelki, ki jih ob koncu vsakega šolskega leta razstavljajo. V preteklem šolskem letu je bila ta razstava še posebno bogata in obsežna. Z razstavljenimi izdelki so učenci pokazali veliko znanja, spretnosti in kulture, česar so se naučili v šoli. Šola tudi vsako leto organizira praktično delo za svoje učence in jih pošilja v delovne organizacije. Na ta način jim pomaga k lažji vključitvi v življenje in delo.

Prav z izrednim prizadevanjem vsega kolektiva se je posebna šola na Jesenicah vrasla v družbeno okolje, v katerem dela. Ustvarila si je zaupanje pri starših in v delovnih organizacijah, kamor hodijo učenci na praktično delo in v zaposlitev. Delo posebne šole in uspehi dela tega pedagoškega kolektiva so na Jesenicah znani in cenjeni. Priznanje, ki ga je šoli podelila občinska skupščina v obliki Čufarjeve plakete, je samo dokaz, da družba ceni delo, ki je naporno, zahtevno, v svojem bistvu pa predvsem humano.

V ČRNOMLJU SO ZAČELI Z GRADNJO POSEBNE OSNOVNE ŠOLE

Že v jeseni bo šola sprejela 60 otrok. To bo prva posebna osnovna šola, zgrajena pri nas.

V DOLENJSKEM LISTU, dne 23. aprila t. l., beremo o tem med drugim naslednje:

Podjetje Begrad je prevzelo gradnjo posebne šole v Črnomlju. Po pogodbi bo podjetje izročilo ključ do 15. septembra.

Končno so vzklila večletna prizadevanja, da bi belokranjskim otrokom, motenim v duševnem in telesnem razvoju, omogočili primerno šolanje. Dognano je, da je v črnomeljski občini 151, v metliški pa 46 otrok, potrebnih posebnega šolanja. Zdaj se iz občine Črnomelj šola samo 53 kategoriziranih otrok v posebnih osnovnih šolah v Kamni gorici na Gorenjskem, v Celju in v Novem mestu. Vsi drugi čakajo doma ali obiskujejo redne osnovne šole. Šolanje drugje zelo veliko stane, razen tega pa se starši branijo poslati otroke daleč od doma.

S tem ko bo letos odprta posebna šola, bo rešenih več problemov šolstva hkrati. Zaenkrat bo šola sprejela le 60 učencev, postopoma pa se bo širila. Letos bo zaključena samo prva etapa gradnje: šest učilnic s pomožnimi prostori. Za gradnjo je denar zagotovljen. Črnomaljci so dobili posojilo pri več republiških organih, prispevek so pa dali še občinska skupščina Metlika, republiško društvo za pomoč duševno nezadostno razvitim osebam Slovenije in temeljna izobraževalna skupnost Črnomelj.

Prvo leto bo posebna šola delala kot oddelek redne osnov. šole, kasneje pa je predvidena osamosvojitev. Strokovni kadri so zagotovljeni, saj TIS štipendira osem defektologov, od teh jih bo nekaj do jeseni že končalo študij. Vprašanje oddaljenih otrok nameravajo rešiti tako, da jih bodo vozili v šolo z avtobusi, nekatere pa bodo namestili v internatu.

Gotovo je, da brez začetnih težav pri organizaciji posebne šole ne bo šlo. Vse težave, ki jih lahko pričakujemo, pa ne bodo takšne, da ne bi odtehtale prednosti. Najvažnejše je, da duševno moteni otroci ne bodo več ostajali doma, v breme staršem in družbi, ampak jih bo šola usposobila za samostojno življenje.

DRUŠTVO ZA POMOČ DUŠEVNO NEZADOSTNO RAZVITIM OSEBAM ZA OBČINO LAŠKO

V Laškem je bil 18. februarja 1970 ustanovni občni zbor Društva za pomoč duševno nezadostno razvitim osebam za območje občine Laško.

Uvodoma je predaval pedagoški svetovalec za posebne osnovne šole, tov. prof. Albin PODJAVORŠEK iz Celja, o pomenu šolanja duševno prizadetih otrok v posebnih osnovnih šolah. Po zanimivem predavanju, ki so mu vsi zavzeto sledili, se je razvila koristna razprava, v kateri so bila razčiščena mnoga zelo pereča vprašanja. Starši so se zlasti zanimali za poklicno habilitacijo svojih otrok, pri čemer jim bo novoustanovljeno društvo v veliko pomoč. Sledila je obravnava in sprejem pravil društva ter volitve.

Na ustanovnem občnem zboru je bila izrečena posebna zahvala republiškemu odboru Društva za pomoč duševno nezadostno razvitim osebam, ki je z dvema finančnima dotacijama pomagal posebni osnovni šoli v Laškem pri nakupu učil in opreme za šolsko delavnico.

Udeležba na ustanovnem občnem zboru je bila zelo dobra, kar je dokaz več za to, da je bila ustanovitev društva za pomoč duševno nezadostno razvitim osebam potrebna.

Za predsednico občinskega odbora so izvolili tov. Stano Košec iz Rimskih Toplic.

Marica Širec

TUDI SPODNJE ZASAVJE NOČE ZAOSTAJATI

Posebna osnovna šola v Krškem si je že priborila »prostor pod soncem«. Iz enega tri društva

3. aprila 1970 je bil v Krškem občni zbor društva za pomoč duševno nezadostno razvitim osebam Spodnjega Zasavja. Na občnem zboru so bili predstavniki skoraj vseh družbeno-političnih organizacij, skoraj vsi starši otrok iz posebne šole in predstavnika republiškega odbora našega društva.

Naše društvo je še mlado, ima pa že okoli 200 članov. Prizadevamo pa si, da bi postalo čimbolj množično. Zelo razveseljivo je, da nam zveza društev prijateljev mladine nudi veliko razumevanje, in je že v pripravi nekaj akcij, ki naj bi jih skupaj izvedli, saj imata ti dve društvi podobne humane cilje.

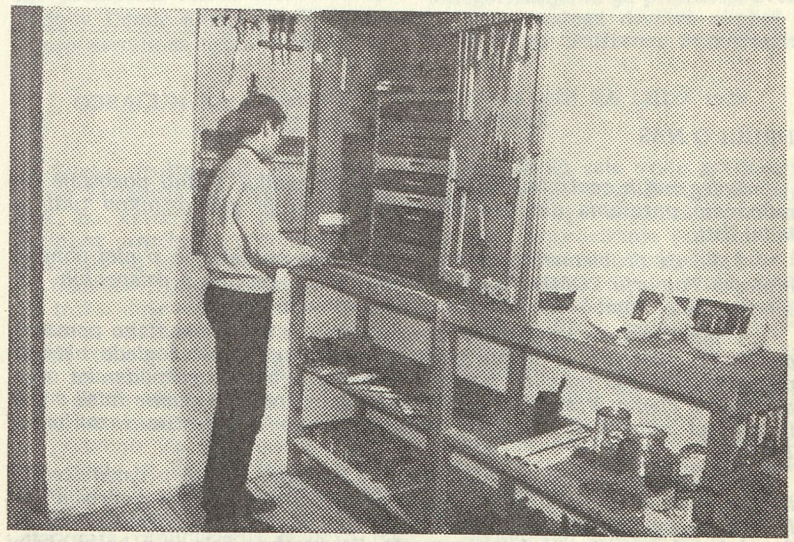

Nova tehnična delavnica posebnih oddelkov v Krškem

Naj omenim tudi veliko razumevanje tukajšnjega podjetja — tovarne celuloze in papirja — katerega delovni kolektiv je za svoj jubilejni praznik poklonil 15.000,00 din za učila in opremo tehnične delavnice.

Zaenkrat so oddelki še v sestavu osnovne šole Krško, toda potrebe kažejo, da bodo kmalu prerasli v samostojno posebno osnovno šolo. V šestih oddelkih se usposablja 54 učencev, pet učencev je iz brežiške občine, eden pa iz Sevnice.

Skoraj vsi otroci se vozijo z avtobusi oziroma z vlakom, le za 19 otrok je na razpolago kombi v eno smer.

Našim staršem smo skušali otroka čimbolj približati. Zaradi oddaljenosti jih nismo vabili v Krško. Organizirali pa smo obiske na domu, vsaj na tri mesece, ter pri tej priložnosti dajali staršem brošure o duševni prizadetosti, ki so nam na voljo.

Občni zbor je zelo poživila razstava in uradna otvoritev tehnične delavnice.

Za velik uspeh našega društva se moramo zahvaliti predvsem izrednim prizadevanjem društvenega predsednika tov. Slavka Smerdelja, ki je zelo uspešno povezoval sodelovanje z družbeno-političnimi in gospodarskimi organizacijami v naši občini.

Dosedanje izkušnje so pokazale, da zaradi oddaljenosti nastopajo težave pri medobčinskem sodelovanju. Zato smo se na občnem zboru dogovorili, da bomo za spodnje Zasavje ustanovili poleg krškega še samostojno društvo v občini Sevnica in občini Brežice. Poseben koordinacijski odbor pa naj bi usklajeval delo pri reševanju skupnih vprašanj duševno prizadetih v spodnjem Zasavju.

Lucija Jankovič

DRUGI O NAS

Poleg naših centralnih listov Dela in Dnevnika, vedno pogosteje obravnavajo vprašanja duševno prizadetih otrok in mladostnikov tudi lokalni listi.

Tako na problematiko duševno prizadetih opozarja in o njej obvešča bralce v Pomurju POMURSKI VESTNIK. O tem beremo v prispevkih: Cilkina zmaga, Pomoč deci, Vsakdanjost posebne šole itd.

V mariborskem VEČERU izvemo v članku z naslovom Kako pomagati duševno nerazvitim o prizadevnosti tamkajšnjega društva glede vključevanja absolventov posebne osnovne šole v mariborske gospodarske organizacije; v članku Vrsta zelo hudih težav pa so podane glavne misli s seje upravnega odbora društva za pomoč duševno nezadostno razvitim za Pomurje.

Posebno angažiran je DOLENJSKI LIST, kjer skoraj v vsaki številki izide prispevek o perečih vprašanjih duševno prizadetih na področju Dolenjske in Bele krajine. Že naslovi člankov: Za učence posebne šole bo že zdaj treba zagotoviti delovna mesta, Za posebno šolo je v krški občini 200 otrok, Sami bodo lahko služili kruh, Iz enega društva tri, kažejo na mnogoterost vprašanj, ki jih obravnava tamkajšnji list.

Iz drugih republik

V MAKEDONIJI BODO LETOS POSEBNO SVEČANO PROSLAVILI TEDEN DUŠEVNO NEZADOSTNO RAZVITIH

Ob tej priložnosti bo tudi zvezno posvetovanje in plenarni sestanek zveznega društva

Kakor vsako leto, bodo v Makedoniji tudi letos posvetili od 24. do 31. maja teden duševno nezadostno razvitim, ki pa bo posebno svečan. V tem tednu bodo imeli vrsto prireditev, predavanj, tekmovanj in podobno. Vrhunec svečanosti bo na dan, ko bodo odprli nov Zavod za rehabilitacijo otrok in mladine v Skopju. Zavod bo eden največjih in najmodernejših v naši državi in bo lahko sprejel 300 srednje prizadetih otrok. Dne 30. maja bodo v Demir Kapiji odprli depandanso zavoda za težko duševno prizadete, ki so jo pravkar dogradili in razpolaga z obširnim poljedelskim posestvom. Tako je Makedonija prva naša republika, kjer bodo imeli zagotovljeno varstvo in obravnavo teže in težko duševno prizadeti na svojem področju.

Ob tej priložnosti bo 27. in 28. maja t. l. sestanek izvršnega in zveznega odbora ter komisij naše zveze. Dne 28. maja popoldne in 29. maja pa bo zvezno posvetovanje o organizacijskih in strokovnih vprašanjih kategorizacije, ki ga pripravlja zvezni odbor našega društva skupaj z republiškim društvom Makedonije.

OBRAČUN ZA PRETEKLO LETO IN NALOGE ZA LETO 1970 DRUŠTVA SR HRVATSKE

Zveza društev SR Hrvatske je imela 24. aprila t. l. plenarni sestanek, na katerem so poudarili pomembne uspehe v preteklem letu. Povečalo se je število posebnih šol in oddelkov, odprli so depandanso za težko duševno prizadete v Filip Jakovu na morju s kapaciteto za okoli 100 otrok, v zaščitnih delavnicah so razširili kapaciteto za okoli 100 novih delovnih mest, organizirali so športne n umetniške igre in podobno. Za svoj največji uspeh pa štejejo to, da je Sabor SRH razpravljal o problematiki duševno prizadetih v SRH, in sicer na podlagi elaborata republiškega društva ter sprejel ustrezno priporočilo.

Prek svoje pravne komisije sodeluje republiški društveni odbor pri pripravah cele vrste predpisov. Sprejeli so program dela, ki vsebuje obsežne naloge: organiziranje novih društev, organiziranje posebnih oddelkov v pasivnih področjih Like in Zagorja, od 3. do 6. junija bodo organizirali na Reki četrte športne igre in kulturno umetniške dejavnosti učencev posebnih šol. Ob tej priložnosti bo tudi razprava likovnih in tehničnih del učencev posebnih šol Hrvatske. Jeseni pa bodo sodelovali na simpoziju o duševni prizadetosti v sklopu mednarodnega kongresa socialne psihiatrije v Zagrebu.

Republiški sekretariat je za leto 1970 društvu povišal dotacijo od 11 na 17 milijonov S dinarjev.

Dr. S. Mašović

Novice iz tujine

IZŠLO JE GRADIVO S POSVETOVANJA O INTERNATSKI SKRBI ZA DUŠEVNO PRIZADETE

Znano društvo za pomoč duševno nezadostno razvitim osebam v Zvezni republiki Nemčiji »Lebenshilfe« in Mednarodna liga društev za pomoč d. n. r. o. v Bruxellesu sta izdala knjigo gradiva s posvetovanja o internatski skrbi za duševno prizadete, ki je bilo v Frankfurtu septembra lani. Knjiga je izšla pod naslovom Symposium on the Residential Care.

To je prva publikacija, ki obravnava vprašanje internatskega varstva in vzgoje.

Ker od naših nihče ni bil na tem posvetovanju in ker nimamo nobene tovrstne literature, bi kazalo knjigo prevesti v naš jezik.

PRIZADEVNO SE PRIPRAVLJAJO NA II. KONGRES MEDNARODNEGA ZDRUŽENJA ZA ZNANSTVENO RAZISKOVANJE DUŠEVNE PRIZADETOSTI

Kakor smo že objavili, bo II. kongres navedenega združenja od 25. avgusta do 2. septembra v Varšavi. Da bi čimbolj prečistili nekatera ključna vprašanja in prišli na kongres z ustreznimi zaključki, pripravlja Mednarodno združenje za znanstveno raziskovanje **prvi mednarodni seminar o duševni prizadetosti,** ki bo v Malmeu na Švedskem od 17. do 21. avgusta t. l. Obravnavali bodo vprašanja zgodnjega odkrivanja in obravnavanja, priprav na trening in delo, ocenjevanja, didaktičnih sredstev, socializacije in usposabljanja kadrov. Sekretar naše zveze, dr. S. Mašović, bo referiral o sodobnem zaposlovanju duševno prizadetih na svetu. Seminarja se lahko udeležijo vsi strokovnjaki; kotizacija znača 25 dolarjev.

OBVEZNA ZAPOSLITEV DUŠEVNO PRIZADETIH

Od začetka tega leta velja obvezna zaposlitev duševno prizadetih oseb v ZDA. V eksperimentalnem obdobju petih let je zaposlenih v 40 agencijah okoli 6.200 duševno prizadetih v 120 dejavnostih. Nekakatere zaposlitve bodo posebej rezervirane zanje. Taka politika federacije spodbudno deluje na države in pokrajine v ZDA, da uvajajo svoje lastne programe za zaposlovanje.

Dr. S. Mašović

V spomin

PROFESORJU JAKOBU MEŠKU

Slehernega, ki ga je poznal, je presenetila in pretresla vest, da je zahrbtna bolezen utišala življenje človeka, ki ga je moral vzljubiti vsak že ob prvem srečanju. Misli in čustva so težko dojela kruto resnico, da je njegova krepka in življenja polna narava klonila sredi ustvarjalne dejavnosti in da so ostali njegovi načrti neizpolnjeni.

Že kot mlad učitelj v oddaljeni prekmurski vasi je kazal vse tiste odlike resničnega vzgojitelja, ki so potrebne pravemu oblikovalcu mladine. Njegova življenjska vedrina, prirojeni pedagoški takt, dobrohotnost in globoko razumevanje mladih so mu omogočili tisti odnos do mladine, ki je temeljni pogoj pravilnih vzgojnih prijemov.

Njegov posluh in razumevanje za vse lepo in resnično sta ga silila k vedno novim spoznanjem na učnovzgojnem in splošno kulturnem področju. Zato je neutrudno sledil najnovejšim tokovom našega kulturnega dogajanja. Zvest samemu sebi in svojemu notranjemu klicu po nenehnem izpopolnjevanju je kot zrel in preizkušen učitelj-vzgojitelj končal študij psihologije na ljubljanski univerzi. Posvetil se je tistemu področju družbenih ved, kjer je bila vrzel pri nas najobčutljivejša. Skladno s svojim bistvom se je po končanem študiju posvetil tisti naši mladi populaciji, ki je bila najbolj potrebna pomoči. Tu se je znašel na še neobdelani ledini, tako v začetku v poklicni svetovalnici kakor pozneje, ko je začel prvi v Sloveniji opravljati delo šolskega psihologa na posebni osnovni šoli.

Tako je kot psiholog začel pionirsko delo na področju duševne nezadostne razvitosti pri otrocih in mladostnikih pri nas. Manj kot teoretični raziskovalec, je bolj kot neposredni praktik in svetovalec razdajal pedagoškim delavcem, staršem in mladini svoje znanje in spoznanja. Takega so ga poznali in cenili strokovni delavci, ki obravnavajo duševno prizadeto mladino po vsej Sloveniji; spoznali so ga starši duševno prizadetih otrok, ki jim je bil svetovalec in pomočnik; še najbolj pa ga je poznala mladina ljubljanskega področja, ki je ni samo proučeval, ampak ji je priskočil na pomoč, kadarkoli se je pokazala potreba. Zato ga je mladina vzljubila in ga imela rada.

Bogate izkušnje, spoznanja in dognanja na področju duševne prizadetosti pa tov. Meško ni zaklepal samo v krog svojega ožjega delovnega področja v Vzgojnem zavodu Janeza Levca, ampak jih je posredoval naši najširši javnosti. S svojimi

tehtnimi predavanji na različnih posvetovanjih in s poglobljenimi razpravami v tisku je bil odprt, neposreden in konkreten. Spomnimo se samo njegovega referata na lanskoletnem marčnem posvetovanju o kategorizaciji duševno nerazvitih otrok, kategorizacijski praksi in vlogi inteligenčnega količnika (glej Gradivo s posvetovanja o duševno nezadostno razvitih) ali pa z resničnim humanizmom prežete misli v prispevku Odnos močnih do šibkih (Zbornik št. 1-1969).

Pokojnemu Mešku se je upirala vsaka krivica in je odločno branil pravico predvsem šibkejših in podrejenih. Njegovo tenkočutnost je močno zadela vsaka krivica v njegovi službeni dejavnosti, kar mu je mnogokrat grenilo delo in življenje. Čeprav se je vedno trudil, da bi ga v njegovih prizadevanjih za blagor mladine in odraslih prav razumeli, nasprotovanja in nesporazumi niso bili redki.

Zanj je bilo popolnoma razumljivo, da se je uprl nacističnemu nasilju na Štajerskem, pozabil je na vse posledice in se vključil v osvobodilno gibanje; prepričan v nujnost in pravičnost bojujočega se naroda se je odvzal njegovemu klicu in se priključil brigadam štirinajste divizije, kjer je kot borec in funkcionar razdajal tovarišem iz svoje bogate kulturne zakladnice. Po vojni ga je klic njegove človeške narave zopet usmeril k mladini. V literarno obdelanih črticah v Pionirskem listu je posredoval mladi generaciji doživetja iz partizanskih dni in v njih budil spomine na težko obdobje bojev našega naroda.

Njegova človeška podoba, svetel lik človeka, pedagoga in psihologa, predvsem pa prijatelja duševno prizadetih, bo še dolgo spodbujala vse, ki obravnavajo duševno nezadostno razvito mladino.

Za vse prisrčna hvala in slava!

Martin Mencej

Še je čas, da si oskrbite prevod knjige znane švicarske strokovnjakinje Dr. Marije Egg

MOJ OTROK JE DRUGAČEN

kažipot staršem, vzgojiteljem in prijateljem duševno prizadetih otrok
Knjigo dobite v vseh osnovnih organizacijah našega društva in v knjigarnah

Ne pozabite tudi na knjižico domače avtorice M. Komanove

DUŠEVNO NERAZVIT OTROK DOMA IN V ŠOLI

ki vam bo odličen pomočnik pri vzgoji vašega otroka

ZBORNIK

Društva za pomoč duševno nezadostno razvitim osebam SR Slovenije

Leto III 1970 št. 3

ZBORNIK

Društva za pomoč duševno nezadostno razvitim osebam SR Slovenije

Izhaja 4-krat letno

Ureja uredniški odbor: dr. Irena Arko, Minka Barlič, Jožica Hvalec, Zoran Jelenc, Anton Kotar, Ada Krivic, Martin Mencej, Milan Pavliha, Albin Podjavoršek, Božena Smagur in Slavica Toličič

Odgovorni urednik: Ada Krivic
Uredništvo in uprava: Ljubljana, Parmova ul. 41, p. p. 562, telefon: 314-394

Letna naročnina znaša za delovne organizacije in zavode 20 din, za posamezнike 12 din.

Tisk: Tiskarna PTT

VSEBINA

Tudi vašemu otroku so se odprla šolska vrata 3
Slavica Pogačnik-Toličič: Tudi našemu otroku novo in dobro igračko 4
Marija Lipužič: Kako spodbudimo govorni razvoj naših otrok 7
Jože Škrl: Moji obiski pri Matjažku . . 10
Drage mame 11
Stane Košir: Samo še malo potrpite, pridemo vam pomagat 12
Oče nam piše 13
Bruno Kocbek: Pri Okornovi mami . . . 15
Delamo jim krivico 16
V nekaterih primerih je ločitev od našega otroka neizogibna (prevod) 17

AKTUALNE TEME O ODPRTIH VPRAŠANJIH
Oto Košak: Socialna slika učencev posebne šole Maribor 21
Tone Brejc: Kako je z evidenco in kategorizacijo pri nas 27
Janez Svetina: Otroci z blažjimi odkloni, motnjami ali okvarami možganskega delovanja (II) 33

KAJ SMO VIDELI V TUJINI
Marjan Kukec: Obisk v angleških ustanovah posebnega šolstva 39
Irena Pilgram, Franja Flerin: Obisk v Švici 42

KAJ JE BILO NOVEGA NA KONGRESIH IN POSVETOVANJIH
Ob otvoritvi depandanse zavoda v Demir Kapiji (T. Brejc) 44
Defektologi Jugoslavije so imeli svoj 3. kongres (M. M.) 48
Drugi kongres mednarodnega združenja za znanstveno raziskovanje mentalne subnormalnosti v Varšavi (Dr. Anica Kos-Mikuš) 48

IZ NAŠIH USTANOV IN DRUŠTEV
Druge športne igre učencev posebnih šol Slovenije. Slavnostna otvoritev vrtca v Dornavi. Manifestacija posebnih učnovzgojnih ustanov goriškega področja. Učenci posebnih osnovnih šol SR Hrvatske so pokazali svoje fizkulturne zmogljivosti in kulturno-umetniške aktivnosti. Naša nova društva . . . 51

NOVICE IZ TUJINE

KAJ JE NOVEGA V KNJIGAH IN ČASOPISIH

V spomin Stanetu Rautarju

ZBORNIK

DRUŠTVA ZA POMOČ DUŠEVNO NEZADOSTNO RAZVITIM OSEBAM SR SLOVENIJE

LJUBLJANA

OB TEDNU OTROKA

Človeštvo je dolžno dati otrokom vse najboljše, kar jim more nuditi

(IZ DEKLARACIJE OZN O PRAVICAH OTROK)

TUDI VAŠEMU OTROKU SO SE ODPRLA ŠOLSKA VRATA

Samo da bi se Mojca v naši šoli dobro usposabljala

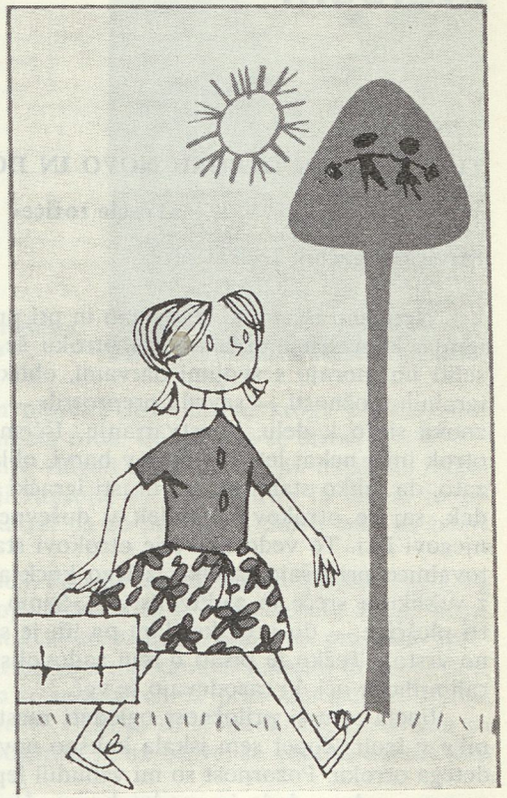

Začelo se je novo šolsko leto in tako je tudi vaš otrok stopil na pot šolanja izven doma. To pot pa spremlja vaše srce z upom in strahom. Kako tudi ne, saj je le premnogokrat vijugasta in ima mnogo ovinkov, ker niso vsi otroci enako razviti. Nikdar pa ni brezupna, če z razumevanjem sprejmemo resnico in smo pripravljeni otroku pomagati.

Ne bomo obupovali, če se pokaže, da otrok ni zadostno duševno razvit; v nobenem primeru ne. Danes imamo pri nas že tako razvito mrežo posebnih šol za usposabljanje prizadetih otrok, da bo tudi vaš otrok našel v njej ustrezno mesto. Res je, da se v tej šoli ne bo usposabljal za umskega delavca, ker tu ni poudarek na trpanju znanja, ampak se bo s posebnimi učnimi in vzgojnimi prijemi usposabljal za tako življenje, ki mu bo v skladu z njegovimi sposobnostmi omogočilo služiti si vsakdanji kruh.

Razumljivo je, da bo vaša bolečina večja in skrb za otrokovo prihodnost še močnejša, če se bo izkazalo, da je otrok toliko prizadet, da ne bo mogel uspevati niti v posebni šoli. Nič ni hujšega, kot če se predamo obupovanju. S tem ne bomo prav nič koristili ne otroku in ne sebi. Za to imamo danes že ustanove za delovno usposabljanje teh otrok. Res je, da se otroci tu ne bodo učili računanja in pisanja ter drugih učenosti, ampak se bodo privajali v ročnih spretnostih, ki jim bodo podlaga za poznejše ročno dejavnost.

To ni tolažba, kajti danes se tudi pri nas že približujemo tistim možnostim, ko bo vsak prizadeti otrok deležen take vzgoje in usposabljanja, kakršna ustreza njegovim sposobnostim. Zato bomo spremljali otrokovo šolsko pot s pogumom in optimizmom.

Naši razgovori in nasveti staršem

TUDI NAŠEMU OTROKU NOVO IN DOBRO IGRAČKO

»Vesele rožice«

Slavica Pogačnik-Toličič, prof.

Nenehno iščem po trgovinah in pri proizvajalcih otroških igrač igrala, ki našemu prizadetemu otroku še posebej koristijo. Razveseliti jih morajo s svojimi barvami, oblikami, imeti morajo veliko igralnih možnosti — seveda preprostih — ki otroka vedno znova in znova silijo k delu, k ustvarjanju. Iščem igračke, ki bi jih lahko otrok imel nekaj let, obstojne v barvi, obliki in kvaliteti! Predvsem zato, da lahko starši ob eni in isti igrački opazujejo otrokov napredek, saj se otrokov napredek v duševnem razvoju zrcali prav v njegovi igri. To vedo najbolje otrokovi starši. Kolikokrat mi v svetovalnico prinašajo izdelke iz lego kock ali drugih sestavnih delov z vzklikom sreče in zadovoljstva: »Samo poglejte, sedaj že spenja tri ploščice — do pred kratkim pa jih je samo polagal v nepregledno vrsto.« Težko je pisati o tem zadovoljstvu staršev, videti bi morali njihove oči, ki razodevajo še več.

Imela sem si priložnost ogledati razstavni prostor Mehanotehnike v Izoli. Zopet sem iskala kakšno novo igračo za našega prizadetega otroka. Pozornost so mi vzbudili lepi živopisani kotači rdeče, rumene, zelene, bele in modre barve. Uvoznik je Mehanotehnika, proizvajalec pa neka znana nemška tovarna otroških igračk. Kotači so izdelani iz čudovite nezlomljive plastike, ki jo lahko hitro očistimo.

Bili so tako ljubeznivi in mi poklonili škatlo, da sem jo lahko takoj preizkusila v svetovalnici. Vse otroke so »vesele rožice« zelo navdušile, ko sem jih razgrnila pred njimi, še prav posebno pa prizadete otroke.

Neverjetno, koliko igralnih možnosti nudijo te ploščice. Igro ponujajo tako rekoč kar same od sebe. Znano je, da je otroku krog kot lik v zgodnji razvojni dobi najbližji, še toliko bolj pa to velja

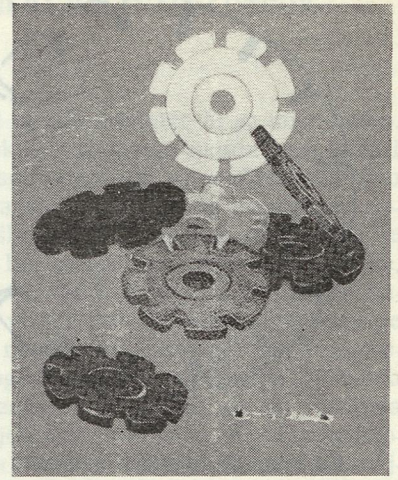

Lepi živopisni kotači rdeče, rumene, zelene, bele in modre barve

za prizadetega otroka. In ploščice so v bistvu krogi, z luknjico v sredini in z zobci na zunanjem robu. In kako so se otroci igrali?

Manj razviti so ploščice vlagali v škatlico in jih nizali na nitko. Drugi, že na višji stopnji razvoja, so jih pobirali iz škatle in jih razvrščali po barvah, nekateri pa so jih uspeli zložiti celo po barvi in velikosti.

Vsi pa so hitro doumeli, da se v zareze lahko vtakne drug krog in da lepo in dobro obstoji. Nekaterim je hitro uspelo iz več krogcev narediti »veselo rožico«, ki so jo lahko nenehno poljubno spreminjali in dopolnjevali, drugi so z natikanjem naredili dolge ograje, stolpičke. Bolj razvitim pa so se posrečili že prav lepi izdelki: hišica, možiček, voz, lopatka, drevo. Deklice so se navdušile predvsem za nizanje. In ko sem jih opozorila še na barve, so postali obeski tudi vzorčasti.

Ne morem pozabiti štiriletne mongoloidne punčke, ki ni hotela nehati nizati na vrvico. Ko sem ji pokazala, da je zanjo ogrlica dovolj dolga, mi je s svojim slabo razumljivim govorom le dopovedala, da dela še za mamo. »O, ti zlato otroško srce«, me je presunilo in dala sem ji daljšo nitko v roke. Tako hvaležno me je pogledala s svojimi majhnimi očmi.

Videla sem, da je z omenjeno igračko zares mogoče veliko narediti, predvsem pa otroku zbuja veselje. Čeprav nosi igrača naslov Fantasia, sem jo preimenovala v »vesele rožice«, ker otroku zares povzroča veselje, tako zdravemu kot prizadetemu.

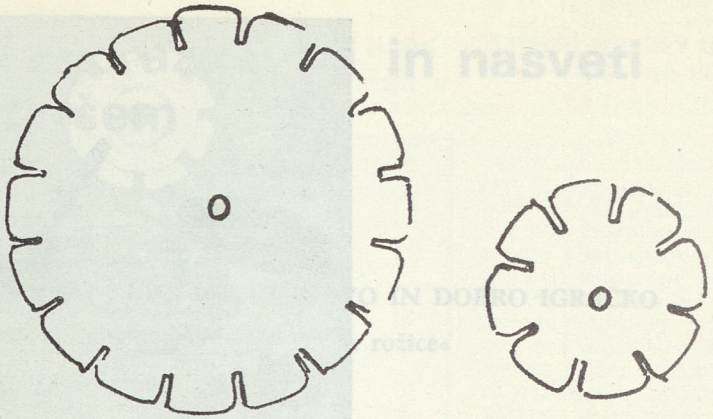

Ko sem jo prinesla svojemu sinku, mi je rekel: »Mamica, to so pa zares sami sončki.«

Izvedela sem, da bo igračka kmalu na policah v naših trgovinah in staršem jo toplo priporočam!

— Otrok se bo vztrajno z njo igral,
— ne bo se polomila,
— z njo bo možen prvi pouk barv,
— igračka sili otroka h konstruiranju,
— razvija različne spretnosti.

Prepričana sem, da bodo po njej posegli tudi prvi razredi posebne šole in habilitacijski oddelki.

OB TEDNU OTROKA

Otroku moramo zagotoviti pravo rast in razvoj, da bo razvil vse svoje sposobnosti in se pripravil za življenje.

Otrok, ki je ljubljen, bo tudi sam dajal in vračal ljubezen. Otrok, ki mu zaupamo, bo znal to zaupanje ceniti in se bo trudil pridobiti zaupanje drugih. Otrok pa, ki živi v svetu napadalnosti, sebičnosti in negotovosti, se bo tud sam navzel sebičnosti, strahu in sovraštva . . .

Svet za vzgojo in zaščito otrok Jugoslavije

KAKO SPODBUDIMO GOVORNI RAZVOJ NAŠIH OTROK

Marija Lipužič
(Nadaljevanje)

Majda je začela z očmi iskati že peti predmet, ki ga imenujemo. To je prav gotovo velik napredek in tudi njena mama nam počasi začenja verjeti. Najprej smo jo uspeli opozoriti na močno električno svetilko na stropu, ki smo jo ugašali in prižigali in neprestano ponavljali: »Luč, luč.« V troje je šlo laže. Mami smo rekli: »Kje je luč?« Mama je na to vprašanje luč prižgala in odgovorila: »Luč«, ter kazala s prstom na strop. Počasi je k temu dejanju začela navajati tudi Majdo. Najprej ji je vodila roko in kazala, nato pa je postala njena pomoč vedno bolj nepotrebna in Majda nas je presenetila, ko je ob besedi sama pogledala navzgor. Seveda je mama enake vaje ponavljala doma in zagotovila nam je, da bo vztrajala samo toliko časa, dokler bo Majda dobre volje in bo rada sodelovala. Pri drugi besedi — »mama« — je šlo hitreje. Mama se je najprej skrivala in vsakokrat, ko se je prikazala, je pedagog vzkliknil »mama«. Nato se je mama skrila in smo jo klicali »Mama! Mama!« Zdaj je Majda že precej gotovo povezovala besedo in osebo mama. Zato smo mamo poklicali in Majda je pogled usmerila proti njej. Prepričala nas je šele tedaj, ko smo izrekli »luč« in jo je z očmi poiskala; nato pa »mama« in se je obrnila k njej.

Na podoben način smo pridobili razumevanje in kazanje predmetov in oseb: medo, teta, avto.

Pri izboru besed nas je, vsaj pri medvedku, vodilo Majdino veselje in zanimanje za to edino igračo. K vsakim vajam je Majda prinesla medvedka in ga stiskala k sebi.

Vsem staršem priporočamo: Poimenujmo tisto, za kar otrok pokaže vsaj malo zanimanja! Drugačne besede bomo izbirali v mestu, drugačne na deželi. Mestni otrok bo verjetno prej spoznal avto, podeželski pa morda domače živali.

Seveda Majdina mama še ni bila zadovoljna. »Kdaj bo moja punčka spregovorila?« je vpraševala. »Saj je že«, smo ji odgovarjali. Zna posnemati avto, tako da požene ustnice s prstkom in dela br br; zna posnemati kravo mu mu, konja iha in psa hov hov. Tega posnemanja smo jo učili ob plišastih igračah in slikah. Majda sama ni znala posnemati nobene od živali, toda ponavljala je za nami, če je bila seveda za to razpoložena.

Minilo je nekaj vaj, ne da bi Majda kakorkoli govorno sodelovala. Vedno smo nepripravljenost za sodelovanje materi skušali razložiti. Nekajkrat je bila deklica malo prehlajena, enkrat jo je mati

pred odhodom od doma natepla, ker je bila »strašno« poredna, včasih pa nismo znali najti nobenega vidnega vzroka. Toda ta čas ni bil izgubljen. Materi smo povedali, kakšno škodo bi napravili, če bi silili v otroka, ki sam ni pripravljen sodelovati.

Celo zdrav otrok ob pretiranih zahtevah odpove in neha sodelovati, da, lahko celo neha govoriti, tudi če je že govoril. Mati se je sama spomnila, koliko mamic hoče neprestano vse okolje zaposlovati s tem, da kaže, kaj vse njihov otrok že zna, če to otroku ugaja ali ne. Prav ona nas je spodbudila, da smo ji opisali tak poučen primer.

Jelka se je rodila nekoliko starejši materi, ki si je dolgo zaman želela otrok. Ko se ji je želja končno izpolnila, je postala prav »obsedena« mati. Že pri dojenčku je skušala na vse mogoče načine prehitevati razvoj in jo je učila tako vneto, da je otrok res kazal nekaj mesecev več, kot jih je imel. Dveletna je znala nekaj pesmic in morala jih je povedati prav vsakemu, ki jo je le hotel poslušati. Tako rada se je z Jelko postavljala njena mama. Punčka je rasla in znanja je bilo vedno več. Mama je vse bolj želela hvale in priznanja, Jelko so pa vse bolj mikale igrače in njeni vrstniki. Toda mamina obsedenost za nastope je rasla in otrok je že ves utrujen in naveličan le še nastopal in nastopal z vse daljšimi pesmicami in zgodbicami. Vse to je seveda moralo pripeljati do zloma. Jelka se je javno uprla. Vrgla se je na tla in kričala: »Ne bom, ne bom, ti si grda!« Mater je to zlomilo, da je napravila še hujšo napako in Jelko natepla. Zato je Jelka nehala govoriti. Govorila je z očetom, vrstniki, ob materi pa ni spravila besede iz ust. Mati se je potem morala neznansko truditi, da si je deklico znova pridobila.

Enako bi utegnila odbiti s pretiranimi zahtevami svojo hčerko naša mama.

Sicer pa se je volja za sodelovanje večala in vse manj je bilo dni, ki jih nismo bili veseli. Mati je povedala, da je doma še mnogo bolj aktivna. Ni napredovala samo pri govoru, ampak na vseh področjih. Postala je spretnejša pri hoji, sama se sleče in poskuša sama jesti. Začela je upoštevati, če mama izreče vedno enako: »Ne, Majda! Ne!« Razume tudi besedo »pospravi«, saj začne pospravljati igrače, čeprav tega sama še ne zmore do konca. Pomaga ji nekdo od družine, pohvaljena pa je Majda. Zanima jo mnogo več igrač kot prej. Poleg medvedka ljubkuje še punčko, prelaga kocke in udarja po žogi, če ji jo pridržimo, da potem odleti.

Tako je bila Majda že res pripravljena na prvo besedo. Tudi usta so jo vse bolj ubogala in marsikaj je že ponavljala za nami, le da besed ni povezovala z določenim predmetom.

Vedeli smo, da bo prvo besedo najbrž spregovorila doma.

Nekega dne je Majdo pazil oče, mati je odšla k zdravniku in se je zelo dolgo zamudila. Majda je nenehno pogledovala k vratom in nato zajokala ter med jokom rekla »mama«. Oče ni verjel, da prav sliši, toda ko se je mati vrnila, je punčka, zdraj srečna, ponovila »mama«. Nato je nekaj dni rekla »mama« vsakemu predmetu, vsaki igrači, tako da je mama začela dvomiti, da je bila prva beseda že prava, torej povezana s predmetom oz. osebo. Toda nato je opustila poimenovanje drugih predmetov, mami pa je še vedno rekla mama. Mama ji je ponudila drugo besedo za vse ostalo — »to«. »To« je pomenilo »vidim muco«. To je muca, muca je zbežala itd. Materi smo svetovali, naj na ta način tudi prevaja Majdino govorjenje, naj ne bo zadovoljna s takim govorom in naj ji s svojim zgledom vedno kaže naprej, k boljšemu govoru.

Videti je bilo, da bo »to« zavrlo pridobivanje novih besed. Majda je postala živahnejša in je neprestano nekaj želela, zavračala ipd., toda novih besed ni bilo. Pač pa smo opazili, da si je usta neverjetno razgibala in je popevaje pogosto zlogovala že prav dolge »govore«, ki pa niso bili povezani z določenim dejanjem, predmetom. To je bila prava pripravljalna doba za nadaljnje besede: ata, meno (namesto medo), muna (namesto muca), am za hrano in še nekaj drugih.

Materi zdaj ni bilo treba več dopovedovati, kako napačno bi bilo, če bi domači prevzeli Majdin način govora in ne kazali poti naprej. Zdaj je bil z Majdo namreč mogoč že lep pogovor. Ko je ob očetovem prihodu domov vesela vzkliknila »ata«, so ji starši to opisali z vsemi stavki, ki jih je izgovorjeni »ata« vseboval: Res je, ata je prišel. Zdaj bo ata doma, pri Majdi. Ata je bil v službi itd. Včasih je bila Majda tak pogovor pripravljena spremljati z nekakšnim dopolnjevanjem besed, drugič pa je bila za to manj dostopna. Seveda smo izkoristili tiste trenutke, ko je **rada** govorila.

Nove besede smo poslej pridobivali v naslednji govorni igri. Vzeli smo v roke predmet in vpraševali: »Kaj je to?« in sami odgovarjali: »To je avto. To je avto.« Želeli smo, da bi tudi Majda začela spraševati »Kaj je to?« Tudi to igro smo organizirali v troje. Pedagog je vpraševal, mama odgovarjala. Ob tem je bilo pomembno, da smo, ko smo pričakovali odgovor, dali mami igračo v roke. Ta zunanji znak, kdo vprašuje (tisti, ki ima igračo v rokah), kdo odgovarja, nam je pomagal, ko smo Majdi dali igračo. Res je po mnogih ponavljanjih izrekla: »Kaj?« Doma so delo že z mnogo večjim veseljem nadaljevali. Najprej je vpraševala po igračah, zelo pa

smo bili veseli, ko je vzela v roke časopis in vprašala: »Kaj?« Tudi tokrat smo njeno vprašanje dopolnili: »Kaj je to? Časopis.«

Vse bolj se je bližal čas, ko je bila Majda sposobna izreči prvi stavek. O tem pa prihodnjič.

MOJI OBISKI PRI MATJAŽKU
Jože Škrl

Ko sem zadnjikrat koračil proti Matjažkovemu domu, so se mi po glavi podile misli, kot da bi posnemale oblake na nebu, ki so bili tisto dopoldne temni in neprijazni. Šel sem s postaje mimo starega kioska, obloženega z revijami, polnimi lepotic na naslovnih straneh, kupil revijo »Otrok in družina«, gledal osamljene fotografije gugalnic na prvi strani in mislil na Matjažka, ki se ne zna igrati z bratcem, ter premleval vprašanja o celoviti habilitaciji duševno prizadetih. Premišljeval sem o svojih obiskah pri Matjažu. So bili ti obiski komu v pomoč, sem spraševal sam sebe? Sem sploh kaj pomagal njemu ali staršem?

Matjaž me je pričakoval nemiren, rdečeličen in zasopel od poskakovanja v kuhinji. Takoj je spoznal mojo potovalko in lahko sva začela. Pri obravnavi je bil bolj pozoren in umirjen kot pri prejšnjih obiskih. To me je razveselilo.

Na koncu obiska sva se, kakor vedno, z materjo še pogovarjala. Poslušal sem jo in ji dajal nasvete. Nikoli nisem prekinjal njenih pripovedi, tožb, niti joka, ki sem ga opazil tako zelo skritega v njej. Poskušal sem ji dajati stvarne odgovore, pobijati sem moral njena pričakovanja. Matjaž ne bo nikoli tak kot so drugi. In nekateri ljudje, ki se je izogibajo, kadar gre z Matjažem po cesti, »kakor da bi se bali nalezljivosti«, se ne bodo nikoli spremenili. Potem pa je rekla tisto, o čemer sem kasneje tolikokrat razmišljal: »Sedaj vemo, kako je treba delati z otrokom«. Nekoč mi je rekla, da mora biti človek dober s prizadetimi in v tem sem videl napredek. Dobrota je postala delo. Delo, ukvarjanje z otrokom, bo otroku pomagalo, ga usposobilo. Torej sem več pomagal Matjaževi mami in šele potem tudi njemu.

Očeta nisem pridobil. Videl sem ga samo enkrat. Ponujal mi je pijačo. Zanimal ga je nogomet, mene pa ne. Nikoli ni in ne bo verjel, da bo kdaj kaj iz Matjaža. Je pa vsaj dober, za ukvarjanje z otrokom pa nima časa in potrpljenja. Niti malo! Dobrota in usmiljenje sta pa premalo.

Drage mame!

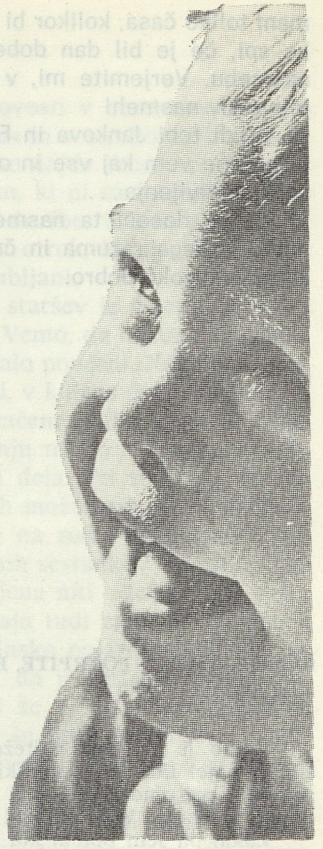

Ta revija prihaja v vaše domove, zato mi prosim dovolite, da vam napišem tole pismo. Vaša svetovalka sem, k meni ste pripeljale svojega otroka. Ob obravnavi se včasih nismo zedinile, tudi ne utegnile dovolj pomeniti. Nekatere ste s seboj domov odnesle dvom do mojega nasveta, največkrat pa ste rekle, da se boste pogovorile z otrokovim očetom. Skoraj vedno sem vam v takem primeru svetovala, da pridita oba z možem.

Franckova mama ni hotela otroka všolati v posebno osnovno šolo, čeprav so vsi pregledi ugotovili, da deček ni nadarjen za učenje in ne bo zmogel zahtev redne osnovne šole. Tako je Franček že tretje leto v prvem razredu osnovne šole in njegov oče še vedno noče sprejeti nasveta o prešolanju. Medtem je deček prerasel sošolce, da mu segajo do ramen. Med njimi je nesrečen.

Mali Janko pa je vesel in žlobudrav otrok. Srečen, je med otroki. Zanj je bilo ugotovljeno, da ne bo zmogel zahtev posebnega šolanja. Dečka in mater smo napotili v oddelek za delovno usposabljanje. Mati ga je pripeljala v posebno šolo, kjer je s svojim nemirom motil druge otroke in delo. Ko smo dečka po preizkusni dobi ponovno napotili v oddlek za delovno usposabljanje, se je mati uprla. Tako je fantek kar doma, zelo osamljen.

Sem tudi učiteljica. Tudi po večtedenski obravnavi otroka opažam, da so ugotovitve strokovnjakov pravilne in da tudi dolgoročno opazovanje večinoma lahko samo potrdi prvotne domneve. Tako v primeru Janka. Z vsem naporom svoje male glavice se je hotel potruditi in ustreči mamici. Roke ga niso ubogale, da bi prenesel obris s table v svoj zvezek. Dolgčas mu je bilo med nami.

Sem tudi mati. Imam svoje skrbi kot ve in moj otrok mi prinaša veselje in razočaranja. Dnevi hitijo mimo naju in večkrat zanj ni-

mam toliko časa, kolikor bi ga potreboval. In tako ugotavljam zvečer, ko spi, če je bil dan dober. Če je bil, presodim to po njegovem nasmehu. Verjemite mi, v mojem življenju ni ničesar lepšega kot je njegov nasmeh!

Tudi tebi Jankova in Franckova mama pomeni nasmeh tvojega otroka ne vem kaj vse in ob tem so daleč ob robu nekje vse druge dobrine življenja . . .

Kako doseči ta nasmeh? Ni lahko, drage mame, večkrat gre mimo našega razuma in čustev. Ko bi le vedno zmagalo tisto, da hočemo otroku dobro.

Vaša svetovalka

SAMO ŠE MALO POTRPITE, PRIDEMO VAM POMAGAT

Stane Košir

Vinko je bil med najteže prizadetimi otroki, kar jih je v mobilno službo zajel Centralni otroški dispanzer. Vendar je bilo srečanje z njim prijetno, prisrčno. Hitro sva postala prijatelja in težko pričakovala ponovno srečanje. Vedno je bil veder, vesel, poln domislic in potegavščin.

Zakaj pa sem potem kot defektolog sploh hodil k njemu?

Da, pot, ki jo je Vinko že prehodil, je bila strma in dolga. Polna naporov in močne volje. Takrat mene ni bilo poleg. Njegovi ljubeči starši, bratje in sestre so mu pomagali. Pomagali so mu, kot so vedeli in znali, predvsem z ljubeznijo, z neomajno voljo in vero vanj, z upanjem, saj je šlo za njihovega . . .

Leta dolgo potrpljenje, ljubezen, ki ni nikoli odpovedala, so rodili uspeh. Vinko je napredoval in več kot je znal, več je hotel znati. Potrpežljivo je ure in ure delal, se ubadal s problemi, ki za druge otroke njegove starosti morda sploh niso več problemi. Samo z vztrajnim delom v ljubeči družini je napredoval, da je danes veder in vesel, poln hudomušnosti.

Kje sem bil jaz takrat? Kje sem danes? Saj danes ne gre več za njihovega, danes gre tudi za mojega, za našega Vinka!

Vinki, ki nimate tako dobre, ljubeče družine, ki živite v slabših razmerah, morda celo v pomanjkanju, ki ste brez staršev . . ., prosim, oprostite mi! Sedaj že grem, prihajamo, gremo! Počasi, a zagotovo. **Počakajte nas, samo še malo potrpite!**

OČE NAM PIŠE

Moje pismo ne bo odkrilo kakih novosti v obravnavanju duševno prizadetih otrok, kajti v »Zborniku« in v strokovni literaturi, ki obravnavata ta vprašanja, vsakdo lahko najde skoro vse nasvete, ki govore o tem zelo kočljivem problemu, ki ni samo problem posamezne družine, temveč problem naše družbe. S tem pismom bi rad le opozoril na nekatere želje staršev otrok, ki obiskujejo šolo za delovno usposabljanje v Jaršah pri Ljubljani.

Glavni problem in velika skrb vseh staršev je v tem, kaj bo z njihovim otrokom, ko bo šolo dokončal. Vemo, da obstaja več možnosti, vendar mislim, da smo o tem premalo poučeni. Ni nam znano, koliko je otrok v času šolanja napredoval, v katero dejavnost naj bi ga že med šolanjem usmerjali tudi v domačem okolju in kaj je treba storiti, če otrok tudi po končanem šolanju ne bo sposoben niti fizičnega, niti najenostavnejšega umskega dela. Pri tem naj poudarim, da bi bilo zelo umestno starše o teh možnostih in o eventualnem napredku otrok večkrat seznanjati na roditeljskih sestankih, ki pa bi se seveda razlikovali od podobnih sestankov na rednih šolah. Mislim, da večina staršev ni seznanjena niti s tem, da je v načrtu gradnja učnih delavnic ter da obstaja tudi zakonita možnost, da otrok po smrti staršev prejema družinsko pokojnino, če ni sposoben za nobeno delo. Važno je vedeti, da je treba otrokovo popolno nesposobnost za delo uveljavljati že do 15. leta. Lahko se zgodi, da bi defektni otrok brez staršev in brez sorodnikov moral v kak zavod, kjer bi bili izdatki za njegovo vzdrževanje kriti z družinsko pokojnino.

Ponovno zato predlagam, da bi bili starši o teh stvareh seznanjeni na roditeljskih sestankih, obenem pa naj opozorim, da je ureditev pošolskega usposabljanja velika nujnost, o kateri bi morali čimprej razpravljati in predvsem tudi odločati naši najvišji forumi. Smatram, da bi morala za to dejavnost finančna sredstva prispevati republika.

V tej zvezi naj omenim tudi to, da bi družba morala za take otroke še prav posebno poskrbeti in čim manj obremenjevati starše s finančnimi dajatvami. Že dejstvo, da imaš doma otroka, ki se ni sam sposoben vključiti v družbo normalnih ljudi in ki je poleg tega obremenjen še z različnimi živčnimi motnjami, že tako ali tako težko prizadeva starše, posebno tiste z več člani družine.

Drugi problem, ki ga nakazujem, je problem spolne vzgoje. Tudi defektni otroci spolno dozorevajo in kažejo včasih celo močnejši spolni nagon kot normalni pubertetniki. Pri vsem zglednem in po-

žrtvovalnem prizadevanju učnega osebja se dogaja, da otroci najdejo primeren trenutek brez nadzorstva in počenjajo stvari, ki jih spolno razburjajo in motijo njihovo živčno uravnovešenost, ki pri njih že tako in tako ni popolnoma normalna. Naj omenim, da ravno taki ljudje, ko odrastejo, marsikdaj zagreše težka kazniva dejanja zoper osebno dostojanstvo in zoper moralo. Tudi temu problemu bi bilo treba posvetiti vso pozornost.

Končno naj še omenim, da lokacija pomožne šole v Jaršah ni najidealnejša. Res je, da ima šola dvorišče, kjer se otroci lahko igrajo, res pa je tudi, da so poleg šole ceste, po katerih pogosto vozijo motorna vozila. Obstaja večna nevarnost, da bi prišlo do kake hujše prometne nesreče. Tudi neprestan hrup motornih vozil ne vpliva pomirjevalno na otroke, saj še zdravim odraslim osebam povzroča preglavice. Šola v Jaršah je precej odmaknjena od mesta in tako so vožnje z avtobusi in trolejbusi s prestopanjem, posebno v zimskem času, še dodatna obremenitev za otroke in starše. Morda bi bila vsaj začasna rešitev v tem, da bi se začetek pouka v zimskem času preložil za eno uro, t. j. za deveto uro, medtem ko si o posebnem zbirnem avtobusu, ki bi vozil otroke pred in po šoli, skoro ne upam govoriti. Tudi o tem problemu bi se bilo dobro pomeniti s starši.

Izrekam vse priznanje tako pedagogom na šoli kot tudi Društvu za pomoč duševno nezadostno razvitim osebam SR Slovenije, ki se trudijo, da bi duševno nerazvitim otrokom olajšali vstop v življenje. Mislim pa, da bi bilo prav, če bi starši teh otrok večkrat pretresli probleme, ki tarejo ene in druge, kajti tako sodelovanje bi lahko rodilo le pozitivne sadove.

F. K., Ljubljana

Proces humanističnega razvoja je dolg, počasen in poln ovir, toda ne smemo kloniti niti obupati.

U Tant za svetovni dan otroka

PRI OKORNOVI MAMI

Bruno Kocbek

Pred leti, ko smo v Ljubljani začeli s širjenjem delovne prakse in iskanjem novih delovnih mest za naše otroke, smo v to akcijo zajeli tudi njihove starše. S tem se je naše obzorje za zaposlitev otrok zelo povečalo. Spoznali smo mnogo novih delavnic in tovarn, v katerih so naše otroke z razumevanjem sprejeli na delovno mesto. Med njimi je tudi avtoličarska delavnica Okoren v Klečah, ki smo jo spoznali preko staršev našega Marjana. Prvo srečanje z njo mi je ostalo še posebej v spominu.

Marjan je že bil na praksi in prišli smo ga obiskat. Ko smo se pod vodstvom pokojnega prof. Meška znašli na dvorišču in nam je stopila nasproti starejša žena, smo mislili, da smo zgrešili vrata, toda kaj hitro smo uvideli, da se nismo zmotili. »Kaj želite? Ali bi morda hoteli, da vam pobarvamo avto?«, nas je nagovorila prijazna žena. Še preden smo se znašli, saj nismo pričakovali, da bi žena vodila avtoličarsko delavnico, je povedala, da trenutno ne morejo sprejeti nobenega naročila, ker imajo vse zmogljivosti zasedene, lahko pa nas naroči za naslednji teden. Ustrašil sem se, da bi moj še dokaj nov avtomobil prišel pod avtoličarsko pištolo, zato smo se raje predstavili. V začetku nam pogovor ni stekel, toda domači

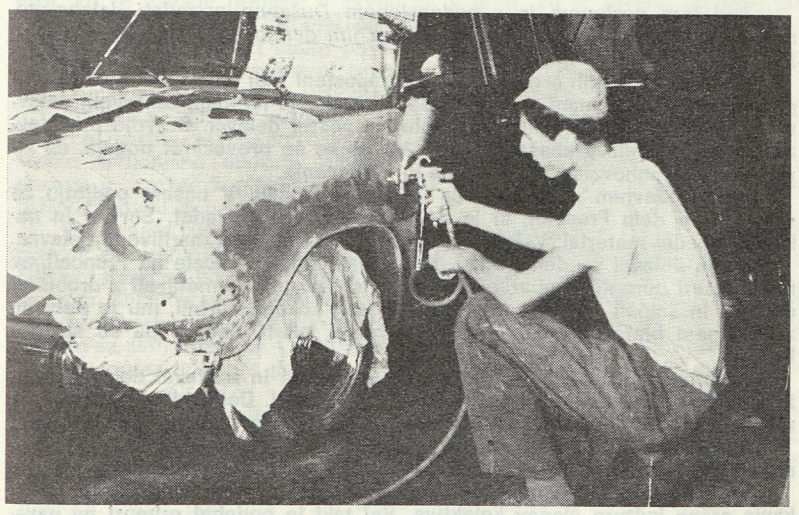

Prizadevno in razpoložen opravlja ličanje

sadjevec in prijetno vzdušje sta naredila svoje. Zanimalo nas je, zakaj ona kot ženska opravlja tako delo, ki je navadno za može. Dobili smo prisrčen in šegav odgovor. Povedala je: »Jaz sem generalni direktor, sin tehnični, mož pa vodi posle komercialnega direktorja. Tako smo vsi zaposleni in

imamo vsi dovolj dela.« Šegavost in zdrav humor sta značilna za Okornovo mamo. Danes res lahko trdimo, da je naša, saj so pri njej našli razumevanje in kruh, ki si ga sami zaslužijo, Marjan, Stane, Milan, poleg njih pa še vedno kroži na delovni praksi nekaj naših otrok. Z njo in z našimi otroki smo doživljali vse mogoče, toda ona vedno najde tisto dobro besedo, ki je značilna za njen odnos do naših otrok: »Saj še bo, danes je vendar otrok«.

Taka kot mama, so vsi člani njene družine. V delavnici ni nobenega kričanja in nadiranja, temveč vsak pokaže otroku delo v prijazni luči. Za otroka to veliko pomeni in delo opravi z veseljem in voljo. Pri Okornovih so našli naši otroci topel in razumevajoč odnos do dela. Mislim, da bi bila največja kazen za vsakega od njih, če bi mu rekel, da bo moral zapustiti delavnico.

Skupaj s starši in njenimi oziroma našimi otroki smo ji hvaležni za vso toplino in razumevanje, ki ga kaže do dela pri usposabljanju naših otrok za življenje.

DELAMO JIM KRIVICO!

Pod tem naslovom in s podnaslovom Duševno prizadeti delavci so marljivi in prizadevni, zdravi tovariši pa jim delajo krivico beremo v Dolenjskem listu naslednje:

»V naših delovnih organizacijah so zaposleni tudi delavci, ki so duševno prizadeti in umsko manj sposobni. Navadno delajo na manj zahtevnih delovnih mestih. Mnogi med njimi so dobri in vestni delavci. S svojo prizadevnostjo včasih celo prekašajo druge. Žal pa se še prevečkrat dogaja, da so predmet zasmehovanja, zaničevanja in norčevanja.

Pred nedavnim sem bil priča takemu dogodku. V našem podjetju že sedmo leto dela Francelj, ki je nekoliko duševno prizadet. Sortira in naklada odpadni material. Vsi ga poznamo kot pridnega in marljivega delavca.

Štirje delavci so delali blizu njega. Naenkrat so začele na Franceljnov račun leteti porogljive opazke. Na koncu so ga celo obmetavali z drobnimi odpadki in ščipali v nadlaket. Ko je Francelj nekoga odrinil, mu je delavec zagnal pest blata v obraz. Francelj je začel jokati, delavci pa so se krohotali.

Razumljivo je, da je šel Francelj k delovodji in zahteval delovno knjižico, češ da med takimi ljudmi ne more več delati. Delovodja je Franceljna razumel, ga potolažil, nasilneže pa je predlagal za disciplinski postopek.

Zgodilo se je že, da so duševno prizadeti delavci zaradi takih in podobnih primerov zapuščali delovno mesto in se odločili za drugačno pot.«

Ta pot pa je lahko napačna in to po krivdi nerazumevanja in pomanjkanja srčne kulture članov kolektiva. Vsi taki in podobni primeri pa narekujejo pospešeno in učinkovitejše osveščanje kolektivov, v katerih se zaposluje duševno prizadeta mladina.

V našem glasilu in v dnevnem tisku smo brali že precej spodbudnih in razumevajočih odnosov članov delovnih kolektivov do prizadetega sodelavca. Gornji primer pa načenja in opozarja na še eno od resnih odprtih vprašanj, ki narekujejo pospešeno in učinkovitejše prosvetljevanje kolektivov, v katerih se zaposluje duševno prizadeta mladina, da bo njihova zaščita čim bolje zagotovljena.

V NEKATERIH PRIMERIH JE LOČITEV OD NAŠEGA OTROKA NEIZOGIBNA

Kako je mogoče otroka privajati na lepo vedenje

Ko je vaš otrok prerastel otroško dobo, naj se uči, kakor vsak odrasel človek, lepega obnašanja. Seveda mu boste starši v povezavi s strokovnjaki, ki vam stojijo kot svetovalci ob strani, pomagali, da se bo navajal na primerno obnašanje v skladu s svojo starostjo. Skupno prizadevanje mora težiti za tem, da otrok ve, kaj je dovoljeno in kaj naj naredi. To pa pomeni, da mu morate postavljati jasne in razumljive meje. Vsi imamo svoja merila, ki jih kot zdravi ljudje poznamo, svojemu duševno prizadetemu otroku pa jih morate pokazati starši. Potrebno je nadzorstvo, ker otrok ni sposoben prevzemati odgovornosti za svoja dejanja. Prav tako mora imeti otrok občutek gotovosti; točno mora vedeti, kaj pričakujemo od njega. Zato je zelo važno, da vzgojitelj vztraja pri prvotnem namenu in ukazu in uvaja čim manj sprememb.

Kljub vsem vašim prizadevanjem pa boste imeti nenehne težave, če hočete doseči ustrezno obnašanje. Neprijetne navade se kaj lahko razvijajo in različne nevšečnosti se zelo rade prikradejo v otrokovo zavest. Nekaterih ni težko ublažiti in otrok se doma obvlada, pokažejo pa se posledice, ko te navade prenese v zavod ali v dom. To je seveda odvisno od mnogoterih dejavnikov. Mnogi duševno prizadeti trpijo npr. zaradi možganskih prizadetosti, ki lahko povzročajo zelo resne motnje v obnašanju. Tudi če možganska okvara ni osrednji vzrok prizadetosti, se lahko iznenada pojavijo ali pa počasi razvijejo zelo resne težave.

Ne pozabimo, da potrebuje vsak, tudi normalno razvit mladostnik, določen nadzor. Marsikatero vprašanje je v teh letih pogojeno starostno. Vsako življenjsko obdobje namreč prinaša svoje probleme. Človekova narava je preveč zapletena, da bi bilo mogoče ustreči in diktirati vsem prizadevanjem in nagibom.

Vsi imamo čustva in želje, ki se na svoj način kažejo v družbi, v kateri smo se zakoreninili. »Moj otrok je svojevrstna osebnost, kakor vsak drug človek, samo še bolj izrazita«, je rekla nekoč mati o svojem duševno prizadetem mladostniku. »Mnogokrat je bil nesrečen, kakor smo lahko vsi občasno nesrečni, toda on se je obnašal tako neprimerno, da je bil komaj znosen za svojo okolico. Če je bil jezen, je kar naprej kričal, in mislili smo, da namenoma udarja s pestmi. Če ga je prijela trdoglavost, mu nismo bili kos.«

Veliko lahko storite, da slabo obnašanje preprečite. Predvsem je važno, da vaš otrok resnično razume, kaj hočete od njega. Kar je pogosto videti kot trmoglavost, je lahko pogojeno v nerazumevanju ali pa v napačnem razumevanju. Morda ste zahtevali nekaj, kar je bilo za vašega otroka nemogoče. Če se hoče npr. vaša hčerka učiti, kako je treba pogrniti mizo, ji te naloge ne dajajte z najrazličnejšimi pojasnili, ampak pokrijte mizo sami in pri tem pojasnjujte, kaj delate in zakaj delate tako. Potem naj vaša hčerka poskusi sama. S posnemanjem in nenehnim ponavljanjem se duševno prizadeti mladostnik oziroma mladostnica razmeroma hitro nauči življenjsko praktičnih dejavnosti. Če nikakor ne morete uspeti, poskusite na drug način. Vaš otrok bo nezadovoljen ali celo razkačen, če nima priložnosti vsaj nekaj pravilno napraviti za vaše zadovoljstvo. Ne bodite skopi s pohvalo, če opazite napredek, ne pričakujte pa od njega popolnih opravil.

Dajte svojemu otroku jasne, preproste zapovedi in prepovedi. To je za duševno prizadetega mladostnika pomembnejše kot za drugega mladega človeka. Ta potrebuje jasno in nedvosmiselno vodenje, na katero se lahko opre, ker sam ni sposoben odločati, kaj je prav in kaj ne. Če se kdaj ne ukloni, dobro premislite, če ga niste morda neprimerno kaznovali. Morda ste mu za določen čas vzeli predmet, ki ga ima rad. Otrok mora vedeti, zakaj ste tako ukrepali. Če na to ne reagira, morate poskusiti kaj drugega. Večkrat pomaga, da ga za nekaj časa prepustite samemu sebi, da s tem pokažete, da z njegovim obnašanjem niste zadovoljni. Predvsem pa je važna doslednost. Nikakor mu ne dopuščajte danes nekaj, za kar boste jutri oštevali ali ga celo strogo kaznovali. Tudi če otrok ne more razumeti povoda za zapoved ali prepoved, ker ne dojame vzročne povezanosti, mora vedeti, da je treba poslušati in se ne zoperstavljati. Če mladostnik kljub svojemu slabemu vedenju doseže, kar hoče, se bo še naprej slabo obnašal. Seveda pa ni človeka, ki še ni uporabil zvijače za dosego svojega namena.

Naj vaš otrok ve, da morate tudi vi marsikaj napraviti, kar vam v danem trenutku ni po volji. Naj ve, ali še bolje čuti, da imajo tudi želje odraslih svoje meje in da se mora vsak človek premagovati. Naj se otrok zaveda, da tudi vi lahko napravite kako napako. Pomagajte mu premostiti take situacije, če se mu kdaj kaj ponesreči. Če vaša hči postavi na mizo skledo pred nekoga in se ji pri tem malo polije ali raztrese, ji povejte, kako naj se opraviči in kako naj se v prihodnje izogne taki nevšečnosti. Ne grajajte je, ker se je kaj takega pripetilo že nam vsem.

Če se je vaš sin na cesti pomotoma zadel v mimoidočega, ga boste opozorili in poučili, naj reče: »Oprostite, prosim«. Predvsem pa ne pozabite sami tako ravnati; vaš dober zgled je ravno tako važen kot nenehno opozarjanje in poučevanje. Če se nekdo v družini neprimerno izraža, bo otrok zagotovo posnemal in morda uporabil neprimerne besede v trenutku, ki bo za vas posebno mučen. Čisto gotov one boste mogli preprečiti, da vaš otrok ne bi slišal nespodobnih izrazov; če pa jih tudi on uporabi, mu morate pojasniti, da so to besede, ki jih ne smete slišati iz njegovih ust. Na noben način pa ne smete svojega doraščajočega otroka oštteti ali kaznovati za nekaj, kar še ni spoznal za neprimerno in nelepo.

Veliko je možnosti, da si mladostnik pridobi lepo vedenje. Kaj pa storiti, če se kljub vsemu vašemu prizadevanju otrok obnaša tako, da postane nemogoč za okolico in samega sebe?

Resne motnje v obnašanju

So razpoloženja, ko bi se človek razpočil od jeze; vsakdo izmed nas pozna take situacije: pobit je in nezadovoljen ter sam ne ve, kaj naj počne sam s seboj. Vendar se nas večina zna toliko obvladati, da se v takem položaju vseeno obnaša tako, da navzočim to kolikor mogoče prikrije. Marsikoga družinske razmere spravijo v slabo voljo in trpi zavoljo tega. Slab dan v pisarni, v poslovnih zadevah, v kuhinji lahko drugim članom družine pokvarijo večer. Na splošno pa se zavedamo, da je lahko nevarno, če svojo jezo stresamo na družino. Točno vemo, s čim svoje družinske člane prizadenemo in si nenehno prizadevamo, da ne pride do take situacije.

Duševno prizadeti pa se ni sposoben vživeti v drugega. On je bolj samosvoj kot normalni ljudje. Zato mora biti vzgojen, da privzame dobre navade. Vi mu morate pokazati, kaj sme in česa ne sme. Pogosto se posreči, da ga odvadimo slabega vedenja s tem, da ga usmerimo v nove dejavnosti.

Mnogokrat pa tudi tak poskus spodleti, ker so možganske okvare prehude. V takih primerih ne boste mogli mimo nasvetov in pomoči izkušenih strokovnjakov.

V takih primerih je premestitev v zavod neizogibna

Lahko pride do tega, da kaže duševno prizadeti mladostnik ali odrasli tako težke motnje v obnašanju, da je vse vaše prizadevanje, da bi mu pomagali, zaman. Tako je bilo tudi z N. Star je bil 17 let, ko se je začel v očitnem obupu metati na tla in s pestmi mahati okoli sebe.

Kar mu je prišlo pod roke, je metal na vsakogar, ki se mu je približal. N. je bil velik in močan. Starši niso mogli najti nobene razlage za tako ravnanje. Po končanh napadih je bil fant neverjetno nesrečen zavoljo svojega početja. Ko je bil še mlajši, ni prišlo do ničesar podobnega, sedaj pa niso imeli starši nobene oblasti več nad njim, sam pa se tudi ni mogel obvladati. Vsa ljubezen, potrpljenje in vse razumevanje, da bi mu pomagali, je bilo brez uspeha. Moral je v zavod, kjer ni mogel prizadejati sebi in drugim nobene škode.

Zdravniki so ugotovili, da so bili njegovi možgani pred ali med porodom prizadeti n da se posledice v polnem obsegu pojavljajo šele v zrelostni dobi. Zato so pričakovali, da se bo njegovo neobvladano in nekontrolirano obnašanje še stopnjevalo. Tak razvoj pa je bil nevzdržen.

N. je trpel zaradi težke motnje, ki je bila organskega izvora. Kako pa je s podobnimi napadi besa pri mladostnikih, ki niso tako težko možgansko prizadeti? Tudi v takih primerih mladostnika ni mogoče obdržati v družin kljub ugodnim družinskim razmeram. Tudi tu so lahko vzroki nevzdržnemu obnašanju taki, da nanje ne moremo pozitivno vplivati. Nič koliko je dejavnikov, ki vplivajo na osebnostni razvoj duševno prizadetega človeka. Če je prizadetost lažjega značaja, bo težave, ki koreninijo v njegovem značaju, s pomočjo staršev verjetno premagal. Seveda pa s tem ni rečeno, da bo prenehal vzrok njegovih težjih motenj.

Tako je npr. Ellen stanovala s starši na njihovem posestvu. Stara je bila 22 let. Ko je bila še majhna, so se z njo igrale njene sestre. Ko pa so se sestre poročile, so imele svoje družine. V dobi dozorevanja je Ella zavrgla otroške igrače, ker je videla, da njene odrasle sestre in bratje ne najdejo več zabave v otroški igri. Začela je pomagati materi, kot so to delale sestre. Pod materinim vodstvom je pripravljala in pospravljala postelje, prekopavala zemljo, pomagala v kuhinji, krmila kokoši in samostojno vzdrževala red v svojem vrtičku. Starši so ji pomagali, da je dosegla vse, kar je bilo v njenih močeh. Ljubili so jo in nanjo gledali kot na člana družine, ki dopolnjuje družinsko življenje. Vendar si je Ellen zaželela tudi družbo, zaželela si je prijateljstvo, kakršnega je resnično potrebovala. To je bilo utemeljeno v njeni zasnovi, ni pa bilo možnosti, da bi dobila sebi enake prijateljice. Zaradi tega je toliko trpela, da je pogosto izbruhnila v neobvladano kričanje, z glavo butalo ob zid, če pa se ji kdo približal, je stopila k njemu in ga grizla. Ko je bila sprejeta v zavod, so ti izpadi prenehali. Dobila je prijatelje, ki si jih je tako zelo želela. Na počitnicah je bila s starši ravno tako razpoložena kakor ob vrnitvi k svojim tovarišicam, ki so jo čakale v zavodu. Enako osamljen se počuti marsikateri mlad človek, zapuščen in nesrečen, če nima sebi enake družbe. Tudi to moramo upoštevati, ko je postavljeno vprašanje premestitve v zavod oziroma v dom.

Poglavje iz knjižice »Nun sind sie ervachsen«
prevedel M. Mencej

Naš pripis:

Da, ko je postavljeno vprašanje premestitve v domsko oskrbo, vzgojo in usposabljanje, je prenekaterim staršem težko, ker se morajo ločiti od svojega otroka. Ko pa dozori spoznanje, da je to v otrokovem in njihovem interesu, odločitev ni težka.

Ob tem pa nastane drugo in žal mnogokrat najtežje vprašanje, vprašanje sprejema v zavod. To ni specifično slovenska posebnost, saj se s tem vprašanjem srečujemo tudi v tujini. Za našo stopnjo družbenega razvoja pa je še posebno pereče, saj imamo v vsej Sloveniji le tri zavode, ki sprejemajo težje prizadete in vedenjsko motene na habilitiranje in rehabilitiranje. To so:

Vsi ti zavodi pa lahko sprejmejo povprečno le nekaj čez 200 varovancev. Stotine prošenj za sprejem leži nerešenih, ker v zavodih ni prostora. Klic staršev in otrok pa terja, upravičeno terja, družbeno intervencijo pri reševanju tega odprtega in perečega vprašanja.

7. č razred POŠ Ciril Podržaj

Aktualne teme o odprtih vprašanjih

SOCIALNA SLIKA UČENCEV POSEBNE ŠOLE MARIBOR

Oto Košak, socialni delavec

Prikazati želimo socialno sliko učencev POŠ za šolsko leto 1969/70. Z njo seznanjamo našo javnost in vse ustanove ter strokovnjake, ki delajo na področju habilitacije oziroma rehabilitacije duševno nezadostno razvitih otrok in mladine ter se ukvarjajo s problemi in težavami, s katerimi se srečujemo v naši šoli. Obenem prikazujemo, kako jih skušamo reševati. Menim, da bomo le s širšim sodelovanjem strokovnjakov na tem področju lahko dosegli večje uspehe.

Socialna slika je bila sestavljena v letu 1970. Vsi učenci so obravnavani po razredih, zato slika predstavlja vsak razred posebej. Pri izdelavi socialne slike so sodelovali razredniki s socialnim delavcem šole.

Na POŠ je bilo v letu 1969/70 36 oddelkov, in to:

2 oddelka za delovno usposabljanje težje duševno prizadetih otrok,
4 prvi razredi,
5 drugih razredov,
5 tretjih razredov,
5 četrtih razredov,
5 petih razredov,
4 šesti razredi,
3 sedmi razredi ter
3 osmi razredi.

V 36 oddelkih je bilo 425 otrok, od teh 115 deklic (27 %) in 310 dečkov (ali 73 %). Na en razred je prišlo povprečno 11,8 učenca.

V primerjavi s socialno sliko iz šolskega leta 1967/68 je v sedanji socialni sliki 58 otrok in 6 oddelkov več. Zanimivo je, da je v šolskem letu 1967/68 v primerjavi s sedanjo socialno sliko za 15 % manj deklic.

Podatki o starših naših otrok

Popolnih družin ali poročenih staršev je 354 ali 83 %. V primerjavi s socialno sliko iz l. 1967/68 je to 10 % več. Ločenih je 42 ali 10 %, samohranilcev (neporočenih) je 29 ali 7 %.

Ker ne žive vsi starši skupaj s svojimi otroki, navajamo družine glede na bivanje otrok: v popolnih družinah živi 310 otrok ali 73 %, v nepopolnih 115 otrok ali 27 %. To procentualno razmerje je ostalo isto kot v l. 1967/68. Odstotek otrok v nepopolni družini je precej velik, zato navajamo še umrljivost staršev otrok:

v 42 primerih je umrl oče, t. j. 10 %;

v 11 primerih je umrla mati, t. j. 3 %;
6 otrok nima nobenega roditelja.

Tudi odstotek umrljivosti se v primerjavi s statistično sliko iz l. 1967/68 ni spremenil.

Stanovanjske razmere

Razveseljivo je, da so se stanovanjske razmere od prejšnjega šolskega leta 1967/68 izboljšale za celih 19 %. Za ta velik uspeh pri urejevanju stanovanjskih problemov staršev naših otrok se imamo predvsem zahvaliti socialnim službam podjetij MTT in TAM v Mariboru, v katerih je zaposlenih največ staršev naših otrok. Zahvala gre tudi Občinski skupščini Maribor, ki je rešila precej primerov ob rušenju starega Lenta.

Seveda nas ta delni uspeh, čeprav ni tako majhen, ne sme uspavati in nas zadovoljiti. S problemom reševanja stanovanjskega vprašanja se bomo morali tudi v prihodnje še krepko spoprijeti, posebno če pomislimo, da še 42 % družin naših otrok živi v nemogočih stanovanjskih razmerah. Velika večina staršev naših otrok so nekvalificirani delavci, torej nešolani ljudje, ki le redko ali sploh ne znajo brez družbene pomoči rešiti svojega stanovanjskega vprašanja.

Da je pereče stanovanjsko vprašanje z združenimi močmi vsaj do neke mere mogoče rešiti, je v naši socialni sliki precej dobro prikazano. Poudariti pa je treba, da je reševanje tega problema najtežje delo socialnega delavca na POŠ. Stanovanj je v Mariboru premalo, prav tako pa se premalo gradi v primerjavi s porastom prebivalstva in širjenjem industrije v našem mestu.

Zaposlitev staršev

oče:		mati:	
delavec	261	delavka	191
nezaposlen	22	gospodinja	200
samost. obrtnik	6	invalid. upok.	5
kmet	8	osebna upok.	3
inval. upok.	23	soc. podpiranka	10
osebni upok.	22	nezaposlena	4
soc. podpiranec	6		

Na prikazani razpredelnici nam takoj pade v oči, da je 25 staršev starostno upokojenih, to pomeni starih ljudi. Invalidskih upokojencev je 28. To so bolni ljudje ali pa delovni invalidi. Izmed vsega števila je kar 16 socialnih podpirancev. Občina jih podpira, ker niso sposobni za delo, so bolni ali pa ne morejo dokazati dovolj let ja invalidsko oz. starostno pokojnino. Nezaposlenih je 26, od njih večina nima delovnih navad.

Pri tem poglavju naj ponovno poudarimo, da večina staršev naših otrok nima kvalifikacije pri delu, redkeje so priučeni, samo izjemen odstotek pa je kvalificiranih ali visokokvalificiranih. Zaradi tega so tudi osebni dohodki večine staršev nizki in prav te družine imajo največ otrok. Tako npr. 324 družin iz naše statistične slike ne dosega minimuma osebnega dohodka na enega člana družine. To število, izraženo v odstotkih, znaša 76 %. Le 101 družina dosega ali presega minimum, t. j. 24 %.

Če primerjamo socialno sliko iz l. 1967/68, lahko ugotovimo, da se je finančno stanje v družinah naših otrok izboljšalo za 2 %, kar pa je izključno premalo. Da bo slika jasnejša, navajamo najnižji osebni dohodek mesečno na enega člana družine. Ta znaša 40 dinarjev, najvišji pa 1050 dinarjev na člana družine mesečno.

Od teh 324 družin z minimalnimi mesečnimi osebnimi dohodki za življenje je večina staršev primorana delati še privatno po svojem delovnem času, da bi bila sposobna preživljati člane svoje družine. Ti ljudje praktično delajo po dve izmeni dnevno. Finančno stanje v družini pa je eden izmed bistvenih faktorjev pri vzgoji oz. vzreji otrok.

Število družinskih članov

43 družin ima 1 otroka
98 družin ima 2 otroka
103 druž. imajo 3 otroke

78 družin ima 4 otroke
36 družin ima 5 otrok
27 družin ima 6 otrok
19 družin ima 7 otrok
6 družin ima 8 otrok
4 druž. imajo 9 otrok
2 druž. imata 10 otrok
4 druž. imajo 11 otrok
5 družin ima 12 otrok

Kdo se doma največ ukvarja z otrokom in v koliki meri?

To nam najbolje prikazuje spodnja tabela.

mati	v	299	primerih, od teh	dovolj	173,	nezadostno	126
oče	v	38	primerih, od teh	dovolj	16,	nezadostno	22
sorodniki	v	23	primerih, od teh	dovolj	16,	nezadostno	7
rejniki	v	10	primerih, od teh	dovolj	8,	nezadostno	2
vzgojni dom	v	55	primerih, od teh	dovolj	55,	nezadostno	—

Tabela nam kaže porazno sliko, da ima namreč le 63 % otrok doma deloma primerno vzgojo, za 37 % naših otrok pa se starši, oziroma sorodniki sploh ne brigajo, ali pa se jim posvečajo le pičlo in so tako več ali manj prepuščeni sami sebi ali cesti.

Nezadostna skrb staršev za otroke se občutno kaže pri obnašanju naših otrok v šoli, doma in na cesti. Naj navedem najbolj negativne pojave, ki so posledica zanemarjanja naših otrok: zamujanje pouka, velik odstotek neopravičenih izostankov v šoli, pobegi od doma, kajenje, prosjačenje, nemogoče obnašanje v šoli in na cesti, uživanje alkoholnih pijač, manjše kraje, v nemalo primerih večje kraje in vlomi, začetki prostitucije, pretepanje in pri starejših otrocih fluktuacija pri delu ali popolno odklanjanje dela.

Še poraznejša je slika, ko ugotovimo, da imajo razredniki le v 239 primerih ali 56 % dober kontakt s starši otrok. Torej je kontakt s starši slab kar v 186 primerih ali 44 %.

Seveda ne zadene vsa krivda za asocialno vedenje oz. odstopanje od normalnega vedenja v celoti staršev. Velik je odstotek staršev, ki sploh niso sposobni sami vzgajati svojih otrok. Sami so duševno manj razviti in zato ne razlikujejo, kaj je dovoljeno, kaj ne, sami so potrebni vodenja, ker niso sposobni dojeti norm naše družbe. Nadalje spadajo sem starši alkoholiki ter starši brez delovnih navad. Vsi ti faktorji so uničujoči za pravilno vzgojo otrok. Seveda ne smemo pozabiti, kot smo omenili že v prejšnjih poglavjih,

vpliva slabih stanovanjskih razmer in slabega socialnega položaja staršev ter velikega števila otrok v družini.

V zadnjem času se je pojavil še nov negativen faktor pri vzgoji otrok: nemir, ki se polašča naših otrok, kadar eden ali oba roditelja iščeta delo v tujini in jih zapustita. Prepuščeni ostanejo v svoje dobro ali slabo sorodnikom.

Vsi ti nezdravi pojavi rušijo pravila dobre vzgoje in v veliki meri vplivajo na asocialno vedenje naših otrok. To stanje bi se lahko bistveno izboljšalo, če bi imeli dovolj prostora za dnevno varstvo otrok, ki potem ne bi bili več prepuščeni samim sebi ali še huje — cesti. Na žalost je bilo doslej vsako prizadevanje uprave šole, da bi dobili vsaj približno primerne prostore za dnevno varstvo naših socialno ogroženih otrok, neuspešno in brez izhoda. Naj pripomnim, da je tudi naša šola pretesna za pravilno opravljanje habilitacije duševno nezadostno razvitih otrok. Primorani smo delati v dveh izmenah in imamo 14 oddelkov zunaj matične šole.

Na Pobrežju imamo 4 oddelke, na Teznem 2 oddelka, na Taboru 9 oddelke in v Prešernovi ulici 4 oddelke.

Z gradnjo nove šole ali vsaj zamenjavo z večjim šolskim poslopjem bi se sedanje stanje občutno izboljšalo: imeli bi mnogo boljči učni uspeh in habilitacija bi bila izvršena v večji meri.

Da bi ublažili vse nastale pomanjkljivosti v vzgojnem delu in pri reševanju socialnih indikacij, se moramo, kot je razvidno iz naše socialne slike, posluževati različnih metod dela. Tako vsaj do neke mere zmoremo reševati nastale probleme. Uvajamo izvenšolske aktivnosti, kot so: krožki — od šivalnega do foto krožka, telovadnega krožka, prometnega, ritmičnega — krožka, pevski zbor itd. Vse te dejavnosti niso izključno vezane na prostor v naši šoli. Druga taka metoda je letovanje. Denarna sredstva zanj preskrbi socialna služba POŠ. Razpošilja prošnje v podjetja, v katerih so zaposleni starši naših otrok, prosi za dotacije pri občini, za zdravstvena letovanja išče posredovanje občine, KZSZ in RK.

Poletne počitnice vsestransko dobro vplivajo na duševno nezadostno razvite otroke. Zato skušamo poslati na počitnice čim večje število otrok. Tako je v letu 1970 letovalo 234 otrok ob morju in v planinah. Glavni namen letovanja je počitek, telesna in duševna sprostitev in okrepitev, sprememba zraka in okolja. Otroci se tako tudi navajajo na normalno okolje, v katerem bodo živeli, ko bodo dokončali svojo šolsko obveznost.

Tretja metoda dela pri vzgoji naših otrok je neobvezna počitniška praksa, ki traja najmanj en mesec. Vanjo vključujemo že otroke iz 6. razreda POŠ. V času počitniške prakse socialni delavec obiskuje otroke na njihovem delovnem mestu. Tu ureja tudi more-

bitne spore med vodstvom podjetja, sodelavci in otroki, spodbuja otroke in podobno. Otroci dobivajo na delovnem mestu brezplačni topli obrok hrane in ob koncu prakse nagrado, ki se suče okoli 150 do 500 dinarjev.

V letu 1970 imamo na počitniški praksi čez 50 otrok. Na praksi so pri podjetjih: Talis, MTT, Strokoplast, PIK, Kovinar in še nekaterih drugih.

S počitniškimi praksami dosežemo:

— da otrok dela in živi o normalnem družbenem okolju in se v njem znajde;

— da si pridobi delovne navade, se seznani z delovno disciplino, s tempom dela v podjetju in začenja ceniti delo;

— otrok zasluži vsoto denarja, ki je njegova last; tako bo začel ceniti zasluženi denar;

— ni prepuščen samemu sebi in cesti;

— podjetja spoznajo prizadete otroke, spoznajo njihove sposobnosti, njihovo vztrajnost pri delu, kar nam bo pomagalo k lažji zaposlitvi naših otrok.

V času počitniške prakse imamo naše otroke — problematične in socialno ogrožene — na enem mestu. Lahko jih obiskujemo, bodrimo, odpravljamo in uglajujemo njihove pomanjkljivosti pri delu in vedenju.

Od l. 1969, ko smo uvedli počitniško delovno prakso, je naše delo s težje vzgojljivimi otroki lažje. Prav tako je odstotek iztirjenih otrok znatno padel.

Za večje uspehe, ki smo jih dosegli pri težje vedenjsko motenih otrocih, se imamo zahvaliti uspešnemu sodelovanju z Zavodom za soc. delo pri Občinski skupščini mesta Maribora, z Zavodom za zaposlovanje delavcev, KZSZ, s Šolsko polikliniko, z vodstvom POŠ, TIS-Maribor ter s Pionirskim starešinskim svetom POŠ. K takemu uspehu so nam pripomogle gospodarske organizacije, ki sodelujejo z našo šolo in jih na srečo ni malo. Pri njih so nam vedno odprta vrata za počitniške prakse naših otrok in za poznejše zaposlitve.

Uspeh pri reševanju problemov duševno nezadostno razvitih in težje vzgojno motenih otrok in mladine bo zajamčen le s sodelovanjem najširšega kroga strokovnjakov na tem področju ter s sodelovanjem ustanov in gospodarskih organizacij, ki so tem prizadetim otrokom voljne pomagati. Nesmiselno je torej samo čakanje na reševanje tega družbenega problema s strani »višjih« forumov.

KAKO JE Z EVIDENCO IN KATEGORIZACIJO PRI NAS

Tone Brejc, psiholog

V času od 28. do 29. maja 1970 je organiziralo naše zvezno društvo posvetovanje o organizacijskih in strokovnih vprašanjih kategorizacije duševno prizadetih otrok v Jugoslaviji. Posvetovanje je bilo v Skopju. Priobčujemo prispevek T. Brejca na tem posvetovanju, ki kaže stanje kategorizacije v Sloveniji.

Pripomba uredništva

Ko danes po desetih letih, odkar je pravilnik o kategorizaciji v veljavi, razmišljamo o kategorizaciji in se spomnimo vseh namer in upanj, ki smo jih imeli na začetku, moramo ugotoviti, da se več takratnih pričakovanj ni uresničilo. Tudi pri izvajanju kategorizacije se je enako kot pri drugih akcijah, ki jih družbena skupnost uvede z namenom, da bi se približala idealnemu modelu delovanja pokazalo, da je življenjska praksa še zmeraj neusmiljen sodnik, ki sama sodi, katera zamisel je uresničljiva in katera se bo izkazala kot voluntaristična fikcija.

Danes to delo teče brez aktivistične mrzlice, bolj ali manj dobro in na nek način rutinsko. Vseeno je najverjetneje, da je začetni polet upadel iz objektivnih razlogov in da pravzaprav prihajamo v drugo fazo formiranja kategorizacijskega postopka.

Kateri so ti razlogi? Dosedanja praksa je osvetlila vrsto problemov organizacijske in metodološke narave. Obenem pa je seveda prinesla tudi nova spoznanja, ki jih je treba upoštevati, če želimo, da kategorizacija doseže novo, kvalitetnejšo stopnjo. V Sloveniji smo že ob izidu pravilnika opozarjali na nekatere njegove strokovne pomanjkljivosti, kasneje pa na omejene ali vsaj neizenačene organizacijske in kadrovske možnosti izvajalcev kategorizacije. Zato je republiška komisija za izvajanje kategorizacije republiškega sekretariata za zdravstvo in socialno zaščito pripravila in leta 1965 natisnila poseben priročnik, ki je poleg praktičnih in strokovnih navodil prikazal tudi metodologijo odkrivanja, diagnosticiranja in triažiranja prizadetih otrok. Priročnik je dobro služil vsem, ki se ukvarjajo s kategorizacijo, ni pa mogel odpraviti vrsto slabosti, ki so inherentne v obstoječem pravilniku. Ker so te pomanjkljivosti še naprej spremljale kategorizacijo, je dozorela misel, da bi pravilnik obnovili. Republiški sekretariat za zdravstvo in socialno zaščito je leta 1968 začel s pripravami za spremembo pravilnika. Že prve nadrobnejše raziskave so potrdile, da sprememba pravilnika nima namena, da bi odpravila samo organizacijske in metodološko-strokovne slabosti dosedanjega postopka, ampak želi tudi preusmeriti dosedanje razumevanje kategorizacije. Po novem bi bilo treba, da se kategorizacija kolikor mogoče otrese administrativnih elementov ter postane resnično funkcionalen postopek, sinteza vseh prejšnjih načinov, s katerimi smo odkrivali prizadete otroke v populaciji in jih do neke mere že primerno obravnavali. V tem prepričanju nas je potrdilo tudi posvetovanje o duševno nezadostno razvitih Slovenije marca 1969. Tu je bilo rečeno, naj se osnovna pozornost posveti detekciji in pravočasnemu ter primernemu nudenju pomoči. Takšna usmerjenost je povsem razumljiva, saj ni treba posebej poudarjati, da je smisel kategorizacijskega postopka najprej v tem, da omo-

goči rehabilitacijo prizadetemu otroku. Uspešnost in popolnost te pomoči pa je v veliki meri odvisna od pravočasne detekcije.

Detekcija je kategorizaciji apriorna in je z njo nerazdružno povezana, zato bi morala v novem pristopu do prizadetega otroka zavzeti posebno mesto. Še več: celoten sistem kategorizacije bi moral izhajati iz sistema detekcije. Tako stališče je zavzela tudi druga konferenca o rehabilitaciji invalidov Slovenije, ki se je sestala novembra lani. V svojih zaključkih in predlogih je naglasila potrebo, naj se posebna pozornost posveti sistematičnemu obravnavanju otrok v prvih letih, revizijo pravilnika o kategorizaciji pa je treba razumeti v okviru vsestranskih zakonskih predpisov o zdravstvenem varstvu.

I.

Izkušnja, ki jo imamo z dosedanjim izvajanjem kategorizacije kaže, da je detekcija skoraj vedno prepozna. Običajno poteka obenem z diagnostičnim in triažnim postopkom v času kategorizacije v prvem in drugem razredu osnovne šole. Detekcijo v veliki meri izvajamo neregulirano, ker še zmeraj nimamo sistema osnovnega izbora, ki bi postopek ustalil in poenotil. Mirno lahko rečemo, da je danes detekcija bolj prijavljanje otroka kakor diagnostični postopek, ki bi nam posredoval prvo usmerjeno (sistematično) informacijo o njem. To velja posebej za lažje oblike okvar, predvsem za lažje oblike duševne prizadetosti, ki jih je največ in jih najteže odkrivamo. Zato bi morali otrokov razvoj spremljati že v predšolski dobi, ko bi poleg telesnih anomalij lahko odpravili tudi druge poškodbe in nepravilnosti v razvoju. Otroke s takimi motnjami bi lahko že tedaj napotili v obravnavo. Tako vidimo, da detekcija ne more biti absolutno fiksirana za natančno določeno starostno dobo ali življenjsko situacijo (npr. začetek šolanja), pač pa bi morali težiti za dinamičnimi (razvojnimi) pogledi.

Prav tako vidimo nujnost, da se detekcija izvede, če je le mogoče, v otrokovem najzgodnejšem obdobju, saj ima smisel samo, če pomeni začetek sistematične skrbi za otroka. Ta skrb pa ima mnogo več ugodnih perspektiv, če se začne čimprej. Ugotovimo lahko, da bi morali izoblikovati takšen način detekcije, ki bi zajel vse otroke, ki bi bil vseobsežen in hkrati tako precizen, da bi posredoval zanesljive diagnostične in prognostične podatke. Zdi se, da je samo s primernim načinom detekcije mogoče doseči splošno obvezno prijavljanje (zajetje), ki ga danes deklarativno zahteva pravilnik. Prepričani smo, da je za potrebe **zgodnjega odkrivanja in obravnavanja** prizadetih otrok že po naravi svoje dejavnosti najbolj poklicana zdravstvena služba. Zato naj primarna detekcija postane element osnovne sistematične zdravstvene zaščite.

Ko smo prišli do takega zaključka, smo se morali vprašati, ali smemo upati, da bi zdravstvena služba primarno detekcijo tudi prevzela. Ugotovili smo, da se pri tem odpirajo problemi primernega kadrovskega sestava zdravstvene službe in njene organizacije delovanja. V zvezi s tem lahko rečemo, da je sedanja zdravstvena služba, posebej še dispanzersko pediatrična, nezadostno razvita. Vseeno moramo priznati, da v Sloveniji v okviru obstoječega programa zdravstvene zaščite otrok v neki meri že izvajamo sistematično odkrivanje motenj v rasti in razvoju otrok. Novorojenčka egzaminira pediater (93 % otrok v Sloveniji se rodi v porodnišnicah). V prvem letu starosti pa starši nosijo otroke na redne zdravniške preglede v posvetovalnice, kjer zdravnik lahko ugotovi, če se otrok pravilno razvija, in materi primerno svetuje. To delo do zdaj ni bilo izrabljeno za sistematični

detekcijski postopek v tem smislu, da bi zdravstvena služba rutinsko in sistematično spremljala prizadete otroke, ki jih je odkrila do tistega časa oziroma starosti, ko je smotrno, da jih kategoriziramo. Poleg tega motenih predšolskih otrok ni bilo obvezno prijavljati, zato o njih nimamo natančnejših informacij. Na voljo so nam le zelo grobi statistični podatki iz formularjev »prijava poroda« ali »seznam bolezni«, ki jih zbirajo otroški dispanzerji.

Zato zavod za zdravstveno varstvo SRS pripravlja register potencialno ogroženih otrok pri porodu(prijavljanje naj bi potekalo na isti način kot pri nalezljivih boleznih). Obenem si zavod prizadeva, da bi se kar najbolj izpopolnile informacije o otroku iz porodnišnice, ki bi jih redno dobival zdravnik v posvetovalnici za otroke. Zavod je tudi izdelal program za zdravstveno zaščito otrok in ga predložil skupščini, da bi ga obravnavala v času, ko bo pripravljala novo zdravstveno zakonodajo. Program za sistemske rešitve primarnega detekcijskega postopka je veliko obljubljal. Z zamišljenimi sistematičnimi pregledi v posameznih starostnih obdobjih je zagotavljal oceno otrokove kondicije (Apgar Test) v peripartalnem razdobju, registracijo morebitnih poškodb, evaluacijo otrokovega psihosomatskega razvoja v postpartalnem razdobju, posebne otološke, okulistične, ortopedske in psihološko psihiatrične preglede — v tretjem letu — pri otrocih, pri katerih so bile poškodbe diagnosticirane za časa poroda, ter sistematični pregled pred odhodom v šolo (med 6. in 7. letom).

Pregledi naj bi nudili potrebno dokumentacijo za morebitno kategorizacijo in usmerili specifično rehabilitacijsko vodenje. Posamezne službe, ki se zdravstveno ukvarjajo z otroki, naj bi se tako seznanile z obsegom in vrsto otrokove prizadetosti. Na ta način bi se bile tudi sposobne pripraviti za delo z njimi.

Na žalost se te obljube niso uresničile, ker je v načrtu zakona o zdravstveni zaščiti in obveznih oblikah te zaščite govor samo o splošnih obveznostih, ne pa tudi o natančneje določenih načinih zdravstvene zaščite. Med drugim so ocenili, da strokovne in praktične kapacitete slovenske zdravstvene službe niso toliko razvite, da bi bilo mogoče vzpostaviti unificirano obliko zdravstvenega varstva, ki bi mogla zadostiti vsem zdravstvenim področjem. Zato so se morali o vrstah zaščite, torej tudi o sistematičnih pregledih otrok, posebej dogovoriti samoupravni organi zavarovanja in zdravstvena služba. Z obžalovanjem ugotavljamo, da je taka odločitev resno ogrozila namero, da bi primarna detekcija postala element sistematične zdravstvene zaščite. Obstaja namreč nevarnost, da v konkretnih razpravah ne bo prišla v dogovor o programu obvezne zdravstvene zaščite.

Tudi v tem primeru lahko povzamemo, da bomo mogli uresničevati samo take zamisli, ki so v skladu z danimi razmerami. Če te razmere v naši relativno nerazviti slovenski skupnosti še vedno niso v skladu z idealnimi koncepti, moramo to upoštevati in se s pomočjo uresničevanja možnega postopoma izpopolnjevati.

Variante v razvitosti vplivajo tudi na preverjanje zrelosti za šolo, ki je v občinah, kjer ga izvajajo, eden od osnovnih virov detekcije. Vplivajo pa prav tako na sekundarno detekcijo v šolskem obdobju; ta je odvisna od stopnje strokovnosti na šolah. Naj naglasimo, da na detekcijo in kategorizacijo v šolskem obdobju implicitno vpliva tudi sedanji unificirani, se pravi nediferencirani postopek — obravnava otrok v redni šoli. To je po mojem mnenju zelo resen problem, ki daleč presega samo vprašanje kategorizacije.

Položaj je zadovoljivejši pri tistih oblikah organiziranega delovanja zdravstvene službe, ki lahko poseže v zgodnje odkrivanje, pa tudi obravnavo prizadetega otroka. Tu mislim predvsem na formiranje psiholoških oddelkov v zdravstvenih ustanovah. Ti so začeli z delom zlasti po zaslugi izredne iniciativnosti društva za pomoč duševno nezadostno razvitim osebam. Ponekod, tako na primer v Ljubljani, se v okviru takih oddelkov ustanavlja mobilna specialna pedagoška služba. Ta omogoča najsmotrnejše izvajanje znane postavke, da je namreč prizadetemu otroku treba pomagati čimprej, a ga pri tem, če je le mogoče, čim dlje pustiti v naravnem družinskem okolju.

S tem naj sklenemo opisovanje akcij, ki so usmerjene na to, da se **detekcija organsko združi s kategorizacijo,** oziroma da se naša pozornost v prvi vrsti usmeri na zgodnjo detekcijo in pravočasno nudenje pomoči. Priznati moramo, da smo šele na začetku poti, ki nas bo morda privedla do **nekega trdno organiziranega in strokovno ustreznega sistema detekcije.**

II.

Kot rečeno smo se v Sloveniji v času priprave za novo fazo pri izvajanju kategorizacije namenili resno **proučiti sedanji pravilnik.** O tem je odločalo tudi spoznanje, da je bila dosedanja pot nujna stopnja v razvoju, zdaj pa je treba prav na osnovi te faze postopek izpopolniti. Republiški sekretariat za zdravstvo in socialno varstvo je na podlagi zbranih opomb in po konsultacijah s strokovnjaki leta 1969 pripravil **osnutek noveliziranega pravilnika.** Ni pa ga mogel pravno uveljaviti, ker ima pristojnost za to federacija. Zaradi tega smo letošnjo pomlad zvezni skupščini predložili vprašanje, če zvezni organi pripravljajo revizijo pravilnika oziroma, če imajo za to namen pooblastiti republike. Upamo, da bomo kmalu seznanjeni z odgovorom.

Morda bo zanimivo, če na kratko opišem, kaj prinaša novelizirani pravilnik. Prva sprememba je v naslovu. Ne bi bil več pravilnik o »kategorizaciji in evidenci«, ampak o razvrščanju otrok. Za to sta dva razloga. Prvič smo se želeli izogniti neustreznemu, označenemu izrazu »kategorizacija«, ki vsebuje po svojem pridobljenem semantičnem pomenu vrednostno klasifikacijo. Hoteli smo ga nadomestiti z izrazom, ki bi poleg klasifikacije z ozirom na prizadetost vseboval tudi klasifikacijo z ozirom na vrsto pomoči, ki je potrebna. Drugič pa smo glede na to, da se je značaj kategorizacije kot sistematične akcije spremenil z uvedbo drugih ustreznih postopkov, opustili netočno navedbo, da se s pravilnikom omogoči tudi evidenca prizadetih otrok. Posebej je poudarjeno, da pravilnik velja samo za tiste prizadete otroke, ki potrebujejo posebno obliko usposabljanja — rehabilitacijo. Sem smo uvrščali tudi ambulantno obravnavo. Novelizarani pravilnik se torej nanaša na vsebino zakona o usposabljanju iz leta 1968.

V organizacijsko-metodološkem pogledu je najočitnejša sprememba v zahtevi, da kategorizacijo v prihodnje opravljajo **monovalentne strokovne komisije,** ki so v stalnih diagnostičnih zvezah z zdravstveno oziroma pedagoško službo. To pomeni, da moramo razpustiti tako imenovane »leteče komisije«. Namesto teh bi vzpostavili komisije, ki bi kot diagnostično svetovalne ekipe s stalnim kadrom in primernim instrumentarijem zares strokovno opravljali naloge v zvezi s kategorizacijo. Pravico za potrditev, katere institucije lahko ustanovijo take komisije, ima Republiški sekretariat za zdravstvo in socialno varstvo.

S tem bi se izognili akcijskemu značaju dela »letečih komisij«, ki vodi v površnost in rutinerstvo, kar je kategorizaciji le v škodo. (Postavljen je tudi termin za prehod od sedanjih terenskih na stalne komisije).

Novelizirani pravilnik posebej naglaša značaj detekcije in anticipira bodočo vlogo zdravstvene in drugih služb, ki sistematično spremljajo otroka. V njihovo pristojnost vključuje tudi odkrivanje, česar dosedanji pravilnik ni vseboval. Dalje: posebne odredbe, po katerih imajo komisije večjo samostojnost in ki zmanjšujejo formalizem in vezanost pri delu upravnega organa, zagotavljajo večjo elastičnost postopka. Seveda pa ni bilo mogoče odpraviti vseh proceduralnih ovir, ki jih predpisuje upravni postopek. Namesto službene beležke novi pravilnik predvideva izdajanje spričevala z navodilom, kako naj prizadetega otroka usposabljamo. Novelizirani pravilnik tudi jasneje določa, kdaj je mogoče prenehati z evidenco o kategoriziranem otroku, kar doslej ni bilo povsem jasno in je zato prihajalo do nesporazumov.

Težišče sprememb pravilnika nedvomno izraža tista kritična spoznanja o današnji normativni obliki pravilnika, zaradi katerih pravilnik ni več v skladu s sodobnimi strokovnimi raziskavami. Tako novelizirani pravilnik prinaša **nove definicije posameznih kategorij,** ki so bile doslej preveč splošne, nepopolne in terminološko neenotne. Definicija, ki označuje, kdo je prizadeti otrok, se na primer preveč opira na testološko razvrstitev stopenj inteligentnosti ter na ta način v veliki meri izključuje klinično kompleksno-globalno metodo ocenjevanja. V noveliziranem pravilniku pa nova definicija poskuša zaobseči elemente simptomatske in etiološke diagnoze. Istočasno se izogne neopravičeno absolutiziranemu kriteriju IQ, ki je lahko le relativen in opisen indikator. Kriterij za sodbo, ali je nek otrok duševno prizadet ali ne, ni več IQ, ampak globalna karakteristika funkcioniranja njegove duševnosti. Prav to namreč otroku onemogoča uspešnost v redni šoli in mu je zato potrebna posebna oblika usposabljanja. Nova definicija uvaja tudi **novo klasifikacijo stopenj duševne prizadetosti,** ki jo prevzema po priporočilu WHO. Ta klasifikacija se izogiba dosedanji psihiatrični terminologiji, ki se tudi drugod po svetu opušča. Prinaša pa nova določila, izdelana predvsem po kriteriju, koliko so prizadeti otroci sposobni za samostojno življenje. Nova definicija prav tako opravlja gnoseološko in etiološko nesprejemljivo, enostransko formulacijo, v kateri je govor samo o mentalno retardiranih, s čimer je ad litteram izključena fenomenološko in etiološko obsežna skupina duševno nezadostno razvitih oligofrenih otrok. Novi pravilnik razlikuje med duševno nezadostno razvitim in duševno zaostalimi, kot posebno kategorijo pa navaja duševno motene otroke (motene so samo neintelektivne funkcije).

Spremenjena je tudi **definicija o telesni invalidnosti.** V to skupino so poleg otrok z okvarami vida in sluha, z evidentiranimi poškodbami lokomotornega aparata, uvrščeni tudi otroci z minimalnimi možganskimi disfunkcijami. Gre posebej za »neparalitične cerebralne sindrome« ter za posebno telesno zaostale otroke brez specifičnih okvar, ki pa niso kos zahtevam redne šole.

Upamo, da smo z naštetimi organizacijskimi in bistvenimi spremembami (ter še nekaterimi, ki pa niso omenjene, ker niso bistvenega pomena) pravilnika pripravili osnovo za postopno renovacijo kategorizacijskega postopka. Vsekakor smo prepričani, da je neustrezne organizacijske oblike smiselno spreminjati šele v trenutku, ko bi nam bila v praksi zagotovljena najmanj taka uspešnost kategorizacije, kakršno smo dosegli doslej. To pomeni, da bo nova faza — predpostavljajmo tudi kvalitetnejša faza — samo

posledica dozorevanja strokovnih in organizacijskih pogojev, ki so potrebni za izvajanje kategorizacijskega postopka. Prav zato je uspešost kategorizacije odvisna od napredka vseh družbenih služb, ki neposredno skrbijo za človeka. Napredek na tem področju bo omogočil tudi korak dalje pri odkrivanju, vrednotenju in usmerjanju prizadetih otrok v primerno obravnavo.

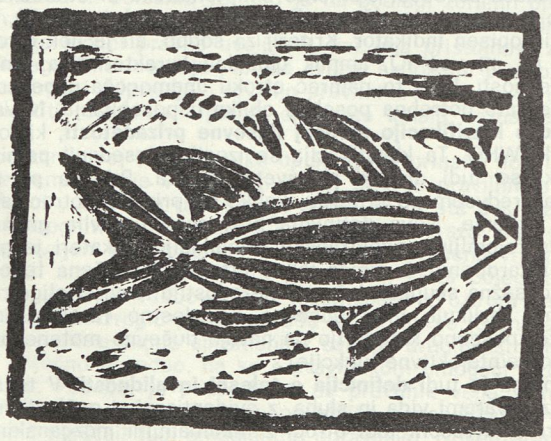

5. razred Vlado Tudjen

OTROCI Z BLAŽJIMI ODKLONI, MOTNJAMI ALI OKVARAMI MOŽGANSKEGA DELOVANJA

Janez Svetina

II.

V tem sestavku si oglejmo, kako nam bo v prihodnje treba ravnati, da bomo pred nesrečno usodo obvarovali tiste naše otroke, za katere bi nam ustrezne zdravniške in psihološke preiskave pokazale, da imajo blažje možganske motnje (minimalno cerebralno disfunkcijo — MCD).

Predšolsko obdobje

Naj kar na začetku poudarim, da bomo tem otrokom morali nuditi pomoč že v **predšolski dobi.** V prejšnjem sestavku sem omenil, da so z MCD navadno povezane različne delne sposobnostne okrnjenosti, npr. različne pomanjkljivosti govora, finih psihomotoričnih funkcij, zaznavanja, predstavljanja, pozornosti, koncentracije in drugih delnih umskih funkcij. Vsaka izmed teh pomanjkljivosti oz. okrnjenosti ima lahko kasneje svoj delež pri otrokovi šolski in splošni življenjski neuspešnosti. Vemo pa, da je prav predšolsko obdobje odločilnega pomena za razvoj in vzgojno oblikovanje nekaterih omenjenih funkcij — npr. za razvoj psihomotoričnih funkcij in govora. Tisto, kar vzgoja zamudi ali zanemari v prvih življenjskih letih, nikoli več ne moremo docela nadomestiti, niti z najboljšimi vzgojnimi metodami in največjim trudom. Zato bi bilo treba že v predšolskem obdobju (čimprej nam je to mogoče!) sistematično odkrivati vse otroke, ki kažejo kakršnekoli pomembnejše zaostanke oz. motnje v razvoju govora in finih psihomotoričnih funkcij. Ravnajmo po načelu, ki velja tudi za slušno ali vidno prizadete, huje psihomotorično okvarjene, duševno prizadete ali sploh kakorkoli motene, odklonjene in obolele otroke — **čim zgodnejše odkrivanje in pomoč!**

Zgodnje odkrivanje (detekcijo) parcialno sposobnostno okrnjenih otrok (tako kot tudi vseh drugih kategorij odklonjenih, motenih ali bolnih otrok) naj bi opravljala ustrezno razvita medicinska služba (zlasti otroški zdravniki in pediatri — specialisti) s pomočjo rednih sistematskih pregledov vseh predšolskih otrok (vsaj od 3. leta dalje). Zdravnik naj bi vsakega otroka, pri katerem bi posumil v možnost kake posebne sposobnostne okvare oz. okrnjenosti, napotil v ustrezno specializirano ustanovo s pediatrično in psihološko zasedbo. Te bi opravile ustrezne podrobnejše zdravniške in psihološke preiskave (npr. v ustrezno specializirane otroške dispanzerje, vzgojne posvetovalnice in mentalno higienske dispanzerje). Prav tako naj bi zdravnik na takšne specialistične preglede usmerjal otroke, ki imajo v zdravstveni anamnezi podatke o kakih resnejših obolenjih, motnjah in komplikacijah v času nosečnosti, poroda ali v prvih letih življenja.

Otrokom, pri katerih bi specialistične preiskave ugotovile cerebralne disfunkcije oz. delne (seveda tudi splošnejše!) sposobnostne odklone in okrnjenosti, bi bilo potrebno nuditi sistematično korektivno pomoč. To naj bi jim na osnovi dovolj operativno uporabne diagnostične ocene in korektivnega programa (kjer bi bila natanko opisana vrsta otrokovih sposobnostnih okrnjenosti ali razvojnih zaostankov ter vedenjskih posebnosti in motenj, pa tudi seznam potrebnih korektivnih posegov) nudili ustrezno usposobljeni specialni pedagogi.

Vsa korektivna specialno pedagoška pomoč bi lahko potekala ambulantno, organizirana pa bi bila lahko bodisi pri posebnih osnovnih šolah (ki imajo že tako ali tako specialno-pedagoško usposobljene učitelje) ali tudi pri tistih normalnih šolah in zdravstvenih ustanovah, ki imajo specialnega pedagoga (npr. logopeda).

Z ustrezno zdravstveno in vzgojno-izobraževalno politiko bi se morala postopno v celi republiki razviti mreža takšnih ambulantnih diagnostičnih in korektivnih središč. Tako bi njihove usluge in pomoč postale dostopne večini naših otrok.*

Sistematsko specialno pedagoško obravnavanje bi tako velikemu delu naših kakorkoli blažje oz. parcialno sposobnostno okrnjenih otrok lahko že v predšolski dobi pomagalo odpraviti ali vsaj ublažiti znaten del njihovih posebnih sposobnostnih in spretnostnih primanjkljajev ter jih na ta način usposobilo za uspešno učno delo v redni osnovni šoli, ki ga sicer mnogi izmed njih ne bi bili sposobni. Izkušnje naših sosedov na Koroškem kažejo izrazito ugodne sadove takšne sistematske predšolske korektivne vzgojne pomoči kakorkoli sposobnostno okrnjenim otrokom.

Šolsko obdobje

Drugo važno obdobje pomoči otrokom z MCD in posledičnimi delnimi sposobnostnimi okrnjenostmi oz. vedenjskimi posebnostmi naj bi bilo seveda v času rednega šolanja. To velja še zlasti za tiste otroke, ki v predšolskem obdobju niso bili deležni nikakršne ustrezne pomoči, pa tudi za tiste, ki so bili takšne pomoči sicer deležni, a vendarle še niso uspeli v zadostni meri obvladati svojih storilnostnih in vedenjskih pomanjkljivosti.

Večji del teh otrok bi bilo treba tako kot doslej vključevati v redno osnovno šolo. Tu pa jih ne bi smeli še naprej tako zanemarjati kot do sedaj**, ampak bi jim bilo potrebno nuditi posebne oblike vzgojno-izobraževalnega obravnavanja in specialno pedagoške korektivne pomoči. Kako naj bi bila takšna pomoč organizirana v okviru redne osnovne šole, bom skušal opisati na kakem drugem mestu. Tu si oglejmo le, kako bi se dalo več kot doslej storiti za te otroke v posebni osnovni šoli.

Ne glede na različne posebne oblike pomoči, ki bi je morali postati deležni otroci z MCD v okviru redne osnovne šole (npr. dosledno izvedena individualizacija ali vsaj skupinska diferenciacija poučevanja; korektivno obravnavanje otrokovih posebnih storilnostnih šibkosti; npr. motenj branja, pisanja, računanja, govora; vključitev nekaterih otrok v posebne razvojne oddelke s specifično organizacijo pouka in izborom učnih metod idr.), moramo že vnaprej predvidevati, da vsi ti otroci vendarle ne bodo mogli zadovoljivo obvladati predpisanega učnega programa redne osnovne šole.

Gre zlasti za otroke, katerih primarne umske zmožnosti so že tako ali tako podpovprečne, temu pa se pridružijo še specifične sposobnostne

---

* Lep primer tako organizirane zdravstveno-pedagoške službe si je mogoče ogledati pri naših sosedih na Koroškem, kjer baje že zdaj okoli 80 % vseh kakorkoli sposobnostno okrnjenih ali razvojno motenih predšolskih otrok zajemajo na opisani način (po navedbah doc. dr. Wursta, strokovnega vodje vse te službe, in njegovih sodelavcev). Pri nas je nekaj tovrstne dejavnosti mogoče zaslediti npr. v okviru Centralnega otroškega dispanzerja v Ljubljani, kar je sicer zelo razveseljiv, a žal, hudo osamljen primer, saj lahko nudi pomoč le zelo majhnemu odstotku vseh pomoči potrebnih slovenskih otrok!

** Sedaj zavoljo posameznih sposobnostnih primanjkljajev in storilnostnih šibkosti ali vedenjskih posebnosti niso deležni nobene pomoči ali vsaj razumevanja, ampak praviloma celo neprestanih kritik, očitkov in kazni!

okrnjenosti in storilnostne šibkosti, izvirajoče iz cerebralne disfunkcije. Ali tudi za otroke, katerih cerebralna disfunkcija ima toliko hujšo obliko, da so njihove sposobnostne okrnjenosti obsežnejše in globlje, pa je zato njihova učljivost kljub povprečni primarni umski nadarjenosti le globoko podpovprečna ali mejna.

Za takšne otroke, ki se na kategorizacijskih komisijah že zdaj praviloma preusmerjajo v posebne osnovne šole z oznako »mejna kategorija«, bi bilo verjetno vsaj zaenkrat tudi vnaprej še najbolj smiselno usmerjanje v posebne osnovne šole. Pač pa bi jim bilo v okviru posebnih osnovnih šol potrebno nuditi nekoliko drugačno obliko vzgojno-izobraževalnega obravnavanja, kot so je deležni sedaj. Ti otroci imajo namreč praviloma še vedno različne sposobnosti, ki presegajo nivo debilnosti pa tudi nivo mejne kategorije. V nekaterih pogledih so sposobni večjih učnih dosežkov kot debilni otroci. Poleg tega pa imajo različne specifične učne težave, značilne za otroke z MCD (specifične motnje branja, pisanja, računanja, govora, psihomotorike idr.), ki terjajo poseben korektivni pristop. Zato bi bilo verjetno zelo smiselno, da se v posebnih osnovnih šolah ti otroci ne bi pomešali med debilne otroke, pač pa uvrščali v posebni učni oddelek, kjer bi jim nudili njihovim sposobnostnim in vedenjskim posebnostim ustrezno vzgojno-izobraževalno obravnavanje. Poskrbeti bi bilo treba za tolikšno notranjo diferenciacijo poučevanja teh otrok (npr. s pomočjo različnih oblik skupinskega pouka in z različnim nivojem zahtevnosti prilagojenega ocenjevanja), da bi bilo otrokom pri vsakem predmetu mogoče napredovati s hitrejšim ali počasnejšim učnim tempom, ne da bi zavoljo počasnejšega tempa otrok moral dobivati nezadostne ocene ali celo ponavljati razred. To bi bilo zlasti nujno zato, ker so sposobnostne okrnjenosti in storilnostne šibkosti otrok različne in so zato seveda tudi v njihovi učljivosti zelo velike razlike pri posameznih učnih predmetih. Medtem ko nekomu dela silno hude težave pisana in govorjena beseda, nobenih težav pa nima pri računstvu, lahko pri drugem učencu srečamo prav obrnjeno sliko.

Poleg tega bi morali tudi v okviru posebne osnovne šole organizirati posebno korektivno obravnavanje specifičnih motenj govora, branja, pisanja, računanja in psihomotorike, ki jih srečujemo pri teh otrocih. To bi skoraj gotovo rodilo mnogo boljše sadove kot samo splošno upočasnjeni učni tempo in nespecifične, za vse otroke enake učne metode pri poučevanju omenjenih spretnosti, kot so v rabi sedaj.

Od osnovnega pouka ločen posebni korektivni trening bi zlasti koristil tistim otrokom s SCMD, ki se na posebno osnovno šolo preusmerijo šele po večletnem šolanju na redni osnovni šoli in vključijo v enega izmed nadaljevalnih razredov posebne osnovne šole, se pravi, da zamudijo fazo, ko se učenci posebne osnovne šole učijo osnov branja, pisanja, računanja. Mnogi izmed njih prinesejo s seboj na posebno osnovno šolo vse svoje še vedno nepremagane storilnostne šibkosti (motnje govora, branja, pisanja, računanja idr.), ki so jim morda onemogočile uspešno napredovanje na redni osnovni šoli, pa vendar tudi tu ne dobijo nikake specifične korektivne pomoči, ki bi jim jih pomagala odpravljati oz. blažiti. Morda bi ta ali oni izmed teh otrok z leti, ko bi premagal svoje iz cerebralne disfunkcije izvirajoče specifične učne in vedenjsko prilagojevalne težave, postal sposoben docela normalnega življenjskega prilagajanja in tudi povsem normalnih poklicnih dosežkov? Druge koristi od takšnega načina diferencialnega obravnavanja bi bili verjetno deležni debilni otroci sami, saj bi se jim učitelji lahko bolj posvečali kot v sedanjih zelo heterogeno sestavljenih razredih.

V njih so prav debilni otroci, ki jim je pravzaprav namenjena posebna osnovna šola, večkrat v neugodnem položaju.

Zdaj pa si oglejmo še nekaj splošnih načel, po katerih naj bi ravnali učitelji in drugi vzgojitelji otrok s SMCD, tako v okviru normalne kot tudi posebne osnovne šole.

Predvsem bi učitelji morali vedeti:

1. Kakšna je narava otrokove motenosti in njegov položaj:

da otrok ni tako nemiren, raztresen, pozabljiv, površen, nereden ipd. zato, ker bi bil hudoben ali len in malomaren, ampak ker drugačen **ne more biti,** čeprav bi bil rad;

2. da se otrokove motnje in slabosti z leti in rastjo izboljšujejo in da je treba ohraniti optimizem glede otrokove prihodnosti in pozitivnih življenjskih možnosti;

— da bo otrok svoje težave z leti obvladal in prerastel, če mu bo na razpolago dovolj časa, zlasti pa potrpežljivosti in razumevanja njegovih vzgojiteljev;

3. da ima vsak tak otrok kljub opisanim pomanjkljivostim še vedno vrsto dobrih in razveseljivih lastnosti, na katere se lahko opiramo pri vzgoji in zavoljo katerih ga imamo lahko radi;

4. da bo otroku pogosto in vselej znova potrebno ponavljati ali dopovedovati eno in isto stvar, preden si jo bo naposled toliko zapomnil, da se bo po njej tudi ravnal;

5. da otrok z opisanimi posebnostmi postane najhuje prizadet šele takrat, ko zaradi nerazumevanja in napačnega ravnanja svojih vzgojiteljev postane še dodatno čustveno in vedenjsko moten.

Zato bi bilo treba doseči, da se vedenjske posebnosti teh otrok, ki so pogosto res zelo moteče za učitelja in celoten razred, ne bi obravnavale kot otrokova nevzgojenost ali hudobija, zoper katero se je treba boriti s kaznovanjem in nasilnim pritiskanjem na otroka. Tudi otrokove storilnostne pomanjkljivosti se ne bi smele obravnavati kot gola malomarnost, zanikrnost, lenoba ipd., kot se žal skoraj praviloma obravnavajo sedaj! Nasprotno, otrok s specifičnimi storilnostnimi pomanjkljivostmi bi moral postati deležen posebne pomoči, ki bi ga podprla v prizadevanju, da jih premaga.

Tako bi učitelji morali vedeti, da pri učenju tak otrok potrebuje:

— krajše učne enote in pogostejše krajše odmore,

— krajši čas šolskega pouka in domačega učenja,

— dovolj priložnosti za gibanje in aktivno razvedrilo s spremembami v zaposlitvi,

— čim manjšo učno skupino,

— čim manj zunanjih motenj, zlasti čim manj vidnih in slušnih motenj — ropota, dogodkov v okolici ipd.,

— čim večjo nazornost pouka (konkretna ponazorila: vidna, slušna, otipljiva),

— čim manj zgolj besednega poučevanja in čim več aktivnih zaposlitev,

— manjše učne zahteve na področjih, kjer so njegove sposobnosti posebej okrnjene,

— posebno urjenje (trening) okvarjenih oz. okrnjenih funkcij, sposobnosti in spretnosti (npr. pisanja, branja, računanja, govora, gibanja idr.) s specialno pedagoškimi metodami in pripomočki,

— v splošnem manjšo učno obremenitev, tako da otrokom ni treba preveč prostega časa porabljati za šolsko učenje, pisanje nalog, nadomeščanje tega, česar ne zmore v rednem učnem času,

— dovolj časa za počitek in razvedrilo,

— da ga sprašujemo predvsem ob »dobrih« dnevih, ko lahko še najbolj pokaže to, kar dejansko zna in zmore.

Dom

Jasno je, da tako v predšolskem kot tudi v šolskem obdobju pomembno vlogo pri vzgojnem oblikovanju otrok z MCD igra dom — tako pač, kot tudi pri vseh drugih otrocih. Že na začetku sestavka sem omenjal, kako lahko starši zaradi nerazumevanja narave otrokovih neprijetnih vedenjskih posebnosti ali storilnostnih pomanjkljivosti nanje reagirajo neustrezno ter tako le povečajo otrokovo vedenjsko manjšo prilagodljivost oz. manjšo storilnostno uspešnost. Zato moramo staršem čimprej pojasniti naravo otrokovih vedenjskih pomanjkljivosti in storilnostnih težav ter svetovati njegovim posebnostim ustrezno ravnanje. S tem lahko uspešno preprečujemo nastajanje reaktivnih čustvenih in vedenjskih motenj pri otrocih z MCD.

Poleg tega pa starši zlasti v predšolskem obdobju lahko opravijo važen del korektivnega dela pri otroku — s posebnim urjenjem in razvijanjem okrnjenih ali v razvoju zaostajajočih funkcij — po navodilih specialnega pedagoga. Seveda je tu spet odločilnega pomena čim zgodnejše diagnosticiranje otrokovih parcialnih razvojnih zaostankov ali sposobnostnih primanjkljajev po eni strani, po drugi pa ustrezno razvita mreža specialno-pedagoških korektivnih ambulant, v katerih bi starši dobili za svojega otroka ustrezna korektivna navodila***.

Res pa je verjetno prav od sodelovanja staršev, medicinsko-psiholoških, diagnostično-svetovalne in specialno pedagoške korektivne službe pričakovati najuspešnejše rezultate pri obravnavanju otrok z MCD. Zlasti glede na številčno šibkost naše specialno pedagoške službe sploh in še posebej glede na pomanjkljivo usposobljenost naših specialnih pedagogov za obravnavanje otrok z MCD bi si bilo pri korektivnem obravnavanju teh otrok potrebno prizadevati za čim obsežnejše aktivno sodelovanje njihovih staršev. (Tako kot delajo na Koroškem!)

Vloga specializiranih diagnostičnih in terapevtskih ustanov

Pri razmišljanju o tem, kako pomagati otrokom z MCD, nikakor ne gre pozabiti vloge različnih specializiranih diagnostičnih in terapevtskih ustanov s pediatrično, psihološko, specialno pedagoško in pedopsihiatrično zasedbo (pediatrični dispanzerji, vzgojne posvetovalnice, mentalno higienske posvetovalnice, pedopsihiatrični opazovalni oddelek ipd.). Takšne specializirane ustanove lahko služijo po eni strani precicnejši psihološki in medicinski diagnostiki otrok z MCD, po drugi strani pa izvajanju različnih oblik psihološkega ter medicinskega svetovanja in terapije pa tudi specialno pedagoške korekcije. Važna je tudi njihova vloga pri blažitvi in odpravljanju sekundarnih posledic MCD, se pravi različnih oblik reaktivnih čustvenih in vedenjskih motenosti, pa tudi resnejših psihogenih obolenj pri otrocih. Poleg različnih oblik psihološke terapije in specialno pedagoške korektivne obravnave ima pri obravnavanju otrok z MCD važno vlogo tudi medikamen-

*** Na Koroškem si je mogoče ogledati lep primer takšnega sodelovanja staršev pri korektivnem delu!

tozna terapija, s katero je pogosto bistveno mogoče povečati otrokovo socialno prilagodljivost in učno oz. delovno uspešnost.

Žal je pri nas mreža teh ustanov še zelo borno razvita in bo prav to gotovo ena izmed glavnih ovir pri razvijanju ustreznega zdravstvenega, psihološkega in vzgojnega pristopa k otrokom z MCD v naši republiki.

Kaj smo videli v tujini

OBISK V ANGLEŠKIH USTANOVAH POSEBNEGA ŠOLSTVA

Marjan Kukec, predm. učitelj

Nekaj zapiskov ob obiskih v angleških ustanovah posebnega šolstva in na centru društva NSMHC — National Society for Mentally Handicapped Children.

S tovarišem Romanom Savinškom, akad. slikarjem iz Posebne osn. šole na Jesenicah, sva v novembru lanskega leta doživela poznojesenski utrip angleškega glavnega mesta in hvaležno sprejela povabilo, naj obiščeva štiri zanimive ustanove angl. posebnega šolstva.

Po otvoritvi Mednarodne likovne razstave duševno prizadetih otrok sva odšla na center društva NSMHC. Prijazni gostitelji so nama razkazali svojo Training School, ki se nahaja v podpritličju društvene stavbe. Za učenje pravilnega govora, pisanja in branja uporabljajo dva elektronska stroja ameriške izdelave, za katera so odšteli kar 25.000 funtov šterlingov (okrog 75 milijonov starih dinarjev). Na to so posebno ponosni.

Žal si je brez skic in fotografij težko predstavljati, kakšen je videti Training School. Ko sva preizkusila obe aparaturi, sva verjela, da se z njuno pomočjo doseže od 30 % do 60 % večji uspeh kot z običajnimi metodami.

Naslednji dan smo obiskali dve ustanovi.

V prvi, za srednje prizadete otroke, smo si ogledali predvsem mlajše učence. Delo z njimi je zelo različno, na enega učitelja pridejo trije gojenci. Otroci so sestavljali lego sistem, gnetli plastelin, nizali koralde, rezali z modeli za kekse razvaljeno plastično maso, prelistavali slikanice, barvali papir in podobno.

Vse stene, tudi na hodnikih, so prekrite z najrazličnejšimi slikami, izrezki iz revij, fotografijami, razglednicami, okraski iz svetlečega papirja, prebarvano embalažo za jajca itd. Tudi okna so poslikana v najbolj živih barvah z različnimi cvetličnimi motivi, živalskimi figurami, pastirji, kralji, ovcami, Sneguljčico in palčki, kozmonavti in raketami.

Osnova stavbe je betonska, stene pa so iz surove opeke. Fasada je grajena iz stare opeke, ki ima naravno zeleno prevleko, kot da bi bila zaraščena z rastlinjem, kar daje celotni stavbi zanimivo patino. Tla so plastična, zato učenci ne nosijo copat, ampak ostanejo v isti obutvi, kot so prišli v šolo. Razredi so delavnice, ne učilnice. Učenci packajo z barvami, polivajo po tleh, razmetavajo papir in igrače, vendar to nikogar ne moti. Vsaka učilnica ima poleg običajne opreme tudi radijski aparat, gramofon, nekatere tudi televizijski sprejemnik in pianino.

V naslednji ustanovi, kjer se šolajo učenci s podobnim inteligenčnim kvocientom kot na naši šoli, smo ostali do petih popoldne in pregledali

vse, kar je bilo mogoče. Tudi arhitektura te stavbe je moderna, grajena s kombinacijo betona in opeke kot prejšnja. Opeka je v razredu celo vidna Ker je pouk celodneven, je vsaka učilnica le last enega razreda in so zato oprema, dekoracije, učila in ureditev prostora odraz učitelja, ki razred vodi. V razredu, kjer uči učiteljica, ki je prišla iz Avstralije, so po stenah motivi

iz te zanimive dežele; v razredu učiteljice iz Cejlona pa so v dekoraciji bobnarji in temnopolti plesalci iz tega otoka.

V vsakem razredu imajo poseben prostor, kjer so po policah nametani najrazličnejši materiali, ki jih za pouk potrebujejo: papir, lepila, barve, čopiči, svinčniki, učila, knjige, drobno orodje itd. Povedali so nam, da jih ta potrošni material stane vsako leto najmanj tisoč funtov.

Likovna delavnica je bila za naju še prav posebej zanimiva, saj sva v tem prostoru videla izpolnitev svojih dolgoletnih želja. Keramična peč, lončarski kolovrat, omara za sušenje glinastih izdelkov, slikarska stojala, kiparska stojala, velike mize; barve, lepila, barvni in beli papirji, čopiči, svinčniki, rezilno orodje za grafiko, vsega je toliko, da ni težko izbirati tehnike dela.

Enaka podoba dovršene opreme se ponovi v delavnici tehničnega pouka. V delavnici stoji popolna kovačnica z napo, električnim mehom, nakovalom in celo pripravami za topljenje kovin. Imajo prostor za varjenje s plinom, mizarski in kovinarski oddelek. Mislim, da niso nikoli v zadregi, kljub različnim materialom, ki jih obdelujejo.

Telovadnica z elipsastim tlorisom je nekaj izrednega. Uporabljajo jo tudi za jedilnico, saj s posebnimi vozički kaj hitro razmestijo mize in stole, premična stena pa skriva kuhinjske objekte.

Imajo tudi svoj pokrit bazen, ki ga žal nisva videla. Po obveznem čaju ob petih sva se polna vtisov vrnila v London.

Tretji dan sva po štiridesetminutni vožnji z vlakom dospela v Queen Mary's Hospital, bolnišnico za duševno prizadete otroke.

Stavbe so na precej obsežnem kompleksu, zato se med njimi vozijo, da si s tem skrajšajo pot. Sprejeli so naju zelo ljubeznivo in nama dali tipkam program, kjer je do minute točno napisano, kaj vse naj si v sedmih urah ogledava. Z vodiči, ki so se stalno menjavali, sva si ogledala skoraj vse objekte tega mesta v malem. Videla sva težke telesne invalide, umsko zelo prizadete otroke, hodila sva iz stavbe v stavbo, iz sobe v sobo, od bazena za hidroterapijo do šolske stavbe, od posvetovalnice in predavalnice do prostorov za osebje. Komaj sva se že držala na nogah, ko naju je pozno popoldne neka zdravnica odpeljala nazaj na vlak. Vtisov iz bolnice je za celo brošuro, ustavil pa se bom le pri obisku likovnega pouka, ki poteka v novem paviljonu z nadsvetlobo in severno stekleno steno, da je videti, kot bi bili na prostem.

Opazoval sem nekega dečka pri delu. Učiteljica mu je dala papir velikega formata (pri nas takšnih papirjev še nismo uporabljali), čopič in barve. V nekaj minutah je papir prekril z barvami. Takoj je dobil drug list, ki ga je prav tako z naglimi potezami preslikal. Sp znavnih predmetov na tej sliki ni bilo. Šlo je le za sprostitev. Takih slik na stenah ni; te so prekrite z otroškimi kopijami del velikih mojstrov: Cezanna, Van Gogha, Picassa, Braqua, Matissa.

Oprema likovne delavnice je sijajna. Opremljena je podobno kot v Greenwichu, imajo pa še precej umetnostnozgodovinske literature z velikimi barvnimi reprodukcijami.

In zaključek? Oba s tov. Romanom sva se vrnila optimistično razpoložena, saj upava, da bomo imeli v novih posebnih osnovnih šolah tudi lepe funkcionalno urejene likovne delavnice. Tudi k nam bodo hodili na obisk iz tujih dežel, saj jim že sedaj, ko nimamo vsega, lahko pokažemo marsikaj vrednega in likovno zrelega.

OBISK V ŠVICI

Irena Pilgram, Franja Flerin

Od 24. do 29. aprila smo pedagogi Vzgojnega zavoda Janeza Levca in delovna terapevtka Demonstracijsko eksperimentalnega centra v Vevčah obiskali ustanove posebnega šolstva v Avstriji, Švici in Italiji.

Z največjim zanimanjem smo pričakovali potovanje po Švici, ki nam ni znana le po naravnih lepotah, temveč tudi po izredni skrbi za duševno prizadete otroke, zlasti pa po velikih uspehih, ki jih dosega pri usposabljanju težje duševno prizadetih otrok in mladostnikov. Posebno smo se veselili srečanja z dr. Marijo Egg, ki smo jo nekateri že poznali s prvega obiska v Švici pred sedmimi leti, drugi pa samo po njenih strokovnih knjigah, predvsem po delu Moj otrok je drugačen.

Srečanje z dr. Marijo Egg je bilo resnično doživetje. Navdušila nas je s svojo osebnostjo, obsežnim znanjem, organizacijskimi sposobnostmi in z veliko skrbjo za težje duševno prizadete otroke.

Zaščitne delavnice v Zürichu

V zaščitnih delavnicah delajo mladostniki od 8. do 17. ure. Ob 11.45 uri delo prekinejo za opoldansko kosilo. Večina gojencev gre na kosilo domov, bolj oddaljeni pa jedo v mestu. Ob 14. uri nadaljujejo s popoldanskim delom.

Gojenci so razvrščeni po delavnicah, kjer jih je 13 do 15 v eni skupini. Skupino vodi mojster posamezne stroke z velikim potrpljenjem in posluhom za duševno prizadete osebe. Gojencem daje delo, ustrezno njihovim sposobnostim, jih ob delu spodbuja, kontrolira in jim pomaga. Stroji, ki jih gojenci uporabljajo, so zaščiteni in posebej prirejeni za vsakega posameznika. Stroji so deloma last ustanove, deloma pa last tovarn, za katere delajo gojenci naročene artikle. Razveseljiv je pogled na gojence, ki z veseljem in zanimanjem popolnoma umirjeni opravljajo različna dela: pakirajo prospekte, tkejo dekorativno blago na statvah, sestavljajo dele za telefonsko avtomatiko, polnijo vrečke z različnimi artikli, jih žigosajo, delajo na različnih ročnih stiskalnicah in opravljajo preprosta kartonažna dela. Celotna organizacija delavnic sloni na principu, da je sleherni otrok sposoben za neko delo, če ima pravilen predhodni trening.

Delo v delavnicah je popestreno z plavanjem, telovadbo, risanjem in igranjem na flavto.

Stroške vzdrževanja delavnic krijejo tretjino gojenci sami s svojim delom, tretjino invalidsko zavarovanje in tretjino starši oziroma dobrodelne ustanove.

Te lepo organizirane delavnice pod posebnimi pogoji, v katerih težje duševno prizadete osebe sproščeno in z veseljem opravljajo delo, ustrezno njihovim sposobnostim, kažejo veliko skrb družbe, saj mladina, ki je bila doslej obsojena na življenjsko vegetiranje v azilih ali domovih, ni le vključena v splošno družbeno dejavnost, temveč najde v delu tudi osebno zadovoljstvo med sebi enakimi.

Posebna osnovna šola mesta Zürich

Posebna osnovna šola v Zürichu dela pod vodstvom dr. Marije Egg v novi moderni stavbi.

V šoli je 120 duševno prizadetih otrok s kronološko starostjo od 5 do 17 let in IQ od 0 do 70.

Šola ima vrtec, nižjo, srednjo in višjo stopnjo, delovno skupino in delavnico za priučevanje. V te skupine so otroci dodeljeni po sposobnostih in ne po starosti. Prestop iz ene skupine v drugo je možen brez formalnosti tudi med šolskim letom, če to ustreza otrokovemu razvojnemu stanju.

V otroškem vrtcu navajajo otroke na čim večjo samostojnost pri oblačenju, slačenju, opravljanju higienskih navad, urijo čutila, razvajajo motoriko. Ob različnem didaktičnem materialu otroci spoznavajo barve, oblike in količinske pojme. Vsa dejavnost poteka kolikor mogoče sproščeno in v obliki igre. Kdor je sposoben, preide iz vrtca v oddelek nižje stopnje, kjer se zahteve stopnjujejo. Seznanjajo se že z šolskimi predmeti, vendar še vedno v obliki igre. Pri delu uporabljajo številna ponazorila s poudarkom na individualnosti.

Otroci, ki prerastejo nižjo stopnjo, prestopijo na srednjo stopnjo, kjer se že učijo šolske predmete: jezik, branje, pisanje, računanje, risanje, petje, telovadbo, ritmiko in ročno delo. Večina otrok pa še ni sposobna vztrajati pri isti zaposlitvi celo šolsko uro, zato delo večkrat spreminjajo. Tako sedečo zaposlitev zamenjajo z razgibavanjem. Za prehod v višjo stopnjo pa morajo imeti otroci že neko znanje zaradi zahtevnosti te stopnje. Tu se seznanjajo z mestom Zürich in razširjajo znanje iz drugih predmetov.

Pri marsikaterih otrocih sposobnosti ne zadoščajo za prestop na nižjo ali srednjo stopnjo, zato so ustanovili posebni delovni skupini. V prvi delovni skupini so gojenci do 12. leta, nato preidejo v drugo delovno skupino, kjer so zahteve večje. Tu je šolskemu znanju posvečena le ena ura, da otroci ne pozabijo, kar je bilo s trudom pridobljeno. Druge ure služijo oblikovanju osebnosti, vajam govornega izražanja, ritmiki, glasbi in predvsem zaposlitvi. Starost te skupine je od 13 do 17 let.

S poukom začnejo ob 8.15 uri in traja do 11.30 ure. Popoldansko delo se nadaljuje ob 14. uri in zaključi ob 16. uri. Sobote so proste. V času opoldanskega odmora se otroci odpeljejo domov na kosilo. Otroke navajajo na uporabo prometnih sredstev in ne želijo imeti šolskega avtobusa.

Za predšolske in težko prizadete otroke najamejo taksije, ki jih plačuje invalidsko zavarovanje od l. 1960, ko je bil sprejet zakon o obveznem šolanju težje duševno prizadetih otrok.

S 15. letom vstopi otrok v delavnico za priučevanje. V tem tehničnem razredu se uče obdelovati les in kovino, delati s tekstilom in papirjem. Delajo pa tudi na vrtu. V teh delavnicah imajo v glavnem zaposlitev, poleg tega pa še telovadbo, plavanje, glasbo, verouk in dve uri šolskih predmetov. Opremljene so z delovnimi mizami, statvami, različnim orodjem in materialom. Dvakrat tedensko ima po osem deklet pouk v kuhanju v moderno opremljeni kuhinji. V teh delavnicah so do izpolnjenega 17. leta. 70 % otrok odide nato v delavnice pod posebnimi pogoji, 30 % pa se jih vključi v proizvodnjo.

Fizioterapevtka obravnava otroke predvsem individualno. 25 otrok hodi na plavanje v mestno kopališče.

V tej posebni osnovni šoli nas je navdušila predvsem organizacija ustanove, visoka kvaliteta dela in mirno ter prijetno vzdušje.

Kaj je bilo novega na kongresih in posvetovanjih

OB OTVORITVI DEPANDANSE ZAVODA V DEMIR KAPIJI

Zvezni odbor Sveta organizacij za pomoč duševno nezadostno razvitim osebam Jugoslavije je priredil v času od 28. do 29. maja 1970 v Skopju posvetovanje o organizacijskih in strokovnih problemih kategorizacije telesno in duševno prizadetih otrok. Ljubeznivi gostitelji so to priložnost izrabili, da so udeležencem predstavili dva nova zavoda, namenjena rehabilitaciji duševno prizadetih otrok: Zavod za rehabilitacijo otrok in mladine v Skopju in Depandanso zavoda za težko duševno prizadete v Demir Kapiji.

Ne da bi želel zmanjšati pomen prvih dveh dogodkov, bi hotel podati nekaj misli, ki so se mi porodile, ko sem prisostvoval otvoritvi depandanse zavoda v Demir Kapiji. Najprej nekaj podatkov o zavodu:

Zavod je bil ustanovljen 1958. leta z namenom, da bi nudil nego in oskrbo tistim otrokom, ki zaradi svojih psihofizičnih lastnosti niso primerni za rehabilitacijo. V začetku je bilo v zavodu 60 otrok, to število pa je zaradi pritiska staršev, socialnih služb in organizacij hitro naraščalo, tako da je danes v zavodu 200 otrok. S pomočjo strokovne ekipe Medicinsko-pedagoške posvetovalnice v Skopju, ki je proučila strukturo zavodovih varovancev in izvedla njihovo klasifikacijo, se je zavod organiziral na način, ki omogoča uresničevanje sodobnih koncepcij: v en oddelek so namestili nepokretne in polpokretne varovance, na stopnji idiotije, v drug oddelek pa varovance na stopnji srednje in težke imbecilnosti. V prvem oddelku je obravnava organizirana v smislu posebne nege, prehranjevanja in zdravstvene zaščite, v drugem oddelku pa so pričeli, potem ko so zaposlili strokovno osebje, posvečati posebno pozornost elementarni vzgoji. Sem uvrščajo obvladovanje nekaterih oblik samopomoči, privajanje na osnovne higienske in delovne navade, opravljanje preprostih del pri ekonomiji in podobno.

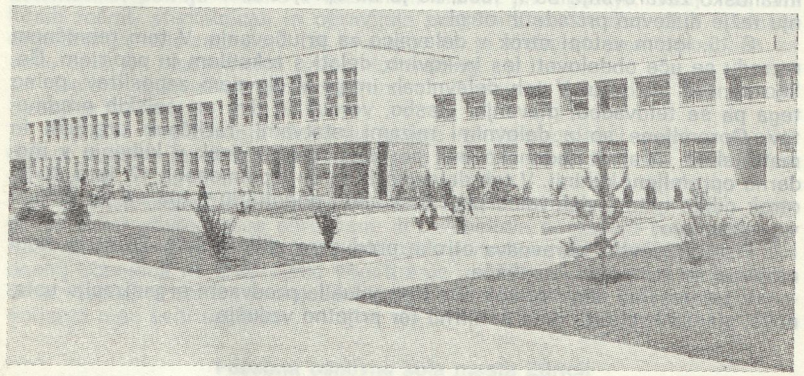

Zavod za rehabilitacijo otrok in mladine v Skopju, ki je eden največjih in najmodernejših v naši državi. Na sliki je samo del zavodskih objektov.

Takšna delovna usmeritev jih je pripeljala do zaključka, da je potrebno tako imenovane »lažje« primere oddvojiti od »težkih« in jih zlasti po 15. letu maksimalno zaposliti pri različnih ročnih opravilih. Ker je bila poleg tega stalno prisotna zahteva, da bi zavod sprejemal nove varovance, je Socialno zdravstveni zbor Sobranja Makedonije v letu 1966 sprejel sklep, da se v okviru perspektivnega razvoja socialnega varstva kapaciteta zavoda poveča za 100 postelj in nameni usposabljanju mladine na stopnji srednje in težke imbecilnosti. Da bi ta sklep uresničila, se je strokovna služba pri Republiškem sekretariatu za narodno zdravje in socialno politiko povezala z občinsko skupščino Negotino. Sporazumeli so se, da Poljedelsko industrijski kombinat Povardarje odstopi 36 ha obdelovalne zemlje in vinogradov v bližini zavoda za potrebe njegove nove depandanse. V letošnjem letu je bila depandansa dograjena.

Trije paviljoni depandanse leže na blagem jugozahodnem pobočju z vinsko trto poraslega griča, 2 km od Demir Kapije, kjer je matični zavod. V njih želijo usposabljati »za življenje pod posebnimi pogoji« srednje duševno prizadete osebe, predvsem za poljedelska dela, kot so: vrtnarstvo, vinogradništvo, sadjarstvo, živinoreja, gozdarstvo. Poleg tega naj bi se varovanci usposabljali tudi v rokodelskih delih: izdelovanju zabojev (gajb) za sadje, satnih okvirov za čebelarstvo, tkanju, pletenju, vezenju in drugih ročnih delih.

Usposabljanje se bo odvijalo v okviru devetih skupin s po 12 varovanci in bo potekalo, kolikor bo le mogoče, po principih delovnih organizacij, se pravi z opravljanjem rednih in sezonskih opravil. Usposabljanje bodo vodili »terapevti«, ki jih predvideva sistemizacija.

Prvo, kar mi je najbrž posebej kot gostu iz Slovenije pritegnilo pozornost, je način, kako se je uresničila pobuda za izgradnjo novega zavoda — depandanse. Republiško pobudo so preko meja običajne naklonjenosti sprejeli lokalni organi, ki so v svoji sredi našli prav tako širokogrudnega mecena — gospodarsko organizacijo, ki je bila pripravljena brezplačno odstopiti velike površine zemlje. Seveda ne morem ugotavljati, koliko je to mecenstvo posledica večje patriarhalne složnosti in občutenja skupnosti v Makedoniji, ki jo lahko primerjamo s slovenskim občinskim partikularizmom in presenetljivnim pomanjkanjem solidarnosti, ali pa posledica morebitnih ekonomskih razlogov, ki so vplivali na takšno odločitev podjetja. Vsekakor pa se ne morem znebiti vtisa, da je na takšno, za naše razmere vsekakor hitro uresničitev iniciative, vplivala splošna naklonjenost, ki jo je čutiti v Makedoniji do prizadevanj, da bi skrb za duševno prizadete napredovala.

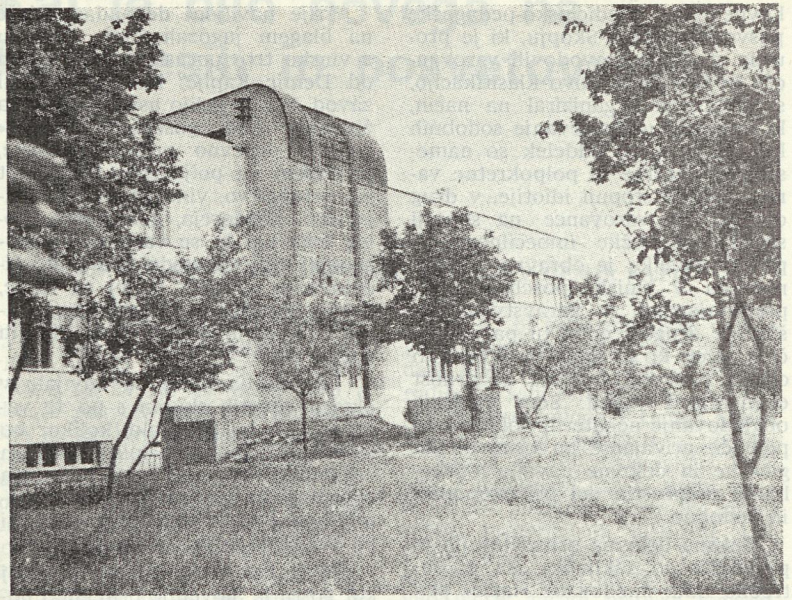

Del depandanse zavoda v Demir Kapiji

To naklonjenost morda pogojuje tudi želja, da bi čimprej dohiteli razvitejše republike, a zdi se mi, da je tudi del ambiciozne socialnopolitične akcije na nivoju republike, če hočemo uresničiti določene programske zamisli. Prav to pa je tisto, kar, kot sodim, v sedanjem času v Sloveniji pogrešamo. Čeprav imamo nedvomno boljše kadrovske pogoje kot druge republike in čeprav je o problemih usposabljanja težje duševno prizadetih že veliko (čeprav seveda še ne dovolj) napisanega in premišljenega, vendar ne pridemo kaj dlje od besed, da bi morali pričeti tudi v Sloveniji usposabljati te otroke za dela v konkretnem življenjskem okolju. Na primer v poljedelskih opravilih, ki so zanje, zaradi relativne manjše motorične in mentalne zahtevnosti, pa tudi zaradi tega, ker precej teh otrok prihaja iz kmečkih okolišev (v katera naj bi se po končanem usposabljanju vrnili), posebej primerna. Manjka nam torej usmerjena akcija, ki bi obstoječim oblikam delovnega usposabljanja težje duševno prizadetih dodala še novo področje.

Drugo, kar zelo ilustrativno izpričuje odnos do habilitacije težje duševno prizadetih v Makedoniji, je odločitev, da razširitev kapacitet — takšen je bil sprožilni motiv gradnje depandanse — ne bo šla v smeri povečanja zmogljivosti sedanjih, lahko rečemo klasičnih oblik obravnave, se pravi zdravstvene nege in varstva, pač pa po poti uvajanja novih, zahtevnejših in aktivnejših oblik. Takšna odločitev je nedvomno znak, da je premagano devitalizirano, pasivno stališče, ki nekritično in površno ocenjuje spo-

sobnosti težje duševno prizadetih za socialno adaptacijo kot nične ali vsaj zanemarljive, in se postavlja s tako imenovanim »realističnim humanizmom«. Ta pa je, če si ga pobliže ogledamo, dostikrat le odsotnost vere in volje za akcije, ki bi tudi težje duševno prizadete humanizirale. To odločitev velja toliko bolj ceniti, ker je morda v Makedoniji še bolj kot pri nas v Sloveniji opazna nezaključenost socialno-varstvenega in šolskega sistema. Zaradi tega vedno preti nevarnost, da se organizirani ukrepi na neki stopnji, npr.: za pomoč huje duševno prizadetim, sprevržejo v voluntaristično prepiranje, če jim ne sledijo ukrepi na naslednji stopnji. Ta misel se mi je še posebej uporno oglašala, ko sem se spraševal (in spraševal, a žal zadovoljivega odgovora nisem dobil), kakšna bo praktična usmeritev delovnega usposabljanja v depandansi zavoda v Demir Kapiji. Ali bo to oblika trajne interne habilitacije, ki bo vodila k posameznim oblikam zaposlitve pod posebnimi pogoji na posestvu depandanse, ali bo habilitacija na nivoju usposobitve pod posebnimi pogoji za delo izven zavoda (ki pa jih bo potrebno še osnovati), ali pa bo habilitacijski program prvenstveno usmerjen v usposabljanje prizadetih varovancev za takšna poljedelska dela, ki jih bodo lahko, seveda ob primerno poučenih starših ali sodelavcih, opravljali v domačem, poljedelskem okolju, iz katerega so prišli. Vsekakor se mi zdi, da bi habilitacijski koncept delovanja depandanse odražali samo druga (delno) in tretja usmeritev, kajti sicer bo postala kaj kmalu delovni azil oziroma zavod za zaposlitev težje duševno prizadetih pod posebnimi pogoji. Takšna nevarnost je toliko večja, ker ima lokacija depandanse, če odmislimo idealne agrarne pogoje, neke pomanjkljivosti. Predvsem je oddaljena od večjega strokovnega centra, ki bi lahko usmerjal potek usposabljanja in nudil vse zunaj institucionalne usluge, medicinske in pedagoške vrste. Oddaljenost od centra pomeni tudi to, da bo zavod s svojim delom manj navzoč v prostoru delovanja upravnih in strokovnih služb, zato bo moral biti še posebej uporen in aktiven pri opravljanju in krepitvi stikov s temi službami v času bivanja mladostnika v zavodu. Kajti zamišljam si, da je stopnja, ki sledi usposabljanju v zavodu, stopnja aktivnega sprejema v matično socialno okolje (seveda ne v vseh primerih), na katerega bi moralo biti to okolje s pomočjo strokovne službe zavoda in matičnega kraja pripravljeno. Na ta način se zmanjšuje možnost, da se dosežejo zgolj parcialni uspehi pri habilitaciji in da se zavod, ki je namenjen usposabljanju, postopno naseljuje s habilitiranimi mladostniki, ki jih socialno okolje, iz katerega so prišli, ne sprejme.

Seveda pa velja ugotovti, da takšne pripombe veljajo najbrž za vse zavode te vrste, ki jih danes pri nas, pa tudi marsikje drugje, ustanavljamo tam, kjer se ponudi prilika, ne pa tam, kjer bi bilo to iz vseh strokovnih vidikov smotrno. Vendar pa je tudi takšna ustanovitev vsaj znak inciativnosti in želje po uspehu, kar slej ko prej pripelje do napredka. Prav takšna nagnjenja pa bi morali v Sloveniji še bolj vzpodbujati. Obisk v Demir Kapiji mi je tako potrdil prepričanje, da pomeni tudi pri razvijanju sistema habilitacije huje duševno prizadetih mladostnikov želja po uspehu že pol uspeha.

Tone Brejc

DEFEKTOLOGI JUGOSLAVIJE SO IMELI SVOJ 3. KONGRES

Od 25. do 27. junija t. l. je bil v domu Sveta sindikatov v Beogradu kongres Zveze defektoloških društev Jugoslavije. Kongres so dalj časa pripravljali in je bilo pričakovati, da bo poleg drugega prinesel vrsto predlogov, priporočil, spodbud in zahtev za reševanje najbolj perečih vprašanj s področja habilitacije in rehabilitacije duševno prizadete mladine. To pa še toliko bolj, ker so bile v sekciji za delo z duševno prizadeto mladino na dnevnem redu aktualne teme s tega področja, kot npr.: predšolska vzgoja duševno prizadete mladine; pomen, naloge in uresničevanje podaljšanega bivanja v posebnih osnovnih šolah; poklicno usposabljanje in vključevanje absolventov posebnih šol v gospodarstvo; vzgoja, obravnavanje in usposabljanje huje duševno prizadete mladine ter vključevanje te mladine v delavnice pod posebnimi pogoji (zaščitne delavnice).

Kakor vidimo, so na kongresu zajeli zelo širok krog vprašanj in ga obravnavali s stališča defektologov. Pričakujemo, da bodo zaključki in priporočila, ki bodo, upajmo, kmalu na razpolago, pomemben prispevek našim družbenim organom, organizacijam in ustanovam pri reševanju vprašanj prizadete mladine.

Ves čas kongresa je bila v isti zgradbi razstava izdelkov učencev posebnih šol in zavodov, fotografij, grafikonov in razstava domače ter prevodne literature s področja defektologije. Tu žal Slovenija ni bila zastopana.

V poročilih o dejavnosti Zveze defektologov, kakor tudi v referatih in koreferatih je bilo dano priznanje aktivnemu delu Zveze društev za pomoč duševno nezadostno razvitim osebam in poudarjeno uspešno tesno sodelovanje pri skupnih naporih.

Na koncu vsebinsko bogatega kongresa so delegati izvolili nov zvezni odbor, na čelu z Branislavom Novakovićem, direktorjem posebne osnovne šole v Umki pri Beogradu, in Žikom Cvetkovićem kot tajnikom.

DRUGI KONGRES MEDNARODNEGA ZDRUŽENJA ZA ZNANSTVENO RAZISKOVANJE MENTALNE SUBNORMALNOSTI V VARŠAVI

V Varšavi je bil v dneh od 25. avgusta do 2. septembra letos II. kongres Mednarodnega združenja za raziskovanje mentalne subnormalnosti. Kongresa se je udeležilo okrog 1600 udeležencev iz različnih držav različnih kontinentov. Predsedoval je dr. Alexander Shapiro, organizacijski sekretar kongresa pa je bil dr. Allan Clarke.

Mednarodno združenje za znanstveno raziskovanje mentalne subnormalnosti (International association for the scientific study of mental deficiency — I. A. S. S. M. D.) je bilo ustanovljeno leta 1964 kot odraz težnje in potrebe po organizirani mednarodni povezavi strokovnih delavcev, ki se ukvarjajo z raziskovalno dejavnostjo na področju mentalne subnormalnosti. I. kongres združenja je bil leta 1967 v Montpellieru v Franciji.

Strokovni program varšavskega kongresa I. A. S. S. M. D. je bil zelo obsežen, poleg mentalne subnormalnosti je zajel še mejna področja, kot so otroške psihoze in organska možganska prizadetost. Mentalno subnormalnost in sorodna področja so

referenti obravnavali z različnih vidikov. Glavni pristopi so bili: biološki, psihiatrični, psihološki, edukacijski, korektivni, habilitacijski, sociološki, organizacijski in drugi. Glavne teme, obravnavane na plenarnih sestankih, so bile: Klasifikacija nevropatoloških osnov mentalne subnormalnosti, Razvojna afazija in mentalna subnormalnost, Heber iz ZDA je poročal o eksperimentu v prevenciji kulturno familiarne mentalne subnormalnosti, Göllnitz iz NDR o dejavnikih zgodnjega otroškega obdobja, ki povzročajo mentalno subnormalnost, Mašović iz Zagreba o rehabilitaciji in mentalni subnormalnosti v mednarodni dokumentaciji, Penrose iz Anglije o genetskih okvarah in njihovem odrazu na klinične slike, Wald iz Poljske o genetskih faktorjih pri nediferencirani mentalni subnormalnosti težje stopnje in druge. Po plenarnih sestankih so aktivni udeleženci kongresa brali svoje prispevke kar v osmih dvoranah istočasno. Hkrati so v glavni dvorani predvajali filme o mentalni subnormalnosti in otroških psihozah. Večina teh filmov je prikazovala metode edukacije in habilitacije subnormalnih in psihotičnih otrok. Strokovni program je obsegal tudi obisk nekaterih ustanov za duševno nezadostno razvite osebe v Varšavi in okolici, obisk posebnih šol ter obisk velikega nevropsihiatričnega sanatorija za otroke z različnimi duševnimi motnjami v Garwolinu pri Varšavi. Družabni program kongresa je bil dokaj bogat in pester, obsegal je koncert zbora in plesnega ansambla poljske armade, operno predstavo v varšavski nacionalni operi, nastop učencev posebnih šol, uradni sprejem pri županu mesta Varšave in druge prireditve.

Čeprav je bila kongresna snov sila obsežna, tako da so udeleženci lahko sledili le majhnemu delu referatov, je vendarle bilo možno izluščiti splošni vtis o glavnih smernicah raziskovalnih prizadevanj in raziskovalnih dejavnosti na področju duševne subnormalnosti in na sorodnih področjih. Kaže, da je velik del medicinske raziskovalne dejavnosti usmirjen predvsem v odkrivanje anatomskih, presnovnih, genetskih, kromosomskih in drugih bioloških osnov mentalne subnormalnosti. V okviru prevencije mentalne subnormalnosti je poseben poudarek na genetskem svetovanju in prevenciji bioloških neugodnih dejavnikov, ki lahko okvarijo osrednje živčevje ter povzročajo motnje možganskega delovanja z nižjo umsko zmogljivostjo. Raziskovalna skupina prof. Hebera iz ZDA pa raziskuje v obsežnem projektu možnosti prevencije mentalne subnormalnosti pri otrocih mentalno subnormalnih mater oziroma pri otrocih iz družin, v katerih je več članov nezadostno umsko razvitih. Mnogi teh otrok se razvijejo v mentalno subnormalne osebe po kulturno familiarnem tipu. Raziskovalna skupina prof. Hebera skuša ugotoviti, v kolikšni meri je možno izboljšati otrokov duševni razvoj, če je otrok že od prvih dni življenja dalje izpostavljen velikemu številu kvalitetnih učnih in kulturnih spodbud. Za skupino otrok iz družin s kulturno familiarno mentalno subnormalnostjo so raziskovalci pripravili poseben učni program, s katerim so skušali nadomestiti primanjkljaj kulturnih spodbud, ki ga tak otrok otrpi v svojem naravnem socialnem okolju, to je v svoji družini. Otroci iz eksperimentalne skupine so preživeli skoraj ves dan ob vzgojitelju, ki se je z njimi intenzivno ukvarjal, zvečer pa je zopet prevzela nego otroka mati. Študija je sicer še v teku, vendar dosedanji rezultati kažejo, da se z zvišanim številom učnih in kulturnih spodbud pri otrocih iz družin s familiarno mentalno retardacijo lahko doseže višjo intelektivno raven kot jo do-

segajo otroci iz enakih družin v primerjalni skupini, ki niso izpostavljeni posebnemu učnemu programu. Glede edukacije in habilitacije so se udeleženci kongresa lahko podrobno seznanili z metodami teorije učenja. Predvsem ameriški avtorji so zagovarjali te metode ter so jih tudi nazorno prikazali v filmih.

Obiski v poljskih ustanovah za duševno nezadostno razvite osebe in za otroke z drugimi duševnimi motnjami so pokazali, da je možno tudi v skromnih finančnih in lokacijskih pogojih s predanostjo delu doseči dobre uspehe.

Kot na vseh strokovnih kongresih so se tudi udeleženci kongresa v Varšavi ovedli, da je v enaki meri kot strokovna plat, pomembna pri mednarodnih srečanjih človeška plat srečanja ljudi, ki delajo na istem strokovnem področju. Ob takih srečanjih postane očitno, da so v vseh državah podobni problemi pri delu z duševno nezadostno razvitimi osebami, da se strokovni delavci različnih dežel borijo s sorodnimi težavami in da je le ob vztrajnih prizadevanjih in resnem delu lahko pričakovati dobre rezultate. Skupne težave, prizadevanja in vera v svoje delo povezujejo strokovne in družbene delavce določenega področja in jih spodbujajo k nadaljnim teoretskim in praktičnim naporom za reševanje problemov. Prav to pa je po uvodnih besedah Alexandra Shapira tudi bil eden glavnih namenov kongresa.

Dr. Anica Kos-Mikuš

OB TEDNU OTROKA

Strokovnjaki!

Vsi vi, ki ste si nabrali znanja in izkušenj o zdravstveni in socialni zaščiti, o vzgoji in izobrazbi, o urbanizmu in komunalnih službah — družba pričakuje od vas, da boste vložili vse svoje znanje in sposobnosti, vso svojo ljubezen in zaupanje v mlado generacijo.

Kakšen bo svet čez deset, petnajst let?

To je odvisno od vas, od vseh nas — od načina, kako bomo d a n e s pripravili otroke za j u t r i š n j i s v e t .

Svet za vzgojo in zaščito otrok Jugoslavije

Iz naših ustanov in društev

Učenci posebnih osnovnih šol Slovenije so pokazali svoje športne zmogljivosti

Diplome in pohvale je podelil olimpijec Miro Cerar

13. junija se je gora Peca zbudila v sončnih žarkih in oznanjala na tej in na oni strani meje lep poznospomladanski dan. Ko pa so se žarki dotaknili doline Meže, je bil športni štadion v Ravnah na Koroškem že nared za tekmovanje odbranih učencev posebnih šol Slovenije. Prireditelji drugih republiških športnih iger niso mogli izbrati bolj posrečenega kraja, saj je park telesne kulture sredi zelenja pod Uršlo goro z vsemi svojimi objekti, kjer ne manjka tudi pokritega bazena z ogrevano vodo, nenavadno privlačen in spodbuden za tekmovanje.

Ko so ob deveti uri fanfare naznanile začetek športnih iger, so bile skupine tekmovalcev, ki so prišli tudi iz najbolj oddaljenih posebnih šol, že v tekmovalnem razpoloženju.

Še pozdrav in vzpodbudne besede ravnateljice posebne osnovne šole v Ravnah:

Dovolite mi, da v imenu organizacijskega odbora pozdravim vse udeležence drugih republiških športnih iger posebnih osnovnih šol.

Pokrovitelj te velike športne manifestacije je občinska zveza za telesno kulturo Ravne na Koroškem. Ob tej priložnosti se želim zahvaliti vsem, ki so nam pomagali pri izvedbi težke in odgovorne naloge. Posebna zahvala velja občinski zvezi za telesno kulturo, Republiškemu sekretariatu za prosveto in kulturo, Gimnaziji in Glasbeni šoli na Ravnah in Zavodu za delovno usposabljanje mladine v Črni.

Življenje zahteva močnega in telesno dobro razvitega človeka. Na delovnem mestu — pri stroju, na gradbišču ali na polju, boste morali vztrajno in marljivo delati. Znanje, ki ga pridobivate v šolskih klopeh, vam bo pri delu vsak dan koristilo, nič manj pa vam ne bo koristilo zdravje in moč,

ki ju vsak dan krepite pri pouku telesne vzgoje. Kako ste spretni, koliko ste močni in vztrajni, bo pokazalo današnje tekmovanje, ko se boste pomerili med seboj v vseh teh veščinah. Seveda ne boste vsi prvi, drugi ali tretji. Važno je, da tekmujete in da sodelujete na tako velikem in pomembnem tekmovanju, kot so republiške športne igre.

Že samo to, da so vas izbrali in poslali na današnje srečanje, je za vsakega izmed vas veliko priznanje in velika pohvala. Zapomnite si: mnogokrat v življenju ne boste prvi in ne boste dobili za svoj trud in prizadevanja odlikovanj. Pridno, pošteno in vztrajno delo, to vam mora biti cilj, tako kot bo danes med tekmovanjem važna samo vztrajnost, prizadevnost in discipliniranost.

Športne igre posebnih osnovnih šol še nimajo svoje tradicije. Potrudili smo se, da bi zaorano ledino dostojno orali dalje, kar želimo tudi vsem bodočim organizatorjem.

Vsem vam pa želimo, da bi se na Koroškem dobro počutili in dosegli najboljše rezultate.

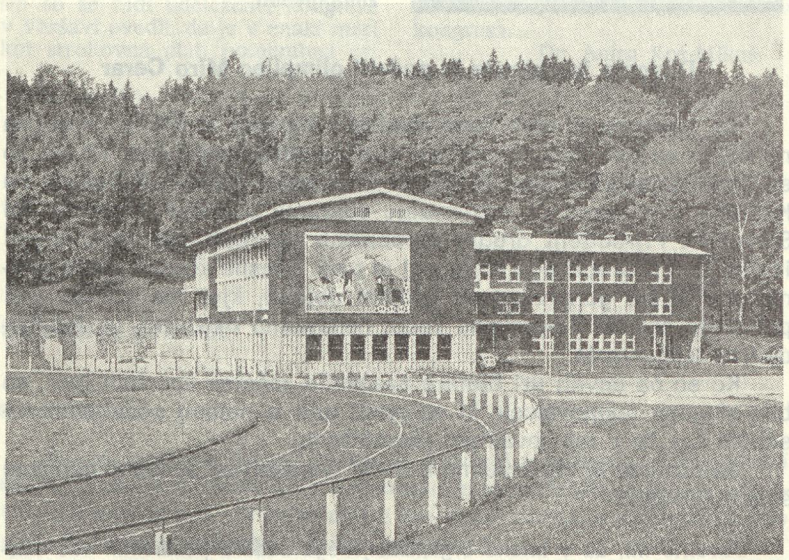

Park telesne kulture v Ravnah na Koroškem

In začelo se je. Vsak je skušal biti najboljši. Sodniki, strogi, vendar pa objektivni v ocenjevanju, so začeli beležiti rezultate. Navdušenje in ploskanje je naraščalo in ni popustilo vse do konca tekmovanja. Nehote si se vprašal, v čem se le razlikuje ta mladina od druge, ko tako prizadevno tekmuje v skokih, teku, košarki, odbojki itd.

Utrujenost, da utrujenost, ker s tekmovanja še nihče ni prišel spočit. Ko pa so po tekmovanju zagledali našega olimpijskega prvaka Mira Cerarja, ki je nalašč za to tekmovanje prišel mednje, je utrujenost minila, oči so se zableščale in sledil je gromovit pozdrav najboljšemu športniku.

Tekmovalci in z njimi njihovi učitelji so nestrpno pričakovali objavo rezultatov. Ko pa je po objavi stopil pred mikrofon v dvorani Miro Cerar, čestital tekmovalcem in nato delil nagrade ter priznanja najboljšim, so bila to enkratna doživetja te mladine.

Res je, da so vse opisane okoliščine mnogo pripomogle k uspehom, glavna zasluga pa le gre organizatorjem, predvsem kolektivu posebne osnovne šole v Ravnah, ki je sprejeto nalogo odlično izvedel, za kar zasluži posebno priznanje in pohvalo!

M M

SLAVNOSTNA OTVORITEV VRTCA V DORNAVI

Maja je bila v Zavodu za varstvo in delovno usposabljanje mladine »Dr. Marjana Borštnarja« v Dornavi slovesnost. V okviru Dneva mladosti so nam gojenci pripredili nastop, ki je bil zvezan z otvoritvijo treh sodobno urejenih vrtcev ter razstavo izdelkov gojencev.

Prireditev je bila izvedena prvi dan za predstavnike družbeno-političnih organizacij, drugi dan pa za starše oskrbovancev.

Nastop gojencev je bilo posebno doživetje. S kolikšnim navdušenjem, veseljem in ubranostjo so izvajali pevski program! Pesmi so se vrstile druga za drugo, vsaka je drugače izzvenela v srcih prisotnih in marsikomu privabila solze v oči.

Drugi del programa je obsegal telovadni nastop. Koliko zanosa in

Slovesna otvoritev vrtca

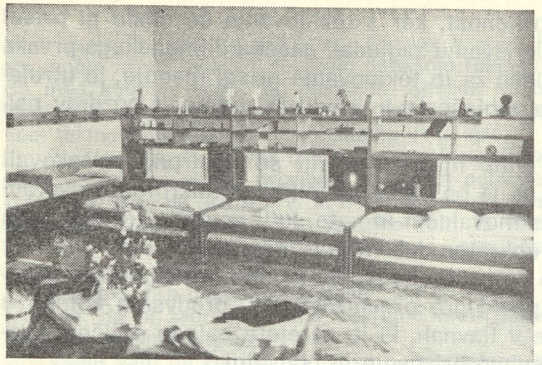

Prostori za dnevno bivanje

sproščenosti ob uspelih vajah na različnem orodju! V očeh teh otrok pa sta odsevala veselje in sreča. Tovarišici učiteljici, ki sta vodili nastop gojencev, sta bili z uspehom tako vsaj delno poplačani za vso skrb, prizadevnost ter dolgo in požrtvovalno delo.

Otvoritev treh najmodernejše urejenih prostorov v vrtcu je pokazala, kako je mogoče funkcionalno urediti bivališče tudi v starih zgradbah, ki imajo velike prostore. Adaptacija teh prostorov je bila na pobudo bivše ravnateljice dr. Arkove zaupana arhitektom, ki so izvedbo dobro rešili. Ti prostori so namenjeni za dnevno bivanje in imajo v ta namen prostorne igralne kotičke. Na policah omar so razne igrače, na sredi pa stoji miza s stolčki. Za spanje pa pripravijo pomična ležišča in prostor se spremeni v spalnico.

Vsa ureditev je ne le funkcionalno dovršeno urejena, temveč nudi tudi prijeten ambient našim otrokom. Želeli bi še nadaljnjo izgradnjo potrebnih prostorov in delavnic.

Razstava izdelkov gojencev je presenečala tako po natančnosti izdelave, kakor tudi po raznolikosti materialov in artiklov. Koliko vztrajnosti in volje je bilo vtkano v ročna dela! Koliko ljubezni in truda je bilo vloženega s strani tovarišic, ki vodijo habilitacijo, da so drobni prstki vtkali vse te ubode!

Zavod smo zapuščali s prijetnim občutkom, da celoten kolektiv z ljubeznijo in znanjem pomaga našim otrokom in jim nudi prijeten drugi dom.

Denver Fajdiga

MANIFESTACIJA POSEBNIH UČNO-VZGOJNIH USTANOV GORIŠKEGA PODROČJA

Za konec preteklega šolskega leta sta Društvo za pomoč duševno nezadostno razvitim osebam Nova Gorica in aktiv Društva defektologov goriškega bazena pripravila za širšo javnost svojevrstno manifestacijo svoje dejavnosti.

Kinematografska dvorana v Novi Gorici je 17. junija komajda sprejela občinstvo, med katerim so bili poleg staršev in prijateljev duševno prizadetih predsednik občinske skupščine N. Gorica Rudi Šimac s predstavniki Sveta za finance, TIS in Centra za socialno delo, predstavnik občinskega sindikalnega sveta, Zavoda za zaposlovanje, Zavoda za socialno zavarovanje, Zavoda za šolstvo, predstavniki skupščine in TIS Ajdovščine ter skupščine Tolmin, predstavniki gospodarskih organizacij, tiska in RTV. Prišli pa so tudi zamejci. Vabilu so se odzvali predstavniki posebnega šolstva iz Italije (Gorica), ki želijo čim tesneje sodelovati z našim posebnim šolstvom.

Najprej je podpredsednik RO Društva za pomoč duševno nezadostno razvitim osebam M. Mencej navzoče z obširnejšim referatom seznanil o družbenem pomenu usposabljanja duševno prizadete mladine danes. Sledil je prikaz treh krajših dokumentarnih filmov in sicer:

1. film o usposabljanju in poklicnem usmerjanju duševno prizadete mladine z naslovom Ramo ob rami, za katerega sta napisala scenarij F. Vodopivec in S. Ulaga;

2. o življenju in delu otrok v bolnišnici za predšolsko invalidno mladino v Stari gori je govoril film Radi se igramo (avtor scenarija in kamere S. Ulaga);

3. film o usposabljanju telesno invalidnih otrok v Vzgojnem zavodu Janka Premrla-Vojka v Vipavi (B. Kremžar).

Uvodnemu delu je sledil ogled razstave slik, risb, fotografij in izdelkov gojencev in učencev posebnih ustanov iz N. Gorice, Tolmina, Vrhpolja, Vipave in Stare gore. Razstava je bila v zgradbi občinske skupščine. Vsebinsko in oblikovno je delovala impresivno in zato ni prav nič čudno, da jo je obiskalo skoraj 2000 ljudi.

S pritegnitvijo in zainteresiranostjo vseh družbenih dejavnikov za vprašanja duševno prizadetih goriškega bazena je prireditev zagotovo dosegla svoj namen. Za to imata zaslugo obe društvi, ki sta organizirali manifestacijo in zanjo zaslužita vse priznanje in pohvalo,

M. M.

UČENCI POSEBNIH OSNOVNIH ŠOL SR HRVATSKE SO ŽE ČETRTIČ POKAZALI SVOJE FIZKULTURNE ZMOGLJIVOSTI IN KULTURNO UMETNIŠKE AKTIVNOSTI

V nasprotju z dosedanjimi športnimi igrami je imela letošnja »IV. Smotra fizičke kulture i kulturno umetničkih aktivnosti učenika specijalnih osnovnih škola SR Hrvatske« mnogo širši značaj od prejšnjih. Pod pokroviteljstvom sekretarja Republiškega sekretariata za narodno zdravje in socialnega varstva ter predstavnikov republiških in občinskih organov oblasti, služb in družbeno političnih organizacij kot članov častnega odbora sta organizatorja Društvo za pomoč duševno nezadostno razvitim osebam in Zavod za unapredjenje osnovnog obrazovanja SRH dala tej prireditvi zares pomembno športno in kulturno manifestacijo. To pa ne samo po številu nastopajočih, ampak tudi po vsebini. Prireditev je potekala na Reki od 3. do 6. junija.

Že struktura delovnih skupin, ki so jih sestavljali strokovnjaki, angažirani za organizacijo in izvedbo prireditve, dokazuje resnost in širino, saj jih je bilo zaposlenih nič manj kot 57.

Prireditev, ki jo je na stadionu Partizana na Reki svečano odprl predsednik častnega odbora Andrić Neda, predsednik občinske skupšči-

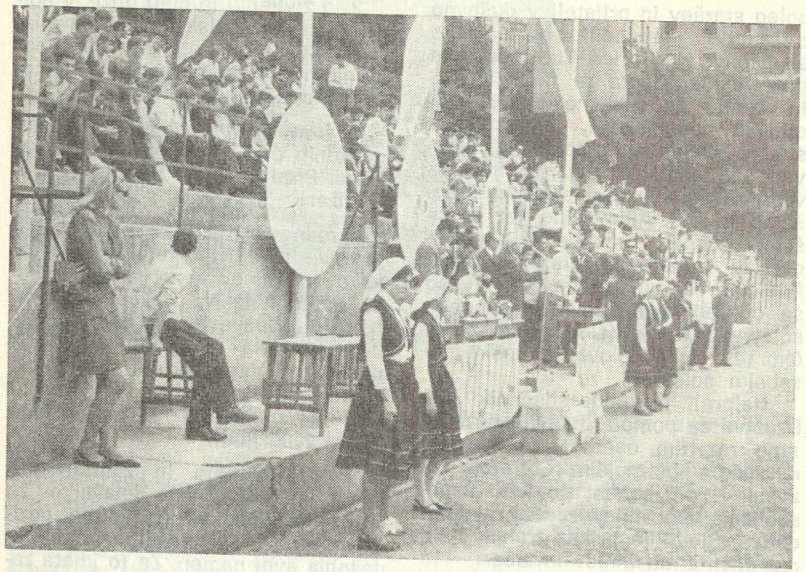

Ob slovesni otvoritvi

ne Reka, je delovala veličastno in spodbudno. Otvoritvi so sledila športna tekmovanja, in sicer ločeno tekmovanje učencev posebnih osnovnih šol in učencev šol v gospodarstvu. Tekmovali so v vseh lahkoatletskih disciplinah od teka, skoka in preskoka do rokometa, nogometa in namiznega tenisa. Skupina 11 strokovnjakov je spretno vodila to plemenito tekmovanje 3. in 4. junija ves dan ter 5. junija dopoldne.

5. junija popoldne je bila v Pionirskem gledališču prireditev kulturno-umetniških aktivnosti. Navdušenje prisotnih se je stopnjevalo od točke do točke programa, ki je vseboval folklorne plese skupin, nastop pevskih zborov, solo nastope, igranje na instrumente in podobno. Nastop je po kvaliteti, ubranosti in izvedbi navdušil vse navzoče. To dokazuje, da lahko tudi ta mladina marsikaj doseže na kulturnem področju, če je pravočasno in strokovno pravilno obravnavana ter vodena. Mnogi od navzočih sedaj prav gotovo drugače gledajo na reševanje vprašanj te mladine.

Ves čas prireditve je bila v reprezentativni zgradbi Zgodovinskega muzeja na Reki razstava likovnih in tehničnih izdelkov prizadetih otrok in mladine. Res je, da je bilo za razstavo odbrano najboljše, tako v pogledu različnih tehnik likovnega izražanja kakor v pogledu izdelave predmetov, vendar kljub temu razstava kaže le prerez zmogljivosti učencev. Tudi z razstave so odhajali obiskovalci z drugačnim pojmovanjem in drugačnimi pogledi na to mladino.

Angažiranje tiska, radia in televizije ob tej priložnosti je prav gotovo dosti prispevalo k prosvetljevanju, boljšemu razumevanju in drugačnim pogledom širših ljudskih množic na zmogljivosti in sposobnosti družbenega uveljavljanja prizadete mladine.

Napori niso bili zaman in prireditelјem, predvsem pa republiškemu odboru Društva za pomoč duševno nezadostno razvitim osebam SRH, moramo samo čestitati k izvedbi tako široko zasnovane manifestacije mladine, ki zahteva ustrezno vključitev v družbeno in gospodarsko življenje.

M. Mencej

NAŠA NOVA DRUŠTVA

V Sevnici je bil v okviru osnovne šole formiran posebni oddelek leta 1958. Naslednje leto in vse do leta 1968 je bil to kombiniran 1. in 2. razred posebne osnovne šole. Ker pa se oddelki niso širili navzgor, so po končanih prvih dveh razredih otroke prešolali v nadaljnje razrede redne osnovne šole, kjer so mnogi obtičali v naslednjem razredu, ker niso mogli naprej in niso imeli možnosti za razvoj. V šolskem letu 1968/69 je bil na željo mnogih dejavnikov zaradi velikega števila prizadetih otrok ustanovljen 3. razred, naslednje leto 4. razred, tako da deluje letos še 5. razred posebne osnovne šole. Vseh otrok je 57. V prihodnjem šolskem letu se bomo znašli pred vprašanjem, kam z nanadljnjimi razredi, ker ni prostorov, število otrok in potrebe vzgajanja ter izobraževanja psihično prizadetih otrok in mladostnikov pa vsak dan glasneje trkajo na vrata. Zato zelo resno potrebujemo prostore za delavnice, brez katerih si modernega dela za prizadeto mladino ne moremo misliti, jasne zahteve v tej smeri pa postavlja tudi učni načrt.

Da bi za probleme posebne osnovne šole v Sevnici in njihovo reševanje zainteresirali širši krog ljudi, smo se odločili, da ustanovimo društvo za pomoč duševno prizadetim v Sevnici. Občni zbor navedene organizacije je bil 22. maja 1970. Na ustanovnem zboru je bil sprejet statut ter izvoljen 7-članski upravni ter 3-članski nadzorni odbor. Občni zbor je bil dobro obiskan, udeležili so se ga starši, učiteljstvo ter zastopniki društev in delovnih organizacij. Na zboru so sprejeli naslednji delovni načrt:

— pripraviti za učiteljski kolektiv redne osnovne šole predavanje o delu z duševno prizadeto mladino;

— na prvih roditeljskih sestankih začeti zbirati člane; v to delo naj se vključi celotni učiteljski kolektiv razredov posebne osnovne šole, Društvo prijateljev mladine in Rdeči križ;

— defektologi in socialna delavka naj pripravijo seznam vseh prizadetih oseb v občini Sevnica;

— v društvo je treba vključiti predstavnike organizacij in podjetij, ki bodo probleme društva prenašali v svoje kolektive in tako pomagali zaposlovati prizadeto mladino po izstopu iz šole.

delujoči se zavedajo težkega začetka, vendar so polni optimizma in se bodo potrudili, da bi dosegli

Začeli smo orati ledino. Vsi so uspehe. Prvo predavanje o delu z duševno prizadetimi je imel za učiteljstvo osnovne šole v Sevnici dne 18. septembra prof. Albin Podjavoršek. Predavanje je poslušalo okrog 60 prosvetnih delavcev.

MARIJA ŠONC

Aprila letos je bil v Murski Soboti občni zbor društva za Pomurje, na katerem je bil sprejet sklep, da se to društvo razpusti, ustanovijo pa se manjša društva po občinah in to v Gornji Radgoni, Ljutomeru, Murski Soboti in Lendavi.

Na podlagi tega sklepa je bil ustanovni občni zbor društva v **Ljutomeru** že 10. maja t. l.

Zbora se je udeležilo 66 ljudi, med njimi tudi predstavniki družbeno-političnih organizacij, občinske skupščine, starši in prijatelji duševno prizadetih otrok.

Učenci posebne osnovne šole so pred občnim zborom izvedli kratek kulturni program. Nato je tovarišica Heda Grilec, ravnateljica posebne osnovne šole, zboru poročala o delu dosedanjega društva za Pomurje. Sledila je živahna razprava. Poudarili so, da je veliko otrok v občini kategoriziranih in bi morali obiskovati posebno osnovno šolo, pa je ne obiskujejo zaradi pomanjkanja šolskih prostorov, še več zaradi nerazumevanja staršev, nekaj pa so krive tudi slabe avtobusne zveze itd. Z odtegovanjem otrok od šolanja v posebni osnovni šoli delajo starši otrokom veliko škodo. Zato bo prav pri tem staršem potrebna velika pomoč in praktični nasveti.

Tovarišica Jožica Pozderac je prebrala zboru okvirni program dela društva, tovariš Zlatko Zdovc pa je razložil osnutek pravil društva. Zbor je oboje sprejel.

Končno je bil izvoljen devetčlanski upravni odbor in tričlanski nadzorni odbor. Predsednik društva je psiholog Zlatko Zdovc.

V Radovljici je bil ustanovni občni zbor društva 26. maja letos. Referat o pomenu in nalogah društva ter o razvoju in stanju posebnega šolstva v radovljiški občini je imel tovariš prof. Rado Trček, zbor pa je vodil tovariš Janez Marinček, tajnik TIS občine Radovljica.

Poleg Vzgojnega zavoda v Kamni gorici delujejo v občini še zunanji oddelki posebne osnovne šole v Radovljici, na Bledu in v Bohinjski Bistrici. Seveda je povsod aktualno pridobivanje novih šolskih prostorov. Zaradi nerazumevanja okolice za duševno nerazvite otroke si bo moralo društvo veliko prizadevati za prosvetljevanje ljudi in staršev po šolah in prirejati množične sestanke. Starše so zanimale možnosti nadaljnjega šolanja oziroma usposabljanja, zaposlovanja teh otrok in še številna druga vprašanja. S tem v zvezi so sprejeli naslednje aktualnejše naloge društva:

— čimbolj razviti in utrditi društvo s strokovno in poljudno propagando, da bo lahko v svoji dejavnosti kar najbolj uspelo in se uveljavilo. Zato je treba pridobiti čim več strokovnih in drugih sodelavcev ter staršev oziroma članov;

— v občini je treba razpresti širšo mrežo okrog zaposlovanja in obvezne delovne prakse prizadetih otrok v delovnih organizacijah;

— rešiti je treba tudi vprašanje celodnevnega varstva na zunanjih oddelkih posebne osnovne šole.

Po razpravi o pravilih je bil sprejet sklep o ustanovitvi društva, izvoljen je bil 9-članski izvršni odbor in 3-članski nadzorni odbor. Za predsednika društva so izvolili tovariša Ivana Kralja, defektologa iz Radovljice.

V Postojni že nekaj let delujejo trije posebni oddelki pri osnovni šoli. Ta jim nudi primerne prostore v stari šolski zgradbi. Vodstvo šole kaže veliko razumevanje tudi za druge njihove probleme.

V oddelkih so zaposlene predmetne učiteljice-ortopedagoginje, ki se še naprej strokovno izpopolnjujejo.

Doslej so se društveno vezali na Koper, vendar so že dlje časa čutili potrebo po samostojnem društvu, predvsem zaradi prevelike oddaljenosti od Kopra. Društvo so ustanovili 6. junija letos.

Tatjana Koritnik, ortopedagog, in njene kolegice so občni zbor dobro pripravile. Za uvod so učenci posebnih oddelkov priredili krajši kulturni program s petjem in recitacijami. Imeli pa so tudi lepo razstavo svojih likovnih in tehničnih izdelkov, saj sta likovna in tehnična vzgoja temeljna predmeta, ki oblikujeta in usposabljata duševno prizadetega otroka za samostojno aktivno vlogo v življenju. Ta prikaz naj bi navzočim in tudi širšemu krogu javnosti nudil pogled v duševno nerazvitost ter pokazal potrebo po posebnih šolah za te otroke.

Društvo ima 44 članov, občnega zbora se jih je udeležilo 40.

Tatjana Koritnik, ki je občni zbor vodila, je govorila o pomenu in nalogah društva. Izrazila je željo, da bi oddelki dobili vsaj eno delavnico za tehnični pouk in nekaj več igrač.

Poseben problem predstavlja v Postojni kategorizacija duševno prizadetih otrok, ki nikakor ne more steči tako kot marsikje drugod v Sloveniji.

Po sprejetju statuta in krajšega programa dela je bil izvoljen odbor s Tatjano Koritnik na čelu. Društvu želimo, da bi uspelo rešiti nekaj najnujnejših problemov.

V Gornji Radgoni je bil občni zbor 7. junija t. l.

Navzočih je bilo 52 staršev, vsi učitelji posebne osnovne šole, nekaj učiteljev iz osnovne šole in drugi predstavniki.

Referat o vlogi in pomenu društva je imela tovarišica prof. Cilka Dimec-Žerdin. Iz razprave, ki se jo je udeležilo kar devet članov, je razvidno, da je od 586 predlaganih otrok za kategorizacijo, le 279 otrok že kategoriziranih. Ko namreč komisija za kategorizacijo določi otroka za posebno šolo, nastopijo problemi oddaljenosti od šole, problem slabih avtobusnih zvez itd. Zato bo v občini potrebno odpreti več dislociranih oddelkov. Zanimiva pa je ugotovitev prof. Cilke Dimec-Žerdin, da skoraj ni več prerekanja med starši zaradi oddaje otrok v posebno šolo. To pa predvsem zato, ker se otroci po končani posebni osnovni šoli dobro znajdejo v življenju, saj dobijo zaključeno izobrazbo in primerno usposobitev.

Na zboru so starši izrekli učiteljskemu kolektivu radgonske posebne osnovne šole posebno zahvalo za dosežene uspehe pri usposabljanju njihovih otrok. Starši radi pristopajo v društvo, ker so spoznali njegovo koristnost.

Sprejet je bil statut društva in delovni program, izvoljen pa enajstčlanski upravni odbor in tričlanski nadzorni odbor. Za predsednico društva je bila izvoljena prof. Cilka Dimec-Žerdin.

Š. Trobiš

Novice iz tujine

Obravnavanje prizadete mladine v socialističnih državah

Pred leti je bil ustanovljen Stalni komite izvedencev za rehabilitacijo prizadete mladine iz socialističnih držav. Komite se sestaja vsako leto v drugi državi. Zadnji sestanek je bil v Varšavi.

Letošnji sestanek bo novembra v Hallu v Demokratični republiki Nemčiji. Na sestanku bodo obravnavali naslednja pereča vprašanja: terminologijo, formiranje kadrov, vlogo družbenih organizacij, uporabo sodobne tehnike, načrt nadaljnjih znanstvenih raziskav, rehabilitacijo nekaterih skupin invalidov, nadaljnji delovni program in podobno. Referirali bodo strokovnjaki iz vseh držav, ki so včlanjene v tem komiteju. Na sestanek je povabljen tudi sekretar naše Zveze tov. dr. Sulejman Mašović, o čemer bo še sklepal Izvršni odbor Zveze.

Zanimiv seminar v Olomoucu na Češkoslovaškem

V čast 300-letnice znanega vzgojnega delavca in pedagoškega znanstvenika J. A. Komenskega je Institut za posebno pedagogiko pedagoške fakultete v Olomoucu organiziral mednarodni seminar, na katerem so obravnavali temo »Naloge posebne pedagogike v dobi znanstvene in tehnične revolucije«. Seminar je bil od 23. do 26. avgusta. Delo visoke šole v Olomoucu in društva za posebno pedagogiko v tem mestu je znano po vsej Evropi. Iz naše države je bil povabljen sekretar naše Zveze, vendar je bil povabilo zaradi zadržanosti prisiljen odkloniti. Ko bomo dobili gradivo s tega seminarja, bomo naše bralce seznanili z glavnimi mislimi in delom seminarja.

Pregled, št. 8, 1970

Generalna skupščina Mednarodne lige za pomoč duševno prizadetim

Mednarodna liga društev za pomoč duševno prizadetim, ki ima sedež v Bruxellesu, je imela od 17. do 21. avgusta t. l. peto redno skupščino v Haagu.

V prvem delu skupščine so obravnavali organizacijska vprašanja, poročila o delu in finančnem poslovanju ter bodočem delovnem programu. Ker je prenehala mandatna doba dosedanjemu predsedniku Lige dr. Cobbu iz ZDA, je bila izbrana za novega predsednika gospa Ivonne Pasternak, znana društvena delavka na tem področju iz Geneve. Našo Zvezo je na tej skupščini zastopal tajnik dr. S. Mašović.

Drugi del skupščine je bil posvečen obravnavanju problematike duševno prizadetih na Nizozemskem. Tu so njihovi vodilni strokovnjaki v referatih in s praktičnimi izvajanji poskušali prikazati najnovejše rezultate. Na obisku uglednejših ustanov v Haagu, Amsterdamu in okolici je bil tolmač znani strokovnjak svetovne znanstvene organizacije prof. dr. Spaier, ki je v Haagu organiziral celoten sistem mentalnega zdravja tamkajšnjega prebivalstva. Ker bo izšel obširen prikaz tega sistema v Pregledu, bomo važnejša poglavja objavili tudi v Zborniku.

Kaj je novega v knjigah in časopisih

Vse naše bralce opozarjamo na knjižico:

Zdravko Neuman: O možganski motorični prizadetosti

Izdal in založil jo je Zavod SRS za rehabilitacijo invalidov.

V uvodni besedi pravi avtor mimo drugega: »Starši, vzgojitelji, fizioterapevti, delovni terapevti, defektologi, socialni delavci in mnogi drugi se marsikdaj znajdejo pred težavnimi vprašanji o možganski ohromelosti in o skrbi za tako prizadete otroke in odrasle ... V tej knjižici želim vse, ki se zanimajo za ta vprašanja, kar se da na kratko in preprosto seznaniti s tem, kar o možganski ohromelosti že vemo, in opozoriti na poglavitna še nerešena vprašanja jutrišnjega dne.«

O knjižici bomo več spregovorili v prihodnji številki Zbornika.

V **Sodobni pedagogiki,**
glasilu Zveze pedagoških društev Slovenije, štev. 5—6 1970, priobčuje dr. France Pediček pod naslovom Strokovna malobrižnost obširno poročilo in oceno založniške dejavnosti našega društva. Prispevek je posvečen pokojnemu prof. Jakobu Mešku.

Uvodoma avtor pohvalno govori o prizadevanjih našega društva. Med drugim pravi: »Ko želimo s tem zapisom nekoliko popraviti krivico ob strokovni brezbrižnosti, ki jo že dlje časa prizadevamo ‚splošni' pedagogiki svojim strokovnim kolegom — defektologom in pa vsem drugim strokovnjakom, ki se trudijo na torišču izobraževanja in vzgoje v posebnih šolah, vzgojnih zavodih in domovih ter delavnicah, naj se omejimo na dva oprijemljiva dokaza njihove resnično obsežne in prizadete dejavnosti. To je na prikaz dveh letnikov Zbornika Društva za pomoč duševno nezadostno razvitim osebam SR Slovenije in na opozorilo posebne izdaje njihovega Zbornika z naslovom ‚Gradivo s posvetovanja o duševno nezadostno razvitih v Sloveniji', Ljubljana 1969.«

Z obširno in objektivno oceno je na ta način avtor podrobneje seznanil pedagoške delavce z delom in prizadevanji naše založniške dejavnosti, ki orje ledino na področju obravnavanja duševno prizadete mladine pri nas. S tem je pomembno pripomogel k popularizaciji naše tiskane besede med slovenskimi učitelji.

Uradni list SFRJ
je v svoji 20. štev. 7. maja 1970 priobčil

Resolucijo o socialnem varstvu, ki sta jo sprejela zbor narodov in socialno zdravstveni zbor zvezne skupščine.

Poleg splošnega in neposrednega otroškega varstva govori resolucija o varstvu oseb z motnjami v duševnem in telesnem razvoju. Na to opozarjamo vse, ki se kakor koli srečujejo s temi vprašanji.

V SPOMIN STANETU RAUTARJU

V četrtek, 3. septembra nas je nepričakovano in mnogo prezgodaj zapustil naš tovariš Stane Rautar. Še danes se naša zavest upira sprejeti žalostno resnico, da ga ni več med nami.

Tovariš Stane se je rodil l. 1924. Otroška leta je preživel v Hrastniku. Že zgodaj je izgubil očeta in ostal sam z materjo. Obiskoval je realno gimnazijo. V težkih časih okupacije je bil najprej zaposlen v steklarni Hrastnik, pozneje se je pridružil NOV. Pridobil si je medaljo za hrabrost, orden Bratstva in edinstva ter orden Zasluge za narod. Po osvoboditvi se je posvetil učiteljskemu poklicu in služboval po različnih osnovnih šolah na Štajerskem in v IKŠ pri TAM. Od leta 1953 dalje je služboval na posebni osnovni šoli v Mariboru.

Ko je prišel na našo šolo, je bil tovariš Stane že znan družbenopolitični delavec, saj je ves svoj prosti čas posvetil temu delu. Bil je član občinske skupščine, predsednik sveta za socialno varstvo, predsednik komisije za letovanja pri okr. LO in imel še druge funkcije. Zaradi požrtvovalnega političnega dela je užival poseben ugled v svojem domačem kraju Melju, kjer je ves čas opravljal vodilne funkcije.

Ko je prišel na posebno osnovno šolo, se je z vso ljubeznijo posvetil delu z duševno prizadeto mladino. S študijem na VPŠ si je pridobil kvalifikacijo predmetnega učitelja ortopedagoga. Učno-vzgojno delo je opravljal z veliko mero čuta odgovornosti in zaradi svojega lepega odnosa do učencev si mu ni bilo težko pridobiti njihove ljubezni in zaupanja ter zaupanja staršev.

Posebne zasluge pa si je tovariš Stane pridobil na področju izpopolnjevanja habilitacije duševno prizadetih učencev. Kot razrednik višjih razredov je spoznal važnost usposabljanja naših učencev za praktično delo in važnost pravilnega usmerjanja absolventov v pridobitno delo. Zato si je prizadeval za sodobnejšo opremljenost naših politehničnih delavnic. Bil je eden prvih organizatorjev delovne prakse absolventov. V času, ko na šoli še ni bilo socialnega delavca in tudi pozneje, je v stiku s podjetji skrbel za primerna delovna mesta za svoje absolvente. Bil je med iniciatorji in organizatorji oddelka za delovno usposabljanje.

Organiziral je ustanovitev medobčinskega Društva za pomoč duševno nezadostno razvitim osebam in je bil vsa leta njegov tajnik oziroma podpredsednik. Bil je član zveznega odbora Društva za pomoč duševno nezadostno razvitim osebam. V tej funkciji je organiziral tečaje za starše, zlasti pa si je prizadeval dobiti sredstva za opremo delavnic in oddelkov za delovno usposabljanje.

Tovariš Stane je bil rad v družbi svojih stanovskih kolegov in z njimi razpravljal o svojih načrtih. Rad je priskočil na pomoč, če je bilo potrebno. Spominjamo se ga kot vedrega družabnika, ki je marsikdaj s svojim humorjem poskrbel za dobro razpoloženje.

Postajal je vedno bolj tih, zamišljen. Nismo ga mnogo spraševali, pa tudi sam bi se ne odkril povsem, saj je najtežje skrbi in bolečine vedno nosil sam.

Kratek opis ne more zajeti vsega življenja tako delovnega človeka, pa četudi se mu je nit življenja pretrgala, ko je dospel komaj na vrh svojih ustvarjalnih moči.

J. H.

Color

TOVARNA BARV IN LAKOV MEDVODE

Na vašo željo vam posredujemo vrsto nasvetov, ki vam bodo pomagali pravilno uporabljati barve in lake za različne namene.

Za pleskanje vrat in barvnega pohištva priporočamo naše odlične izdelke: SYNTOL, EXTRA OPLATIN, MEDOLUX, MEDOLIN.

Za pleskanje zidnih površin svetujemo znani EXTRA SYNKOLIT, ki ga lahko nanašamo na vsako trdno podlago.

Na voljo imamo obsežno barvno skalo, ki omogoča, da dosežemo kakršnokoli nianso.

ZAHTEVAJTE PROSPEKTE, NAVODILA IN NASVETE!

KOVINOPLASTIKA LOŽ

IZDELOVANJE KOVINSKE GALANTERIJE, IZDELKOV
IZ PLASTIČNIH MAS, LITIH IN ELEKTRO PREDMETOV

Pošta: Stari trg pri Ložu — Tel. 79-808; 79-824 —
Železniška postaja Rakek — Tekoči račun 5016-1-181
Telegram Kovinoplastika Lož

ITAS

Industrija transportnih sredstev in opreme
KOČEVJE, Reška cesta 13

telefon 86-100 — telegram »Itas« Kočevje, telex 47-147

Predstavništva: Beograd, Kičevska 8, telefon 47-332, Zagreb, Mrazovičeva 5, Ljubljana, Pri Smelt Ljubljana, Titova 136

Proizvajamo: prikolice in polprikolice od 8 do 26 ton, nizko noseče prikolice od 20 do 60 tn, kiper prikolice, pretovarne postaje za cement, prevozne in stabilne silose za material v rinfuzi, betonarne in avtomešalce od 2 do 6 kubikov.

TRGOVSKO PODJETJE

Grosuplje

SE PRIPOROČA S SVOJIMI PRODAJALNAMI

ZBORNIK

Društva za pomoč duševno nezadostno razvitim osebam SR Slovenije

Leto III 1970 št. 4

ZBORNIK

Društva za pomoč duševno nezadostno razvitim osebam SR Slovenije

Izhaja 4-krat letno

Ureja uredniški odbor: dr. Irena Arko, Minka Barlič, Jožica Hvalec, Zoran Jelenc, Anton Kotar, Ada Krivic, Martin Mencej, Milan Pavliha, Albin Podjavoršek, Božena Smagur in Slavica Toličič

Odgovorni urednik: Ada Krivic
Uredništvo in uprava: Ljubljana, Parmova ul. 41, p. p. 562, telefon: 314-394

Letna naročnina znaša za delovne organizacije in zavode 20 din, za posamezniike 12 din.

Tisk: Tiskarna PTT

VSEBINA

Zoran Jelenc: Razum je zmagal nad predsodki 4
Mati prizadetega otroka: Čeprav ne bodo napravili nič velikega, jih imamo radi 6

RAZVESELJIVE IN VSPODBUDNE PRIDOBITVE
Za praznik republike je bila v Črnomlju odprta novozgrajena posebna osnovna šola v Sloveniji (Ada Krivic) 7
Drugo šolsko zgradbo posebne osnovne šole v Sloveniji bodo gradili v Celju (Albin Podjavoršek) 10
Odprt je oddelek za otroško psihiatrijo (Božena Smagur) 11

MNENJA STARŠEV IN NAŠI NASVETI
Nadaljnji razvoj centra za usposabljanje nas vse skrbi (mati A. M.) 14
Ustrezna zaposlitev naših otrok je najboljše sredstvo za odstranitev različnih nevšečnosti (oče prizadetega otroka) . 16
Ali naj naši otroci gledajo televizijske oddaje (priredil M. Mencej) 18
Slavica Pogačnik-Toličič: O nujnosti ustrezne igre in igranja 21
Marija Lipužič: Kako spodbudimo govorni razvoj naših otrok (nadaljevanje) . . . 23
Dr. Anica Kos: Kje je vzrok Borutovih težav 26
Cilka Dimec-Žerdin: Za uspešno učno-vzgojno delo je potrebna ustrezna prehrana 32
Posebna osnovna šola Jesenice je začela letošnje šolsko leto na morju (intervju Marjana Pogačnika) 33
Irena Vovk: Majhne želje 37
Dr. J. Krašovec in C. Kavčič: Epidemiološka problematika slušnih in govornih motenj pri šolarjih celjske zdravstvene regije 40
Dr. Kurt Kancler: Mesto psihohigiene v sodobni javni zdravstveni službi . . . 43

PRAVICE NAŠIH OTROK, GLEDANE SKOZI ZAKONSKA DOLOČILA
Opozorilo staršem, ki imajo otroke z motnjami v telesnem in duševnem razvoju (M. Grušovnik) 46
Zdravstvena zaščita otrok v SR Sloveniji 47

IZ NAŠIH DRUŠTEV
Drugi občni zbor društva obalnih občin Koper (Ada Krivic) 50

POSVETOVANJE O HUJE PRIZADETIH
Posvetovanje o varstvu in usposabljanju huje prizadetih otrok in mladine v Beogradu (A. K.) 52

KAJ JE NOVEGA V TUJINI
Dvoje posvetovanj in dvoje neskladnih mnenj o diagnostiki, klasifikaciji in statistiki oligofrenih (priredil M. Mencej) 54
Poročilo o I. internacionalnem kongresu muzikoterapije v okviru socialne psihiatrije (A. Zeilhofer) 56

ZBORNIK

DRUŠTVA ZA POMOČ DUŠEVNO NEZADOSTNO RAZVITIM OSEBAM SR SLOVENIJE

LJUBLJANA

Zaključujemo tretje leto izhajanja našega glasila. Ko odtrgamo zadnji list na koledarju, se čas za trenutek ustavi in misli nam uidejo na prehojeno pot.

In kakšna je bila naša pot!

Iz registra problemov, ki smo jih imeli pred seboj, lahko ugotovimo, da nam je uspelo iz vrste vprašanj, na katera smo naleteli pri našem društvenem delu, na posvetovanjih in iskanju najrealnejših rešitev v vsakodnevni praksi, izdvojiti bistvena vprašanja in jih osvetliti iz različnih zornih kotov. Naše glasilo je v vsem tem obdobju stalo pred skoraj nerešljivo nalogo, kako pisati o vsem tem tako, da bo koristno in zanimivo za neposredne bralce, se pravi za strokovnjake, in hkrati za starše razvojno prizadete mladine. Koliko se je doslej že izkristaliziral pravi koncept našega glasila, bo povedala prihodnja skupščina naših društev, ki bo v začetku prihodnjega leta.

Krog sodelavcev se je v tem letu zopet razširil, predvsem v vrstah naših staršev, kar je najbolj razveseljivo. Povečalo se je tudi število stalnih naročnikov, čeprav glasilo še ni prodrlo povsod tja, kamor je namenjeno.

Ko se ob koncu leta zahvaljujemo vsem sodelavcem in poverjenikom za njihovo prizadevno in požrtvovalno delo, smo dolžni zahvalo tudi vsem tistim, ki so kakor koli moralno in gmotno podpirali našo tiskano besedo.

V nameri, da bi bilo v prihodnjem letu naše glasilo vsebinsko še bogatejše in po obliki pestrejše, želi vsem sodelavcem, poverjenikom in bralcem

čim več osebnega zadovoljstva in uspehov pri delu v letu 1971

Uredništvo in uprava Zbornika

SREČNO 71

Delo zavoda v Črni na Koroškem

RAZUM JE ZMAGAL NAD PREDSODKI

Zoran Jelenc

Že ko je Stanko obiskoval drugi razred, je njegova učiteljica menila, da ne bo mogel uspešno napredovati v redni osnovni šoli. Zato je njegovi materi svetovala, naj ga pelje na pregled v vzgojno posvetovalnico. Tam deluje komisija, ki lahko odloči, ali bo otrok šolanje nadaljeval v redni šoli ali pa bo moral prestopiti v posebno osnovno šolo; brez izvida in mnenja te komisije otroka ni mogoče prešolati.

Stankovo mamo je učiteljičin predlog prizadel. Menila je, da je njen otrok normalen in da je le nekoliko počasnejši, počasneje dojema, ni tako zbran, kot so mnogi drugi otroci. Prepričana je bila, da je otrok čisto »pameten«, da marsikaj ve, da marsikdaj preseneti z odgovorom na kako vprašanje. Ni si mogla zamišljati, kako naj bi tak otrok spadal med vrstnike, ki se jim že na zunaj vidi, da niso »normalni«. Mati sicer nikdar ni videla posebne šole niti otrok, ki jo obiskujejo. Spominjala pa se je, da so ji že prej prihajale na uho govorice o otrocih, ki obiskujejo »pomožno« šolo, ker so prizadeti. To se ji je vedno zdelo nekaj hudega, nekaj, česar ne bi mogla preboleti, če bi jo doletelo. Kadar je pomislila na posebno šolo, se ji je pred očmi pojavila predstava spačka, ki je telesno in duševno tako pohabljen, da si sam sploh ne more pomagati. Sprejela je učiteljičin predlog in prišla v vzgojno posvetovalnico, a ne zato, da bi dobila »napotnico« za premestitev otroka v posebno šolo, temveč zato, da bi učiteljici dokazala, kako se moti.

Pregledi so pokazali, da otrokove sposobnosti niso povsem enakomerno razvite in da zaradi nekaterih posebnosti in zastojev v razvoju nekaterih sposobnosti deček res ne dosega take miselne učinkovitosti, da bi lahko dobro in nemoteno napredoval v redni osnovni šoli. Te posebnosti ga zlasti ovirajo pri dojemanju računstva, težave pa ima tudi pri pisanju, ker je počasen in okoren; zaradi slabega spomina in slabše miselne zbranosti pa si še nekoliko težje zapomni snov in hitro pozabi, kar se je naučil. Ugotovljeno je bilo, da izvirajo pomanjkljivosti, ki znižujejo otrokovo umsko učinkovitost, iz obolenja, ki je prizadelo otrokov centralni živčni sistem (možgane). Mati je povedala, da je otrok prebolel epilepsijo, zaradi katere se še zdravi.

Materi je bilo mogoče jasno povedati, da otrok zelo težko sledi učnemu programu redne osnovne šole, čeprav so njegove prirojene zasnove za umsko delo »normalne«. A bolj odločilna kot prirojene »normalne« zasnove je otrokova sedanja umska in učna učinkovitost; ta pa je majhna. Torej ima učiteljica prav, ko predlaga, da bi otroka premestili v posebno šolo; tam bo lažje napredoval in mu bo prihranjeno marsikatero grenko razočaranje, ker ga v redni šoli čakajo veliki napori, a neznatni ali celo nezadostni uspehi. Materi so prepustili, naj se sama odloči.

Materini predsodki so bili zelo močni in vsajeni globoko v njena pojmovanja. Strah pred posebno šolo, strah pred »pečatom«, ki naj bi ga otrok tam dobil za vse življenje in strah pred tem, kaj bodo ljudje rekli, te bojazni so bile močnejše od strahu pred neuspehom v redni osnovni šoli. In precej hitro je sklenila, da bo poskušala iz otroka iztisniti še več kot doslej. Nesorazmerno veliko breme, ki ga mora zaradi te odločitve nositi otrok, za starše pogosto ni tako težko kot bremena, izvirajoča iz predsodkov. Lažje prenesemo trpeč in izmučen otrokov pogled kot očitajoče ali posmehljive poglede ljudi iz naše okolice!

Otrok se je naslednje leto — v tretjem razredu — znašel v neusmiljenem mlinu zahtev. S pomočjo specialnega pedagoga vzgojne posvetovalnice, matere in učitelja (marsikdaj bi siloviti pritisk nad otrokom težko imenovali pomoč) je s težavo dosegal minimalne uspehe. Zato pa je toliko bolj naraščala njegova vedenjska težavnost(izrazita nemirnost, napadalnost, ljubosumna škodoželjnost), ki je v razredu včasih postala neznosna.

Mati je uvidela neperspektivnost takega ravnanja z otrokom. Ponovno je prišla v vzgojno posvetovalnico — sama, brez posebnega vabila ali napotka. Želela je ponovnih nasvetov glede nadaljnjega šolanja svojega sina. Hotela je pravzaprav izgubiti svoj strah pred posebno šolo in se pomiriti pred dokončno odločitvijo.

Vedeli smo, da besede ne bodo dovolj učinkovite za materino pozitivno odločitev. Zato smo ji svetovali, naj si sama, z lastnimi očmi ogleda to ožigosano šolo za »nenormalne« otroke. Z razumevajočim soglasjem posebne šole smo Stankovi materi omogočili, da je prisostvovala pouku v posebni šoli.

Vrnila se je pomirjena. Dvomi in predsodki, ki so jo mučili zadnji dve leti, so padli z nje kot težko breme s človeka, ki so mu naprtili prevelik tovor. Izginile so predstave o spačkih in pohabljencih. Šola jo je presenetila: povsod je videla vzoren red, dobro organiziran pouk, aktivne učence in učitelje.

Odločila se je, da bo dala otroka v posebno osnovno šolo.

ČEPRAV NE BODO NAPRAVILI NIČ VELIKEGA, JIH IMAMO RADI . . .

Spoznala sem, da je moj otrok prizadet. Že leto dni se mučim s tem vprašanjem in le počasi ga sprejemam. Dojemam ga z žalostjo. Berem članke v časopisih in misli mi uhajajo na mojega malega. Ko tako berem, si mislim: nikdar ne bo nič napisal in nikdar nič velikega naredil. Nikoli ne bom mogla biti ponosna nanj.

Zdrznem se: saj je življenje vendar samo eno — tako ali drugačno. Tudi življenje mojega otroka je enkratno. Tisoč in tisoč je otrok, ki tudi ne bodo naredili v življenju nič velikega, čeprav niso prizadeti; so pa del družbe, brez katerih ne bi bilo ne družbe in ne napredka.

Tolažim se: Naši so ti otroci, morda še bolj naši kot tisti, ki nas ne potrebujejo v tolikšni meri, ker jih narava ni prizadela; saj bodo vendar shodili, govorili, se veselili in jokali, živeli med nami, se usposabljali in delali, pa čeprav ne polnoveljavno. Del našega življenja so in zato jih ljubimo.

Zavest, da nas ni malo, ki smo na ta način prizadete — ne po lastni krivdi — me hrabri; zavest, da se vedno hitreje odgrinja temna zavesa preteklosti, kamor prodira resnica in družbena pomoč, odpira tudi mojemu malemu svetlejšo bodočnost. To me tolaži v težkih trenutkih.

S svojim pisanjem bi rada pomagala vsem materam, ki jim je tako kot meni.

Predlagam, da bi v Zborniku začeli z nekako pismeno svetovalnico za starše: Vprašanja in odgovori.

Pa še to: Zbornik naj bi izhajal vsak mesec!

mati prizadetega otroka

». . . V vrstah duševno prizadetih pa ni nikogar, ki bi mogel pokazati ljudstvu njihovo vrednost. Zato naj pa mi podpremo te ljudi. Mi naj poskrbimo, da se bo uveljavilo spoštovanje človeškega dostojanstva tudi za te ljudi. To je odvisno od nas, ki živimo z njimi in jih imamo radi.«

E. Kennedy

Razveseljive in vspodbudne pridobitve

ZA PRAZNIK REPUBLIKE JE BILA V ČRNOMLJU ODPRTA PRVA NOVOZGRAJENA POSEBNA OSNOVNA ŠOLA V SLOVENIJI

V petek pred praznikom republike se je na griču sredi Črnomlja zbralo pred novo stavbo okoli 70 mater in očetov iz vse Bele krajine. Več kot 30 staršev pa se je opravičilo, ker niso mogli zapustiti rednega dela, da bi se udeležili slovesne otvoritve tako težko pričakovanega zavoda, v katerem se bodo usposabljali njihovi razvojno moteni otroci.

Predstavniki šolstva, socialnega varstva, zdravstva in tudi gospodarstva s predsednikom metliške občine Želetom ter tajnikom

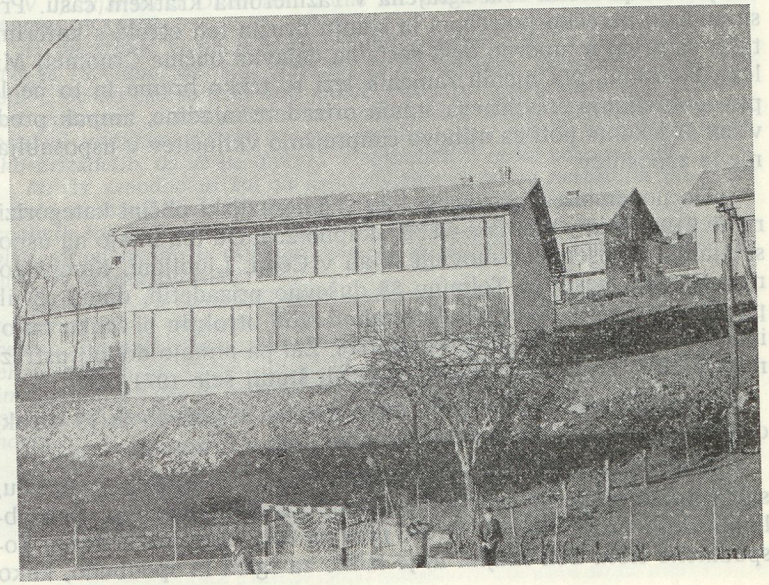

občine Črnomelj so se v lepem številu udeležili otvoritve in dali tej slovesnosti širše obeležje. Poleg zastopnikov republiškega odbora našega društva so prišli še član Republiške skupnosti otroškega varstva Pavle Dolar, član Sekretariata za kulturo in prosveto Mile Budič, posebne šole pa je zastopala le direktorica POŠ z Jesenic.

Novo odprto poslopje predstavlja šele prvo stopnjo izgradnje popolne posebne osnovne šole po načrtu inž. arh. Milivoja Lapuha. Zgrajenih je šest učilnic, velika politehnična delavnica, prostora za varstvo in prehrano ter razne dejavnosti otrok, mlečna kuhinja, garderobni prostori ter prostor za individualno delo z otrokom. Vsi najnujnejši prostori so zelo racionalni, vendar funkcionalno dobro izvedeni. Stavba je lepo vkomponirana v svoje okolje in tvori z nekoliko nižje ležečim internatom ter športnim igriščem zaključeno celoto.

Stavba je bila zgrajena s sredstvi iz Sklada za otroško varstvo obeh občin (Črnomelj-Metlika), namenske dotacije RO našega društva iz sredstev Jugoslovanske loterije ter kredita Republiške izobraževalne skupnosti in Republiške skupnosti otroškega varstva. Gradbeno podjetje Begrad je nudilo najugodnejše pogoje in solidno izvedbo gradbenih del.

Zaradi izrednega razumevanja in solidarnosti občanov obeh občin je bila posebna šola zgrajena v razmeroma kratkem času. Prisluhnili so perečim potrebam in stanju družin teh otrok, s katerimi tako vztrajno in uporno dela socialna delavka občine Črnomelj Milena Faleskini. Na njenih ramenih leži to težko breme in to ne le pri ugotavljanju številčnega stanja prizadete mladine, ampak predvsem še iskanje poti za njihovo čimprejšnjo vključitev v usposabljanje in zaposlitev.

Do novembra tega leta je bilo v črnomaljski občini kategoriziranih 219 otrok, v metliški pa 35, skupno 254. Od teh imajo na usposabljanju v posebnih osnovnih šolah v Celju, Ljubljani, Kamni gorici, Novem mestu in Tolminu 88 duševno prizadetih, doma se jih pa usposablja 20; se pravi, da imajo dovolj otrok in bi lahko takoj izkoristili vse novozgrajene kapacitete. Žal pa nimajo dovolj ustreznega kadra. Trije od njih bodo končali študij šele 1971. leta.

Trenutno delata šele prva dva oddelka, v katerih je 19 otrok, delujeta pa v okviru osemletne osnovne šole v Črnomlju.

Pridobitev nove šole je pomembna tudi v republiškem merilu, saj je od 13 občin pri nas, ki še nimajo razvitega rednega usposabljanja duševno prizadetih otrok, prav ta šola zgrajena v doslej gospodarsko šibki Beli krajini in je lahko za zgled in spodbudo, kako

solidno zastavljeno delo, iniciativo in napore dveh občin podpre širša družbena skupnost.

Živahni glasovi otroškega zbora so v sončnem poznojesenskem jutru vzbujali vsem prisotnim, še posebno pa staršem, želje, da bi se mogla ta mladina s pomočjo te ustanove nekoč vključiti v delo in življenje v normalnih razmerah v naglo se razvijajoči industriji in poljedelstvu z vinogradništvom na področju Bele krajine; seveda na njej primernih delovnih mestih. To bo dokaz, da so velike družbene investicije za usposabljanje te mladine ekonomsko upravičene, ne glede na humani moment, ki mora biti tu nenehno prisoten.

Mladi nastajajoči kolektiv te ustanove pa potrebuje stalno strokovno pomoč pedagoške svetovalne službe iz Ljubljane pri svojem delu, da ne bo ostal osamljen onstran Gorjancev.

Ada Krivic

V ljubljanskem Dnevniku z dne 13. oktobra beremo: ŠOLANJE IN ZAPOSLOVANJE.

Iz podatkov, ki jih je zbral republiški sekretariat za prosveto in kulturo, je razvidno, da je v Sloveniji 11.119 duševno prizadetih otrok, 120 slepih, močno slabovidnih 465, gluhih 445, močno naglušnih 556, z govornimi motnjami 1.343, telesno prizadetih 2.224 in z vedenjskimi in osebnostnimi motnjami 13.343. To pomeni, da je pri nas 12 odstotkov otrok tako prizadetih, da se ne morejo usposabljati v redni osnovni šoli.

Mreža zavodov in šol za usposabljanje duševno nerazvitih otrok pa je zelo pomanjkljiva, saj kar tretjina slovenskih občin nima posebnih osnovnih šol. Niti polovica duševno prizadetih otrok se ne more ustrezno šolati, drugi hodijo v osnovno šolo, ki je običajno ne končajo, tretji pa sploh ne obiskujejo šole.

Čeprav je po strokovni plati vsakomur jasno, da je treba prizadetim otrokom čimprej pomagati in jih usposobiti, zakonsko to, žal, še vedno ni urejeno. Ko zahtevamo zakonodajno ureditev na tem področju, se nam nehote ponuja vprašanje: ali ne bi občinske skupščine pripravile z delovnimi organizacijami in ostalimi dejavniki v občini ustrezne družbene dogovore, ki bi omogočali šolanje teh otrok in ustrezno zaposlitev manj prizadetih?

N. N.

DRUGO ŠOLSKO ZGRADBO POSEBNE OSNOVNE ŠOLE V SLOVENIJI BODO GRADILI V CELJU

17. november 1970 pomeni za Celje pomemben dogodek: v Celju so pričeli z graditvijo poslopja nove posebne osnovne šole. Na gradbišču za Glazijo ob Ljubljanski cesti je bila slovesnost, ko so vzidali spominsko listino v temelje novega šolskega poslopja. To bo že druga nova gradnja za posebno osnovno šolo v Sloveniji, za katero je izdelal projekt inž. arh. Milivoj Lapuh. Gradbena dela je prevzelo podjetje INGRAD v Celju.

Nova šolska stavba bo pretežno pritlična, deloma pa enonadstropna. Ob upoštevanju enoinpolizmenskega pouka bo v njej prostora za okrog 400 otrok. Po predračunu bo veljala 9,5 milijona dinarjev, imela bo namreč poleg običajnih učilnic in telovadnice prostore za celo vrsto delavnic za delovno oziroma poklicno usposabljanje učencev.

V temeljni kamen nove šolske zgradbe so vzidali spominsko listino naslednje vsebine:

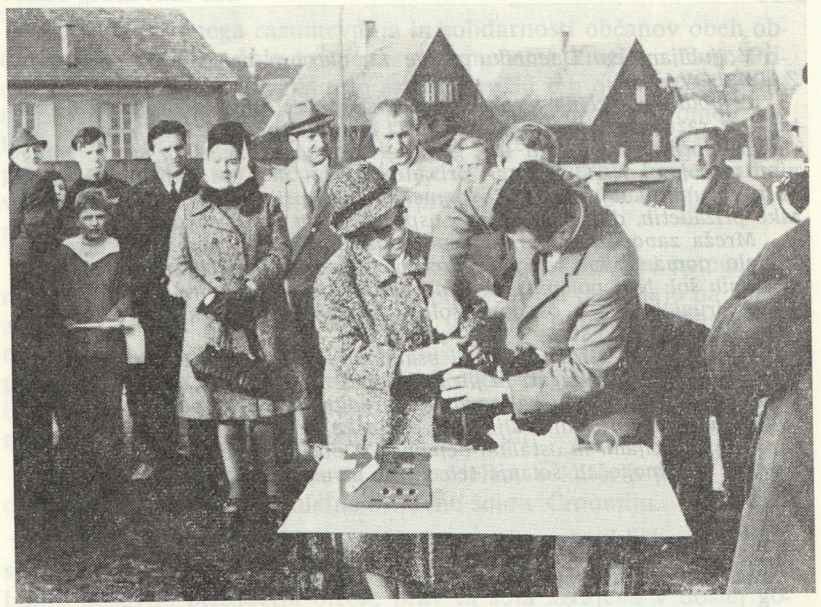

Predsednica občinske skupščine Celje vzidava spominsko listino

»Danes, dne 17. novembra 1970. leta, slavnostno polagamo temeljni kamen za zgraditev stavbe prvega zavoda za usposabljanje duševno prizadetih otrok in mladostnikov — ZAVOD IVANKE URANJEKOVE S POSEBNO OSNOVNO ŠOLO v Celju.

To bo prva stavba takšnega zavoda s posebno osnovno šolo v Celju, pa tudi v Sloveniji, ki bo zgrajena posebej v ta namen za te otroke in mladostnike ožjega in širšega območja Celja.

Zgraditev tega velikega zavoda omogoča razumevanje skupščine občine Celje pod vodstvom predsednice tovarišice Olge Vrabičeve ob požrtvovalnem sodelovanju delovnih organizacij občine Celje, ki na osnovi družbenega dogovora prispevajo sredstva za to gradnjo, kakor tudi ob moralni podpori občinskih konferenc ZKJ in SZDL v Celju in Republiškega društva za pomoč duševno nezadostno razvitim osebam Slovenije. Izdatno je finančno in moralno podprla našo gradnjo Skupnost otroškega varstva SRS.

Delo je prevzelo gradbeno industrijsko podjetje INGRAD v Celju, ki se je obvezalo, da bo posebna osnovna šola v Celju lahko začela s svojim rednim delom v tej novi stavbi meseca junija 1972. leta.«

Besedilo te listine je napisano na pergamentu, izdelanem iz oslovske kože, in spravljeno v posodo, ki jo je predsednica Olga Vrabičeva vzidala v temeljni kamen. Ob priložnosti te slovesnosti so pripravili gojenci zavoda Ivanke Uranjekove primeren spored z lepimi točkami ter s prikazom aktivnega sodelovanja graditve svoje nove šole. Nova zgradba bo za razmere šolanja duševno prizadetih otrok in mladostnikov v Celju in okolici velika pridobitev, saj sedanje delo poteka v zelo neugodnih okoliščinah. Zavod nima primernih prostorov, od skupnih 34 oddelkov, ki jih obiskuje trenutno 511 učencev, je samo v Celju 20 oddelkov, ki so raztreseni po več šolah.

O gradnji novega šolskega poslopja bomo več pisali v prihodnji številki našega Zbornika.

Albin Podjavoršek

ODPRT JE ODDELEK ZA OTROŠKO PSIHIATRIJO

V začetku novembra smo bili priče intimni, a nadvse pomembni slovesnosti. Na Klinični bolnišnici za otroške bolezni v Ljubljani so odprli tri nove oddelke in med njimi je bil tudi oddelek za otroško psihiatrijo. Na dvanajstih kliničnih oddelkih z najsodobnejšim rentgenskim aparatom vred, ki spada prav tako med nove pridobitve, obravnavajo sedaj najhujše in najbolj zapletene bolezni otroškega obdobja.

Na tem mestu pa bi radi zapisali nekaj več prav o pedopsihiatričnem oddelku, ker bo to zanimalo tako starše kot strokovne delavce, ki se ukvarjajo z duševno nezadostno razvitimi otroki.

Ob otvoritvi novih oddelkov so v bolnišnici posebej z veseljem poudarili, da so pri ostvaritvi njihove zamisli pomagali številni kolektivi in družbene organizacije. Tako je k nakupu najsodobnejšega rentgenskega

aparata pripomoglo več kolektivov. Med temi so se prvi odzvali idrijski rudarji, k ustanovitvi in opremi pedopsihiatričnega oddelka pa sta prispevala predvsem republiška skupnost otroškega varstva in naše društvo za pomoč duševno nezadostno razvitim osebam v Sloveniji. Po mnenju predstojnika klinike je ta pomoč še posebej razveseljiva, ker dokazuje, da delovni kolektivi in družbene organizacije kljub potrošniški miselnosti niso odrekli pomoči. To je lep dokaz, da ima družba veliko razumevanja za potrebe zdravstva in še posebej za zdravljenje otrok.

Na oddelku za otroško psihiatrijo se bo lahko zdravilo po dvanajst otrok od tretjega do petnajstega leta starosti, namenjen pa je predvsem diagnostičnemu obravnavanju otrok. Sicer pa smo se o bodočem delu oddelka pogovarjali z njegovo vodjo, psihiatrinjo in pediatrinjo dr. Anico Kosovo.

Oddelek je sedaj prvi psihiatrični oddelek v državi, ki bo deloval v okviru pediatrične klinike. Za sedaj so takšni oddelki še vedno pri psihiatričnih bolnišnicah. Celostno psiho-somatsko obravnavanje otroka v klinični bolnišnici za otroške bolezni pa pomeni sodoben koncept pediatrije pri nas, kar lahko še posebej pozdravimo. Posebno zato, ker bo oddelek tudi učna baza.

Pravzaprav ta oddelek z 12 posteljami ni prav nič podoben bolnišnici. Mene je spominjal na prijetno urejene sodobne, tako imenovane družinske domove za otroke, ki sem jih videla v skandinavskih državah. Prijetno vzdušje bo seveda veliko pripomoglo k uspešnejšemu zdravljenju otrok.

Zanimalo nas je, katere vrste bolezni, oziroma okvar ter motenj pri otrocih bodo zdravili na tem oddelku. Dr. Kosova jih je razdelila na pet skupin. V prvo skupino spadajo otroci, ki so čustveno in nevrotično moteni, okvara pa je pogojena v otrokovem okolju .V drugo, ki je tudi najševilnejša, spadajo otroci s posebnostmi ali lažjimi motnjami možganskega delovanja. To so normalno inteligentni otroci, ki pa imajo nekatere motnje: so nemirni, s tem motijo sebe in pouk, se slabo koncentrirajo, kar je dodatna težava pri pouku, so zelo nestanovitni, zelo občutljivi, čezmerno reagirajo na vsakdanje napetosti v svojem okolju, se tudi slabše obvladajo in so bolj impulzivni. Zaradi teh specifičnosti in motenj, ki se kažejo tudi v težavah pri branju in pisanju, imajo otroci vrsto konfliktov v šoli, ki pozneje povzročijo neugodne čustvene motnje.

V tretjo skupino otrok, ki jim je tudi namenjeno zdravljenje na tem oddelku, spadajo duševno nerazviti otroci (subnormalni), v četrto skupino pa otroci z bolj grobo možgansko prizadetostjo (po različnih poškodbah glave, vnetja možgan), zadnjo skupino pa predstavljajo otroci, ki so duševno bolni (psihotična obolenja).

Ker je oddelek namenjen predvsem diagnostičnemu obravnavanju otroka in je tudi majhen, naj bi se zdravljenje otrok nadaljevalo doma po navodilih zdravnika in pod nadzorstvom ambulantnega zdravnika. Direktno sprejemajo otroke le v akutnih primerih, sicer želijo, da je bil otrok pred tem ambulantno obravnavan bodisi v pediatrični ambulanti ali vzgojni posvetovalnici oziroma mentalno-higienski ambulanti. Vendar ugotavljajo, da bi bilo v mnogih primerih potrebno nadaljne zdravljenje otroka v posebni ustanovi, zato upajo, da bodo lahko v prihodnosti za te namene preuredili otroško zdravilišče na Rakitni, ki bi tako postalo depandansa pedopsihiatrične klinike.

Delo na oddelku je skupinsko. Tu je pediater in psihiater (kot vodja), psiholog, specialni pedagog, vzgojitelj in drugo medicinsko osebje. Na oddelku namreč teče redna šola, šoloobvezni otroci imajo tu pouk. Da ne

bi zamudili šole, specialni pedagog opravlja še korekcijo specifičnih učnih težav (največkrat branja in pisanja). Šola ima tudi diagnostični in terapevtski pomen.

Pri zdravljenju otrok, ali kot rečejo v medicinskem jeziku, obravnavanju otrok pa je posebej zanimivo, da skušajo zadržati tudi navzven, do doma in zunanjega življenja čim manjšo pregrajo. Otroci hodijo v popoldanskih urah na sprehod brez bolniških halj, obiski lahko pridejo ob vsakem času, starši in sorodniki lahko odpeljejo otroke v mesto, tudi domov odhajajo čez soboto in nedeljo in se vrnejo v bolnišnico spet v nedeljo zvečer.

Božena Smagur

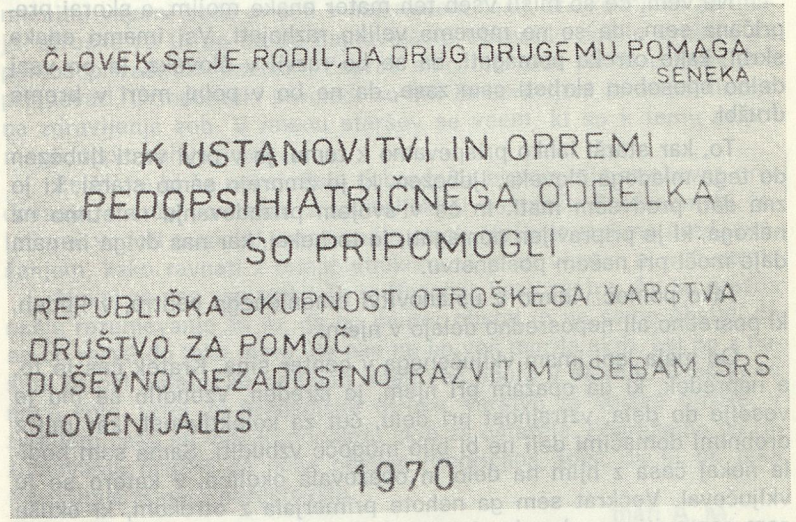

Spominska plošča, ki so jo odkrili pri slovesni otvoritvi oddelka za otroško psihiatrijo

Mnenja staršev in naši nasveti

NADALJNJI OBSTOJ CENTRA ZA USPOSABLJANJE NAS VSE SKRBI

Sem ena izmed tridesetih mater, katerih otroci so vključeni v Eksperimentalni center za usposabljanje prizadete mladine v Vevčah.

Ne vem, če so misli vseh teh mater enake mojim, a skoraj prepričana sem, da se ne moremo veliko razhajati. Vsi imamo enake skrbi, kako otroku pomagati, da se bo razvil v človeka, ki bo vsaj delno sposoben skrbeti sam zase, da ne bo v polni meri v breme družbi.

To, kar starši lahko prispevamo k temu, je v prvi vrsti ljubezen do tega mladega človeka, ljubezen, ki jo zmorejo samo starši, ki jo zna dati predvsem mati. In če v svojem prizadevanju naletimo na nekoga, ki je pripravljen pomagati, je to nekaj, kar nas dviga in nam daje moči pri našem poslanstvu.

Tako pomoč vidimo v ustanovitvi omenjenega centra, v ljudeh, ki posredno ali neposredno delajo v njem.

Od maja lani imam vključenega v center sina. Kratek čas je to, a napredek, ki ga opažam pri njem, je izreden. Vzbudilo se mu je veselje do dela, vztrajnost pri delu, čut za kolektivnost, kar mu z drobnimi domačimi deli ne bi bilo mogoče vzbuditi. Sama sem hodila nekaj časa z njim na delo in opazovala okolico, v katero se je vključeval. Večkrat sem ga nehote primerjala z otrokom, ki skuša sam napraviti prve korake. In prav v tem času sem videla marsikaj, kar starši z zdravimi otroki morda niti opazili ne bi. Videla sem povezanost med njimi, pripravljenost pomagati drug drugemu v večji meri, kot je to med zdravimi otroki. Spoznala sem, da znajo ti otroci izraziti svoja čustva povsem neposredno in izredno prisrčno.

V potrditev tega naj zapišem majhen drobec iz njegovega življenja. V izrednem programu delajo za tovarno Kolinska (vlaganje sličic in žvečilnih gumijev v vrečke ter pakiranje). Draško je prinesel Pavliki škatlo žvečilnih gumijev, ko je opazil, da jih ji je zmanjkalo. Namesto običajne besede hvala, mu je Pavlika poljubila roko, ko je postavil škatlo pred njo. On pa je nežno prijel njeno glavo in jo poljubil na čelo. Ostrmela sem, v oči so mi stopile solze in ob tem sem pomislila, ali smo zdravi ljudje sposobni svoja čustva izražati na tak način.

Morda sem malo zašla, a mimo tega nisem mogla, morala sem to napisati.

Z delom centra smo starši več kot zadovoljni. Na roditeljskih sestrankih nam vodstvo vsakokrat izčrpno poroča o delu, pomenimo se o vsem, kar bi pomagalo našim otrokom. Na zadnjem sestanku smo bili prijetno presenečeni s tem, da se je strokovni kader izpopolnil z defektologom in psihologom. Drugo, kar smo starši z veseljem sprejeli, je predlog za uvedbo ritmičnih vaj, ki jih bodo enkrat tedensko imeli v centru. In še tretje: skrb za zdravje, posebno skrb za zdravje zob. Predlogi niso ostali samo predlogi ali napisani sklepi. Z ritmičnimi vajami bodo pričeli v najkrajšem času, strokovnjaka že imajo, stroške za to pa bo po najnovejšem obvestilu nosilo društvo za pomoč prizadetim osebam, čeprav smo bili tudi starši pripravljeni prispevati. Ortodontski pregledi so bili že opravljeni in otroci hodijo na zdravljenje zob. V imenu staršev se vsem, ki so k temu pripomogli, toplo zahvaljujem.

Želeli pa bi še nekaj. Zelo dobrodošla bi nam bila strokovna predavanja, morda povezana z roditeljskimi sestanki. Predvsem bi želeli več vedeti o spolni vzgoji naših otrok. Večkrat stojimo pred vprašanjem, kako ravnati z mladoletnikom, ki je in vendar ni več otrok.

Nekaj pa nas vse skrbi. To je finančna baza centra. Ali bo družba našla razumevanje za to, da bo center obstal in ne samo obstal, da se bo razvil do take mere, da nas ne bo več morila skrb, kaj bo z našimi otroki potem, ko ne bodo imeli več opore v starših. Gradijo se nove šole, vrtci za predšolske otroke, varstvo za šolske otroke, v zadnjem času se močno poudarja skrb za ostarele. Pogrešamo pa razumevanje družbe za naše otroke. Prepričana sem, da bi se taka investicija bogato obrestovala.

mati A. M.

Ustrezna zaposlitev naših otrok je najboljše sredstvo za odstranitev različnih nevšečnosti

Z odraščanjem otroka v mladoletnika nastopajo mnoge nevšečnosti, ki se prej niso pojavljale. Doba pubertete tudi pri njih spremlja nenadno vzburjenje, hitro jezo, togoto, kljubovanje, zamaknjenost in lenobno posedanje. Otrok ni nič več tako vodljiv kot prej.

Mongoloidna Marta ni bila izjema, ampak prej pravilo. Le s težavo se je odpravila zvečer v posteljo, zjutraj pa se ji ni hotelo iz nje. Vstajala je nejevoljna in eno od osnovnih jutranjih opravil ji je bilo, da je pregledala v časopisu dnevni televizijski program. Pri kosilu je navadno povedala, kaj bo zvečer zanimivega za vsakega člana družine. Spočetka je zase prihranila popevke in popevkarje, ki jih je poznala že po glasu in to vse po vrsti. Pravo doživetje pa je bilo zanjo četrtkov večer domačih pesmi in napevov v radiu.

Vedno bolj pa je raslo tudi zanimanje za vojne (streljanje), kavbojke in boks. To je je vedno bolj privlačilo. Z vsemi svojimi čutili, gledanjem in gibi je spremljala dogajanje na televizijskem ekranu, se navduševala in pristno doživljala. Otroški filmi niso bili zanjo nič več privlačni. Na vsak način je hotela vztrajati pred televizorjem pozno v noč.

Spoznanje, da take oddaje, pomešane s seksualno plažo, vedno bolj negativno vplivajo na njeno osebnostno rast in oblikovanje, je narekovalo ustrezne ukrepe. To seveda ni bilo enostavno, ampak zvezano z velikimi napori, žal premnogokrat tudi z občutnimi posledicami (upornost, trma in podobno).

Z zaposlitvijo v Centru za delovno usposabljanje v Vevčah pa je bilo mimo drugih težav tudi to vprašanje neverjetno hitro rešeno. Če pustim ob strani vse druge momente, ki jih je prinesla zaposlitev zunaj doma, je največje vrednosti občutek dolžnosti, ki ga je dala zaposlitev. Skrb, da bo treba zjutraj zgodaj vstati, da ne bi zamudila na avtobus, ki jo pelje v »službo«, jo je prisilila, da že zvečer pripravi vse potrebno za drugo jutro (obleko, zajtrk itd.) Dekle gre prostovoljno zgodaj v posteljo in to ne glede na televizijski program ali obisk v družini. Zato pa si privošči petkov in sobotni večer, ko naslednji dan nima »službe«. V prostem času najraje pripoveduje o življenju in dogodivščinah v »službi«.

Seveda pri tem ne moremo mimo dejstva, da so v Centru za usposabljanje v Vevčah znali in uspeli napraviti takšno vzdušje ter zaposlitev, da je zanjo privlačno, da čuti dolžnost kljub naporom (odpoved večernim uram pred televizijo ne glede na program, zgodnje vstajanje in podobno). **Če je njeno delovno privajanje pomembno, potem je morda še pomembnejši občutek odgovornosti in dolžnosti, ki se je pri tem razvijal** in ki je tako odločilen za razvoj naših otrok.

Mislim, da Center za usposabljanje v Vevčah lahko že na podlagi dosedanjih izkušenj pokaže pot, kako in na kakšen način se lahko rešujejo mnoga zelo zapletena vzgojna in življenjska vprašanja prizadete mladine. Prav tako menim, da bo prav, če opozorim na vprašanje, ki nam ga življenje in delo v Centru vedno bolj vsiljuje. Ali ne bi bilo mogoče organizirati pri Centru tudi nekakšno zavetišče ali dom, v katerem bi dobili za to potrebni mladostniki tudi med tednom svoje bivališče čez noč, drugi pa občasno, ko bi to terjale domače razmere. S tem bi bil rešen problem, ki muči nas starše.

oče prizadete deklice

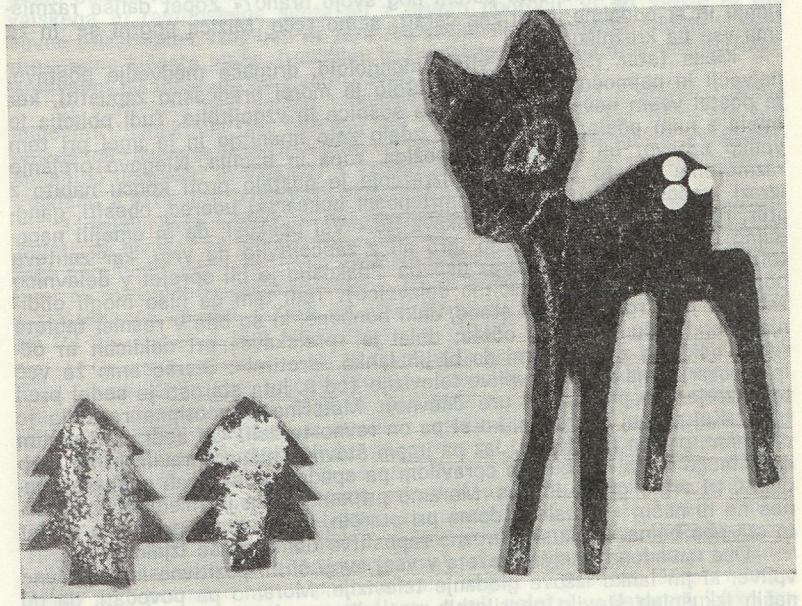

Posebna osnovna šola Trbovlje

ALI NAJ NAŠI OTROCI GLEDAJO TELEVIZIJSKE ODDAJE

Mnogi starši se sprašujejo: kaj, koliko in kdaj naj gledajo naši otroci spored na malem ekranu; kaj je zanje ustrezno in kaj ne? O tem je zelo malo povedanega, še manj pa napisanega. Zato poglejmo, kaj pravi glede tega v najnovejših Pismih za starše Zvezno združenje Lebenshilfe ZRN, ki ga malo skrajšanega posredujemo tudi vam.

Na gornje vprašanje ni mogoče enostavno odgovoriti niti pritrdilno niti odklonilno. Za izhodišče razmišljanj bomo vzeli dva poučna primera iz naše vzgojne prakse.

Karlheinz, star 12 let, je visok in močan duševno prizadet otrok, ki dobiva občasne krčne napade. Dnevno sedi približno dve uri pred televizijskim oddajnikom, največkrat v krogu svoje družine. Redno gleda oddaje iz otroškega in živalskega sveta; dnevnik in kak drug večerni program pa samo priložnostno. Pridobljeni vtisi so pri pouku v posebni osnovni šoli jasno vidni. Tako je prišlo do njegovega zanimivega besedovanja: »Na mesecu ne raste nič; tam ni drevja, ne banan in ne pomaranč. Tam tudi ni mogoče kupiti dobre juhe. Je samo kamenje, prah in astronavti. Tam moraš stradati, če ničesar ne vzameš s seboj«. Sledi kratko razmišljanje in nadaljuje: »Odkod pa dobi potem bog svojo hrano?« Zopet daljše razmišljanje in si oddahne: »Saj zna čarati; samo reče 'Mizica pogrni se' in že ima vse na krožniku.«

Klaus (star 15 let) je vitek, mongoloid, drugače medvedje postave, največji in najmočnejši v razredu. Šolo je moral predčasno zapustiti, ker je postal vsem nevaren. Napadal je sošolce in vzgojitelje. Tudi policija je imela z njim posla, kar se mu je zdelo zelo imenitno in je imel pri tem veliko zabavo; bil je osumljen požiga, ropa in nasilja. Njegovo prejšnje razmeroma bogato in primerno izražanje je postalo proti koncu nabito z izrazi »zabosti, ubiti, ustreliti, smrtonosni boksarski udarec, obesiti, gangster, ropanje banke, hišna preiskava itd.« Vsi poskusi, da bi omejili napadalne nagibe, npr. z ustrezno igro ali z zaposlitvijo na vrtu, kar zahteva telesne napore, so ostali brez uspeha. Poskusno je bil sprejet v delavnico pod posebnimi pogoji (zaščitno delavnico). Tudi tam ga niso mogli obdržati, ker je iztrgal kabel iz stene, delil bonbone, ki so bile v resnici tablete njegovega srčno bolnega očeta; delal je »preiskave« pri deklicah in odraslih dekletih z namenom, da bi jih lahko »aretiral«. Starše smo že več let opozarjali na nevarne vplive televizije (od 9. leta starosti je sedel pred televizorjem poprečno tri ure dnevno). Materina stereotipna reakcija je bila: »Kaj pa naj napravim, ko si pa on ravno **to želi!** Če sedi pred malim ekranom, potem ne sitnari. Jaz pa imam številna hišna opravila in še skrb za bolnega moža.« K hišnim opravilom pa spadajo poleg treh oseb še bungalov, tri vrtne grede in pes. Moramo pripomniti, da je mladostnik še danes na ta način »zaposlen« doma pri starših, ki sta stara poprečno 65 let in sta oba bolna. Poskusi ustrezne zaposlitve doma so se izjalovili.

Oba navedena primera kažeta v vsej svoji širini pozitivne in negativne vplive, ki jih lahko izzove gledanje televizije. Moramo pa povedati, da po naših izkušnjah število neprijetnih posledic pri duševno prizadetih daleč prekaša pozitivne.

V prvem primeru (Karlheinz) vidimo, da lahko nudi gledanje televizije prav ugodno podlago za vzgojno in izobraževalno delo. Mladenič ima o luni

neverjetno jasne predstave: kamenje, prah, nobenega rastlinja, nobenih živali — mrtvo nebesno telo. Da se je mladeniču zazdelo, da je »tam zgoraj« bog, ni prav nič čudno, ker je bil doma pač versko vzgojen.

Drugi primer (Klaus) pa jasno kaže, kako odrašča duševno prizadeti zaradi pomanjkanja kritičnosti in lahkega vplivanja v človeka, ki vidi rešitev problemov v uporabi grobe sile in sicer na podlagi dolgoletnega trpanja dogajanj, ki jim je sledil na malem ekranu po lastni izbiri. Razume se, da za to ni kriv samo televizijski program, je pa mnogo pripomogel, da se je fant razvijal v negativno smer, k čemur so pa seveda prispevali svoje tudi njegovi starši.

Končno lahko zaključimo in na podlagi naših izkušenj napravimo napotke predvsem glede vzgojnih svetovanj staršem in to za vse starostne stopnje prizadetih:

1. Televizijski program naj bo smotrno izkoriščen, da bo služil kot sredstvo za vzgojo in pouk. V nobenem primeru pa naj ne bo namerno nadomestilo matere, kakor tudi ne otroška lutkovna igračka za zadovoljevanje njegove radovednosti, najmanj pa naj nadomešča vzgojo staršev.

2. Televizijske oddaje so lahko pozitivno sredstvo za oblikovanje samo tedaj, če so izpolnjeni naslednji pogoji:

a) Oddaje morajo biti premišljeno izbrane. Glede tega naj storijo starši najmanj to, da bodo izbirali ustrezne oddaje.

b) Oddaje naj vsebujejo vsaj nekaj vzgojnih momentov in to predvsem glede sožitja med ljudmi. Nudijo naj enostavne informacije o življenju živalskega in rastlinskega sveta ali z drugih področij, ki so važna za duševno prizadetega. Izogibati se je treba kriminalk, seksualnih filmov in sentimentalne kičaste plaže. Tudi filmi iz živalskega življenja niso vedno dobri, predvsem ne tedaj, če so živali preveč počlovečene.

c) Varovanci naj gledajo televizijske oddaje skupno s starši oziroma njihovimi namestniki. Pri tem naj jim pojasnjujejo vse, kar bi moglo biti nejasnega; treba je izluščiti važno od nevažnega, vse, kar se da pedagoško smiselno uporabiti in vključiti v vzgojo in sicer vedno na svojski način in v skladu z osebnimi potrebami posameznega prizadetega.

3. Televizijske oddaje, ki naj jih gledajo ali smejo gledati duševno prizadeti, pa nikakor ne smejo biti na sporedu v času, ki je določen za spanje; tega ne smemo dopustiti niti v izjemnih priložnostih, kot so npr. silvestrovo, pust ali svetovne nogometne tekme. Če je otrok ali mladostnik navajen iti v posteljo ob 20. uri, potem ne sme poslušati radia ali gledati televizije po tej uri, ker je s tem spodnesen ves vzgojni koncept.

4. Odraslih ne more vreči iz ravnotežja katera si bodi televizijska oddaja. Vemo, da je tudi najbolj brutalna scena le **igrana,** torej »nepristna«. Otroci pa vzamejo mnogo tega za resnico in ne znajo ločiti sanj od resničnosti. Vzgojitelji in učitelji iz otroških vrtcev, domov, šol in dnevnega varstva vedo za negotovost, zmedo, stike, nagibe za beg in napadalnost mnogih **zdravih** otrok, kar izvira iz nerazumevanja filma ali televizijske oddaje. Vsem nam je znano, da duševno prizadeti ostanejo na mnogih področjih vedno otroci, pa četudi jih štejemo za mladince ali odrasle zaradi njihove telesne starosti. Vemo, da jim v večini primerov manjka sposobnost za zapleteno razsojanje, kot npr. sposobnost primerjanja, kritike in presojanja. Ravno tako poznamo njihov posnemovalni nagon — posebno še pri mongoloidnih — zato ga zavestno postavljamo v tak položaj, v katerem lahko posnema in napravi tisto, kar se nam zdi koristno in dobro. Nagnjenje po posnemanju se ne omejuje pri duševno prizadetih samo na to, kar je **nam** vedno ugodno. To lepo kaže primer 15-letnega Klausa.

Na kratko povedano: Ogibati se moramo vseh televizijskih oddaj, ki bi mogle razvijati v duševno prizadetem otroku ali mladincu nemir, negotovost in nasilje. Tega pa vedno ni mogoče doseči, kajti sam naslov oddaje nam še ne pove vsebine in načina prikazovanja, saj v nekaterih primerih že sama pravljica lahko na otroka deluje negativno! Pa tudi programska priporočila »Primerno za otroke«, »Priporočamo za mladino« itd. so komaj uporabna, ker so preračunana na poprečno **zdravega** otroka, so pa za prizadetega vprašljiva. Zato je nujno, da smo vedno navzoči, ker le na ta način bomo lahko pritisnili na gumb aparata in preprečili nadaljnje gledanje.

5. Možnosti **zdravju škodljivih posledic** zaradi gledanja televizije bomo tu samo nakazali, ker nismo zdravniki in zato ne moremo kaj dosti povedati. Moramo pa pomisliti, da je pri mnogih duševno prizadetih prizadet tudi vegetativni živčni sistem. Neke vrste preobčutljivost psihofizičnih odnosov igra pri tem pomembno vlogo. Že naši predniki so vedeli za to medsebojno odvisnost in so menili, da ima togota ali jeza lahko za posledico »razlitje žolča«, da razburjenje »vpliva na želodec«, da povzroča stiska ali strah »kurjo polt« in da zaradi negotovosti pordečimo ali začnemo jecljati. In če nam starši sporočajo, da je njihov otrok posebno občutljiv za spremembe (že manjše spremembe zračnega pritiska, vlage ipd. povzročajo zaznavne spremembe v obnašanju), potem moramo biti previdni in to še posebno pri izbiri radijskega programa in gledanja televizijskih oddaj.

Kolikokrat in kako dolgo sme sedeti pred malim ekranom duševno prizadeti, ki je kratkoviden ali daljnoviden, lahko pove samo očesni zdravnik.

Za konec se postavlja še vprašanje, ali je za prizadetega, ki je nagnjen k debelušnosti in lenobi prav, da sedi ure in ure pred televizijskim aparatom; ali ne bi bilo mnogo koristneje, da bi se igral ali gojil kak šport, opravljal delo na vrtu in podobno?

Rudolf Sondersorge (Briefe an Eltern, Brief 16-3-Qurt. 1970)

Priredil M. Mencej

*

»V razvitem socialističnem družbenem sistemu raste medsebojna povezanost medicinske znanosti in zdravstvene zaščite s splošnim družbenim sistemom. Rehabilitacija ima pri tem kot sestavni del zdravstva in zdravstvenega varstva še posebno nalogo.

Iniciator, sodelavec in pobornik rehabilitacije pa je društvo za pomoč prizadetim, ki jo opravljajo zdravstvena, poklicna, socialna in pedagoška služba . . .«

Prof. dr. U. Renker
predsednik društva za rehabilitacijo
DDR

O NUJNOSTI USTREZNE IGRE IN IGRANJA

Slavica Pogačnik-Toličič

Pred mano je razgrnjena zanimiva švicarska revija: Heilpädagogische Werkblätter. Izšla je v Luzernu septembra letos. Številka je posvečena 100. rojstnemu dnevu Marije Montessorijeve. V njej priznani avtorji obravnavajo na poseben metodološki način vlogo igre in igrač v razvoju otrokove osebnosti. Posebno poglavje je posvečeno igri kot terapevtskemu sredstvu, vlogi igre pri telesno prizadetem otroku in izboru ustreznih igrač za otroka v različnih razvojnih obdobjih.

Knjižica je sicer namenjena strokovnjakom, pedagogom, psihologom, otroškim psihiatrom, pediatrom in vsem, ki se ukvarjajo z otrokom. Toda v njej je toliko zanimivega in koristnega branja s tega področja, da smo se namenili spregovoriti staršem prizadetih otrok tudi o poglavju v pričujoči knjižici, ki še prav posebej govori »O NUJNOSTI USTREZNE IGRE IN IGRANJA PRI DUŠEVNO PRIZADETEM OTROKU«.

Duševno prizadetemu otroku je igra prav tako potrebna kot zdravemu. Toda prizadeti otrok se igra drugače, drugače izbira svoje igračke! Njegova igralna aktivnost se razlikuje od zdravega otroka, še več, niti dva duševno prizadeta otroka se ne igrata enako. Zato je potrebno, da slehernemu otroku izbiramo specifične igračke, ki mu pomagajo razvijati pomanjkljive sposobnosti in spretnosti. Seveda je potrebno, da o tem svetuje staršem strokovnjak. Še več, omenjena individualnost pri izbiri mora biti s p o š t o v a n a . Ko podamo prizadetemu otroku v ročico igračko, se moramo vprašati:

»Kaj bomo v otroku s to igračko vzbudili?«

»Kakšen dražljaj bo igračka v otroku sprožila?«

»Koliko bo otroku pomagala v njegovem nadaljnjem telesnem in duševnem razvoju?«

Torej igračka ni prizadetemu otroku samo v razvedrilo in igranje. Duševno prizadeti otrok potrebuje igračko, ki ustreza njegovi d u š e v n i s t a r o s t i . To pomeni: če je otrok star 6 let, njegova duševna starost pa je na stopnji 2 let, mu damo igračko za starost dveh let.

Preden damo otroku igračko v roke, mu moramo nekajkrat in n a z o r n o pokazati, kakšne igralne možnosti igračka nudi. Seveda pa ne sme biti preveč komplicirana, ker lahko otroka le zmede! Torej, igračka za prizadetega otroka mora imeti zelo enostavne igralne možnosti. Žal je takih igrač le malo na našem trgu. Starši lahko v takem primeru uporabljajo tudi druge predmete, ki se jih

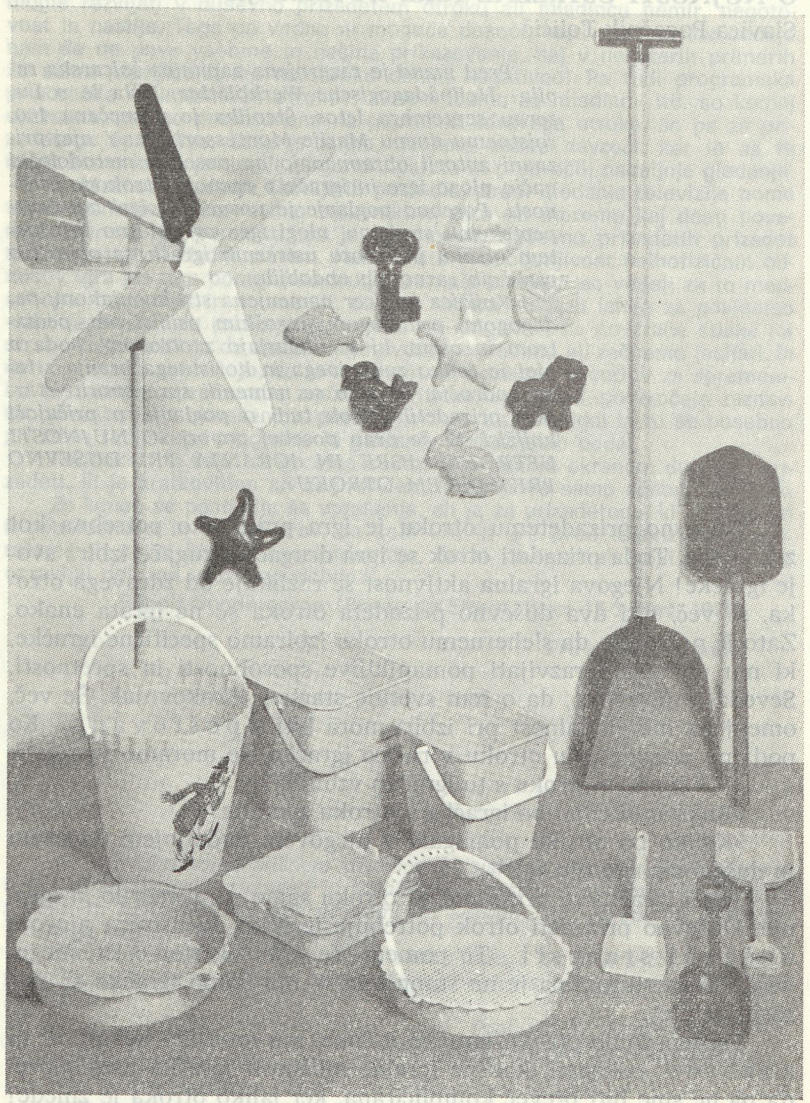

Igračke naj bodo zelo enostavne in preproste

otrok razveseli in ki mu izredno dobro pomagajo pri njegovem razvoju. Zelo priporočajo za igro majhne pletene košarice (uporabljajo se v gospodinjstvu za kruh, ščipalke za perilo in podobno), pisane plastične lončke itd.

Prizadeti otrok ne zmore dopolniti svoje igralne možnosti zunaj svojega predstavnega sveta. Njegovo domišljijo morajo odrasli spodbujati z različnimi motivi. Včasih jim to uspe, včasih pa tudi ne. Ne kaže pretiravati in otroka siliti! Če hočemo od prizadetega otroka več, kot zmore, se nam bo uprl in odklonil še tako dobro igračko!

Duševno prizadeti otrok se lažje igra z velikimi kot z majhnimi igračkami. Za igro z majhnimi igračkami (po obsegu) rabi posebno pomoč, dolgo privajanje in vzpodbude.

Duševno prizadeti otrok potrebuje različne igračke. Ene mu spodbujajo igralno aktivnost, ob drugih uri svoje ročne spretnosti, vzdržljivost in podobno. Toda paziti moramo, da otrok nima okoli sebe veliko igračk. Vedno naj se igra samo z eno. Več igračk okoli otroka naruši njegovo pozornost!

Duševno prizadetemu otroku moramo nenehno uriti njegova čutila: otrok se mora znati ustrezno dotakniti posameznih predmetov, jih pravilno prijeti v svoje ročice, jih odriniti, prestaviti in postaviti. Poleg tega mu moramo ob igračkah posredovati tudi ugodne občutke: občutek toplote, mehkobe.

Strokovnjaki pripisujejo pomembnost barvi igrač za duševno prizadetega otroka. Pobarvane naj bodo samo s sončnimi barvami: rdeče, rumeno, belo, črno, zeleno in modro, delno tudi rjavo.

Predvsem pa je pomembno, kot smo že omenili, da so oblike igrač zelo preproste, kajti le na ta način se otrok nauči kasneje zaznavati sestavljene oblike svojega okolja.

KAKO SPODBUDIMO GOVORNI RAZVOJ NAŠIH OTROK

Marija Lipužič

— nadaljevanje —

Naša deklica skoraj samostojno hodi. Seveda jo je zdaj najteže paziti, čeprav vse bolj razume prepoved. Mater skrbi, ker govorno ne napreduje tako hitro kot prej. Potolažimo jo z razlago, da zdaj vse Majdino zanimanje velja raziskovanju prostora in da bo v tem času napredovala pri razumevanju besed.

Svetovali smo tudi, naj Majda takrat, ko sedi ali budna leži, posluša čim več govora, ker je takrat tudi najverjetneje, da bo govorno pripravljena sodelovati.

Mati je sama odkrila še tole: Majda je najbolj vneto »govorila«, ko je plezala po tleh. Tovrstno gibanje je sicer spremljala s ponavljanjem posameznih, največkrat nesmiselnih zlogov, ki jih je pogosto celo popevala. K popevanju jo je bilo mogoče spodbuditi tudi na ta način, da je mati ob nekakšnem dirigiranju (premikanju rok levo-desno) popevala posamezne zloge ali besede lažjih pesmi.

Majdina pripravljenost za posnemanje je neverjetna, kadar gre za ponavljanje zlogov. To lastnost smo izkoristili za čiščenje izreke. Mnogih težjih glasov Majda še ne zna izgovoriti, zato smo materi svetovali, naj ne popeva vseh melodij le na »la, la« in »na, na«, temveč naj uporabi še druge glasove. Zelo hitro je Majda znala na ta način zlogovati: »ma, ma; ta, ta; ba, ba; va, va; ja, ja«, teže pa jo je bilo spodbuditi k posnemanju finejših glasov. Materi je pomenil vrstni red, ki smo ga svetovali, olajšanje, saj je sama mnogokrat kaj začela, pa opustila, ko ni bilo uspeha.

S popevanjem, posebno če ga bomo zasnovali pretežko, ne bomo uspeli pri vsakem prizadetem otroku. Majda je brž osvojila tri tone, mnogim otrokom pa celo dva tona pomenita težavo. V takem primeru popevamo podobno, kot posnemamo uro: tika. Čeprav bo videti taka melodija dolgočasna, nam bo pomagala pri vezanju zlogov, kar bomo uporabili pozneje, ko bo treba vezati zloge v besedo in besede v stavke.

Še neko lastnost, ki je nima samo Majda, smo izkoristili pri govorni vzgoji: **Majda se veseli vsakega ponavljanja.** Ob prvem srečanju z novo igrico, pesmico, novim načinom gibanja pogosto le nebogljeno gleda. Igra jo začne zanimati, ko jo tretjič, desetič ali morda celo stotič ponovimo. Ko jo nazadnje le osvoji, bi kar vztrajala pri njej. Pripravljenost za ponavljanje smo izkoristili, malo pa jo najbrž razočarali, ker smo vedno začenjali znova in to ravno takrat, ko je šlo staro z lahkoto. Mati nam je povedala, da navadno vztraja pri govornem načinu, ki ga je osvojila zjutraj, ves dan. Zato smo premišljeno začeli načrtovati govorno snov za posamezne dneve.

Tudi tega ne bodo mogli posnemati starši tistih otrok, ki so pretirano živahni, ki neprestano menjavajo zaposlitve, ki ne zdrže ob nobeni igrači niti tako dolgo, da bi jo lahko spoznali. Spodbujanje takih otrok zahteva posebne nasvete. Majdo pa smo že opisali kot preveč mirno in nezainteresirano — vsaj na začetku našega ukvarjanja z njo.

Majda nas je pozneje presenetila, ko se je tako pametno začela igrati. Po našem nasvetu so ji doma kupili vrsto takih igrač, ki je z njimi moč posnemati življenje doma. Majda je zato dobila vse kuhinjske potrebščine, posteljice in več punčk, majhno mizo, stole, omare itd.

Samo v začetku smo ji morali kazati, kako naj se igra s punčko. Kasneje je dajala spat vse igrače, včasih tudi pohištvo in vse, kar je ležalo, je opisala s »pi«, kar je pomenilo »spi«. Najprej je položila vse spat, nato pa se s prstom dotikala posamezne igrače in ugotavljaja: »pi, pi, pi« itd. Mati je tak način izražanja opisala bolj obsežno in je hkrati z Majdo govorila: Pupa spi. Medo spi. Kuža spi itd. Ko je mama kuhala kosilo, je mešala in rekla: »Mama kuha.« Nato je prijela Majdino roko in z njo pomešala, pa spet ugotovila: Majda kuha. Na podoben način so kuhali še drugi člani družine, pozneje pa tudi vse igrače in tudi zdaj je Majda sama ugotavljala: »Kuka« (namesto kuha). Pridobili smo še besede jê, sedi, lula in pravzaprav imeli vse sestavne dele stavka, le stavka naša deklica še ni mogla izreči. Izgovorila je mnoge posamezne besede, povezati pa dveh besed ni bila sposobna.

Na srečo so se doma zdaj že zelo živo ukvarjali z Majdo in uresničili mnoge naše nasvete. Ko so npr. sedeli pri kosilu, so lahko ugotavljali: »Mama sedi. Ata sedi. Majda sedi. Pupa sedi.« Ali: »Mama pije. Ata pije, Majda pije« itd. ter enako za »jê«. To je tisto, kar smo že tolikokrat imenovali dober govorni zgled. Zdaj bi lahko starši celo ustavljali, zavirali Majdin govorni razvoj, če bi bili zadovoljni s takim izražanjem, ki ga je že osvojila, na ta način pa so ji kazali pot nadaljnjega razvoja.

Neko nedeljo je oče po kosilu legel, mati pa je Majdo posvarila: »Pst, ata spi!« Kmalu je opazila, da je Majda opozarjala svoje igrače: »Pt, pi!« (Pst, spi). Ko je mati vprašala hčerko, kdo spi, je ta pokazala na očeta in rekla: »Ata.« Nato je mama še enkrat ponovila: »Ata spi,« kar je Majda posnela. **To je bil njen prvi stavek.** Zdaj je bilo moč ugotavljati, kdo drug tudi spi. Spale so vse igrače, spet tudi pohištvo, le mama od veselja nad napredkom ni mogla zaspati.

Naslednje besede, ki jih je Majda vezala v stavke, so bile: »Ni ni« (ata ni ni, ko ga ni bilo doma). »Muna ni ni« (ko ni bilo muce). »Mama ni ni« ipd. »Kuka« (namesto kuha, kar pa so seveda vsi izgovarjali dosledno »kuha«), »dela«, »jê«, »lula« ter nove: »pala« (padla), »gaja« (nagaja) itd.

Mati je postajala vse zahtevnejša in ni bila več zadovoljna z Majdinim govorom. Ni ji ugajala popačena izreka mnogih besed

in zato smo začeli čistiti in pridobivati nadaljnje, težje glasove. **Pridobivali smo jih predvsem s posnemanjem domačih živali ter nekaterih šumov.**

Res je Majda znala posnemati nekatere domače živali, celo preden je spregovorila prvo besedo, toda takrat je le ponavljala za nami, zdaj pa je znala odgovoriti na vprašanje: »Kako pravi muca, kuža, krava, ovca, koza, kokoš, petelin, konj, osel, ptič, kukavica« itd. Vse te živali smo ji predstavili vsaj na slikah, če jih v resnici ni bilo mogoče pokazati. Tako smo poskrbeli, da je govor imel tudi vsebino. Majdi, ki je kazala smisel in veselje za rimo, smo popestrili posnemanje z znanimi pesmicami: Muca pravi mijau, mijau (mi smo samo napovedali, mijau je rekla Majda), miška vredna sedem krav.

Kuža pravi: hov, hov, hov,
jutri pojdem spet na lov.
Krava pravi: mu, mu, mu,
jutri pojdem spet domu.

Podobne rime smo skovali za vsa živalska oglašanja.

Za težje glasove, na primer »s«, smo posnemali sikanje ekonom lonca in sikanje kače, za »z« brenčanje komarja in muhe; »š« smo izvabljali s posnemanjem vlaka, ki je vozil seveda tudi skozi predore in to smo oznanjali z uuuu!

»R« smo skušali pridobiti s posnemanjem vseh motornih vozil, ki smo jih ponazarjali z brbr.

Majdin dan je postajal vse bolj pisan in igric za govorno spodbujanje ni več manjkalo. Mati je menila, da je vsak dan prekratek. Opazila je tudi, da hčerka mnogo laže posnema govor, kot pa se sama izraža. Mi smo pa menili, da je Majdin govor tudi premalo logičen, da bomo torej morali svoja prizadevanja obrniti v to smer.

KJE JE VZROK BORUTOVIH TEŽAV

Dr. Anica Kos:

Učiteljica nam je svetovala, naj gremo z otrokom v vzgojno posvetovalnico, ker je v šoli tako nemiren in tako slabo bere in piše . . .

To je povedala mama, ko je pripeljala osemletnega Boruta na pregled v vzgojno posvetovalnico. Pri našem delu z otroki, ki imajo čustvene, vedenjske ali šolske težave, praviloma slišimo od staršev najprej o tem, kar se je dogajalo nazadnje; poslednje dejanje življenjske zgodbe, ki je bilo za starše in učitelje toliko vznemirljivo, da so začutili potrebo po strokovni pomoči psihologa ali psihiatra.

Nas pa vselej zanima celotna življenjska zgodba otroka, ki išče našo pomoč. Zato smo prosili Borutovo mamo, naj nam pripoveduje o Borutu od začetka, od trenutka, ko je bil otrok spočet. Naša radovednost je segla celo dalj nazaj, v čas, ko mati še ni zanosila Boruta.

Tedaj je bilo takole: Oče, mati in hčerka Marija so živeli urejeno in mirno življenje. Starši so menili, da bi bilo dobro, če bi poleg Marije imela še enega otroka, morda fantka, da bi bila par. Tako je mati zanosila. V nosečnosti je bila zdrava. Porod pa je nastopil skoraj dva meseca prezgodaj in otrok je ob porodu tehtal manj kot dva kilograma. Ker ni takoj zadihal, so ga oživljali in je nekaj dni preživel pod kisikom. Otrok in mama sta ostala dalj časa v porodnišnici, vendar ko sta odhajala domov, je bilo z otrokom vse v redu. Doma je mama kmalu opazila, da je Borut bolj težaven dojenček, kot je bila Marija. Ponoči je veliko jokal, zamenjal je noč za dan.

Igre se je hitro naveličal, še zdaj ne zdrži dolgo pri nobeni. Prične kaj delati, pa se hitro naveliča, še preden dokonča; če pa mu ne gre od rok, jo sploh hitro opusti. Mama je opazila, še preden je začel hodili v šolo, da je zelo živahen in nemiren. Menila je, da se bo pomiril, ko bo pričel hoditi v šolo. Toda v šoli se učiteljica stalno pritožuje zaradi Borutovega nemira, mati pa opaža, da otrok tudi doma kar naprej binglja z nogami, nekaj mečka v rokah ali pa se pači. Včasih ga je kar težko gledati. Oče, ki je precej nervozen, zlasti težko prenaša, da se Borut stalno premika po stanovanju, nekaj stika, ropota, razmetuje. Oče se velikokrat razjezi nanj in zavpije, tedaj pa je še huje: deček postane ihtav ali pa prične jokati in se zlepa ne pomiri. Tudi mama je večkrat utrujena od Borutovega nemira, stalnega gibanja in glasnosti. Toda skuša se premagati in ostati umirjena v ravnanju z Borutom, ker se ji že tako zdi, da Borut sliši od očeta mnogo več ostrih besed kot Marija, ki je pridna in mirna.

Kaže, da je Borut že ljubosumen na Marijo, sam je že nekajkrat rekel, da je vedno za vse le on kriv, da le nanj vpijejo. Mama je veliko razmišljala o tem, zakaj je Borut tako težaven sebi in drugim, medtem ko z Marijo ni bilo podobnih problemov. Ali sta z možem naredila kako vzgojno napako? Tudi tega starši ne morejo razumeti, zakaj Borut ne hodi rad v šolo in se noče učiti pisati in brati. Oče pravi, da je Borut len in nemaren. O tem, da je dovolj bister

in bi lahko zdeloval, priča dejstvo, da mu gre računstvo z lahkoto. Ne ljubi pa se mu napisati domače naloge do konca, ne prebrati berila. Pri knjigi sedi le kratek čas, potem ga pa kar odnese stran. Vse zvezke popaca... So dnevi, ko je z Borutom posebno težko: zelo je nemiren in razdražljiv, povsem nezmožen napisati nalogo. Materi se zdi, da ima Borut največkrat take slabe dneve ob spremembi vremena.

Tako je povedala o Borutu mama. Poglejmo še, kaj nam je napisala o otroku njegova učiteljica:

»V skupino vrstnikov se je hitro vživel, vendar se z njimi pogosto prepira ali pretepa. Rad jih spotika ali jim počečka zvezke. Pred vzgojitelji ne kaže nobene zadrege, ampak se z njimi pogovarja kot enak z enakim. Na grajo reagira negativno, bolje vpliva nanj pohvala. Obljublja, da bo boljši, vendar na to takoj pozabi. Očitno želi biti boljši, pa mu to ne uspe. Drugače je dobrosrčen in rad pomaga.

Neredno prinaša šolske potrebščine. Kljub opozorilom in kaznim se dolgo ni poboljšal in je moral hoditi ponje iz šole domov. Brez nalog prihaja s preprostim opravičilom, da je pozabil. Med delom pogosto ne vztraja do konca. Njegov uspeh je zelo spremenljiv: je boljši, pa spet popolnoma popusti. Pri pouku je nemiren in ni sposoben daljše koncentracije. Pri zahtevnejšem delu postane nervozen, se premika, ozira okrog, zvoni z nogami, vstaja iz klopi, praska po klopi, čečka, velikokrat hoče na stranišče. Grdo in površno piše, pogosto izpušča in zamenjuje črke. Še vedno bere zelo slabo. Težko se izraža, pač pa zelo dobro računa. Ne vem, kako naj ga pripravim do tega, da bi se bolje učil. Mislim, da bi mu šlo lahko veliko bolje, če ne bi bil tako nepazljiv in površen.«

Ko smo se pogovorili tudi z Borutom, smo videli, da je deček prisrčen in bister, vendar v svojem vedenju res nekoliko odstopa od večine vrstnikov. Opazovali smo njegov stalni nemir, pa tudi sicer ni bilo pri njem opaziti takih zavor, ki smo jih vajeni videti pri otroku, ko pride prvič v stik z neznano odraslo osebo. Med drugim nam je tudi povedal, da v šolo ne hodi rad, ker ga tovarišica stalno ošteva, posebej nerad pa piše, ker se mu vedno vse popaca.

Če na kratko povzamemo Borutov življenjepis in njegove težave, lahko rečemo, da imamo opraviti z otrokom, ki je doraščal v normalnem družinskem vzdušju in je videti normalno umsko razvit, pa vendarle izkazuje vedenjsko odklonjenost in šolske težave. Kje je torej vzrok Borutovih težav?

Pri delu z otroki, ki kažejo vedenjske motnje ali imajo šolske težave, si večkrat ne moremo razložiti vedenjskih odklonov ali učnega neuspeha le z otrokovimi neugodnimi čustvenimi izkušnjami, z neustreznim vzgojnim ravnanjem staršev ali z otrokovo manjšo umsko nadarjenostjo. Pri iskanju vzrokov slabe prilagojenosti učnim in vedenjskim zahtevam, ki jih postavlja okolje pred otroka, se moramo ozreti tudi k vrojenim ali v prvih letih življenja zadobljenim posebnostim delovanja osrednjega živčevja, zaradi katerih se nekateri otroci v svojem odzivanju in učenju razlikujejo od vrstnikov. Govorimo o otrocih s posebnostmi ali blažjimi motnjami možganskega delovanja. Te posebnosti in motnje so lahko dedovane, še večkrat pa posledica neugodnih dejavnikov, ki so vplivali na možgane v času, ko so se ti že razvijali, pred rojstvom v času nosečnosti, med porodom ali v prvih letih življenja. Pred seboj imamo otroka, ki je zdrav in normalen, vendar po nekaterih posebnostih odzivanja in vedenja odstopa v večji ali manjši meri od vrstnikov; otroka, ki je normalno inteligenten, vendar zaradi posebnih okrnjenosti nekaterih področij umskega funkcioniranja slabo uspeva ali sploh ne uspeva v šoli.

Tako je tudi z Borutom. Njegove vedenjske posebnosti in učne težave pripisujemo v prvi vrsti blažji prizadetosti, ki jo je utrpelo njegovo osrednje živčevje ob porodu zaradi nedonošenosti, nezrelosti in pomanjkljive preskrbe s kisikom.

Ko psiholog pregleda otroke s težavami, kakršne ima Borut, običajno ugotavlja, da se težko zberejo, imajo nestalno pozornost in je zaradi motenj miselne koncentracije uspešnost njihovega šolskega dela slaba. K temu, da so taki, v osnovi normalno umsko nadarjeni otroci, v šoli neuspešni, pripomorejo poleg motenj koncentracije še druge delne sposobnostne okrnjenosti, kot na primer specifične bralne ali pisalne motnje, težave v govornem izražanju, pomanjkljiva sposobnost opazovanja, okornost pri finih gibih in druge. Zaradi omenjenih motenj so otroci s posebnostmi možganskega delovanja v redni šoli neuspešni, disciplinsko težavni. Ker so nemirni, motijo razred, obenem pa jih njihova neprilagodljivost in neuspešnost same čustveno prizadeva, poraja v njih odpor do šole in dodatne čustvene motnje.

Glede na to, da so otroci, o katerih govorimo, v osnovi umsko normalno, včasih celo nadpovprečno nadarjeni, ti otroci ne spadajo v posebno šolo. Za uspešno premagovanje svoje posebne sposobnostne okrnjenosti bi potrebovali posebno učno pomoč s strani šole. Zaenkrat pri nas na žalost šola še ne nudi ustrezne pomoči otrokom s specifičnimi učnimi težavami in tako mnogi doživljajo

dan za dnem v šoli grajo in neuspeh. Borut je imel srečo, da je bila njegova motnja pri zdravniškem in psihološkem pregledu prepoznana. Njegovim staršem in učiteljem smo pojasnili, zakaj je Borut nekoliko drugačen od vrstnikov in smo jim svetovali, kako naj ravnajo z njim. Prav gotovo mu bodo v šoli pomagali v mejah možnosti, čeprav so še zelo majhne v razredu z velikim številom učencev in ob tem, da mora učitelj predelati z vsemi otroki učno snov po enotnem programu. Koliko težje pa je življenje za tiste otroke, pri katerih motnja sploh ni prepoznana in doživljajo v šoli in doma stalne konflikte in neuspehe. Ne le, da zasovražijo šolo in učenje in ne razvijajo svojih neokrnjenih sposobnosti in darov, sovražni in uporni postanejo lahko tudi do družbe, ki ni pokazala zanje ustreznega razumevanja, ali pa se zaradi številnih neugodnih čustvenih izkušenj razvijejo v nevrotične osebnosti.

Tekstilna tovarna
MOTVOZ IN PLATNO
Grosuplje

Žel. postaja Grosuplje, tel. h. c. 77-020, direktor 77-096 — Brzojav: MOTVOZ GROSUPLJE

PRIPOROČA SVOJE IZDELKE

Posebna osnovna šola Kranj

ZA USPEŠNO UČNO-VZGOJNO DELO JE POTREBNA USTREZNA PREHRANA

prof. Cilka Dimec-Žerdin

RAZMERE PRI UČENCIH POSEBNE OSNOVNE ŠOLE V GORNJI RADGONI

Kakor velja, »da otrok ne živi samo od kruha«, drži tudi to, da mu vsa skrb in ljubezen ne odtehta potrebe po zadostni in pravilno urejeni prehrani. Največkrat pa je tako, da v socialno ogroženi družini, kjer je doma še alkoholizem, otrok nima kruha in ne ljubezni.

Na kratko bom skušala nanizati pereča vprašanja v zvezi s prehrano na posebni osnovni šoli v Gornji Radgoni. Problem prehrane učencev te šole nas spremlja že od ustanovitve šole. Vse analize v tej smeri so pokazale, da pretežna večina učencev nima urejene prehrane. Hrana ne ustreza količinsko in ne kakovostno. Predvsem ji primanjkuje živalskih beljakovin.

Pretežna večina učencev je delavskega porekla. Od 139 učencev na šoli je letos 76,9 % iz delavskih družin. Nekaj več kot polovica je delavcev kmetijskega kombinata, ki je imel v letu 1969 povprečni osebni dohodek nekvalificiranega delavca (med te spadajo starši naših učencev) 410 din. Že ta številka kaže, kaj starši otrokom lahko nudijo.

Velika večina ima za zajtrk čaj ali črno kavo in kruh, le nekateri belo kavo ali mleko. Kosila so sestavljena večinoma iz enolončnic, kruha, jajc, ali pa jedo samo argo juho in kruh ali pa solato in kruh. Redki so, ki imajo kosilo s prikuho. Mnogo pa je takih iz popoldanskega turnusa, ki kosil sploh nimajo. Za te je šolska malica glavni obrok. To je razumljivo, če pogledamo poprečno oddaljenost od šole. Starši, zaposleni v Kmetijskem kombinatu, so na oddaljenih deloviščih, s sabo nosijo suho hrano, otrokom pa nima kdo skuhati, ker varstva doma nima nihče urejenega. Isto je z ostalimi delavci, ki prihajajo domov, ko učenci že odidejo v šolo. Zaradi nizkega zaslužka moža je sezonsko zaposlena tudi mati in tako so otroci sami. Analiza je pokazala, da je pri 61,25 % učencev višina in teža pod normalo.

Nekatere družine imajo v šoli po dva, tri ali štiri otroke. Zaradi slabega gmotnega položaja jim ne morejo plačati niti šolske malice. V tem primeru preprosto sporočijo, naj otrok »ne je«!

Že vsa leta, odkar obstaja, so bile zadeve okrog šolske mlečne kuhinje na dnevnem redu. V prejšnjih letih je naše probleme z velikim razumevanjem spremljal občinski odbor Rdečega križa, ko je pomoč v te namene še imel. Po ukinitvi mednarodne pomoči pa smo ostali skoraj praznih rok.

Kaj jim dejansko lahko nudimo?

Prispevek za šolsko mlečno kuhinjo je 10,00 din mesečno. Hrani se 138 učencev, 36 učencev šolske mlečne kuhinje ne more plačati. Na ta način zberemo mesečno 1.020 ali na učenca 7,39 din. Pri 22 delovnih dneh v mesecu bi na učenca imeli dnevno na razpolago 0,33 din. Ob tej številki komentar ni potreben.

V majhni, gospodarsko nerazviti občini je težko dobiti denarna sredstva v ta namen. Zato smo z odprtimi rokami sprejeli pomoč iz republiškega sklada za otroško varstvo, ki nam je preko republiškega društva za pomoč duševno nezadostno razvitim osebam dodelilo nekaj sredstev za

ureditev prehrane na šoli. S tem smo izboljšali malice vsem učencem, 53 socialno ogroženih vozačev pa je sprejemalo vsak dan dodatek v mleku.

Vsako leto organiziramo nabiralno akcijo, kjer skušamo zbrati čim več živil (krompirja, fižola, zelja itd.). Dobro obdelujemo šolski vrt, ki ni velik, vendar imamo od njega precej koristi.

Pozdravljamo pobudo republiškega sklada za otroško varstvo, da se problem prehrane učencev začne reševati načrtno in da se v ta namen oddvojijo določena sredstva, za začetek sicer skromna, a verjamemo, da nazaj ne bomo šli. Če bomo poleg dobre volje imeli tudi boljše materialne pogoje za ureditev šolske prehrane, bo lepše predvsem našim otrokom.

POSEBNA OSNOVNA ŠOLA JESENICE JE ZAČELA LETOŠNJE ŠOLSKO LETO NA MORJU

Šolsko leto 1970/71 se je za učence posebne osnovne šole Jesenice pričelo v Novigradu v Istri, kjer je bilo 130 učencev deležno pouka v naravi in sicer od 1. 9. do 16. 9. 1970.

Imeli so intervju med vodstvom tabora, učitelji in učenci. Intervju se je odvijal pod vodstvom razrednika Marjana Pogačnika. Posneli so ga na magnetofonski trak, ki ga je v celoti prenašala radijska postaja Jesenice. V neokrnjeni obliki pošiljamo intervju tudi vam.

Ravnateljica Jela Leštan: Zakaj ste se odločili, da pričnemo novo šolsko leto s poukom v naravi?

Vi vsi ste potrebni svežega zraka, velika večina učencev se mora naučiti plavati, spoznati morate našega človeka v Istri, njegov način življenja danes in se seznaniti, kako so ti ljudje delali in se borili za košček kruha včasih. Skratka: spoznati morate življenje ob morju, v njem in na njem. V teh 14 dneh vas želimo naučiti lepega vedenja, hoditi pravočasno spat in gledati televizijske oddaje samo do večernih poročil. Naučili bi vas radi še mnogo, kar boste utegnili potrebovati v življenju.

Kako primerjate letošnji pouk v naravi s prejšnjimi izvedbami te oblike šolskega dela?

Bogate izkušnje prejšnjih izvedb pouka v naravi so nam bile osnova za sestavljanje programa 14-dnevnega pouka v naravi. Upam, da smo v programu zajeli vse specifičnosti, ki jih zahteva ta oblika dela, čeravno nam primanjkuje še marsikaj: npr. streha v primeru slabega vremena. Seveda pa se dajo vse pomanjkljivosti z dobro voljo improvizirati. Predvsem moram poudariti, da se pedagogi drže svojega učnega programa po predmetniku, ki ga izvajamo po določenem urniku. Dopoldan pričnemo pouk ob 8. uri, ki traja do 10.30 ure in popoldan od 16.30 ure do 18.30 ure. Ko piščalka zapiska trikrat, gremo k večerji. Ves prosti čas pa izrabimo za plavanje, sprehode in tudi na zabave s plesom in petjem nismo pozabili. Plavati se bomo naučili vsi, zagotovo pa se morske vode ne bo bal nihče.

Naš pouk v naravi je vsakič boljši po svoji obliki in vsebini.

Kakšne rezultate pričakujete letos?

Pričakujem, da boste odšli od tukaj predvsem zdravi in zadovoljni, pripravljeni na premagovanje novih težav, ki nas čakajo doma.

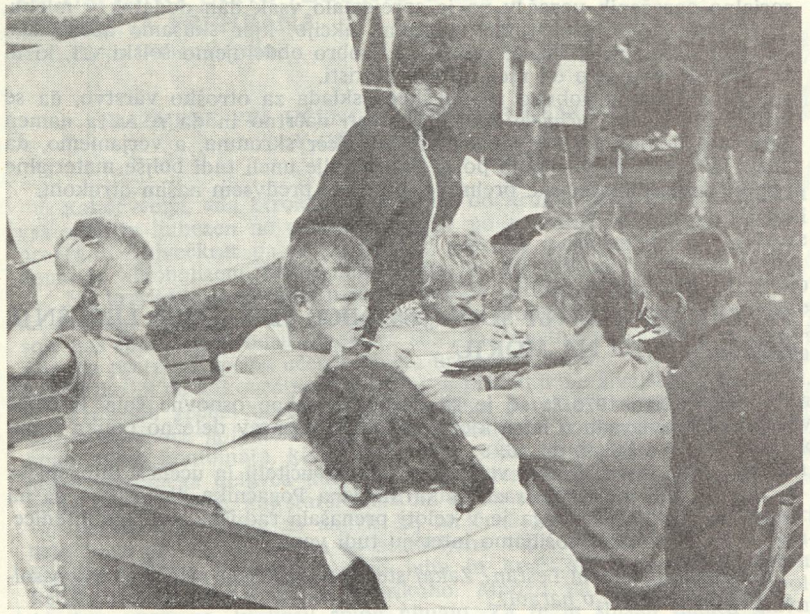

Upravnik tabora. Ko ste zvedeli, da pride 130 otrok v vaš tabor, ste se mogoče prijeli za glavo?

Nisem se prijel za glavo, ker sem vajen otroškega vrveža in sem tudi pričakoval pomoč vaših tovarišev učiteljev.

Zdaj smo tu pri vas že teden dni. Dobro ste nas spoznali. V čem smo vas razveselili oz. razočarali?

Seveda, v tem kratkem času smo se kar dobro spoznali. Razočarali me niste, pač pa sem jaz spoznal delo in pomen vaše šole.

Kakšno je vaše mnenje o nas v primerjavi z drugimi izmenami v letošnji sezoni?

Naloge otrok prejšnjih izmen in njihovih vzgojiteljev so bile res veliko lažje kot vaše. Njihov glavni cilj je bil naužiti se sonca in vode, vaša glavna naloga pa je mnogo resnejša. Saj ste prišli spoznavat čisto novo okolje, sedeti morate v šolskih klopeh in se podrejati šolski disciplini. Seveda pa se boste mimogrede naužili tudi sonca in morja. Od vaših učiteljev pa zahteva tako delo velike žrtve. Oni vam tukaj nadomeščajo starše in moram reči, da opravljajo to nalogo vestno in mnogokrat bolj odgovorno kot nekateri starši.

Roman Savinšek, prof. likovnega pouka. Letos smo že tretjič s šolo v Novigradu, toda prvič je med nami naš profesor za likovni pouk. Ker smo bili navajeni na likovna ustvarjanja v učilnicah, ste morda v zadregi, ko nam morate izbirati delo ob morju, pod pinijami na obali?

Naj vam kar povem, da zadrege pravzaprav ni bilo in sicer zaradi tega, ker je novo okolje tako pestro, tako polno novih motivov, novih idej in

možnosti. Takoj ko smo prišli na morje, smo dobili v posest celo steno in sedaj jo ravno slikamo. Časa nam ne bo preostajalo, ker bomo delali še pejsaže, klesali v kamen. Lahko bi delali tudi skulpture, vendar pa dvomim, da nam bo ostajal čas še za to vrsto likovnega izražanja. Seveda pa obstaja razlika med delom v učilnici in delom na prostem. Morali bomo biti predvsem iznajdljivi. Če nam bo na koncu zmanjkoval material, bomo uporabili papir, razmočen v rdečo istrsko prst, in z njim naredili marsikaj zanimivega.

Ali mislite, da smo v novem okolju spoznali nove možnosti likovnega izražanja?

Seveda, z novimi materiali so dane nove možnosti ustvarjanja. Kar spomnite se, kako ste risali pokrajino v naših temnih in majhnih učilnicah. Tukaj pa imamo veliko možnosti in neskončna merila: iz naše obale do Novigrada z vso okolico, z vsemi ladjami. To veliko širjavo spraviti na risalni list ni malenkost. Spoznali bomo tudi novo tehniko slikanja na zid z jajčno tempero. Ta tehnika se imenuje freska. Ker stena v svojih merilih dosega 10 m², to ni malenkost. Treba je veliko priprav, veliko skic, veliko ur slikanja, da se na steni počasi prikažejo podobe in oblike v vseh svojih bleščečih barvah.

Razredničarka prvega razreda. Letos je prvi razred prvič z nami. Tovarišica, ali mislite, da bo bivanje na morju za te malčke koristno?

In še kako bo koristilo morje mojim malim. Naužili se bodo sonca, zraka in vode se ne bodo bali. Ob koncu letovanja bosta dva moja varo-

vanca celo zaplavala. Poleg zdravja dajemo močan poudarek socializaciji in samostojnosti učencev. Zame so ti dnevi neprecenljive vrednosti, ker lahko spoznavam slehernega učenca od jutra do večera in včasih tudi ponoči. Vse te izkušnje bom s pridom uporabila doma pri pouku in pri razgovorih s starši.

Ali bodo učenci osvojili nova spoznanja, ki jih sicer doma, v šoli še dalj časa ne bi?

Vsekakor, učenci bodo dobili jasne predstave in pojme o morju, rastlinju in morskih živalih.

Kakšne težave imate pri svojem delu?

Učenci so manj samostojni pri oblačenju, umivanju, urejanju postelj in pri jedi. Sicer pa starši sami vedo, koliko dela je z enim samim otrokom, če pa je v skupini 7 otrok, je dela toliko več.

Vprašanje smo postavili tudi razredničarki najvišjega razreda. Zanimalo nas je, ali se učenci zavedajo, da so največji med nami.

Moji učenci zaključujejo letos obvezno šolanje, zato so najstarejši v taboru. Nekateri se tega prav dobro zavedajo. Pomagajo mlajšim učencem pri urejanju osebne garderobe, pospravljanju tabora ter pri delih v izvenšolskem času. Razen treh učencev so vsi dobri plavalci, zato dajejo pogum drugim, pomagajo jim premostiti začetne težave, saj so naše in njihove želje, da bi znali plavati prav vsi učenci.

Česa si najbolj želijo in kako jim je ustreženo?

Najbolj je narobe to, da učenci mislijo, da smo prišli na letovanje. Želijo si zabave, predvsem jim ne moremo uresničiti njihove želje po neprestanem gledanju večernih televizijskih oddaj. Naše življenje pa mora teči po programu, če hočemo opraviti delo, ki smo si ga začrtali pred odhodom na morje.

Ali so učenci med poukom na prostem prišli do novih spoznanj, ki jim bodo koristila pri skorajšnjem vključevanju v samostojno življenje?

Seveda dobro bomo spoznali in poglobili snov o obmorski pokrajini, ki se precej razlikuje od naše Gorenjske. V novem okolju smo lahko realizirali praktično znanje, ki bo učence vodilo k nadaljnjemu samostojnemu življenju. Poudariti moram vzgojni aspekt pouka na prostem. Učenci morajo skrbeti za urejeno garderobo in okolico, pomagati morajo pri pripravljanju in serviranju hrane, poglobilo se je tovarištvo. Še vseskozi pa potrebujejo vodstvo pri trošenju denarja. Takih oblik pouka si še želimo, čeprav zahtevajo mnogo temeljitih priprav, dobre volje, požrtvovalnosti in ljubezni s strani celotnega osebja.

Poizvedovali smo tudi med učenci. Postavili smo naslednje vprašanje: Kako si sprejel novico, da bo letos začetek pouka na morju?

Bil sem zelo vesel, ko sem slišal, da bomo imeli pouk ob morju. Mama je bila tudi vesela, saj bo imela kar 14 dni mir pred menoj. Najbolj pa je bila vesela, da se bom umaknil zakajenim Jesenicam. Naša šola na Jesenicah je v bližini Železarne. Pri pouku nas moti neprestani ropot in smrad. Razen tega vdihavamo veliko prahu. Ves dan nam sveti električna luč. Vse to mi ni všeč. Zato sem vesel pouka v naravi.

Kaj si pričakoval od pouka v naravi?

Od pouka v naravi sem pričakoval več prostega časa in malo pouka. Sploh hodimo prezgodaj spat. Doma gledam televizijo do konca, tu pa le do 8. ure zvečer.

Kaj ti je bilo najbolj všeč?

Najbolj mi je bilo všeč, ko smo se peljali s hidrogliserjem v Rovinj. Tudi sprehodi po Pineti me veselijo.

Najrajši imam večere, ko z našo tovarišico gledamo ribiške ladje in opazujemo morje.

* * *

14-dnevno sožitje med učenci in učitelji je bilo neprecenljive vrednosti. Take oblike šolskega dela bi se morale ponavljati vsako leto in morali bi jih biti deležni vsi učenci naših šol. In če vemo, da so naši učenci le v majhnem procentu deležni letnega oddiha izven svojega najožjega okolja, bi morala ta oblika postati potreba.

14 dni pouka v naravi pomeni tudi celodnevno varstvo, toliko dni pravilne prehrane in počitka, toliko dni življenja v novem okolju, ko otrok zasluti samega sebe.

Sredstva za realizacijo pouka v naravi so do 30 % prispevali starši učencev v celotnem znesku. Vsem učencem, katerih starši niso mogli prispevati ničesar, oziroma so prispevali le del sredstev, pa je šola namenila 10.000 ND.

Nekje sem prebrala misel glavnega sekretarja združenih narodov U TANTA, ki pravi, da bodo otroci postali odrasli ljudje samo tedaj, ko bomo nekaj naredili zanje. Postali bodo sposobni razvijati svojo deželo in s tem po svojih močeh pomagali uresničiti pravice svojih otrok.

Ali ne velja prav ta misel v največji meri za naše otroke? Ali naredimo dovolj zanje?

Pouk v naravi ne bi smela biti iluzija, morala bi biti stalna oblika šolskega dela POŠ. Morda bi razmislili, kje bi se formiral fond v te namene in kdo bi ga vzdrževal? Morda bi družba zaslutila, da je tako denar pravilno naložen, morda bi se družbi naložen denar obrestoval, morda . . .

MAJHNE ŽELJE

Irena Vovk

Jesen je . . . Veter podi odpadlo listje po zraku. Gole veje se priklanjajo globoko pred njim, a v okna zavoda se zaletavajo dežne kaplje. Z druge strani se ob okensko steklo pritiskajo topli noski in lesketajoče se oči budno spremljajo igro razigranega vetra. V drugem kotu kuštrave glavice radovedno vprašujejo tovarišico, kdaj bodo zopet odšli na počitnice, kajti prav nič ne marajo mrzlega vetra in dežja, rajši imajo toplo morje. Tovarišica se trudi, kako bi najlepše pojasnila otrokom, da jim bo tudi drugo leto Zavod za delovno usposabljanje mladine v Črni na Koroškem rad izpolnil to željo. Vemo, kakšno duševno sprostitev in telesno zdravje jim zagotavlja 14-dnevno letovanje.

Prvo leto bivanja v zavodu otroci z nami niso videli morja . . . Tinci in še nekaterim redkim pa so v počitnicah starši le izpolnili skrito željo. Vrnili so se zagoreli, zdravi in vedno znova so pripove-

dovali, kje so bili. Pri učenju o morju so izstopali v sodelovanju, Tinca pa se začuda ni več toliko slinila in iz noska ji ni več visela sveča.

Velikokrat smo razmišljali, kako bi približali toplemu soncu in slani vodi obolela ušesa, vnete oči, predvsem pa problematične noske, ki so pogosto mokri, kajti večina naših otrok sploh ne zna pihniti skozi nos, v katerem se prav zato nabira zaloga sluzi. Neprožna telesa, okorni udi pa bi spoznali veliko novih vaj in iger.

Želja se jim je izpolnila: toplo sonce in morje ...

Lansko leto nam je skupščina občine Ravne na Koroškem ponudila meseca avgusta tabor v Karigadorju. Zavedali smo se velike odgovornosti. Peljati na morje 92 srednje duševno prizadetih otrok je pomenilo dodatno skrb za vodstvo in učnovzgojno osebje. Dolgo smo se pripravljali, da nas ne bi kaj nepredvidenega presenetilo. Vendar smo bili prijetno presenečeni nad umirjenim vedenjem otrok — polnih pričakovanj, srečnih ob tekanju po plaži, ob opazovanju valov, gradnji peščenih gradov in čofotanju v vodi. Sonce in voda sta imela na otroke presenetljiv učinek. Pa tudi v slabem vremenu, ki ga ni manjkalo, smo se znašli. Radi smo segali po ročnem delu, oblikovali nabran material iz morja in bližnje okolice v upanju, da

bo spet posijalo sonce. Opazovalec je dobil občutek, da se otroci veselijo vsake kaplje morske vode, ki je brizgala okoli njih, ko so čofotali po vodi. Vsi so jo imeli radi; mlajši bolj plitvo, večji pa so se pogumno namakali v globlji vodi z varnostnimi pasovi okoli pasu, nekateri so se celo naučili plavati. Čudili smo se, da so se nekateri tako hitro naučili uporabljati roke in noge na vodni površini. Otroci so si pridobili tudi veliko neznanih izrazov. Večji so obvladovali vse pojme o vodnem prometu, vodnih živalih ... Ni čudno, kajti vprašanja so deževala in ubogim tovarišicam je zmanjkovalo glasu, preden so potešile njihovo radovednost. Beseda morje je bila za tiste, ki so znali govoriti, najbolj zanimiva tema za razgovor takrat in še pozneje, ko so bili že doma.

Letos smo mislili, da bodo v okviru skupščine občine Ravne na Koroškem lahko taborili le največji in tisti, ki so najbolj potrebni morja. Starši pa so želeli, da bi bil med njimi tudi njihov otrok. Nenadna ponudba skupščine občine Ljubljana Center pa je vsem izpolnila želje. Za prvo polovico septembra smo dobili na razpolago lep in svetel dom v Savudriji. Ugodnejših pogojev si nismo mogli misliti: urejeni zračni prostori, celotna oskrba, predvsem pa naklonjenost osebja doma. Zaživeli smo pod toplim nebom brez oblačka. Pripravljenega materiala v tem času nismo povsem končali, kajti vabilo je sonce, morje v neposredni bližini, veliko igrišče pred domom, zanimala nas je bližnja okolica.

Otroci so radi pomagali pri serviranju in pospravljanju v jedilnici, ob večerih pa tudi pri prepletanju prtičkov. S kuharicami in tehničnim osebjem so se nadvse dobro razumeli.

V spominu nam je prijetno slovo naših gostiteljev, ki so nas ponovno vabili na morje. »Vzljubili smo vas in vaše otroke,« so bile njihove besede, ko smo si segali v roke.

Zadovoljni smo mi, starši naših otrok, predvsem pa sami otroci, ker bomo tudi drugo leto lahko letovali v Savudriji, kajti vedno znova in znova nam otroci postavljajo vprašanja, če bodo lahko že kmalu obiskali polžke, školjke in tako-o-o veliko vodo.

EPIDEMIOLOŠKA PROBLEMATIKA SLUŠNIH IN GOVORNIH MOTENJ PRI ŠOLARJIH CELJSKE ZDRAVSTVENE REGIJE

Dr. Janez Krašovec in Ciril Kavčič iz Zavoda za zdravstveno varstvo v Celju

Zaradi pogoste povezanosti duševne prizadetosti s slušno ali govorno prizadetostjo, bo za naše bralce zanimiv sestavek avtorjev dr. J. Krašovca in C. Kavčiča iz Celja.

Opomba uredništva

UVOD

Ob nakupu slušnih aparatov — amplifikatorjev nastaja vprašanje, koliko je prizadetih otrok pri nas, kako odkriti napake v čim bolj zgodnji mladosti, kako otroke rehabilitirati in istočasno izvajati preventivne ukrepe. Prizadevamo si, da bi imeli v prihodnje čim manj slušno, govorno in duševno prizadetih otrok. Kompleksno naj bi zajeli vse prizadete in ne samo posameznike, ki so potrebni naše pomoči.

V ta namen smo obdelali podatke iz statističnih virov za vso Slovenijo, posebej pa za celjsko regijo. Omejili smo se na napake sluha, govora in duševne prizadetosti, ki so jo registrirali zdravniki ob pregledih šolarjev. Medtem ko smo upoštevali za Slovenijo podatke iz leta 1967, smo vzeli za celjsko področje obdobje 9 let (1959—1968).

I.

Nekaj podatkov o etiologiji okvar govora in sluha

Ne bomo obširno naštevali vzrokov okvar sluha in govora, temveč le bežno nakazali nekatere razvojne anomalije notranjega ušesa kot take ali pa kot posledice prebolelih bolezni matere med nosečnostjo, posledice kompatibilnosti Rh faktorja, infekcijskih obolenj zgodnje otroške dobe, negativnih vplivov terapevtikov, kot so nekateri antibiotiki, salicilati, virostatiki, antialergiki idr.

Poleg naštetih vzrokov srečujemo vedno nove, ki so posledica napredka in tehnizacije našega vsakdanjega okolja: cestni hrup, aviacija, ropot gospodinjskih strojev, oglušujoča glasba in celo ropot v pisarnah. Posebno velja to v strojepisnicah in pri mehanografski obdelavi podatkov. Zavod za zdravstveno varstvo v Celju je meril hrup v osnovnih in srednjih šolah v mestu in okolici ter dobil zanimive rezultate. Tako smo ugotovili, kakšnemu hrupu so izpostavljeni šolarji med rednim šolskim delom. Medtem ko je ropot v osnovni šoli zunaj mesta, v bližini zelo prometne ceste, v Frankolovem in Vojniku 51 do 72 db, imamo v središču Celja ropot v osnovni šoli do 84 db, na manj prometnih mestnih ulicah pa do 75 db. Pri tem pa vemo, da so v tujini norme za hrup v šolah med poukom tudi samo do 25 db.

Iz teh nekaj podatkov vidimo, da so naši učenci tudi med poukom izpostavljeni nenehni travmatizaciji slušnih organov. Pri tem pa še nismo upoštevali vibracij. Nimamo meril, kako deluje to stanje na poznejše okvare sluha, na zmožnost koncentracije pri pouku in šolske uspehe.

Sistematični pregledi šolarjev v SR Sloveniji

Iz poročil o delu zdravstvene službe v SR Sloveniji za leto 1967 (4) vidimo, da je bilo v šolskem letu 1966/67 236.968 učencev osnovnih šol,

pregledanih pa je bilo 91.162 ali 41 % vseh. Med pregledanimi je imelo okvare govora 2.414 ali 2,65 %, okvaro sluha 1.065 ali 1,17 % in 1.987 šolarjev duševne motnje, to je 2,18 % vseh pregledanih.

RgZC	% pregledanih	govor	% napak sluh	duš. motnje
Skupaj	41,0	2,65	1,17	2,18
Celje	46,5	1,52	0,91	1,07
Gorica	23,7	2,02	0,91	3,27
Koper	30,5	3,81	2,57	4,50
Kranj	44,7	1,52	1,08	2,30
Ljubljana	51,2	3,16	1,10	1,33
Maribor	40,8	3,93	1,27	3,62
Murska Sobota	11,0	0,42	1,73	0,65
Novo mesto	43,2	1,70	0,89	2,60
Ravne		ni podatkov		

Vir: Poročilo Zavoda SRS za zdravstveno varstvo, Ljubljana 1967.

Če sklepamo, da ima vsa osnovnošolska populacija enak odstotek napak kakor pregledani učenci, lahko izračunamo oceno absolutnih številk. Tako naj bi bilo v SRS okoli 6.000 otrok z motnjami govora, okoli 2.770 otrok z okvaro sluha in nad 5.000 otrok-šolarjev z duševnimi motnjami. (Glej tabelo 2)

RgZC	Vsi učenci	Ocenjeno število napak govora	sluha	duš. mot.
Celje	36.972	561	332	395
Gorica	15.250	307	137	501
Koper	16.408	625	421	738
Kranj	19.744	300	213	452
Ljubljana	55.893	1.766	619	743
Maribor	44.356	1.741	562	1.603
Murska Sobota	19.379	82	328	126
Novo mesto	17.682	301	157	460
Ravne	11.284	ni podatkov		
Skupaj	236.968	5.683*	2.769*	5.019*

* Ni ocene za RoZC Ravne

Iz zgornjega pa ni razvidno, ali so napake že v fazi sanacije, korekcije in rehabilitacije. S temi podatki naj bi razpolagale komisije za kategorizacijo otrok oziroma zavodi za rehabilitacijo.

II.

Rezultati sistematičnih pregledov šolarjev celjske zdravstvene regije v devetletnem obdobju

Na področju celjske zdravstvene regije je stanje naslednje:

V devetih letih, to je v času od 1959 do leta 1968, se je odstotek pregledanih gibal letno od 33 % pa do 59 %. Devetletno povprečje znaša 43

odstotkov. V prvih letih (1959—1962) je imela celjska regija 8 občin, v nadaljnjih letih pa so podatki za 10 občin, ki jih ima še danes tako imenovana današnja regija. V pregledih so zajete osnovne in posebne šole. Seveda posebne šole izredno dvignejo odstotek napak, kadar gre za posamezne občine ali kraje. Pri pregledu celotne regije pa se to porazdeli na vso populacijo in nastane prikaz stanja v regiji, kjer moramo po možnosti zajeti vse šolarje.

V devetletnem povprečju je bilo pregledanih 43 % učencev letno. Od pregledanih je imelo motnje govora 1,7 %, okvare sluha 1,1 % in motnje v duševni razvitosti 1,5 %.

Ocena za vse otroke v povprečju 9 let:

Št. otrok	Motnje					
	sluh		govor		duš. mot.	
	št.	%	št.	%	št.	%
34.493	379	1,1	586	1,7	517	1,5

Če te rezultate primerjamo z odstotki za vso SR Slovenijo v šolskem letu 1966/67, vidimo, da se pri okvarah sluha skoraj ujemajo (1,1 : 1,17), medtem ko okvare govora in duševne motnje kažejo v celjski regiji nižji odstotek. Domnevamo, da je za to vzrok previdnost zdravnikov, ki bi za tovrstne ocene želeli sodelovanje logopeda in psihologa. To je tudi razlog, zakaj je bilo zadnja štiri leta odkritih manj napak kot prej.

Če sklepamo, da je enak odstotek pomanjkljivosti pri vseh šolarjih kakor v pregledani populaciji, vidimo, da je bilo pri šolarjih od 7 do 14 let starosti okoli 380 motenj sluha, 590 napak govora in okoli 500 primerov duševne prizadetosti.

Poročilo komisije za kategorizacijo otrok z opisanimi motnjami pri občinski skupščini v Celju pa navaja za obdobje 1961—1965 naslednje število kategoriziranih otrok za isto področje: 58 gluhih, 28 naglušnih, skupno torej 86 otrok. Kot vidimo, je zajeta le ena četrtina otrok, ki pridejo v poštev za sanacijo in rehabilitacijo. Istočasno pa je komisija kategorizirala nad 1000 otrok z različnimi motnjami v duševnem razvoju, od teh jih je polovica v posebnih šolah celjske regije.

Da bi dobili pregled govora, sluha in duševnih motenj po razredih in po spolu, smo izračunali triletno povprečje (1964/65—1967/68) za celjsko regijo. (Glej tabelo 4)

Razred	sluha	Motnje govora	duš. nerazv.
I.	0,8	3,3	2,4
II.	0,9	1,3	1,4
III.	0,8	1,6	1,1
IV.	0,9	0,8	1,2
V.	0,7	0,8	0,6
V.	0,6	0,7	0,3
VII.	0,8	0,5	0,2
VIII.	0,6	0,5	0,2
moški	0,9	1,8	1,3
ženske	0,7	1,0	0,9
Skupaj	0,8	1,4	1,1

Po teh podatkih dobimo naslednje ugotovitve:

1. Motnje sluha upadajo z razredi. Višji je razred, manj je ugotovljenih napak, vendar upadajo zelo počasi in nebistveno.
2. Motnje govora bistveno padejo od prvega do drugega razreda, čim višji je razred, tem manj jih je. Padec odstotka napak pa je od drugega razreda navzgor počasen, toda vztrajen.
3. Duševna razvitost se najbolj pokaže v prvem in drugem razredu, nato pa sledi kot pri prejšnjih napakah selekcija in nižanje odstotka do zadnjega razreda osnovnih šol. Padec števila napak je kot pri motnjah govora vztrajen.
4. V vseh treh kategorijah motenj največkrat izstopajo dečki, posebno očitno pri motnjah govora.

Z a k l j u č e k

Če hočemo dobiti popolnejšo evidenco nad osebami, ki imajo motnje v telesnem in duševnem razvoju, je potrebno sodelovanje vseh, ki se ukvarjajo s proučevanjem tega področja patologije. S tem bi omogočili podrobnejše epidemiološke študije ter zgodnjo diagnostiko, terapijo, korekcijo in rehabilitacijo. Pri tem mislimo na: centre za socialno delo, ustrezne referate za socialno varstvo, zdravstveno službo z zdravniki in sestrami v otroškem varstvu, patronažno službo, šolsko higieno in šolske poliklinike. Velik delež imajo pri tem učitelji, ki naj s svojimi opažanji pripomorejo k čim zgodnejši diagnostiki vseh motenj. Poleg poklicnih služb pa imamo še vrsto organizacij in društev, katerih naloge so v pomoč telesno in duševno prizadetim osebam. Dobra povezava znotraj zdravstvene službe, t. j. ekstrahospitalne in hospitalne, pa bi v slovenskih razmerah mnogo pripomogla k odpravljanju tovrstnih bolezenskih pojavov, kajti ni dovolj samo ugotoviti, ne pa tudi ukrepati. Napake je treba čim hitreje in čim bolj učinkovito odstraniti, bodisi konzervativno ali operativno.

MESTO PSIHOHIGIENE V SODOBNI JAVNI ZDRAVSTVENI SLUŽBI

Dr. Kurt Kancler
Zdravstveni dom Maribor — Dispanzer za otroke

»Zdravje ni le odsotnost bolezni, temveč stanje telesnega, duševnega in socialno-ekonomskega ravnovesja«.

To definicijo zdravja je pred 25. leti uveljavil naš profesor dr. Andrija Štampar v Svetovni zdravstveni organizaciji (WHO) in je od takrat v rabi po vsem svetu.

Prav gotovo je to najsodobnejša definicija zdravja, kar jih poznamo. Obenem je prav zasluga prof. Štamparja, da je v definicijo vnesel izredno širino, ki na eni strani priznava kompleksnost telesnega z duševnim in pri tem upošteva socialno ekonomsko okolje, po drugi strani pa a priori predpostavlja enovitost preventivne, kurativne ter socialne medicine.

Če današnje stanje organizacije zdravstvene službe primerjamo s to definicijo, vidimo, da smo v medicini telesa dejansko organizacijo in izvajanje zdravstvene službe že približali idealom, nakazanim v definiciji. Tudi organizacija in izvajanje socialno-ekonomskega zdravja sta se v vseh državah Evrope — tako v zahodnih kot vzhodnih — dokaj približala — vsaj če gledamo v velikem — idealom profesorja Štamparja.

Kako pa je z organizacijo in izvajanjem medicine duše? Menim, da prav na tem področju naša zdravstvena služba še najbolj zastaja in bom zato v tem članku skušal to mnenje pojasniti.

Prof. Štampar v svoji definiciji telesnemu in duševnemu jasno priznava enakopraven položaj v zdravstveni zaščiti. Res ima somatska medicina znatno daljšo in bogatejšo tradicijo od psihične, zdi pa se mi, da prav v času, v katerem živimo in ki predstavlja že v absolutnem obsegu verjetno večjo obremenitev psihe kot some človeka, ne moremo in ne smemo več zagovarjati ogromne diskrepance, ki še obstaja v organizacijskih oblikah, finansiranju ter kapacitetah ene in druge vrste medicine.

Kot nestrokovnjak na področju psihe se kajpak ne bi rad vmešaval v terminologijo te dejavnosti, kljub temu pa mislim, da nimamo niti še pravega in enotnega imena za to zvrst zdravstvene dejavnosti. Morda bi izraz »medicina psihe« povedal še največ, vendar je popolnoma tuj in neudomačen. »Psihološka dejavnost« je vsekakor ožji pomen, saj vsebuje predvsem delo psihologa. »Psihohigiena« ima zopet premočan prizvok izključne preventivnosti. »Psihosomatika« pa je v somatski medicini že jasno opredeljen pojem.

Zato bi kot socialni pediater rad opisal delokrog te dejavnosti v populaciji mladine do šolske dobe, ki jo kot dispanzerski zdravnik pač najbolje poznam. Prepričan sem, da bi enake paralele, kot jih želim nakazati med medicino telesa in duše pri majhnem in predšolskem otroku, lahko cum grano salis uporabili tudi v drugih starostnih kategorijah.

Mesto psihološke službe v populaciji majhnega in predšolskega otroka je bilo doslej pogosto obravnavano kot pomožno ali pa kot servisno. Zdi se mi, da takšno obravnavanje — ki se zrcali tudi v organizacijskih oblikah — absolutno zapostavlja psiho pred somo. Psihološki dejavnosti lahko priznamo edino enakopravno mesto v odnosu do medicine some in ta enakopravnost se mora izražati tudi v organizacijskih oblikah. To pomeni, da mora biti Dispanzer za otroke v svoji organizacijski obliki enakopraven Centru za psihohigieno.

Šele takšna enakopravnost je lahko osnova za širok razmah celotne dejavnosti, ki mora biti kot v somatski medicini tudi v medicini psihe v svojem namenu razdeljena v preventivo, kurativo ter socialno dejavnost, v svojem praktičnem izvajanju pa nujno združena. Saj smo v somatski medicini dovolj drago plačali še ne tako staro medoto, da je možno kurativo, preventivo ter socialno dejavnost organizacijsko in kadrovsko ločiti.

Center za psihohigieno mora torej analogno kot Dispanzer za otroke postati na svojem območju nosilec aktivnega zdravstvenega varstva, se pravi, odkrivati mora zdravstveno problematiko, jo iskati in ko jo najde, jo na eni strani pri prizadetem otroku kajpak opravljati, po drugi strani pa z organizacijo ustreznih oblik zaščite preprečevati, da bi se pojavila patologija tam, kjer je danes še ni. Praktično izvajanje te misli torej pomeni, da mora Center za psihohigieno od vsega začetka izvajati detekcijsko, kurativno in preventivno dejavnost. Najbolje bo uspel takrat, če

se bo aktivno vključil v sistematično obdelavo populacije ter v kurativo ugotovljene patologije.

Strokovnost in organizacija vsake zdravstvene dejavnosti je kajpak stalno odvisna od razpoložljivih finančnih sredstev, šele ti nato omogočajo primerno kadrovsko in prostorninsko politiko. Prav pri vprašanju finansiranja — strokovno tako nepomembno, v praksi pa žal visoko zveličavno — so naši nazori še vedno še bolj neenotni kot v vprašanju koncepta organizacije psihološke službe. Pri tem sicer ne bi smelo biti nejasnosti, saj 36. člen novega Zakona o zdravstvenem zavarovanju in o obveznih oblikah zdravstvenega varstva tako jasno pravi, da sodi med obvezne oblike tega varstva POPOLNO ZDRAVSTVENO VARSTVO VSEH OTROK DO 15 let. Tudi intervju članice IS SRS tov. Zore Tomič jasno govori o tem, da sodi psihosomatika v popolne oblike zdravstvenega varstva. Pri praktični uveljavitvi tega v zakonu tako jasno zapisanega koncepta pa se zopet srečujemo s silnimi problemi, ki deloma res izvirajo iz pomanjkanja razpoložljivih sredstev, predvsem pa iz miselnosti večine zdravstvenih delavcev, da je zdravstvo pač le somatska medicina, ne pa tudi psihična.

Moderni čas, v katerem živimo, nam edino lahko kaže pravo pot. Ves napredek tehnike, vse krajši delovni čas in veličasten razvoj somatske medicine res v marsičem ščitijo naše telo. Prav isti čas pa iz leta v leto vse bolj bremeni našo psiho. Temu dejstvu danes žal ne moremo več oporekati, pa čeprav bi to včasih radi. Če se tega zavedamo, ne moremo mimo ugotovitve, da smo vsi zdravstveni delavci — oni »telesni« in oni »duševni« — dolžni tudi v organizaciji dela ter pri finansiranju in izvajanju te dejavnosti to upoštevati.

Pravice vaših otrok, gledane skozi zakonska določila

OPOZORILO STARŠEM, KI IMAJO OTROKE Z MOTNJAMI V TELESNEM IN DUŠEVNEM RAZVOJU

Skupščina republiške skupnosti socialnega zavarovanja delavcev SR Slovenije je dne 9. junija 1970 sprejela sklep o udeležbi pri stroških za nujno nastanitev invalidnih otrok v internatih in pri drugih stroških v zvezi s poklicno rehabilitacijo. Izšel je v Ur. listu SRS št. 24-138/70. Sklep določa, da krijeta stroške za vzdrževanje otroka v internatu, zavodu ali posebni šoli:

— del sklad zdravstvenega zavarovanja;
— del zavarovanci sami.

Po tem sklepu krije sklad del stroškov za invalidnega otroka, tudi če se šola na posebni šoli, ali kakor pravi III. točka 1. odst.: »Del stroškov trpi sklad za invalidnega otroka, ki mu je za obvezno osnovno šolanje potreben pouk v posebni osnovni šoli oziroma v posebnem oddelku šole«. Del stroškov za vzdrževanje otroka krije sklad, če dà občinski organ otroka v varstvo h kakšni družini zaradi šolanja na posebni šoli ali zaradi poklicne rehabilitacije zunaj njegovega stalnega bivališča. Sklad plača del stroškov tudi v primeru, če je otrok v internatu samo v dnevni oskrbi. Stroški za šolanje na posebni šoli in stroški za vzdrževanje se seštevajo, če so ločeni. Stroške poklicne rehabilitacije plača sklad v celoti. V tem primeru velja ta sklep samo za stroške vzdrževanja v internatu ali zavodu. Tako je treba v vlogi komunalnemu zavodu za socialno zavarovanje navesti stroške za vzdrževanje v internatu ali pri družini in stroške za posebno šolo, če ti niso že skupni, kot so oskrbnine v zavodih za usposabljanje otrok, motenih v telesnem in duševnem razvoju (Črna na Koroškem).

Sklep določa, da v **vsakem primeru krije sklad 10 % stroškov za vzdrževanje invalidnega otroka v internatu, pri družini zunaj stalnega bivališča otroka in stroške šolanja na posebni osnovni šoli.**

Del stroškov, ki jih plačujejo zavarovanci sami, dobimo, če skupni dohodek gospodinjstva razdelimo na vsakega člana družine, tako da pride na vsakega člana enak delež.

Člani družine so:

Zavarovanec, njegov zakonec, njuni otroci (zakonski-nezakonski, posvojenci, pastorki) in invalidni otrok v internatu ter drugi člani družine, če so zdravstveno zavarovani po zavarovancu oziroma plačniku za invalidnega otroka. Če so stroški ali oskrbnina enaki ali manjši, kot je delež skupnega dohodka gospodinjstva, ki pripada invalidnemu otroku po razdelitvi, sklad ne poravnava stroškov oziroma oskrbnine. V tem primeru sklad krije samo 10 % skupnih stroškov. Kolikor so stroški — oskrbnina — višji od dela dohodka, ki pripada invalidnemu otroku v družini, prispeva sklad

razliko do celotnega zneska stroškov (oskrbnine v celoti). Kaj se všteva v celotni dohodek gospodinjstva, tukaj ne bi navajal, ker je tako ali tako komunalni zavod za socialno zavarovanje dolžan ugotoviti celotni dohodek gospodinjstva. Povem samo to, da se ne vštevajo invalidnine in ne dodatek za pomoč in postrežbo.

M. Grušovnik

ZDRAVSTVENA ZAŠČITA OTROK V SR SLOVENIJI

Pri reviziji zdravstvene zakonodaje smo v Sloveniji dobili dva nova zakona s področja zdravstvenega varstva. To sta:

— Zakon o zdravstvenem zavarovanju in o obveznih oblikah zdravstvenega varstva; Ur. list SRS štev. 26-147/70; (ZZZiOOZV)
— Zakon o zdravstvu; Ur. list SRS štev. 26-146/70 (ZZ).

Oba zakona se bosta začela izvajati s 1. januarjem 1971.

Zakona prinašata pomembno novost v zdravstveni zaščiti otrok. Zdravstveno varstvo otrok do dopolnjenega 15. leta starosti spada po ZZZiOOZV v obvezno obliko zdravstvenega varstva. Ker zajema obvezna oblika zdravstvenega varstva zelo široko področje, se bomo omejili samo na 4. toč. 1. odst. 32. člena ZZZiOOZV, ki pravi:

»Obvezna oblika zdravstvenega varstva, ki je zagotovljena vsem občanom, ki stalno prebivajo v SR Sloveniji in so državljani SFRJ, je naslednja: (4. točka) popolno zdravstveno varstvo novorojenčkom, dojenčkom, predšolskim in šolskim otrokom do dopolnjenega 15. leta starosti«. Mogoče bo kdo rekel, da sem nepopoln, ker izpuščam predporodno in porodno varstvo, ki je pomembno za rojstvo zdravega otroka in tudi spada v obvezno obliko zdravstvenega varstva. To izpuščam namenoma, da bom obravnaval zdravstveno varstvo tistega dela populacije, ki je že subjekt prava, a za njihove pravice skrbijo drugi.

Da bomo vedeli, kakšne pravice imajo naši otroci po obvezni obliki zdravstvenega varstva, si oglejmo, kaj pomeni:

— obvezno, popolno zdravstveno varstvo;
— predmet tega varstva;
— osebe in
— uveljavljanje pravic tega varstva.

Obvezna oblika zdravstvenega varstva pomeni, da je organ, ki je uvedel to obliko varstva, dolžan določiti, kako se financira, kako se izvaja in kako uveljavlja pravica do tega varstva. To je s tem zakonom tudi uredil in določil. Financiranje in uveljavljanje pravic je prepuščeno Skupnostim zdravstvenega zavarovanja delavcev (SZZD). Izvajanje zdravstvenega varstva pa se realizira v zdravstvenih delovnih organizacijah (ZDO) po pogodbi med SZZD in ZDO. SZZD so dolžne zagotavljati in financirati to zdravstveno varstvo popolnoma, se pravi, da na to zvrst varstva ne morejo vplivati niti s svojimi splošnimi akti niti pri sklepanju pogodb z ZDO. Kako SZZD zagotavlja sredstva za to varstvo, je določeno z zakonom in se v tem sestavku v to ne bi spuščali.

Obvezna oblika zdravstvenega varstva pomeni tudi, da so ZDO dolžne nuditi popolno zdravstveno varstvo vsakemu otroku ne glede na to, ali

otrok lahko tisti trenutek, ko je potreben zdravstvene pomoči, izkaže, da je zdravstveno zavarovan ali ne (ali ima zdravstveno izkaznico, ali je nima).

Obvezna oblika zdravstvenega varstva nadalje pomeni, da so zavarovani vsi otroci ne glede na to, ali so starši zavarovani ali ne, oziroma ne glede na status njihovih staršev v zdravstvenem zavarovanju. Otrok je zdravstveno zavarovan, ker je otrok, ker še ni dopolnil 15 let starosti. Z obveznim zdravstvenim varstvom smo dosegli popolno enakopravnost vseh otrok v Sloveniji. Otroci bodo zdravstvene izkaznice sicer morali imeti, toda to predvsem zaradi vira financiranja oziroma zaradi urejenosti pri financiranju. To bodo SZZD morale urediti v svojih splošnih aktih. Toda nihče naj ne misli, da ne more peljati otroka k zdravniku, ker nima zdravstvene izkaznice. Obvezna oblika zdravstvenega varstva pomeni tudi, da so občani dolžni, da prijavijo ali poskrbijo za zdravstveno pomoč bolnemu otroku, ki bi kakorkoli ostal brez te pomoči. Tu bi opozoril občane predvsem na primere duševno prizadetih otrok tistih staršev, ki ne bi izvajali te otrokove pravice, bodisi da ne vedo, da je njihov otrok bolan, da ima njihov otrok pravico do zdravljenja, ali da se ne brigajo za otroka.

Popolno zdravstveno varstvo formulira zakon zelo abstraktno, kakor je razvidno iz 36. člena, ki pravi: »Obvezna oblika popolnega zdravstvenega varstva novorojenčkov, dojenčkov, predšolskih in šolskih otrok do dopolnjenega 15. leta starosti obsega vse strokovno potrebne in racionalno uporabljene ukrepe za čim popolnejše in čim učinkovitejše zdravstveno varstvo te skupine prebivalstva.« Zakon niti ne omenja, kakšne strokovne službe so potrebne za popolno zdravstveno varstvo otrok. To prepušča medicini. Medicina je dolžna dati odgovor, kakšno strokovno pomoč bo otrokom nudila — tako medicinsko kot rehabilitacijsko — in kako bo organizirana. Zakon daje možnost, da se organizira sistematičen nadzor nad zdravstvenim stanjem vseh otrok, celo več, da sistematično spremljamo njihov razvoj. Odpira se možnost resnične zgodnje detekcije. Odkrivanje duševne prizadetosti otrok ne smemo prepustiti samo staršem, ampak mora biti zdravstvena služba tista, ki bo vsak primer zgodaj odkrila. Starši večkrat narede otroku nepopravljivo škodo, ker ga zaradi strahu in drugih predsodkov ne peljejo k zdravniku. Da bo zdravstvena služba zadostila zakonskemu določilu« čim popolnejše in čim učinkovitejše zdravstveno varstvo«, ali bolje, sodobnim zahtevam zdravega razvoja vseh otrok, bo morala uvesti oziroma izpopolniti celostne preglede otrok in voditi točno evidenco o njihovem zdravstvenem stanju. Niti ZZ niti ZZZiOOZV ne dajeta nobenih navodil ali napotkov, kako naj zdravstvena služba to izvaja. Edino napotilo je: z »racionalno uporabljenimi ukrepi«, to pa je strokovna zadeva. Zanimivo bi bilo vedeti, kako bo medicina odgovorila na vprašanje: Ali je usposabljanje duševno prizadetih otrok tudi zdravljenje?

Predmet obveznega zdravstvenega varstva je bolezen otrok. Ker zakon ne določa, kakšne bolezni se zdravijo ali ne zdravijo, je zakonodajalec verjetno hotel s tem zakonom zagotoviti, da bodo otroci postali čim bolj zdravi in sposobni bodoči proizvajalci. Če smiselno uporabimo ta namen, potem bi spadalo usposabljanje duševno prizadetih oziroma razvojno zaostalih otrok v področje zdravstva. Zaposlovanje teh otrok po 15. letu starosti pa v invalidsko zavarovanje.Osebe tega varstva so naštete v 4. toč. 1. ods. 32. člena. Vsaka oseba z državljanstvom SFRJ, ki prebiva stalno na področju SR Slovenije in ima enega od znakov iz zgoraj navedene točke, je zavarovana po tej obliki zdravstvenega varstva. Zdravstveno varstvo uživajo te osebe v popolnem obsegu celo zadnji dan, ko so stare 15 let. Uveljavljanje pravic iz tega varstva zagotavlja SZZD (42. člen).

Otroci so zdravstveno zavarovani po starših. SZZD pa bodo morale urediti v svojih splošnih aktih uveljavljanje pravic tistih otrok, katerih starši niso zdravstveno zavarovani.

Na koncu naj omenim še 40. člen ZZZiOOZV, ki pravi: »Obvezna oblika aktivnosti za organizirano zdravstveno vzgojo prebivalstva (8. toč. 1. odst. 32. člena) obsega programirano zdravstveno vzgojo v zvezi z obveznimi oblikami zdravstvenega varstva. Programirana zdravstvena vzgoja se izvaja v obliki organiziranih predavanj, seminarjev, letakov, brošur, skupinskih demonstracij in podobno ter v obliki skupinskega dela z določenimi vrstami bolnikov«. To navajam predvsem zato, da društva opozorim, kako važna je ta dejavnost, da je celo uzakonjena. Tu mislim predvsem na vzgojo staršev, tako tistih, ki so spoznali, da je njihov otrok duševno prizadet, kot tistih, ki tega ne vedo ali nočejo vedeti. Pomembno se mi zdi tudi, da društva s svojo dejavnostjo pripomorejo k odstranjevanju različnih predsodkov. Od vzgoje celotnega prebivalstva pa je tudi odvisno, ali bomo gledali posebne šole z zaničevanjem ali pa jih bomo sprejeli kot nujnost, da o nižjih stopnjah prizadetosti sploh ne govorim.

Iz tega izvajanja lahko povzamemo in še enkrat poudarimo, kar je posebno pomembno za starše:

— da bodo po 1. januarju 1971 vsi otroci enako zdravstveno zavarovani ne glede na to, ali so starši zavarovani ali niso, ali so starši zavarovani v kmetijskem ali delavskem zdravstvenem zavarovanju;

— da lahko vsakdo pelje otroka k zdravniku na račun zdravstvenega zavarovanja;

— da bo otrok dobil zdravstveno izkaznico zato, ker je otrok;

— da bo zdravnik nudil otroku zdravstveno pomoč, tudi če ta ne bo imel zdravstvene izkaznice.

Marjan Grušovnik

KOVINOPLASTIKA LOŽ

IZDELOVANJE KOVINSKE GALANTERIJE, IZDELKOV
IZ PLASTIČNIH MAS, LITIH IN ELEKTRO PREDMETOV

Pošta: Stari trg pri Ložu — Tel. 79-808; 79-824 —
Železniška postaja Rakek — Tekoči račun 5016-1-181
Telegram Kovinoplastika Lož

Iz naših društev

DRUGI OBČNI ZBOR DRUŠTVA OBALNIH OBČIN KOPER

Društvo je v kratkem 2-letnem obstoju uspešno izpolnilo tisti del svojega programa, ki si ga je zadalo kot družbena organizacija in ga doslej nihče ni opravljal: povezovalo naj bi pedagoške delavce, zdravnike, psihologe, socialne delavce, delovne organizacije v skupno akcijo za reševanje problematike v zvezi z duševno nezadostno razvitimi. Že sama udeležba in sestava udeležencev občnega zbora je temu potrdilo. Prišli so funkcionarji in člani SZDL, sindikatov, TIS, zavoda za šolstvo, delavske univerze, zdravstvenih in socialnih ter šolskih institucij, zavoda za zaposlovanje in drugi. Znatno manj pa je bilo zastopnikov staršev.

Društvo je v dosedanjem delu nudilo predvsem krepko pomoč široki akciji ustanovitve vzgojne posvetovalnice pri Delavski univerzi v Kopru, ki jo vodi Marija Vogrič.

Ta ustanova deluje sedaj prvo leto in je že doslej vzela v obravnavo 60 razvojno motenih otrok. V stari smotrno in okusno adaptirani stavbi so štirje zelo prijetni prostori, kjer že delajo socialni delavec, defektolog in psiholog od sicer še ne popolne strokovne skupine. Poleg odkrivanja in obravnavanja teh otrok je tu v perspektivi tudi diagnostika in kategorizacija, izvajana na sodoben način s skupinskim delom, to je s sodelovanjem vse pediatrične službe in drugih zdravstvenih delavcev, patronažne službe, vzgojiteljev predšolskih ustanov in drugih strokovnjakov.

Vzgojno delo s starši prizadetih otrok se bo v bližnji prihodnosti lahko najuspešneje odvijalo v okviru rednega programa Delavske univerze, ki prav sedaj išče primerne, sodobne oblike takega dela.

Druga smer dejavnosti društva je bilo nudenje pomoči POŠ v Strunjanu, zavodu E. Vatovec, ki je edina POŠ za vse obalne občine. Od 267 lažje prizadetih kategoriziranih otrok zajema trenutno 170 otrok, s tem da ima zaradi pomanjkanja prostora 3 dislocirane oddelke na Debelem rtiču.

S sredstvi Republiškega sveta otroškega varstva in seveda ob močni participaciji občinskih sredstev je POŠ sedaj primerno adaptirana. Pokrili so nekdanje samostansko dvorišče in dobili prostoren atrij, ki povezuje vse stanovanjske in učne prostore in ga sedaj dokončno urejujejo, da bo otrokom v zimskih vetrovnih dneh prijeten prostor za gibanje in rekreacijo.

Dalje so v veliki baraki, ki stoji izven zavoda, s sredstvi Jugoslovanske loterije opremili 3 delavnice za kovinsko, lesno in glinarsko stroko. Sedaj urejajo tudi stalni razstavni prostor otroških izdelkov.

V času občnega zbora je bila v predprostoru pred sejno dvorano urejena sicer majhna, toda izredno okusna razstava izdelkov učencev, ki je pokazala pestrost tehnik (od lesoreza do gobelinov in kovanih izdelkov iz železa in bakra) in kvaliteto izdelave. To je ponoven dokaz, kakšne uspehe dosega strokovni vodja, ki se z vso ljubeznijo posveča temu delu. Ni čudno, da so na vsaki od teh razstav vsi izdelki takoj razprodani. Pevski zborček učencev višjih razredov POŠ pa je udeležencem občnega zbora na koncu zapel 3 pesmice in s svojim toplim, čistim izvajanjem ponovno prepričal navzoče, kaj zmore tudi naša mladina, če je v pravih rokah.

Šoli je doslej uspelo vključiti vse svoje absolvente na delo v podjetja Tomos, Agrarijo, Mehanotehno, Delamaris in druge delovne organizacije. Psiholog zavoda za zaposlovanje je iz dosedanje prakse potrdil, da je le pravilno poklicno usmerjanje in usposabljanje garancija za uspešno vključitev te mladine v življenje ter njihovo popolno integracijo. Poudaril je, da se ta mladina v ničemer ne razlikuje od drugih članov delovnega kolektiva, obenem pa potrdil že znano dejstvo, da je bila doslej zakonita pot velika ovira za vse tiste, ki niso uspešno dokončali 8-letnega šolanja.

Največja aktivnost društva pa je bila usmerjena v skrb za povečanje kapacitet POŠ in sprejetje izdelanega projekta razvoja bodočega centra za usposabljanje lažje duševno prizadetih za obalne občine. Projekt so v javni razpravi obravnavali vsi sveti za zdravstvo in socialno varstvo ter šolstvo in končno občina sama.

Nova šola naj bi stala na vznožju hriba, tako da bo sedanji prostor POŠ, seveda primerno adaptiran, v prihodnje služil le potrebam internata.

V bodočem delu se bo moralo društvo z enako zavzetostjo in marljivostjo ob sodelovanju Delavske univerze in vseh ostalih služb lotevati reševanja vseh številnih odprtih vprašanj. Pri tem gre zlasti za vključevanje predšolskih otrok v redne varstvene ustanove, ki jih na obalnem področju ni malo. Posebno skrb bo treba posvetiti huje duševno prizadetim otrokom. Zaenkrat je evidentiranih in kategoriziranih le 25 do 27 otrok v starosti od 7 do 15 let. Koliko je od teh predšolskih otrok še nezajetih, ni znano. Še vedno morajo nekateri starši voditi svoje otroke na redne preglede in trening v Otroški dispanzer v Ljubljano. Del teh otrok je na delovnem usposabljanju v Črni in Dornavi in ni jasno, kaj bo z njimi, ko in če se vrnejo po končanem usposabljanju na svoje domove. Društvo je o tem doslej že večkrat razpravljalo, vendar še vedno ni našlo primerne rešitve. Treba bo realizirati oddelke za delovno usposabljanje in delo v zaščitnih delavnicah ali delo na domu.

Naše društvo je brez dvoma našlo svoje pravo **mesto** na obali, kot je zaključil svoja izvajanja predsednik tov. Opara. Postalo je upoštevana organizacija v družbenem in gospodarskem življenju, saj ga kličejo povsod tam, kjer gre beseda in se izvajajo ukrepi v okviru treh občin o vsem, kar prispeva k izboljšanju stanja razvojno motenih otrok, mladine in odraslih oseb. Zlasti odraslim bo v bodoče mogoče hitreje dati realnejšo pomoč s sodelovanjem Sekcije za odnose solidarnosti pri SZDL. Ta je nudila roko in vso pomoč s pravkar začeto akcijo »pomoč ostarelim osebam«, kjer je prav odstotek duševno prizadetih zelo obpomoč s pravkar začeto akcijo »pomoč čuten.

Z zastavljenim programom bo društvo v svoji novi mandatni dobi brez dvoma izpolnilo še drugi del svojega programa, to je hitrejše vključevanje staršev, njihovo osveščanje kot posameznika, pa tudi kot zavestno organizirane skupine, v katere imenu pravzaprav društvo nastopa pred našo javnostjo in družbo.

A. K.

Posvetovanje o huje prizadetih

POSVETOVANJE O VARSTVU IN USPOSABLJANJU HUJE PRIZADETIH OTROK IN MLADINE V BEOGRADU

Posvetovanje je novembra priredila zveza naših društev Srbije in Svet društev Jugoslavije z referentoma Spomenko Džordževič in dr. Mašovičem, sekretarjema omenjenih organizacij.

Čas je že bil, da se številna vprašanja te kategorije prizadetih pri nas (doslej smo jih označevali težji debili in imbecili) vsestransko osvetlijo in nakažejo pota za njihovo uspešnejše reševanje v današnjih razmerah. Okoli sto strokovnjakov, teoretikov in praktikov, predstavnikov vseh družbenih služb, strokovnih in društvenih organizacij iz Srbije in preostalih republik je skušalo prispevati svoj delež k tej nalogi. Iz Slovenije so sodelovali direktorji Dornave in Črne ter eksternih zavodov DEC Vevče v Ljubljani in oddelek za delovno usposabljanje Pobrežje—Maribor.

Razumljivo, da posvetovanje s tako široko nalogo ni niti moglo niti imelo časa, da bi poglobilo posamezne teme. Na podlagi izkušenj same Srbije pa tudi drugih republik in bogatih teoretskih in praktičnih izsledkov v tujini, ki jih je s številnih mednarodnih srečanj na kratko posredoval dr. Mašovič, so se izdvojila **bistvena** vprašanja za uspešno izvajanje celovitega usposabljanja teh otrok ter njihov prioritetni red. Ta vprašanja je treba predvsem pravno urediti v okviru zvezne kakor tudi republiške zakonodaje oziroma sastva za dve novi gradnji iz republiškega sklada za socialne ustanove. To sta zavod Sremčiči s kapaciteto 300 mest in za Dom za stare, ki je sedaj v izgradnji v Kragujevcu.

Zelo zanimiv za večino udeležen-moupravnih aktih komun in zavodov.

Neodložljivo je vprašanje evidence, kategorizacije, revizija Pravilnika, dalje sistem finansiranja, programiranja ustanov, specializacija kadra itd. To je bilo težišče razprav in številnih predlogov na posvetovanju. Manj pa je bilo konkretnih predlogov glede zadnje — zaključne faze usposabljanja te mladine — njenega zaposlovanja pod posebnimi pogoji v zaščitnih delavnicah.

Ker bodo na osnovi celotnega gradiva izdelani posebni zaključki, bomo o tem še poročali v eni prihodnjih številk Zbornika.

Za družbeno skrb za to kategorijo prizadetih v Srbiji je značilen podatek, da imajo sorazmerno precej ustanov, od katerih pa so bile do nedavna mnoge nameščene v starih stavbah, daleč od centrov, v izredno težkih razmerah za sodobno delo take ustanove.

Dileme, v katere od teh zavodov naj še vlagajo sredstva, katere naj opuste, kako in kje graditi sodobnejše ustanove, so bile prisotne tudi na tem posvetu. Za izboljšanje stanja je pomembno, da imajo v Srbiji že vsaj v grobem izdelan koncept, kako izgraditi »lanac« — venec — mrežo ustanov, kjer bo vključena vsa mladina od odkrivanja do vključitve v delo in življenje pod posebnimi pogoji. Seveda je izredno pomembno, da so že doslej dobili sredcev je bil obisk ustanov za to kategorijo prizadetih otrok in mladine. Tako smo na primer obiskali pol leta odprt zavod v Sremčici (19 km iz Beograda), ki ima 7 paviljonov in leži na 50 ha bogate zemlje, zasajene z mladimi sadovnjaki, vinogradi in borovim gozdičem. Zavod sprejema na delovno usposabljanje otroke obeh spolov iz vse Srbije, okrog 30 pa se jih dnevno vozi iz Beograda.

Na drugi strani Donave, okoli 30 kilometrov proti Fruški gori, pa smo obiskali ustanovo Jabuko, ki že 20 let skrbi za te prizadete otroke in mladino. Tu so sedaj mladostniki in še odrasli moškega spola, medtem ko živijo dekleta v manjših depandansah, deloma v Vrdniku in Krušedolu .To pa smo si ogledali le v filmih, ki so nam jih predvajali. Vse ustanove so ostale v starem okolju — v nizkih stavbah kmečkih gospodarstev — v značilnem vojvodinskem okolju bogate, a mastne zemlje, jate belih gosk, visokih topolov, kakršni so v Jabuki, ali pa v »konakih« bivših samostanov, kjer je delo zaradi skrbi za ohranitev kulturnih spomeniških vrednosti teh objektov zelo utesnjeno. Vendar so eni in drugi z občudovanja vredno vztrajnostjo in entuziazmom gradili in še izpopolnjujejo te kmečke hiše. Gojenci jih pod vodstvom mojstrov grade sami, izdelujejo tudi vso opremo za svoje majhne sobice, da bi se počutili v njih bolj domače.

Delo poteka tudi na ogromnem gospodarstvu v Jabuki, kjer je samo s papriko posejanih 25 ha zemlje. Žal smo se zaradi poznega jesenskega časa s to zelo razvito dejavnostjo seznanili le v filmih. Na ekonomiji s sodobnimi agrotehničnimi ukrepi gojenci v skupinskem delu pridelujejo veliko povrtnine, perutnine in bekonov za tržišče.

To izrazito sezonsko delo — od zgodnje spomladi do jeseni — dopolnjujejo z delom v najrazličnejših delavnicah, ki imajo že redne kooperativne odnose s podjetji in ustanovami v Beogradu in drugod v Srbiji. Tako na primer izdelajo učila za geometrijo za redne šole, posebne opreme za geometre, tkejo v najrazličnejših tehnikah: od bukleja do preprog z modernimi vzorci ali v stilu »domače radinosti«. Vse to pa je mogoče dobro vnovčiti na domačem trgu in pri turistih.

Ustanova v Jabuki predstavlja kombinirano ustanovo za delovno usposabljanje z zaščitnimi delavnicami in stalni dom za odrasle osebe (saj so nekateri od njih stari že 30 let in več).

Računajo, da bi že prihodnje leto ustanova z lastno dejavnostjo krila kar 40 % vseh materialnih izdatkov za vzdrževanje gojencev in v veliki meri skupnost teh dajatev razbremenila.

Jabuka ima svoja glavna vrata, »kapijo«, odprto dobesedno ves dan, tako da mladina nemoteno odhaja v vas. Skupno organizirajo športne, kulturne in moderne glasbene prireditve. Zanimivo je, da se vkljub taki svobodi mladina redno in pravočasno vrača domov. Vedo namreč, da nikjer ne bodo našli takega kosa kruha in tople postelje, predvsem pa toplega domačega vzdušja, ki ga izžareva številčno sicer sorazmerno majhen kolektiv strokovnjakov, ki pa z jasnim konceptom razvija svoj zavod in ustvarja novo kvaliteto v varstvu in usposabljanju duševno prizadete mladine pri nas.

Poleg dela v poljedelstvu in vrtnarstvu usposabljajo mladino za različne obrtne storitve (zidarstvo, mizarstvo, ključavničarstvo itd.) Navajajo jih na delo po industrijskem proizvodnem principu — tekočem traku — v kooperaciji z nekaterimi gospodarskimi organizacijami. Razvijajo torej vse vidike in možnosti zaposlitve slehernega člana te velike družine, vsakega seveda po njegovih zmožnostih.

Takšno stanje je brez dvoma dovolj zanimivo in vzpodbudno za vse, ki se kakorkoli srečujejo s to problematiko. Ob tem se mi nehote postavlja vprašanje, ali smo dovolj seznanjeni z napori, iskanjem, uspehi, pa tudi neuspehi takega zavoda, ki raste v razmerah naše stvarnosti, ali pa dajemo le preveč prednosti tujim vzorom in jih hodimo kar trumoma občudovat.

A. K.

Kaj je novega v tujini

DVOJE POSVETOVANJ IN DVOJE NESKLADNIH MNENJ O DIAGNOSTIKI, KLASIFIKACIJI IN STATISTIKI OLIGOFRENIH

Oktobra in novembra lani je bil v **Washingtonu peti mednarodni seminar,** na katerem so obravnavali vprašanja s področja psihiatrične diagnostike, klasifikacije in statistike duševno nezadostno razvitih. Seminar je imel namen, da v prvi vrsti postavi enotno klasifikacijo duševne nerazvitosti in to na podlagi dognanj, do katerih so prišli z znanstvenimi raziskavami v različnih delih sveta. Zato so se najdlje zadrževali pri vprašanju stopenj duševne nezadostne razvitosti, ob tem pa pri upravičenosti upoštevanja socialno-kulturnih prvin kot sestavin defektnosti, ki naj bi povzročale progredientna psihična obolenja.

Najprej so kritično osvetlili uporabo »inteligenčnega količnika« (IQ) pri določanju stopnje duševne prizadetosti. Tako so npr. predstavniki latinskoameriških držav v tej zvezi poudarili, da bi z ozirom na nizko stopnjo prosvetljenosti in socialno-kulturno zaostalost v tem delu sveta uporaba IQ kazala napačno podobo. Predstavnik ZDA D. Yortis je prav tako naglasil, da IQ lahko prikazuje v najboljšem primeru inteligenčno stopnjo samo v primerjavi ene osebe z drugo in da mednarodni kriteriji, ki temeljijo na izsledkih IQ, nimajo prave veljave. Enako pripeljejo tudi družbene spremembe v eni in isti državi do tega, da postane primerjalna statistika na podlagi IQ nesmiselna, ker je treba teste nenehno nanovo prilagajati. Zato je bilo na seminarju rečeno, da je treba v socialno-kulturno prvino vključiti biološke faktorje (prezgodnji porod, nezadostna prehrana matere v času nosečnosti itd.), ki povzročajo vrsto motenj v razvoju plodu in so lahko vzrok duševne nezadostne razvitosti.

Večina ameriških znanstvenikov je menila, da je treba v primeru, ko kaže klinična slika obolenja znak duševne nerazvitosti, ne glede na njegov izvor tako bolezen vključiti v okvir duševne nezadostne razvitosti. Se pravi, da je treba vključiti v skupino duševne prizadetosti tudi take progredientne duševne bolezni, kot so epilepsija, shizofrenija in podobno v začetnih stanjih.

Takemu pojmovanju je nasprotovala sovjetska delegacija, ki jo je podprl tudi D. Yortis (ZDA).

Danes uveljavljena klasifikacija duševne nezadostne razvitosti je bila tudi na tem seminarju široko obravnavana. Obstajata dve vrsti klasifikacije: prva upošteva le stopnjo duševne nezadostne razvitosti in njeno etiologijo, druga pa stopnjo prizadetosti, njeno etiologijo in zaznavni sindrom.

V mejah mednarodne klasifikacije prizadetosti velja za duševno prizadetost naslednja nomenklatura:

310 — mejna stopnja prizadetosti,
311 — lažja stopnja,
312 — srednja stopnja,
313 — težka stopnja
314 — najtežja stopnja,
315 — nediferencirana stopnja prizadetosti.

Končno so glede tega na seminarju priporočili, da je treba vzeti za osnovo klasifikacije stopnjo duševne prizadetosti. Iz te nomenklature pa moramo izločiti mejno duševno nerazvitost, ki jo štejemo v varianto normalnosti. Enako je treba izločiti nediferencirano duševno nezadostno razvitost. Poleg tega so priporočili, naj bi IQ služil le kot pomožni kazalec v sestavi drugih podatkov, ki smo jih dobili s preizkušnjo. Pri diagnostiki je treba računati tudi s socialno-kulturnimi dejavniki ter z etiološkim faktorjem pri klasifikaciji.

Maja 1970 je bilo v Moskvi peto vsezvezno posvetovanje, na katerem so v glavnem obravnavali ista vprašanja kot v Washingtonu. Pravzaprav je bila to razširjena diskusija gledanj, ki jih je zastopala sovjetska delegacija na seminarju v Washingtonu.

Videli smo že, da se v Washingtonu sovjetska delegacija ni strinjala s stališčem, da je treba vključiti v skupino duševne nezadostne razvitosti tudi take progredientne duševne bolezni, kot so epilepsija, shizofrenija in podobne.

Delegacija je že tam predložila njihov princip klasifikacije, ki temelji na etiopatologičnem načelu. To klasifikacijo označuje pet različnih oblik oligofrenije (ta izraz uporabljajo sovjetski znanstveniki za duševno nezadostno razvitost):

1. enostavne oblike oligofrenije brez večjih izpadov tega ali onega analizatorja in brez hujših emocionalno-volutivnih motenj;

2. oligofrenija, ki je povezana s hydricephalisom. Nezadostna intelektualna dejavnost, pri kateri je računati tudi z motnjami v obnašanju in zmanjšanimi zmožnostmi za delo (povečana utrujenost, pojavi glavobola);

3. oligofrenija, spremljana z lokalnimi motnjami sluha, govora in prostorske orientacije;

4. oligofrenija, povezana z večjimi razvojnimi motnjami posameznih čelnih predelov možganske skorje, ki se kaže v razvoju osebnosti in motorike;

5. oligofrenija, povezana s prizadetostjo subkortikalnih struktur (okrnjenost spoznavnih dejavnosti in vedenja, ki je podobno psihopatskemu).

Za klinično prakso so predložili obširno klasifikacijo, ki temelji na etioloških načelih. Žal je tu zaradi obsežnosti ne moremo navesti.

Prav tako so zastopali mnenje, da je treba jasneje opredeliti stopnje oligofrenije in namesto treh stopenj (debilnost — imbecilnost — idiotija) uvesti pet stopenj. To utemeljujejo z ugotovitvijo, da skupina debilov obsega osebe z zelo lahko prizadetostjo, ki se že približuje normalnosti, obenem pa z značilno duševno nezadostno razvitostjo, ki se že približuje imbecilnosti.

Na koncu tega posvetovanja so sklenili, da je treba svetovni zdravstveni organizaciji priporočiti, naj uvede klasifikacijo oligofrenije, pri čemer je izhodišče stopnja duševne nerazvitosti, etiologija in struktura defekta. Na vsak način pa je treba izvzeti iz obsega oligofrenije organsko demenco, tako imenovano socialno-kulturno obliko oligofrenije in stanje, ki je karakteristično za počasnejši tempo razvoja.

Po Defektologiji — APN Moskva
Priredil M. Mencej

POROČILO O I. INTERNACIONALNEM KONGRESU MUZIKOTERAPIJE V OKVIRU SOCIALNE PSIHIATRIJE

V dneh od 21. do 24. septembra 1970 je bil I. internacionalni kongres muzikoterapije v Zagrebu pod pokroviteljstvom Inštituta za proučevanje in odklanjanje alkoholizma in Akademije za glasbo Zagreb. Na kongresu se je zbralo veliko število tujih in domačih predstavnikov iz vrst psihiatrov, glasbenikov, pedagogov in muzikoterapevtov. Delo se je odvijalo v dveh velikih skupinah s podskupinami, obravnavana pa so bila temeljna vprašanja s področja socialne psihiatrije in muzikoterapije. V referatih so predavatelji odkrili praktično vrednost muzikoterapije, hkrati pa jo že tudi obravnavali kot znanost prihodnosti. S svojimi pozitivnimi učinki na človekovo osebnost, zlasti če je ta kakorkoli motena, si muzikoterapija utira varno in zanesljivo pot. V vseh referatih se kot rdeča nit ponavlja naslednja misel: »Glasba je blaga in zanesljiva terapevtska metoda, ki vselej najde pot v človekovo zavest z lahkoto in brez vsiljevanja. Zato je nadvse pomembno **komunikativno** sredstvo, obenem pa omogoča hitro in celostno okupacijo duševno prizadetega otroka.« Iz tega izhaja tudi definicija, kaj je muzikoterapija: »Muzikoterapija je znanstvena uporaba glasbe pri zdravljenju duševno ali drugače motenih ljudi ter pomaga vzpostaviti ponoven stik z normalnim življenjem.«

V procesu habilitacije duševno prizadetih otrok so si strokovnjaki edini, da je te otroke mogoče dvigniti ravno preko čustvene sfere osebnosti. Pri tem igra temeljno vlogo **ritem.** Ugotovljeno je, da je ritem temeljna oblika učenja pri duševno prizadetih otrocih. Z njim je mogoče spremljati domala vse oblike učenja (gl. pravljice, likovno izražanje, gl. uganke itd.), kar razvija tudi mišljenje, nekontrolirano aktivnost pa uspešno uravnava. Z muziciranjem, gibanjem, zlasti pa še s petjem dobiva otrok večje količine kisika, kar poživlja delo telesnih in možganskih celic. Zelo je bila poudarjena zahteva po zgodnji obravnavi (gl. vzgoji) duševno prizadetega otroka, torej že v predšolski dobi. Poudarek je bil tudi na individualnem delu in na delu v majhnih skupinah.

Prepričan sem, da nam ta velika manifestacija muzikoterapije v rehabilitaciji duševno prizadetih otrok dovolj govori in da ne bi smelo biti več dileme o tem, ali je pri naših otrocih muzikoterapija potrebna ali ne! GLASBA JE POCENI, PRIJETNA IN USPEŠNA INVESTICIJA!

Alfonz Zeilhofer

INSTALACIJE — GROSUPLJE

Grosuplje, Adamičeva 51, tel. 77-184 in 77-091, tek. rač. 5013-1-111

SE PRIPOROČA

ZBORNIK

DRUŠTVA ZA POMOČ DUŠEVNO NEZADOSTNO RAZVITIM OSEBAM SR SLOVENIJE

LETNIK III

UREDIL
UREDNIŠKI ODBOR
ODGOVORNI UREDNIK
ADA KRIVIC

LJUBLJANA 1970

KAZALO

Bavčar Hermina: Obiskujemo Mojco . . . . . II — 38
Bizjak Milica: Pot šole in doma v skupni skrbi za našega otroka . . . . . II — 14
Bračun Dominik: Moje delo v mizarski delavnici posebne osnovne šole . . . . . II — 60
Brejc Tone: Kako je z evidenco in kategorizacijo pri nas . . III — 39
Dimec-Žerdin Cilka: Za uspešno učno-vzgojno delo je potrebna ustrezna prehrana . . . . . IV — 32
Dolenjski list: Delamo jim krivico . . . . . III — 16
Drage mame . . . . . III — 11
Družina N. N.: Spoštovana tovarišica ravnateljica . . . . . I — 18
Grušovnik Marjan: Opozorilo staršem, ki imajo otroke z motnjami v telesnem in duševnem razvoju . . . . . IV — 46
Zdravstvena zaščita otrok v SR Sloveniji . . . . . IV — 47
Gruškovnjak dr. Štefan: Pomurje je dobilo ustanovo za psihohigiensko službo v M. Soboti . . . . . II — 27
Jelenc Zoran: Razum je zmagal nad predsodki . . . . . IV — 4
Kancler dr. Kurt: Mesto psihohigiene v sodobni javni zdravstveni službi . . . . . IV — 43
Kežman Alojz: Nekaj izkušenj pri usposabljanju in zaposlovanju naših učencev . . . . . II — 56
Kocbek Bruno: Pri Okornovi mami . . . . . III — 15
Kos-Mikuš dr. Anica: Ob ustanovitvi oddelka za otroško psihiatrijo pri klinični bolnici za otroške bolezni v Ljubljani II — 24
Kje je vzrok Borutovih težav . . . . . IV — 26
Košak Oto: Socialna slika učencev posebne šole Maribor . . III — 21
Košir Stane: Možnost sodelovanja mobilne specialnopedagoške službe z vrtcem . . . . . II — 37
Samo še malo potrpite, pridemo vam pomagat . . . . . III — 12
Krašovec dr. Janez-Kavčič Ciril: Epidemiološka problematika slušnih in govornih motenj pri šolarjih celjske zdravstvene regije . . . . . IV — 40
Krivic Ada: Kako je z otroškim varstvom pri nas . . . . . I — 3
Naš delež pri porastu družbene skrbi za mlado generacijo . II — 65
Za praznik republike je bila v Črnomlju odprta novozgrajena posebna osnovna šola v Sloveniji . . . . . IV — 7
Lapuh inž. arh. Marjan: Izdelava normativov za graditev in opremo posebnih osnovnih šol . . . . . I — 13
Vloga arhitekta pri planiranju mreže in programiranju zavodov za duševno prizadete . . . . . II — 46
Lipužič Marija: Prvi poskus specialno pedagoške mobilne službe v Sloveniji . . . . . I — 7
Kako spodbujamo govorni razvoj duševno prizadetega otroka . . . . . I — 35
Kako spodbujamo govorni razvoj naših otrok . . . . . II — 7
Kako spodbudimo govorni razvoj naših otrok (nadaljevanje) III — 7
Kako spodbudimo govorni razvoj naših otrok (nadaljevanje) IV — 23
Makuc Dorica: Snemalna televizijska ekipa v Zavodu za delovno usposabljanje v Črni na Koroškem . . . . . I — 19
Materino pismo . . . . . II — 37
Mati: Mojemu fantku v spomin . . . . . I — 17
Mati prizadetega otroka: Čeprav ne bodo napravili nič velikega, jih imamo radi . . . . . IV — 6
M. N.-mati: Nadaljnji razvoj centra za usposabljanje nas vse skrbi . . . . . IV — 14
Mencej Martin: Tudi v Mariboru so začeli z usposabljanjem huje duševno prizadetih otrok . . . . . I — 22
Obisk v Zavodu za delovno usposabljanje huje duševno prizadete mladine v Sremčici pri Beogradu . . . . . I — 27
Posvetovanje o usposabljanju in zaposlovanju duševno prizadete mladine, ki zaključi svojo šolsko obveznost . . . II — 37
Kaj lahko doseže vaš otrok (prevod) . . . . . I — 38
Kaj naj počne mladostnik v prostem času (prevod) . . . II — 9
V nekaterih primerih je ločitev od našega otroka neizogibna (prevod) . . . . . III — 17
Tudi vašemu otroku so se odprla šolska vrata . . . . . IIII — 3
Oče F. K. nam piše . . . . . III — 13
Oče prizadete deklice: Ustrezna zaposlitev naših otrok je najboljše sredstvo za odstranitev različnih nevšečnosti . . . IV — 16
Pavliha Milan: Za večjo družbeno skrb za prizadeto mladino II — 54
Pilgram Irena: Zaposlitev teže prizadetega otroka doma . I — 25
Plemenitaš Tanja: Dejanja, ne besede, pravi delovni kolektiv elektrokovine . . . . . II — 51
Podjavoršek Albin: Varstvo vozačev posebnih oddelkov v Žalcu . . . . . I — 9
Drugo šolsko zgradbo posebne osnovne šole v Sloveniji bodo zgradili v Celju . . . . . IV — 10
Pogačnik Marjan: Posebna osnovna šola Jesenice je začela letošnje šolsko leto na morju . . . . . IV — 33
Pogačnik-Toličič Slavica: Naredimo igračke za otroka skupaj z otrokom . . . . . I — 33
Tudi naš otrok potrebuje dobro igračko . . . . . II — 3
Tudi našemu otroku novo in dobro igračko . . . . . III — 4
O nujnosti ustrezne igre in igranja . . . . . IV — 21
Praper Peter: Pomen pravočasne obravnave otroka, ki zaostaja v duševnem razvoju . . . . . I — 46
Pomen pravočasne obravnave otroka, ki zaostaja v duševnem razvoju (nadaljevanje in konec) . . . . . II — 31
Rusanov inž. arh. Olga: Oprema v ustanovah, kjer obravnavajo duševno prizadete otroke . . . . . I — 14
Savinšek Roman: Na razstavi likovnih del duševno prizadetih otrok v Londonu . . . . . I — 43
Smagur Božena: Odprt je oddelek za otroško psihiatrijo . . IV — 11
Sondersorge Rudolf: Ali naj naši otroci gledajo televizijske oddaje (prevod M. Mencej) . . . . . IV — 18
Svetina Janez: Otroci z blažjimi odkloni, motnjami ali okvarami možganskega delovanja . . . . . II — 41
Otroci z blažjimi odkloni, motnjami ali okvarami možganskega delovanja (nadaljevanje) . . . . . III — 33
Šelih dr. Alenka: Ugotovitve in predlogi 2. konference za rehabilitacijo invalidov . . . . . II — 19
Škrl Jože: Obisk pri Ireni . . . . . I — 8
Moji obiski pri Matjažu . . . . . III — 10
Tomič Zora: Nove sistemske in pravne rešitve . . . . . II — 17
Vovk Irena: Majhne želje . . . . . IV — 37
Zeiihofer Alfonz: Starši — glasba — otrok . . . . . I — 29
Žagar Mija: Prvi uspehi demonstracijskega eksperimentalnega centra v Vevčah pri Ljubljani . . . . . I — 24

IZ NAŠIH DRUŠTEV, ŠOL IN ZAVODOV

Druge športne igre učencev posebnih šol Slovenije M. M-j.) . . III — 51
Drugi občni zbor društva obalnih občin Koper (Ada Krivic) . . IV — 50

Društvo za pomoč duševno nezadostno razvitim v Laškem (Marica Širec) . . . . . II — 74
Manifestacija posebnih učnovzgojnih ustanov goriškega področja (M. M-j.) . . . . . III — 54
Na Gorenjskem so načeli vprašanje huje duševno prizadetih otrok . . . . . I — 55
Naša nova društva (Štefan Trobiš) . . . . . III — 58
Posebna šola na Jesenicah je prejela Čufarjevo nagrado (Pavle Dolar) . . . . . II — 71
Slavnostna otvoritev vrtca v Dornavi (Dagmar Fajdiga) . . . III — 53
Slovensko Primorje in usposabljanje duševno prizadetih (Darko Opara) . . . . . I — 57
Tudi spodnje Zasavje noče zaostajati (Lucija Jankovič) . . . . II — 75
V Črnomlju so začeli z gradnjo posebne osnovne šole . . . . II — 74
V Pomurju bodo reorganizirali društveno življenje (Š. T.) . . I — 56
V Sevnici smo ustanovili novo društvo (Marija Šonc) . . . . II — 57

IZ DRUGIH REPUBLIK

Iz oddelkov pri rednih osnovnih šolah nastajajo posebne osnovne šole . . . . . I — 59
Obračun za preteklo leto in naloge za leto 1970 društva SR Hrvatske . . . . . II — 77
Posvetovanje o varstvu in usposabljanju huje prizadetih otrok in mladine v Beogradu (A. K.) . . . . . IV — 52
Tudi v Bosni in Hercegovini se odvija živahna dejavnost . . . I — 60
Učenci posebnih osnovnih šol SR Hrvatske so že tretjič pokazali svoje fizkulturne zmogljivosti in kulturno umetniške aktivnosti (M. Mencej) . . . . . III — 55
V Makedoniji bodo letos posebno svečano proslavili teden duševno nezadostno razvitih . . . . . II — 77
V Zagrebu so organizirali koordinacijski odbor . . . . . I — 59

NOVICE IZ TUJINE

Dvoje posvetovanj in dvoje neskladnih mnenj o diagnostiki, klasifikaciji in statistiki oligofrenih (M. Mencej) . . . . IV — 54
Generalna skupščina mednarodne lige društev za pomoč duševno prizadetim (dr. S. Mašović) . . . . . I — 63
Izšlo je gradivo s posvetovanja o internatski skrbi za duševno prizadete (dr. S. Mašović) . . . . . II — 78
Objavljen je program za drugi kongres mednarodnega združenja za znanstveno raziskovanje duševne prizadetosti v Varšavi (dr. S. M.) . . . . . I — 62
Obvezna zaposlitev duševno prizadetih (dr. S. M.) . . . . . II — 78
Obravnavanje prizadete mladine v socialističnih državah (M. M-j.) . . . . . III — 60
Posebni otroški vrtec v Gradcu (A. Podjavoršek) . . . . . I — 61
Prizadevno se pripravljajo na 2. kongres mednarodnega združenja za znanstveno raziskovanje duševne prizadetosti (dr. S. M.) . . . . . II — 78
V Pragi bo konferenca mednarodnega značaja . . . . . I — 63
Zanimiv seminar v Olomoucu na Češkoslovaškem . . . . . III — 60
Poročilo o prvem internacionalnem kongresu muzikoterapije v okviru socialne psihiatrije (A. Zeilhofer) . . . . . IV — 56

V spomin profesorju Jakobu Mešku . . . . . II — 79
V spomin Stanetu Rautarju . . . . . III — 63

ILIRIJA

LJUBLJANA

Tržaška cesta 32 - POB 01 258 — JUGOSLAVIJA

POPOLN IN SODOBEN PROGRAM SREDSTEV
ZA NEGO USNJA!
TRADICIJA — KVALITETA

SPLOŠNO GRADBENO PODJETJE

»PIONIR«

NOVO MESTO

s svojimi poslovnimi enotami gradi vse vrste objektov visoke in nizke gradnje: najsodobnejše stanovanjske stavbe, turistične, industrijske in kmetijske objekte, mostove, ceste itd. po sodobnih metodah s priznano kvaliteto in v dogovorjenih rokih.

Razpolaga z lastnim projektivnim birojem, lesnim in mehansko-kovinskim obratom.

Vaše želje zaupajte našim strokovnjakom!

TOVARNA ELEKTROPORCELANA
IZLAKE

Proizvaja nizko in visokonapetostni elektroporcelan, porcelan za vse dejavnosti industrije, specialne materiale za TV industrijo in elektroniko.

Nudi bogato izbiro končnih izdelkov: elektroinstalacijski, elektrovarovalni material, med drugim topljive vložke od 2—200 A, avtomobilske in telefonske varovalke, varovalke za železnice in tramvaje ter visokonapetostne varovalke 10 KV od 2—25 A. Izdeluje tudi odprte varovalke. Opozarja na nizkonapetostne varovalke za omejitve toka velike prekinjevalne moči tipa NV-I, NV-II in NV-III do 500 V od 20—100 A in podnožje PK-I, PK-II in PK-III. Vložki teh varovalk hitro in počasi pregorevajo. Posebno ugodno je, da omenjene varovalke v tovarni tudi obnavljajo.
Tovarna elektroporcelana Izlake proizvaja tudi impregnacijski material, kot so bougier cevi in oljni trakovi.

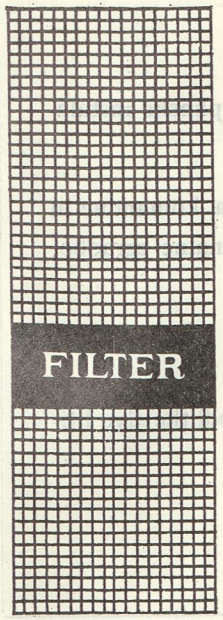

LONG SIZE

57

TOBAČNA
TOVARNA
LJUBLJANA

CIGARETE

Industrijsko montažno podjetje

Ljubljana, Titova 37

Projektira, montira in proizvaja:

— centralno ogrevanje, sanitarne naprave, plinske instalacije in prezračevalne naprave;

— električne naprave jakega in šibkega toka, komandne in signalne naprave za industrijo in komunalne zgradbe;

— regulacije;

— opravlja kalorične in električne meritve;

— odliva v lastni livarni visoko kvalitetne odlitke sive litine, ki jih po želji tudi obdela.